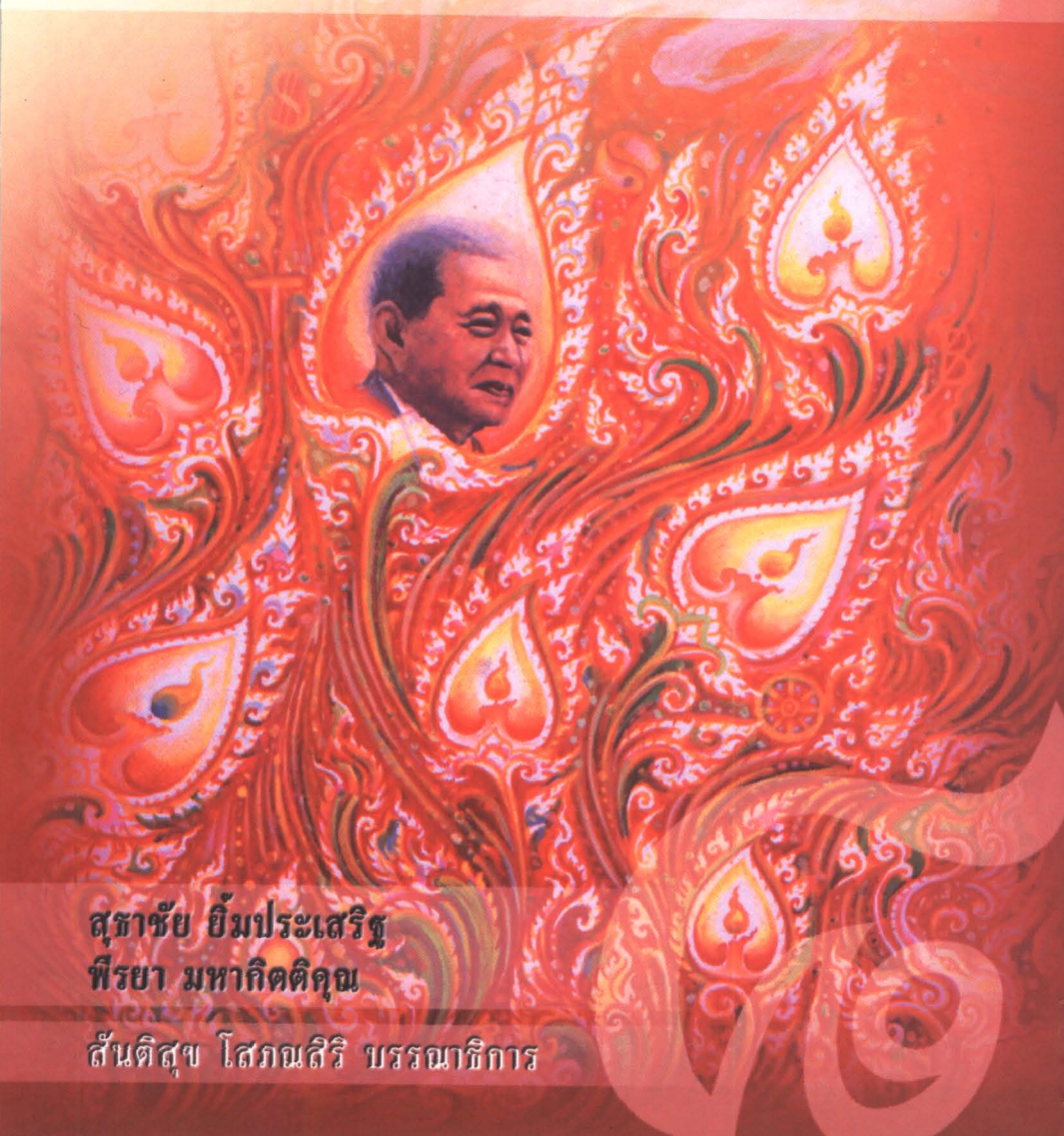

วิถีสังคมไท

สรวนนิพนธ์ทางวิชาการ

เนื่องในวาระหนึ่งศตวรรษ ปรีดี พนมยงค์ ชุดที่ ๘

วิถีประชาธิปไตย

สุทธาชัย อัมประเสริฐ

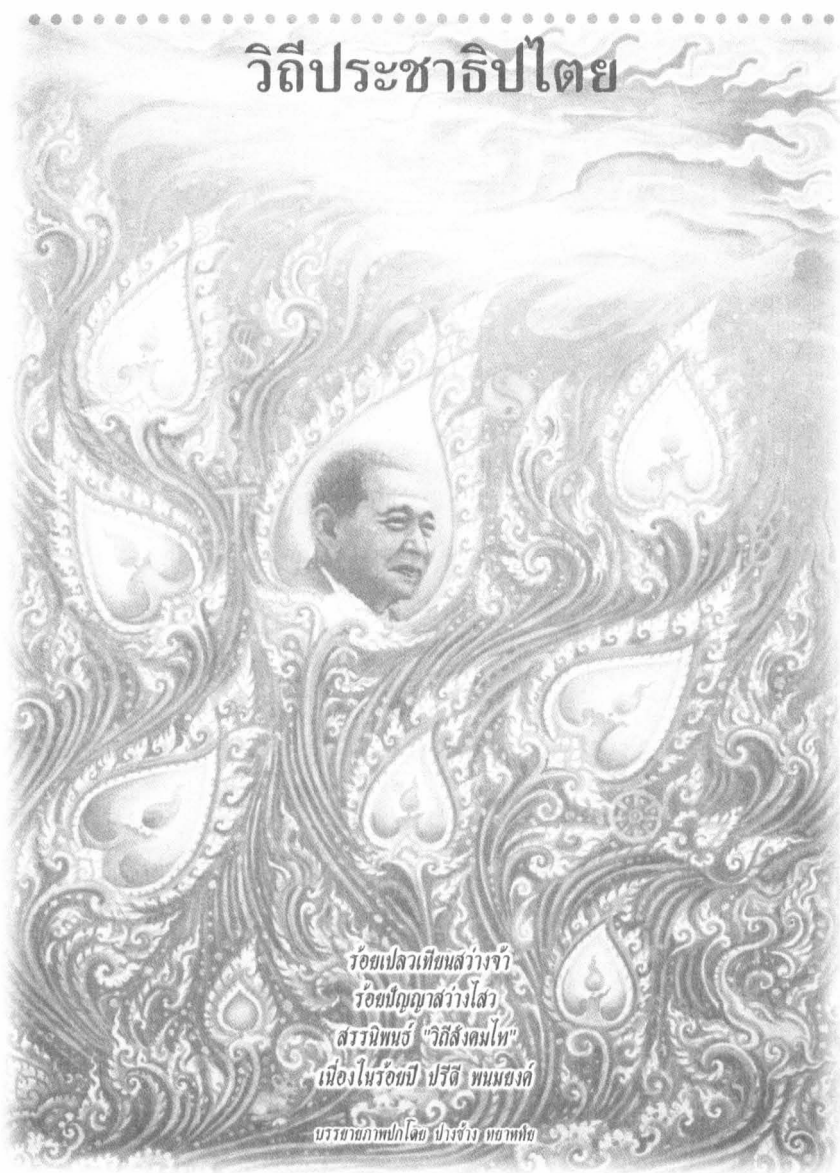
พิรยา มหาภักดีคุณ

สันติสุข โสภณศิริ บรรณาธิการ

วิถีสังคมไท

สรณิพนธ์ทางวิชาการ
เนื่องในวาระหนึ่งศตวรรษ ปรีดี พนมยงค์ ชุดที่ ๘

วิถีประชาธิปไตย

ร้อยเล่มเห็นสว่างจ้า
ร้อยปัญหาสว่างไสว
สรณิพนธ์ "วิถีสังคมไท"
เนื่องในวโรวปี ปรีดี พนมยงค์

บรรณาธิการปกโดย ป้างจิ๋ว เทอาห่อ

Change**Fusion** **OPENBASE**.in.th

หนังสือชุดครบรอบ ๑๐๐ ปี ชาตกาล นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส

วิธีสังคมไท :

สรณิพนธ์ทางวิชาการเนื่องในวาระหนึ่งศตวรรษ ปรีดี พนมยงค์
ชุดที่ ๘

วิธีประชาธิปไตย

เลขมาตรฐานสากลประจำหนังสือ ISBN 974-7834-14-6

พิมพ์ครั้งแรก : พฤษภาคม ๒๕๔๔

จำนวนพิมพ์ : ๓,๐๐๐ เล่ม

ผู้จัดพิมพ์ : คณะกรรมการดำเนินงานฉลอง ๑๐๐ ปี ชาตกาล

นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส ภาคเอกชน

E-mail : pridi@ffc.or.th http : //www.pridi.or.th

ประธานกรรมการ : สุลักษณ์ ศิวรักษ์

กรรมการและเลขานุการ : พิกพ ชงไชย

ผู้จัดพิมพ์ร่วม : สถาบันปรีดี พนมยงค์

๖๕/๑ สุขุมวิท ๕๕ (ซอยทองหล่อ) เขตวัฒนา (ปณ. สันติสุข)

กรุงเทพฯ ๑๐๑๑๐ โทรศัพท์ ๓๘๑ - ๓๘๖๐ - ๑ โทรสาร ๓๘๑ - ๓๘๕๕

E-mail : pridi_institute@hotmail.com

ดำเนินการผลิต : โครงการจัดทำสื่อเผยแพร่เกียรติคุณ นายปรีดี พนมยงค์

รัฐบุรุษอาวุโส สำหรับเด็กและเยาวชน

ประธาน : พิกพ ชงไชย

บรรณาธิการ : สันติสุข โสภณสิริ

กองบรรณาธิการ : กานต์ ชงไชย สุดใจ พรหมเกิด

เอื้อเฟื้อภาพปกหน้า : ปางช้าง ทายาทัย

ภาพประกอบในเล่ม : กลุ่มไท - ปางช้าง ทายาทัย

ประสงค์ วรรณทอง

เส้นภาพ บำรุง

ปกหลัง : วิธีสังคมไท : สรณิพนธ์ทางวิชาการเนื่องในวาระหนึ่งศตวรรษ

ปรีดี พนมยงค์ ฉบับพิมพ์ครั้งแรก ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๔๓

แบบปกและรูปเล่ม : ปาจารย์ พุทธเจริญ

ดำเนินการผลิตร่วม : สำนักพิมพ์มูลนิธิเด็ก

๔๖๐ ซ. จรัสสินทวงศ์ ๖๗ เขตบางพลัด กรุงเทพฯ ๑๐๗๐๐

โทรศัพท์ ๘๘๑ - ๑๗๓๔ โทรสาร ๔๒๔ - ๖๒๘๐

E-mail : cpublish@ffc.or.th http : ///www.ffc.or.th

พิมพ์ที่ : เรือนแก้วการพิมพ์ โทรศัพท์ ๔๑๑ - ๑๕๒๓, ๔๑๒ - ๖๕๕๒

จัดจำหน่าย : บริษัทเคสิดไทย จำกัด โทรศัพท์ ๒๒๕ - ๕๕๓๖ - ๔๐

• ค ำ น ำ •

ในการประชุมครั้งหนึ่งของโครงการฉลองครบรอบ ๑๐๐ ปี ชาตกาล นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส ภาคเอกชนนั้น ประธาน คืออาจารย์ สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ได้กล่าวถึงแนวทางของการจัดงานครั้งนี้ว่า ไม่ควรเป็นเพียงเพื่อการยกย่องวีรกรรมของท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ในลักษณะของลัทธิ “ยกย่องวีรบุรุษ” ตามสมัยนิยม หากควรเป็นการพลิกฟื้นความคิดและอุดมการณ์ประชาธิปไตยที่มีเนื้อหาสาระของท่านกลับมา พร้อมกันนั้นก็ให้คิดต่อไปจากที่อาจารย์ปรีดีคิดไว้และทำไว้ โดยให้สอดคล้องกับบริบทและสถานการณ์ปัจจุบัน เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว การจัดงานฉลองฯ ครั้งนี้จึงจะมีมิติที่ลุ่มลึกและมีคุณค่า

พร้อมกันนั้นก็ควรจะยกย่องผู้ที่ได้ทำประโยชน์แก่ประเทศชาติและสนับสนุนระบอบประชาธิปไตยท่านอื่นๆ ด้วย อาทิ พระยาพหลพลพยุหเสนา หัวหน้าคณะราษฎร, อดีตรัฐมนตรีที่ยืนหยัดต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยจนถูกปองร้ายถึงแก่ชีวิตอย่างนายเตียง ศิริขันธ์ นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ นายทองเปลว ชลภูมิ นายถวิล อุดล นายจำลอง ดาวเรือง รวมไปถึงอดีตเสรีไทยคนสำคัญบางท่านอย่าง มจ. ศุภสวัสดิ์ สวัสดิวัตน์ นายป๋วย อึ๊งภากรณ์ เป็นต้น

อาจารย์ปรีดีในทัศนะของคณะกรรมการจัดงานฉลองฯ ภาคเอกชน จึงเป็นสัญลักษณ์ของบุคคลท่านหนึ่งที่มีอุดมการณ์ประชาธิปไตย และเป็นผู้ที่เสียสละเพื่อประเทศชาติและประชาชนอย่างแท้จริง เป็นสัญลักษณ์ที่ยังมีลมหายใจอยู่เสมอ แม้ท่านจะวายชนม์ไปนานแล้วก็ตาม

กิจกรรมหลักอย่างหนึ่งของงานฉลองฯ ก็คือ การนำหนังสือทั้งที่ท่านอาจารย์ปรีดีเป็นผู้เขียนเองและที่มีผู้เขียนเกี่ยวกับท่าน รวมทั้งงานวิเคราะห์

ความคิดและผลงานของท่าน มาตีพิมพ์เผยแพร่ให้กว้างขวางออกไป ในฐานะที่ท่านเป็นผู้นำคนแรกๆ ของขบวนการประชาธิปไตยในประเทศไทย การศึกษาความคิดของท่านย่อมยังคุณประโยชน์ให้แก่คนรุ่นเราบ้างไม่มากก็น้อย

ทว่าในอีกด้านหนึ่ง ลักษณะของสังคมในสมัยอาจารย์ปรีดีกับสมัยเรามีความแตกต่างกัน ถ้าจะยึดเอาความคิดอาจารย์ปรีดีไปเสียทั้งหมด ย่อมไม่เกิดประโยชน์ได้มากนัก การนำเสนอทัศนะใหม่ๆ ทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม โดยคิดต่อจากท่าน ด้วยการถือเอาท่านเป็นผู้วางทางที่สำคัญ ก็ย่อมช่วยให้การฉลองฯ ครั้งนี้เกิดประโยชน์กับสังคมไทยได้อย่างแท้จริง คณะกรรมการจัดงานฉลองฯ ภาคเอกชนจึงได้จัดให้มีโครงการรวบรวมบทความทางวิชาการแขนงต่างๆ โดยนักวิชาการผู้ทรงวิทยาความรู้ ซึ่งก็ได้กลายมาเป็นหนังสือ *วิถีสังคมไทย : สรรนิพนธ์ทางวิชาการเนื่องในวาระหนึ่งศตวรรษ ปรีดี พนมยงค์* โดยหนังสือเล่มนี้ได้เปิดตัวครั้งแรกใน "งานพิธีสดุดีเกียรติคุณ ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์" ซึ่งจัดขึ้นในวันพฤหัสบดีที่ ๑๑ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๔๓ ณ ห้องประชุมรัฐสภา

การจัดพิมพ์หนังสือ *วิถีสังคมไทย* ครั้งแรกมี รศ. จรัญ โฆษณานันท์ (คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง) เป็นบรรณาธิการ โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากรัฐบาล เมื่อหนังสือรวบรวมบทความเล่มนี้ (ซึ่งไม่ได้มีการวางจำหน่าย) ได้ถูกแจกจ่ายไปยังหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนหมดสิ้นไป ก็ได้มีเสียงเรียกร้องให้มีการพิมพ์เพิ่ม

ทางคณะผู้จัดทำ หนังสือชุดครบรอบ ๑๐๐ ปี นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส จึงได้จัดพิมพ์หนังสือรวบรวมบทความทางวิชาการ *วิถีสังคมไทย* ขึ้นใหม่ และให้วางจำหน่ายทั่วไป เพื่อผู้ที่มีความสนใจในหนังสือเล่มนี้ จะสามารถหาซื้อเป็นเจ้าของได้ ทั้งได้แยกเล่มพิมพ์ตามหมวดหมู่เป็นเล่มย่อยๆ ดังนี้

ชุดที่ ๑ ภูมิปัญญา กระบวนทัศน์ใหม่ และจินตนาการใหม่

ชุดที่ ๒ ความคิดทางการเมืองการปกครอง

ชุดที่ ๓ เศรษฐกิจ-เศรษฐศาสตร์ทางเลือก

ชุดที่ ๔ ประชาสังคมและวัฒนธรรมชุมชน

ชุดที่ ๕ ประวัติศาสตร์สังคมการเมืองไทย

ชุดที่ ๖ กฎหมายและสิทธิมนุษยชน

ชุดที่ ๗ การศึกษาเพื่อความเป็นไท

ชุดที่ ๘ วิถีประชาธิปไตย

ทั้งนี้เพื่อให้สะดวกในการหยิบอ่าน และให้มีราคาถูกลง และเพื่อท่านผู้อ่านจะสามารถเลือกได้ตามหมวดหมู่ที่สนใจ

ในการจัดพิมพ์ใหม่ครั้งนี้ ได้รับความร่วมมือในการปรับปรุงและเอื้อเฟื้อบทความจากคณะผู้เขียนชุดเดิม และบทความที่จัดพิมพ์เพิ่มเรื่อง "ปฏิรูปการศึกษา : เพื่อความแข็งแกร่งของพลเมืองไทย" โดยคุณพิภพ ธงไชย ในชุดที่ ๗ การศึกษาเพื่อความเป็นไท รวมทั้งการปรับปรุงและเพิ่มเติมภาพประกอบโดยคุณปางช้าง ทยาหทัย และกลุ่มไท ซึ่งคณะผู้จัดทำขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

และในโอกาสพิเศษนี้ ทางโครงการ ฯ ได้จัดทำกล่องสวญหสำหรับท่านที่ประสงค์จะสะสมหนังสือชุดนี้ครบชุด (๘ เล่ม) เฉพาะ ๕๐๐ ท่านแรกเท่านั้น กรุณาสอบถามรายละเอียดเพิ่มเติมที่ โทร. ๘๘๑ - ๑๗๗๔

โครงการจัดทำสื่อเผยแพร่เกียรติคุณ

นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส สำหรับเด็กและเยาวชน

• สารบัญ •

วิธีประชาธิปไตย

ประชาธิปไตยบนเส้นทางสู่ศตวรรษ ปรีดี พนมยงค์

สุราษฎร์ ยิ้มประเสริฐ ๑

แนวคิดและบทบาทของนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์

ส.ส. อุบลราชธานี ๔ สมัย (พ.ศ. ๒๔๗๖ - ๒๔๙๒)

พริยา มหาภักดีคุณ ๓๓

เกี่ยวกับผู้เขียนบทความ ๑๒๓

ภาคผนวก

ปรีดี พนมยงค์ กับ การ สาดโคลนทาง การ เมือง

เขียนตามข่าว โดย บาง ชุนศรี ๑๒๕

ภาคผนวกพิเศษ ๑๓๑

ประชาธิปไตยบนเส้นทางสู่ศตวรรษ
ปรีดี พนมยงค์^๑

สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ

ศ.สุธาชัย

ประชาธิปไตยบนเส้นทางสู่ศตวรรษ ปรีดี พนมยงค์^๑

สุธัช ยัมประเสริฐ

^๒
ผู้ดำเนินรายการ : ขอเชิญ ดร. สุธัชฯ มาพูดเรื่องการพัฒนา
ประชาธิปไตยในเชิงประวัติศาสตร์ที่นำมาสู่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง
ในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ และหลังจากนั้น

ดร. สุธัชฯ : สวัสดีครับทุกท่าน วันนี้จะมาอภิปรายในเรื่องการ
ปฏิวัติ ๒๔๗๕ เป็นหลัก คือการปฏิวัติ ๒๔๗๕ กับนายปรีดี พนมยงค์
เพราะในวันนี้เป็นวันที่ ๒๔ มิถุนายนพอดี ซึ่งเป็นวันสำคัญวันหนึ่งที่ควร
พูดถึงในชีวิตของนายปรีดี ก่อนอื่นขอเริ่มกันว่า ทำไมเราถึงมาอภิปราย
เรื่องการปฏิวัติ ๒๔๗๕ เพราะเราก็พูดกันหลายหน แต่เมื่อเรามองในเรื่อง
พัฒนาทางการเมืองในช่วง ๑๐๐ ปี ของปรีดี พนมยงค์ ผมว่าในช่วง
ศตวรรษที่ถูกกล่าวถึงเหตุการณ์ ๒๔๗๕ เป็นเหตุการณ์ทางการเมืองที่
สำคัญที่สุด เพราะเรามองในแง่การสร้างรัฐสมัยใหม่ของสังคมไทยที่มีผล

๑ การบรรยายสาธารณะ ณ อาคารอเนกประสงค์ ชั้น ๔ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันที่ ๒๔
มิถุนายน ๒๕๔๒

มาถึงปัจจุบัน ก็คือการสร้างรัฐชาติที่มีชาติกับประชาชนเป็นแกนกลางอันเป็นประเด็นสำคัญ และที่ผมบอกว่าเรื่องการปฏิวัติ ๒๔๗๕ สำคัญ ไม่ใช่หมายความว่าจะไปลดทอนความสำคัญของเหตุการณ์อื่นบางเหตุการณ์ อย่างเช่น กรณี ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ซึ่งก็เป็นเหตุการณ์สำคัญ แต่ผมคิดว่าน่าไว้พุดโอกาสอื่น ในโอกาสนี้เราคุยกันเรื่อง ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ กันก่อนดีกว่า

และประการต่อมา ผมนำเสนอกรณีนายปรีดีฯ ผมจะมาอธิบายให้ฟังก่อนว่า นายปรีดีฯ มีความสำคัญหรือเกี่ยวข้องกับกรณีการปฏิวัติ ๒๔๗๕ อย่างไร ก็คือในชีวิตของนายปรีดีฯ มีเหตุการณ์ใหญ่อยู่ ๒ เหตุการณ์ ที่ผูกพันกับตัวท่าน คือเรื่องของเหตุการณ์ขบวนการเสรีไทยกับเหตุการณ์ปฏิวัติ ๒๔๗๕ ซึ่งผมเคยได้รับรู้ข้อมูลว่า นายปรีดีฯ พอใจกับบทบาทของตัวเองในกรณีขบวนการเสรีไทยมากกว่า ถ้ามองในแง่ความสำคัญ กรณี ๒๔๗๕ ก็ไม่ได้ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน คงจะต้องเริ่มต้นว่า นายปรีดีฯ เป็น ๑ ใน ๒ คนแรกที่ก่อตั้งคณะราษฎร การเกิดของคณะราษฎรมาจากนักเรียนไทยที่ไปเรียนในฝรั่งเศส ๒ คน คือ นายปรีดี พนมยงค์ กับนายประยูร ภมรมนตรี ก็คุยกัน แลกเปลี่ยนกันถึงวิธีการแก้ไขความล้มเหลวและปัญหาของประเทศชาติ จึงตกลงกันว่าจะต้องทำการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง ก็เชิญคนที่ ๓ มาคุยด้วยคือ ร.ท. แปลก ชิตตะสังคะ เพราะฉะนั้นจะมี ๓ ป. คือ ประยูรฯ ปรีดีฯ แปลกฯ เป็น ๓ คนแรกของคณะราษฎร แต่นายปรีดีฯ สำคัญกว่านั้น เพราะว่าใน ๓ คนนี้ นายปรีดีฯ เป็นหัวหน้า และเป็นมันสมองของผู้ที่เริ่มคิดการณ์ และความสำคัญๆ ของนายปรีดีฯ ดำรงอยู่เรื่อยมาจนถึงวันที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง นายปรีดีฯ ก็อยู่ในฐานะหัวหน้าคณะก่อการเปลี่ยนการปกครองสายพลเรือน และผู้วางโครงร่างของระบอบใหม่ ความสำคัญก็เห็นได้ในวันนั้นเลย เป็นวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ หลังจากยึดอำนาจได้สำเร็จแล้ว พระยาพหลพลพยุหเสนา พระยาทรงสุรเดช ได้เชิญเสนาบดีและปลัด เรียนเชิญทุกคนที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ในขณะนั้น มาประชุมกันที่พระที่นั่งอนันตสมาคม เมื่อ

ทุกคนมาพร้อมกันแล้ว พระยาพหลฯ, พระยาทรงฯ, พระยาฤทธิอัคเนย์, พระประศาสน์พิทยายุทธ, หลวงพิบูลสงคราม และนายปรีดีฯ ก็เดินเข้ามาในที่ประชุม พระยาพหลฯ ก็พูดขึ้นก่อนแล้วบอกว่า "การที่ได้เชิญทุกท่านมาในวันนี้ ก็เพื่อมาปรึกษาหารือว่า เราจะคิดและจะร่วมกันทำอะไรต่อไปอย่างไร" จากนั้นต่อท้ายว่า "ส่วนเรื่องจะคิดและจะทำอะไรต่อไปนั้นขอให้หลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นผู้ชี้แจง" จากนั้นหลวงประดิษฐ์ฯ หรือนายปรีดีฯ ก็ลุกขึ้นมาชี้แจงอย่างยาวและละเอียด เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ชัดถึงความสำคัญว่า การปกครอง การบริหาร การดำเนินงานช่วงแรกนี้หลวงประดิษฐ์ฯ เป็นผู้เตรียมว่ารัฐบาลใหม่หรือระบบใหม่จะได้อย่างไร

คราวนี้เราพูดถึงหลวงประดิษฐ์หรือนายปรีดีฯ ว่า มีบทบาทสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงการปกครองมากขนาดนี้ แต่เราก็อธิบายที่รู้ว่า นายปรีดีฯ ได้ถูกกระแส ผมใช้คำว่ากระแสมายาคติ หรือกระแสแห่งอคติ หรือการใส่ร้ายป้ายสีทำลายภาพพจน์ กรณีสำคัญที่กลายเป็นตรวบาบของนายปรีดีฯ และกระทบกับคณะราษฎรในส่วนรวมด้วย คือกรณีปลงพระชนม์ในหลวง รัชกาลที่ ๘ ซึ่งพวกเราที่ทราบกันดีว่า นายปรีดีฯ ถูกใส่ร้ายป้ายสี ตกเป็นจำเลยของคดีนี้ นั่นเป็นอีกเรื่องหนึ่งซึ่งเรื่องนี้ต้องพูดกันอีกเยอะ มาพูดอีกเรื่องหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับนายปรีดีฯ อีกด้านหนึ่งคือการกล่าวร้ายป้ายสีในขณะเดียวกันว่า คณะราษฎรที่ยึดอำนาจในวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ที่เป็นคนผลักดันประชาธิปไตยในสังคมไทยนั้นเป็นกบฏ เป็นผู้ที่ยิงสุกก้อนหาม เพราะว่าความเป็นประชาธิปไตยในบ้านเมืองนี้แทนที่จะถูกยิงเข้ากับคณะราษฎร ตรงนี้เป็นประเด็นสำคัญนะครับว่า แทนที่จะยิงเข้าสู่คณะราษฎร แต่ประชาธิปไตยกลับยิงเข้าสู่สถาบันพระมหากษัตริย์ คือกลับกลายเป็นประชาธิปไตยเกิดขึ้นโดยการวางรากฐานทีละขั้นๆ ตั้งแต่ในหลวงรัชกาลที่ ๕ จนถึงในหลวงรัชกาลที่ ๗ เป็นผู้พระราชทาน จากนั้นชื่อของคณะราษฎรก็หายไปหมด คราวนี้บอกว่าหายไปคือหายไปไหนที่ไม่ได้เป็นผู้ให้กำเนิดประชาธิปไตยในบ้านเมืองนี้ แต่ไม่หายในฐานะที่เป็นผู้ร้าย คือเวลาที่เกิดวิกฤตการณ์ทางการเมือง เกิด

การรัฐประหาร ซึ่งอำนาจ คราวนี้คณะราษฎรจะถูกโผล่ออกมาเป็นจำเลย
ว่า เพราะเอ็งยึดอำนาจทำให้ประชาธิปไตยไม่เป็นไปตามขั้นตอน ดังนั้น
บ้านเมืองจึงวุ่นวาย มีวงจรอุบาทว์แห่งการรัฐประหาร มีแม้กระทั่งการ
เลือกตั้งทุจริต มีการซื้อสิทธิ์ขายเสียงก็โจมตีคณะราษฎรว่าเป็นต้นเหตุ หมด
ทุกเรื่องครับ พุดง่าย ๆ คือ การฉ้อฉลทางการเมืองถูกโยงเข้าสู่คณะราษฎร
กระบวนการแปรประเทศให้เป็นประชาธิปไตยโยงเข้าสู่ชนชั้นนำในสมัย
สมบูรณาญาสิทธิราชย์ ผมคิดว่ามันค่อนข้างที่ถูกจับคู่ที่ผิดฝาผิดตัวไป
นิดหนึ่ง จริงๆ แล้วการพัฒนาประชาธิปไตยเกี่ยวพันกับคณะราษฎรมาก
ยิ่งเสียกว่าเกี่ยวพันกับบทบาทหรือการวางรากฐานของชนชั้นนำในระบบ
สมบูรณาญาสิทธิราชย์ ผมคิดว่า นี่เป็นประเด็นหลักที่ผมจะพูดนะครับ
เพื่อจะแตกย่อยลงไปให้อธิบายให้ชัดเจนมากขึ้น ผมจะพูดถึงประเด็นหลัก
๓ เรื่องใหญ่ คือ

(๑) บทบาทของชนชั้นนำในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ก่อนการ
เปลี่ยนแปลงการปกครอง

(๒) ประชาธิปไตยในสังคมไทยที่เกิดขึ้นไม่ได้เกิดจากการพระราชทาน
หรือการวางอย่างมีขั้นตอน แต่เกิดจากการต่อสู้เรียกร้อง

(๓) คณะราษฎรก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือทำอะไรใหม่ๆ ขึ้นมา
บ้างในบ้านเมืองนี้

การชี้แจง ๓ ประเด็นนี้ ก็น่าจะชัดเจนที่ให้เห็นว่า ประวัติศาสตร์
ของคณะราษฎรหรือการเปลี่ยนแปลงมาสู่ประชาธิปไตยในบ้านเมือง ไม่ได้
เป็นไปอย่างที่กระแสหรือมายาคติพูดกัน ก่อนอื่นต้องอธิบายเสียก่อนว่า
แนวคิดประชาธิปไตยไม่ได้เป็นรากฐานของรัฐจารีตของสังคมไทย แนวคิด
ประชาธิปไตยของบ้านเราเป็นอิทธิพลจากแนวคิดจากตะวันตกที่เรารับ
เข้ามา เพราะฉะนั้นความพยายามที่ว่า มีประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นในสังคม
ไทยตั้งแต่สมัยโน้นสมัยนี้ ในสมัยพ่อขุนรามคำแหง หรือในยุคใดก็ตาม
ผมคิดว่ามันไม่ค่อยสมเหตุสมผลนัก ถ้ามองในเชิงประวัติศาสตร์ เพราะ
ว่าเราไม่มีรากฐานทางนี้ สังคมไทยในอดีตที่ผ่านมาเป็นสังคมมีการแบ่ง

ระดับขั้นที่แน่นอน ไม่ได้คำนึงในแง่สิทธิของประชาชน สิทธิทางการเมืองของชนชั้นไพร่และทาสนั้นไม่มี ไม่ว่าในทางกฎหมายหรือในทางปฏิบัติ

แต่เวลาเราพูดถึงประชาธิปไตยในตะวันตก เราต้องยอมรับว่า ประชาธิปไตยในตะวันตกมีหลายสำนัก อย่างไรก็ตาม มีหลักการร่วมกันอยู่ ที่ผมสรุปได้มี ๕ ข้อ คือ

(๑) สิ่งที่เราเรียกว่าประชาธิปไตยนั้นะครับ อำนาจอสูงสุดต้องเป็นของประชาชน ต้องมอบอำนาจแก่ประชาชน ประชาชนใช้อำนาจโดยทางอ้อม โดยผ่านสภาผู้แทน หรืออะไรก็ตาม

(๒) จะต้องมีการกฎหมาย หรืออะไรสักอย่างที่ประกันสิทธิอันนี้เป็นลายลักษณ์อักษร นี่คือที่มาของรัฐธรรมนูญ

(๓) จะต้องมีการหลักการในการแบ่งอำนาจ การแบ่งอำนาจมาจากแนวคิดที่ว่า คนที่ออกกฎหมาย คนที่ใช้กฎหมาย และคนที่ตัดสินตามกฎหมาย ไม่ควรเป็นคนคนเดียวกัน เพราะว่าจะก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม เพราะฉะนั้น อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ ต้องแยกกัน

(๔) บุคคลต้องเสมอภาคกัน นั่นคือระบบประชาธิปไตย ทุกคนต้องเสมอภาคกันภายใต้กฎหมาย

(๕) ต้องมีการประกันเสรีภาพในขั้นพื้นฐาน อย่างเช่น เสรีภาพในทรัพย์สิน เสรีภาพในการคิด พูด เขียน โฆษณา การตีพิมพ์ เป็นต้น

นี่คือหลักการประชาธิปไตยที่เป็นไปอย่างตะวันตก และต่อไปอิทธิพลเหล่านี้จะรับเข้ามาสู่สังคมไทย

เวลาที่เรารู้ถึงประเทศไทยเข้าสู่ยุคใหม่หรือสังคมไทย มีความจำเป็นอย่างมากที่เราต้องเริ่มสมัยรัชกาลที่ ๕ เพราะมีความเข้าใจอยู่ไม่น้อยทีเดียวว่า ในหลวงรัชกาลที่ ๕ ทรงริเริ่มในการวางรากฐานประชาธิปไตยหลายประการ แต่ผมคิดว่าโดยข้อเท็จจริง สิ่งที่เราต้องการสร้างขึ้นมาก็คือ สิ่งที่เราเรียกว่าระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ หรือใช้คำในพระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ ๕ เรียกว่า พระราชนิยมเต็ม

คือ พระองค์ทรงปกครองบ้านเมืองตามพระราชนิยมเดิม คือพระราชนิยมที่ถือกษัตริย์เป็นประมุขสูงสุดของประเทศ ดังนั้นอำนาจทั้งปวงจะต้องเป็นของพระมหากษัตริย์ โดยไม่มีการแบ่งแยก ไม่ยอมให้ประชาชน เวลาที่มีกระแสใหม่ๆ ที่เรียกร้องให้สิทธิเสรีภาพแก่ประชาชน คำอธิบายอันหนึ่งที่จะถูกใช้อยู่เสมอตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕, รัชกาลที่ ๖, รัชกาลที่ ๗ เรื่อยมา ก็คือบอกว่า เรื่องประชาธิปไตย เรื่องรัฐสภา ไม่ใช่เรื่องเร่งด่วน แต่เรื่องด่วนที่ต้องเร่งทำ คือการปรับปรุงระบบราชการ เพราะฉะนั้น สิ่งที่รัชกาลที่ ๕, รัชกาลที่ ๖, รัชกาลที่ ๗ ทำต่อเนื่องกันมาโดยตลอด คือการปฏิรูประบบราชการ คือการสร้างระบบราชการสมัยใหม่

ไม่เพียงแต่เท่านั้น เราจะเห็นต่อมาว่า นอกจากว่าพระองค์จะมุ่งที่จะสร้างสมบูรณาญาสิทธิราชย์หรือทำตามพระราชนิยมเดิมแล้ว ยังมีแนวความคิดที่เกิดขึ้นอยู่เสมอว่า แนวคิดของประชาธิปไตยเป็นแนวคิดที่พิจารณาในฐานะว่าเป็นภัยคุกคามต่อระบอบปกครอง เป็นของใหม่ที่ทำให้บ้านเมืองไม่มีเสถียรภาพ ความเข้าใจบ้านเมืองนั้น ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ถึงรัชกาลที่ ๖ คำว่า Democracy ค่อนข้างจะไปทางเดียวกันกับ Republic คือสังคมที่เป็นประชาธิปไตยบางทีอาจจะหมายถึงสังคมมีประธานาธิบดีเป็นประมุข ซึ่งความเข้าใจในการทำงานนี้ หรือความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่าง Republic กับ Democracy เห็นได้จากปทานุกรม ฉบับที่พิมพ์ออกมาใน พ.ศ. ๒๔๗๒ ในปทานุกรมได้ระบุความหมายของ Democracy ว่า ระบบที่มีประธานาธิบดีเป็นผู้นำ เพราะฉะนั้น เรื่องความเข้าใจที่ยังไม่แยกกันชัดเจนระหว่าง Republic กับประชาธิปไตย ความเข้าใจอันนี้ก็มีรากฐาน เพราะฉะนั้น ไม่น่าแปลกที่สมบูรณาญาสิทธิราชย์จะเห็นความคิดประชาธิปไตยเป็นภัยคุกคามความมั่นคงของระบอบ ไม่ได้เป็นความคิดใหม่ที่จะทำให้บ้านเมืองนี้ตึงตาม

แต่กระนั้นก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองทั้งหลายก็เกิดขึ้น ความพยายามต่อสู้เรียกร้องประชาธิปไตยได้พัฒนามาจนกระทั่งแนวคิดนี้เป็นที่ยอมรับ ดังนั้น ถ้ามองในอีกแง่หนึ่งผมคิดว่า คณะราษฎรเป็นเพียง

ผู้ดำเนินการให้ลุล่วงไปเท่านั้นเอง อย่างไรก็ตาม ผมจะอธิบายต่อไปว่า จากกระแสการพัฒนาประชาธิปไตยที่ดำเนินมา ทำให้การเปลี่ยนแปลงสยามไปสู่ประชาธิปไตยนั้นจะต้องเกิดขึ้น เพียงแต่ว่า ใครจะเป็นผู้ดำเนินการ ก็พอดี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ คณะราษฎรเป็นผู้ดำเนินการจนสำเร็จ ผมจะกลับมาที่การสร้างสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของรัชกาลที่ ๕ อีกครั้งหนึ่ง

เมื่อสักครู่ผมบอกว่า ชนชั้นนำในสมัยรัชกาลที่ ๕ ไม่สนใจพัฒนาแนวคิดของประชาธิปไตย เพราะเห็นว่าประชาธิปไตยเป็นภัยคุกคาม ก็สอดคล้องกับแนวพระราชดำริของในหลวงรัชกาลที่ ๕ เอง คือ พระองค์มองว่า ประเทศสยามขณะนั้นเป็นสมัยที่มีภัยคุกคามจากจักรวรรดินิยมเรามีภัยคุกคามรอบด้าน ภาวะที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นวิกฤตการณ์ที่เป็นหัวเลี้ยวหัวต่อของสยาม ในภาวะที่บ้านเมืองเผชิญวิกฤตการณ์จากการคุกคามของตะวันตกอยู่ในเวลานั้น ระบบอะไรจึงจะเหมาะสมที่สุด ที่จะนำพาประเทศไปสู่ความอยู่รอด คำตอบของพระองค์ก็คือว่า จะต้องเป็นระบบที่มีพระมหากษัตริย์มีอำนาจสูงสุด และใช้อำนาจนี้ผ่านเชื้อพระวงศ์ที่ใกล้ชิด ทำไม่ถึงเป็นแบบนั้น เพราะว่าเจ้านายหรือเชื้อพระวงศ์เหล่านี้เป็นผู้ยิ่งใหญ่ด้วยความสามารถ และเพราะว่า คนกลุ่มนี้สูงส่งด้วยชาติตระกูลและมีชาติตระกูล คนกลุ่มนี้จึงไม่มีทางนำพาบ้านเมืองไปสู่ความวอดวาย จะต้องนำพาบ้านเมืองไปสู่ความดีงาม และยิ่งกว่านั้นก็คือ กรมพระยาดำรงราชานุภาพอธิบายว่า พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้ที่ปรีชาสามารถ ระบบเหมาะสมที่สุดจึงเป็นระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ รัชกาลที่ ๕ ทรงตรัสว่า การที่มีผู้เสนอให้มีปาลิเมนต์ก็ทำตาม หรือให้มีนายกรัฐมนตรีให้ขึ้นมาเป็นผู้บริหารเป็นตัวแทนพระมหากษัตริย์ก็ตาม เปรียบเทียบเหมือนกับเอาข้าวสาลีไปปลูกในนาข้าวเจ้าซึ่งมันจะไม่มีทางงอกงาม สิ่งที่ดีกว่าคือ ดำเนินไปตามราชนิยมเดิม และราษฎรก็พอใจเพราะว่าการเปลี่ยนแปลงในบ้านเมืองสยามนั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เบื้องบนเป็นผู้กำหนดให้เปลี่ยนแปลงเสมอ ราษฎรไม่เคยเรียกร้องอะไรเลย ดังนั้น การกระทำให้กษัตริย์เป็นผู้นำ จะเป็นการกระทำที่เหมาะสมที่สุด เพราะฉะนั้น จากพระราชดำรินี้เราก็จะ

เห็นได้ชัดว่า เหตุใดพระองค์จึงไม่โปรดประชาธิปไตย ไม่ได้ดำเนินการอะไรที่จะก่อให้เกิดประชาธิปไตยในบ้านเมืองนี้ เพราะว่ามันไม่ใช่ระบบที่เหมาะสม

พอมาถึงสมัยรัชกาลที่ ๖ ก็ยังเป็นเช่นเดียวกัน พระมหากษัตริย์ก็ยังมีพระราชดำริว่าระบบที่มีราชาเป็นสง่าแห่งแว่น้านั้นเป็นระบบที่ดีงามที่สุด เพราะพระองค์บอกว่า ราษฎรสยามยังไม่มีความรู้ ถ้าให้มาปกครองก็ไม่มีความรู้ที่จะมาปกครอง ถ้าขึ้นปล่อยให้มีประชาธิปไตยก็กลายเป็นว่า พวกชอบโกหก พวกเจ้าواهر พวกอ้างว่ารักชาติ หรือพวกเจ๊กจีน จะเข้ามาบริหารบ้านเมืองแทน เพราะฉะนั้น จะต้องมีการให้บ้านเมืองดำเนินการไปตามทางตามครรลองคลองธรรม คือ จะต้องดำเนินไปภายใต้ระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ พอมาถึงรัชกาลที่ ๗ จะเห็นได้เลยว่า แนวคิดอันเดิมก็ยังคงดำเนินอยู่ อย่างเช่น เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๐ พระองค์เจ้าธานีนิวัต ซึ่งในขณะนั้นดำรงตำแหน่งเสนาบดีธรรมการได้เสนอว่า ระบบประชาธิปไตยเป็นประเพณีของพวกแองโกลแซกซอน ไม่มีทางที่จะเหมาะสมกับเมืองไทยเลย เพราะว่าสำหรับเมืองไทย ระบบกษัตริย์เหมาะสมอยู่แล้ว กษัตริย์ไทยจะปกครองราษฎรเหมือนกับบิดาปกครองบุตร อันนี้เป็นคำอธิบายของพระองค์เจ้าธานีนิวัต และการที่พระองค์เป็นเสนาบดีธรรมการก็ทำให้ตั้งข้อสังเกตได้ว่า การวางรากฐานประชาธิปไตยโดยผ่านการศึกษาไม่น่าจะเกิดในช่วงสมบูรณาญาสิทธิราชย์

คราวนี้ภายใต้ระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ สิ่งหนึ่งที่เราต้องอธิบายว่า ราษฎรอยู่กันอย่างไร ทำไม่ถึงไม่มีสิทธิ ต้องเข้าใจกันนิดหนึ่งว่า ก่อนรัชกาลที่ ๕ ก่อนหน้านั้นจารีตประเพณีเราไม่มีประชาชน เพราะทุกคนต้องติดอยู่ในระบบไพร่หรือระบบทาส ระบบการบริหารบ้านเมืองของประเทศไทยยุคก่อนหน้านั้นเป็นระบบลำดับขั้นที่ไพร่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับกษัตริย์ เพราะไพร่จะถูกคุมด้วยมูลนายหรือเจ้าเมือง คือไพร่ภักดีต่อมูลนายและมูลนายจะภักดีกับกษัตริย์อีกทีหนึ่ง จากนั้นเมื่อรัชกาลที่ ๕ เปลี่ยนแปลงประเทศสร้างรัฐราชการแบบใหม่ขึ้นมาทำลายอำนาจของพวกเจ้าเมือง

และทำลายระบบเจ้าขุนมูลนายลง ตอนนี้จะเกิดความสัมพันธ์โดยตรงระหว่างราษฎรกับพระมหากษัตริย์ ในเอกสารสมัยรัชกาลที่ ๕ เรียกราษฎร (ประชาชน) ว่าพลกนิกร ตั้งแต่เป็นต้นไป ระบบจารีตถูกทำลายลงไปแล้ว ก็คือหมายถึงจารีตที่ไพร่ภักดีต่อมูลนายและมูลนายภักดีต่อพระมหากษัตริย์ตามลำดับชั้น ตั้งแต่เป็นต้นไป ไพร่ทุกคนเป็นพลกนิกรของพระเจ้าแผ่นดินเสมอกัน เมื่อเป็นเช่นนั้นจะต้องทำอย่างไรให้ราษฎรรู้หน้าที่ว่า ราษฎรจะต้องทำอย่างไรต่อจากนี้ไป ไม่ต้องภักดีต่อขุนนางหรือเจ้านาย ต้องภักดีต่อพระมหากษัตริย์ รัชกาลที่ ๕ ก็ออกหนังสือชื่อ *คู่มือพลเมือง* เพื่อชี้แจงแก่ราษฎรทั้งหลายทั้งปวง ให้ราษฎรรู้ว่า มีหน้าที่ที่จะต้องจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ การภักดีต่อกษัตริย์เป็นหน้าที่ของคนไทย แต่ว่าอันนี้สำคัญ คือขณะที่ว่าราษฎรมีหน้าที่ แต่สิ่งที่ *คู่มือพลเมือง* ไม่ได้พูดถึง สิทธิ หมายถึงว่า ราษฎรไม่ได้มีสิทธิ ถ้าราษฎรที่เป็นไพร่ทาสหรือเป็นเจ๊กจีน ไม่มีสิทธิเลยที่จะไปเกี่ยวข้องกับการบ้านการเมือง เพราะเรื่องการเมืองจะต้องเป็นของพวกเจ้านาย หรือพวกขุนนางชั้นสูง ซึ่งเหมาะสมด้วยประการทั้งปวงที่ผมกล่าวมาแล้ว ในการที่จะเป็นผู้บริหารบ้านเมือง ดังนั้นราษฎรหรือพลกนิกรไม่มีสิทธิใดที่ไปเกี่ยวข้องกับการบ้านการเมือง

พลสมัยรัชกาลที่ ๖ ความคิดชาตินิยมเริ่มพัฒนาขึ้นมา เพราะฉะนั้นพระองค์ก็ทรงหยิบเอาแนวคิดชาตินิยมไปอธิบายในกรอบของระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์อีกที พระองค์อธิบายว่า ถ้าจะดูให้รู้ว่าใครเป็นคนชาติไหน ก็ดูว่าภักดีต่อใคร ถ้าหากราษฎรคนไหนภักดีต่อกษัตริย์สยาม คนนั้นก็เห็นว่าเป็นชาวไทยแท้ ถ้าไม่เข้าข่ายนี้ก็ถือว่าไม่ใช่คนไทย เพราะฉะนั้นจะชี้ให้เห็นว่า ชาตินิยมที่เกิดขึ้นในรัชกาลที่ ๖ ได้โยงเอาความภักดีซึ่งเป็นหน้าที่ของราษฎรให้เข้าสถาบันกษัตริย์ ใครไม่ภักดีคนนั้นทำผิดหน้าที่ คราวนี้จะทำอย่างไรเพื่อให้การปกครองของเจ้านายและขุนนางจะมีแบบแผนอันดีงาม รัชกาลที่ ๖ จึงออกหนังสือชื่อว่า *หลักราชการ* อธิบายให้เห็นว่าพวกข้าราชการจะต้องทำตามหน้าที่และจะต้องภักดีต่อกษัตริย์ คือพวกราชการทั้งหลายมีสิ่งที่ผูกพันอยู่ ๒ สิ่ง คือ

(๑) จะต้องทำตามหน้าที่ที่ได้รับหมายจากพระมหากษัตริย์

(๒) จะต้องภักดีต่อพระมหากษัตริย์

เพราะฉะนั้น เราพอจะมองเห็นภาพแล้วว่า ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ - ๖ ทำให้การวางรากฐานระบบประชาธิปไตยจึงไม่เกิดจากเบื้องบน เพราะองค์พระมหากษัตริย์ไม่ได้เห็นเลยว่า ระบบประชาธิปไตยเป็นสิ่งที่ถูกต้องและดีงาม ไม่ได้เห็นเลยว่า ราษฎรจะต้องมีสิทธิ เพราะว่ราษฎรไม่เคยเรียกร้อง ไม่ตื่นตัว ราษฎรชอบแล้วที่จะอยู่ภายใต้การปกครองของพระมหากษัตริย์ที่เป็นผู้นำ ดังนั้น คำอธิบายหรือความเข้าใจในระยะต่อมาในยุคปัจจุบันที่ว่า ประชาธิปไตยถูกวางรากฐานโดยอำนาจเบื้องบน โดยชนชั้นนายในสยามในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ จึงไม่ใช่ประเด็นสำคัญ

คราวนี้ประเด็นที่ ๒ คือ ถ้าประชาธิปไตยไม่ได้เกิดจากการวางรากฐานโดยเบื้องบน เพราะอำนาจเบื้องบนต้องการมุ้งที่จะวางระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นหลัก หรือต้องการปฏิรูปราชการ ใครจะเป็นผู้นำประชาธิปไตยมาสู่สังคมไทย ผมต้องอธิบายว่า ประชาธิปไตยได้มาโดยการต่อสู้เป็นลำดับ ชั้นแรกสุดคือ เมื่อมีการมีการปฏิรูปประเทศเข้าสู่สมัยใหม่ รัชกาลที่ ๕ ต้องส่งเจ้านายหรือขุนนางไปเรียนต่างประเทศ เพื่อเอาความรู้จากตะวันตกมาปรับปรุงประเทศ ปรากฏว่า เจ้านายหรือขุนนางกลุ่มต่างๆ เหล่านี้เมื่อได้ไปอยู่ในต่างประเทศแล้ว ได้ไปรับรู้ได้ไปเห็นสิ่งใหม่ๆ ที่ดีงาม ก็เลยเกิดความรู้สึกว่า บ้านเมืองสยามน่าจะเปลี่ยนแปลงไปในทางเดียวกัน เพราะฉะนั้นกลุ่มแรกที่เริ่มผลักดันเกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒ คือคณะกรรมาธิการ รศ. ๑๐๓ ซึ่งประกอบด้วยเจ้านายและขุนนาง ๑๐ คน ที่อยู่ในอังกฤษ ได้เขียนฎีกายาวมาก ๖๐ - ๗๐ หน้า มาถวายรัชกาลที่ ๕ เสนอให้เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นแบบใช้ระบบ "ราชาธิปไตยจำกัดอำนาจ" โดยให้มีรัฐธรรมนูญและรัฐสภาขึ้นมา ในกลุ่มนี้ ซึ่งทราบต่อมาว่า คนที่ผลักดันให้เกิดการถวายฎีกาคือ พระองค์เจ้าปฤษฎางค์ ซึ่งขณะนั้นได้เป็นทูตของสยามประจำยุโรป ปรากฏว่า รัชกาลที่ ๕ ทรงมีพระราชดำรัสตอบว่า พระองค์ไม่เห็นด้วยเลยกับสิ่งที่ได้เสนอมารอบการเมืองของไทยเรา

ก็ดีอยู่แล้ว คือให้พระมหากษัตริย์เป็นผู้นำพา เพียงแต่ในภาวะวิกฤตเราต้องการสร้างระบบราชการให้เข้มแข็ง เพราะฉะนั้น คำกราบบังคมทูลก็ไม่บรรลุลผล พระองค์เจ้าปฤษฎางค์ก็ถูกเรียกตัวกลับมาประจำอยู่ที่กระทรวงการต่างประเทศที่กรุงเทพฯ และต่อมาก็ต้องออกจากราชการเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๓๒ ไปบวชเป็นพระภิกษุอยู่ที่ลังกาและไม่ได้กลับมาประเทศไทยอีกจนสิ้นรัชกาลที่ ๕ อันนี้เป็นผลจากการถวายฎีกากราบบังคมทูล

กลุ่มที่ ๒ ที่เราเห็นต่อมา คือกลุ่มที่เราเรียกว่าคณะเก๊กเหม็ง ก็คือ กบฏ ร.ศ.๑๓๐ ซึ่งเป็นนายทหารหนุ่มกลุ่มหนึ่งที่เริ่มมีแนวคิดใหม่ต้องการยึดอำนาจโดยวิธีการจับกุมพระมหากษัตริย์ แล้วเรียกร้องบังคับพระราชทานรัฐธรรมนูญเปลี่ยนแปลงประเทศ แต่ว่าคณะเก๊กเหม็งเชิญคนเข้าร่วมโดยโง่งมอย่างมาก ชาวกริ้วไหลเสียก่อน นี่ก็เป็นบทเรียนให้กลุ่ม พ.ศ. ๒๔๗๕ ด้วย เมื่อชาวกริ้วไหลรัชกาลที่ ๖ ก็จับได้หมด ทั้งคณะก็กลายเป็นขบถในกรณีขบถ ร.ศ. ๑๓๐

แต่ความล้มเหลวของการกราบบังคมทูลก็ตาม หรือความล้มเหลวของขบถ ร.ศ.๑๓๐ ก็ตาม ไม่ได้ทำให้กระแสการเรียกร้องประชาธิปไตยตกต่ำลง เราจะเห็นได้ชัดว่า ตั้งแต่รัชกาลที่ ๕ เมื่อมีการเกิดหนังสือพิมพ์ ก็เริ่มมีนักหนังสือพิมพ์มาเรียกร้อง คนที่เด่นมากคือกรณีของเทียนวรรณ กับ กศร. กุหลาบ เทียนวรรณเป็นบุคคลสำคัญที่เรียกร้องให้มีระบอบปาเลียมেন্টขึ้นมาช่วยการบริหารประเทศ และเทียนวรรณก็มีข้อเสนอมากมายที่เรียกร้องให้ทำการปฏิรูประบอบ ให้มีการใช้ระบบผัวเดียวเมียเดียว เทียนวรรณจึงได้ถูกกักขังแล้วให้ถูกจำคุกโดยไม่มีความผิด ๑๗ ปี

แต่กระแสเรียกร้องประชาธิปไตยที่ผ่านปัญญาชน ผ่านสิ่งพิมพ์ทั้งหลายก็ยิ่งมากขึ้นทุกทีๆ อย่างในสมัยรัชกาลที่ ๖ หนังสือพิมพ์ จินสยาม วารศัพท์ เป็นหนังสือพิมพ์รายวันในสมัยนั้น ซึ่งเป็นของนายเชียงฮุดเส็ง ศรีบุญเรือง ก็เป็นฉบับหนึ่งที่เรียกร้องและผลักดันให้มีการเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตย กระแสของหนังสือพิมพ์สืบเนื่องมาเรื่อยๆ จนถึงรัชกาลที่ ๗ หนังสือพิมพ์มีบทบาทในการวิจารณ์ระบบเก่าแล้วก็เรียกร้องประชา

ธิปไตย อย่างเช่น หนังสือพิมพ์ ราชสาร ออกบทความเรื่อง "เห็นว่าเจ้าเป็นตุ้มถ่วงความเจริญ" มาวิพากษ์พวกเจ้า แต่ว่าในบทความนี้บอกว่าไม่ใช่เจ้าเมืองแต่เป็นพวกเจ้าเมืองจีน ใช้ระบบเจ้าของจีนเป็นตัวตั้ง หนังสือพิมพ์ หลักเมือง ของ ต. บุญเทียม อังกินันท์ ในสมัยนั้น ได้พิมพ์หนังสือ ไตรราชนิพนธ์ ของขุนยัดเขินออกเป็นภาษาไทยในปี ๒๔๗๑ แต่หนังสือถูกสั่งเก็บทันที เพราะหนังสืออย่างนี้ไม่เป็นที่พึงประสงค์หรือไม่ปรารถนาให้เผยแพร่ ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๗ การที่หนังสือพิมพ์ได้มีการเรียกร้องเสนอปัญหา ทำให้ในที่สุดรัชกาลที่ ๗ ทรงตัดสินพระทัยออกกฎหมายเซ็นเซอร์ฉบับแรก คือ พรบ. สมุดเอกสารสิ่งพิมพ์ เมื่อปี ๒๔๗๑ ให้อำนาจรัฐบาลในการสั่งปิดหนังสือพิมพ์ ยึดแทนพิมพ์ ซึ่งจะเป็นอำนาจของผู้บัญชาการ

สรุปแล้วจะเห็นว่า การเรียกร้องต่อสู้หรือความพยายามที่เรียกร้องให้เกิดประชาธิปไตยในบ้านเมืองเราเป็นกระแสต่อเนื่องมาโดยตลอด ตั้งแต่รัชกาลที่ ๕ จนถึงต้นรัชกาลที่ ๗ ก่อน พ.ศ. ๒๔๗๕ นครินทร์เมฆ ไตรรัตน์ ได้ไปศึกษาพวกวิภาที่ราชสารเรียกร้องในปัญหาต่างๆ ก็พบว่า มีวิภาอีกจำนวนไม่น้อยที่เรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง วิภานี้เป็นของเสนาบดีชั้นผู้ใหญ่ อย่างเช่น วิภาของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี พระยาพิชัยณรงค์สงคราม ซึ่งผมคิดว่ากระแสต่างๆ เหล่านี้เองเป็นเหตุให้ในหลวงรัชกาลที่ ๗ ทรงตระหนักถึงการจะต้องเปลี่ยนแปลงอะไรบางอย่าง ผมจะขอพูดถึงเรื่องกระแสกดดันที่ทำให้ความรู้สึกว่าประเทศไทยต้องมีการเปลี่ยนแปลง ก็คือกระแสสากล หมายถึงเกิดการปฏิวัติล้มล้างอำนาจของกษัตริย์ในประเทศต่างๆ ในหลายประเทศ ตั้งแต่รัชกาลที่ ๕ สวรรคต คือปี ๒๔๕๓ ปีนั้นเกิดการปฏิวัติที่ประเทศโปรตุเกส ถัดมาอีก ๑ ปี เป็นการปฏิวัติที่ประเทศจีน โดยขุนยัดเขิน จากนั้นวันมาอีกหลายปี เมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่ ๑ เกิดขึ้นและสงบลง เกิดการล้มล้างระบอบกษัตริย์ในรัสเซีย เยอรมันนี ออสเตรีย ฮังการี จนถึงปี ๒๔๖๖ เกิดการปฏิวัติโค่นกษัตริย์ในตุรกี จากนั้นในปี ๒๔๗๔ เกิดการปฏิวัติโค่นล้มระบอบกษัตริย์ในสเปน เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ชัดเจนเลยว่า

กระแสสากลที่ระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ถูกปฏิวัติโค่นล้มลง เมื่อมีการปฏิวัติสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ในประเทศเหล่านั้นคือ Democracy ขอย้อนกลับตรงที่ยังไม่ได้ตอบคำถามว่าทำไมหลุดถึง Democracy ในสมัยก่อน ๒๔๗๕ จึงไปทางเดียวกับ Republic ก็เพราะกระแสสากลนี้เอง การปฏิวัติแต่ละประเทศเหล่านี้ สิ่งที่เกิดขึ้นมาแทนระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ คือระบบ Democracy ทั้งนั้น คือระบบประชาธิปไตย ด้วยเหตุนี้จึงไม่แปลกที่ในความเข้าใจของชนชั้นนำในสยาม Democracy จะไปทางเดียวกับ Republic เสมอ

ในที่สุด กรณีของไทย ประชาธิปไตยก็พัฒนามาจากการเรียกร้องต่อสู้ตามระดับชั้น จนถึงปี ๒๔๗๕ เมื่อคณะราษฎรได้ทำการยึดอำนาจและขอพระราชทานรัฐธรรมนูญ เป็นกระบวนการสำคัญที่สุด ที่นำไปสู่ประชาธิปไตยในประเทศนี้

จะกลับไปประเด็นที่ค้างไว้คือ จากภายใต้กระแสต่างๆ เหล่านี้ ทำให้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อขึ้นครองราชย์ พระองค์ทรงตระหนักว่า คงรักษาการปกครองระบบเดิมไว้ไม่ได้แล้ว เพราะทรงอธิบายไว้ว่า เวลาของระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์คงจะน้อยลงทุกที คงจะต้องให้รัฐธรรมนูญ แต่พวกเราคงจะคุ้นกับคำอธิบายที่ว่า พระปกเกล้าฯ จะให้รัฐธรรมนูญหลายครั้ง แต่ถูกเจ้านายและขุนนางทัดทานไว้เลยไม่ได้ให้ จนถึงปี ๒๔๗๕ จะอธิบายเพิ่มเติม จริงๆ แล้วพระองค์ก็ยังลังเลพระทัยที่จะพระราชทานรัฐธรรมนูญ เพราะโดยความเห็นอันแท้จริงของพระองค์คิดว่าระบบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์แบบที่พระราชบิดาดำเนินการดีแล้ว เป็นระบบที่ดีที่สุด เป็นแบบแผนอันดีงาม แต่พระองค์คิดว่า ปัญหาที่อยู่อย่างเดียวกันคือ ระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์จะดีงามก็ต้องได้พระมหากษัตริย์ที่เก่งและปรีชาสามารถ ถ้าเมื่อไหร่ก็ตามที่กษัตริย์ไม่เก่งไม่มีความสามารถ ระบบจะมีปัญหา เพราะฉะนั้น การที่พระองค์คิดจะพระราชทานรัฐธรรมนูญก็ด้วยความคิดอันนี้เอง คือไม่แน่ใจว่าระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในอนาคตจะมีกษัตริย์ที่เก่งหรือเปล่า

พระราชดำรินี้ ได้เชื่อมโยงกับเรื่องที่ ๒ คือ ความไม่แนพระทัยว่า ถ้าเปลี่ยนแปลงจะเกิดอะไรขึ้น จึงเกิดความวิตก คือ ถ้ามีสภาเกิดขึ้นแล้ว พวกเจ๊กจีนจะมาปกครองเมืองไทย เพราะราษฎรไทยไม่ตื่นตัว จึงทำให้พระองค์ลังเล ตลอดเวลาที่มีได้มีการเปลี่ยนแปลงระบบ ผมเองคิดว่า การตัดสินใจของเจ้านายหรือขุนนางเป็นเพียงข้ออ้าง พระองค์เองก็ลังเลสอ ดคล้องต้องกันระหว่างพระราชดำริของพระองค์ที่ว่า สมบูรณาญาสิทธิราชย์ เป็นระบอบที่ดีกับความไม่แนใจพระองค์เอง และความไม่ต้องการของพวก เจ้านายหรือพวกขุนนาง

ไม่เพียงความลังเลอย่างเดียวที่เป็นปัญหา ยังมีอีกคือความล่าช้าใน การปรับตัวของระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ คือเมื่อตอนต้นรัชกาลที่ทรง ขึ้นครองราชย์ พระองค์ต้องการดำเนินการให้เมืองสยามเป็นประชาธิปไตย ด้วยการกระทำอยู่ ๓ อย่าง คือ

(๑) จะต้องมีการสานต่อคือการตั้งองคมนตรีสภาให้เกิดประชาธิปไตย

(๒) พระองค์มีพระราชดำริให้ประชาชนทดลองให้มีการปกครอง แบบเทศบาล

(๓) จะต้องมีการวางรากฐานด้านการศึกษา คือให้ราษฎรได้มีการ ศึกษาเพิ่มขึ้นเสียก่อน แล้วจึงพระราชทานรัฐธรรมนูญ

ข้อที่ ๓ เห็นแล้วว่าเป็นไปได้ยาก เพราะเสนาบดีกระทรวงธรรมการ คือคนที่ทำหน้าที่ด้านการศึกษา ก็คงมีความคิดเห็นว่า ระบบสมบูรณาญา สิทธิราชย์เป็นระบอบที่ดี การวางรากฐานโดยการศึกษาที่ให้มียุโรปโดย จึงไม่เคยเกิดขึ้นเลย ข้อที่ ๒ เทศบาล พระมหากษัตริย์ทรงดำริเรื่องเทศบาล ตั้งแต่ปี ๒๔๗๐ แต่จนถึงปี ๒๔๗๕ ก็ไม่ได้ออกพระราชบัญญัติเทศบาล เพราะฉะนั้น ความล่าช้าของระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในการปรับตัว นี้เอง ทำให้แม้กระทั่งการทดลองดำเนินการเทศบาลขึ้นมาสักแห่ง เพื่อ ทดลองให้ราษฎรมีสติธิปกครองตนเองก็ทำไม่ได้ จนกฎหมายเทศบาลไม่ เคยได้ออก ข้อที่ ๑ เป็นเรื่องเดียวที่ได้ทำคือ มีการตั้งสภาองคมนตรีเมื่อ ปี ๒๔๗๐ ในหลักการก็ดูดี คือหมายถึงว่า ในหลักการได้มีการพิจารณา

กฎหมาย แต่รายชื่อทั้งหมดที่เป็นสภาองคมนตรี คือเชื้อพระวงศ์และขุนนางระดับพระยาขึ้นไปเท่านั้น พอสภาองคมนตรีออกมา ก็ตกเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์ว่า ถ้าอย่างนี้ราษฎรจะได้ฝึกอะไรและฝึกอย่างไร ก็ในเมื่อสภาที่ตั้งขึ้นมา ก็ยังเต็มไปด้วยเจ้านายและขุนนางเหมือนเดิม นี่เป็นปัญหาที่ผมคิดว่านอกจากความล้มเหลวแล้ว ความล่าช้าของระบบก็เป็นอุปสรรคอย่างหนึ่งที่ทำให้ประชาธิปไตยไม่ได้เกิดขึ้นจนถึงปี ๒๔๗๕

ประการต่อมาคือความเกรงพระทัย คือพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ทรงเป็นพระอนุชาของค็เล็ก พระองค์คิดว่า พระองค์ไม่มีความสามารถหรือไม่สันทัดในการบริหารบ้านเมือง ได้อัญเชิญพระราชวงศ์ชั้นผู้ใหญ่เข้ามาเป็นที่ปรึกษา เข้ามาช่วยในการตัดสินใจในการดำเนินงาน แต่ปรากฏว่าในการปฏิรูปใดๆ ก็ตามจะมีพระราชวงศ์ชั้นผู้ใหญ่ไม่เห็นด้วย สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพเป็นอันดับหนึ่งในการคัดค้านการดำเนินการสู่ประชาธิปไตยเพราะว่า ในทัศนะของกรมพระยาดำรงราชานุภาพ การปกครองแบบที่ในหลวงรัชกาลที่ ๕ กระทำเป็นสิ่งที่ดีที่สุดและเหมาะสมที่สุด เพราะฉะนั้น การเปลี่ยนแปลงใดๆ ที่ออกมาจากแบบแผนนั้น พระองค์คัดค้านการเปลี่ยนแปลงใดๆ การตัดสินใจที่ทำให้เกิดการปฏิวัติการเปลี่ยนแปลงใดๆ ทำได้ยากมาก เพราะรัชกาลที่ ๗ ทรงเกรงพระทัยคน คือความที่คณะบริหารทั้งหมดเป็นเชื้อพระวงศ์ชั้นผู้ใหญ่ทั้งนั้น การตัดสินใจอะไรที่ไปขัดกับคนเหล่านั้น พระองค์จะทำได้อย่างไร พระองค์จะทำได้อย่างเดียวคือการรอให้คนเหล่านั้นทิวคตเสียก่อน ซึ่งผมคิดว่าบังเอิญทีเดียวที่เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕ เสียก่อน และบางทีการรอให้เจ้านายทั้งหลายล่องพ้นไปเสียก่อนแล้วจึงเปลี่ยนแปลง คงไม่ได้เกิดขึ้น เพราะฉะนั้น ทั้ง ๓ กรณี ก็เป็นมูลเหตุของความล่าช้าที่ทำให้รัชกาลที่ ๗ ไม่ได้พระราชทานรัฐธรรมนูญ

คราวนี้พอพูดถึงกรณี ๒๔๗๕ คำตอบสำเร็จรูปอย่างหนึ่งที่เราเข้าใจกันเสมอ ก็คือบอกว่าเศรษฐกิจตกต่ำ คณะราษฎรเลยทำการปฏิวัติได้สำเร็จ ซึ่งจริง ๆ แล้วผมมองว่า การที่เศรษฐกิจตกต่ำถือเป็นเหตุฉุพลัน

อย่างที่เรารู้กันมาแล้วว่า มีเหตุพื้นฐานตั้งมากมายที่ปูทางมาก่อนหน้านี้ แล้วที่นำมาสู่การเปลี่ยนแปลง อย่างเช่น การพัฒนาแนวคิดของประชาธิปไตยถึงการเรียกร้องระบอบกษัตริย์ใต้รัฐธรรมนูญ หรือการเรียกร้องรัฐสภา นั้นเป็นประเด็นหนึ่งเท่านั้น อีกประเด็นซึ่งสำคัญมาก และบางทีอาจสำคัญยิ่งกว่าประเด็นแรก คือเรื่องความสำนึก (Sense) ของความเท่าเทียมกัน เมื่อเชื่อกันมากขึ้นว่า มนุษย์เกิดมาแล้วเท่าเทียมกัน ความที่เป็นเจ้าที่สืบเนื่องกันมาจากชาติกำเนิดจะมีปัญหา จะไม่เป็นที่ยอมรับ ซึ่งจะเห็นได้ว่า สำนึกนี้จะพัฒนาในสมัยรัชกาลที่ ๗ เพราะสังคมไทยสมัยนั้นก่อนปี ๒๔๗๕ มีสังคมชนชั้นที่เห็นได้ชัดเจน เพราะพวกเจ้านายและเชื้อพระวงศ์เป็นชนชั้นสูงของสังคม การสำรวจปี ๒๔๗๐ มีเจ้านายอยู่ราวๆ ๑๐๘ องค์ ต้องอธิบายว่า ชนชั้นเจ้านายจะขยายตัวมากที่สุด จากสมัยรัชกาลที่ ๔ และรัชกาลที่ ๕ เพราะว่าพระมหากษัตริย์มีโอรสมาก ธิดามาก ชนชั้นเจ้านายจึงเพิ่มทวีในสมัยนี้ เมื่อมีเจ้านายมากมายขนาดนี้แล้ว ชนชั้นเจ้านายยังมีภาษาของตัวเอง มีกฎระเบียบมันคงและเข้มข้นมากที่จะไม่ปะปนกับไพร่ทาส พวกเชื้อพระวงศ์ทั้งหลายจะมีขัตติยมานะ ไม่สามารถลดองค์ลงมาเท่าเทียมกับพวกไพร่หรือพวกเจ๊กจีนได้เลย ต้องอยู่ในสถานะอันสูงส่ง สถานะนี้นำมาซึ่งผลประโยชน์ที่ผูกติดอยู่กับสถานะ หมายถึงว่า พวกเจ้านายเชื้อพระวงศ์เกิดมาก็ได้เงินปีเลย และต่อมา ยิ่งพระชนม์มากขึ้นก็ยิ่งได้เงินมาก เป็นเงินที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจ่ายให้ด้วยแนวคิดที่ว่า พวกเจ้านายทั้งหลายต้องมีเงินเพียงพอ เพื่อพุงขัตติยมานะของพระองค์ไว้ ถ้าเชื้อพระวงศ์ไปยืมเงินใครก็จะเป็นที่เสื่อมเสียพระเกียรติขององค์พระมหากษัตริย์ได้ เพราะฉะนั้น จะต้องให้เงินกับพวกเจ้านายในระดับที่มากพอสมควรเสมอ เพื่อไม่ให้มีปัญหาการเงิน

ไม่เพียงแต่การมีเงิน พวกเจ้านายและเชื้อพระวงศ์เหล่านี้จะอยู่บ้านเดียวกับราษฎรไม่ได้ เข้าบ้านราษฎรก็ไม่ได้ ทุกพระองค์ต้องมีวังเป็นของตัวเอง จึงต้องมีการสร้างวังขึ้นจำนวนมาก เพราะฉะนั้น การที่จะเป็นเจ้านายในสมัยนั้นไม่ได้เป็นกันง่ายๆ เพราะทุกพระองค์ต้องมีเงินมากมาย

มหาดาล สิ่งเหล่านี้อาจจะพอเป็นไปได้สมัยรัชกาลที่ ๕ แต่ลองนึกดูว่า เมื่อเศรษฐกิจตกต่ำ ในสมัยรัชกาลที่ ๗ ผู้คนจะรู้สึกอย่างไร เพราะฉะนั้น ผมจะอธิบายสำนักแห่งความเท่าเทียมกัน คือเมื่อเศรษฐกิจตกต่ำประชาชน ต้องลำบาก แต่คนกลุ่มหนึ่งไม่ต้องลำบากเลย ยังคงสถานะมั่งมีศรีสุข ตรงจุดนี้เองที่ทำให้พวกเจ้านายไม่เป็นที่ยอมรับ อย่างน้อยก็คนในสังคมเมือง ที่ยอมรับไม่ได้ ในความเป็นจริง พวกเจ้านายก็เป็นมนุษย์ธรรมดาสามัญ เพราะฉะนั้น ในสังคมที่ยอมรับในสถานะของเจ้านาย ปัญหานี้ก็จะไม่เป็น ปัญหา แต่เมื่อคนเริ่มมีความคิด มีสำนึกของความเท่าเทียมกัน ผมคิดว่า อันนี้เป็นปัญหา คำถามที่เกิดขึ้นว่า คนเหล่านั้นทำไมถึงคงสถานะความ สูงส่งเหนือราษฎรไว้ได้ ในวงการราชการก็มีปัญหา หนังสือ จดหมาย สิ่งตีพิมพ์ เอกสาร เริ่มมีการตั้งคำถาม

การแต่งตั้งเจ้านายเข้ารับราชการก็เป็นอีกปัญหาหนึ่ง เพราะเมื่อ เจ้านายเข้ารับราชการ ก็มักจะได้ตำแหน่งที่สูงกว่าสามัญชนเสมอ แม้ว่า เจ้านายส่วนข้างมากจะได้เปรียบเพราะมีการศึกษาสูงกว่า แต่ก็ไม่ใช่ หลักประกันว่าจะมีความสามารถมากกว่า เพราะฉะนั้น คำพูดของพระยา ทรงสุรเดชที่กล่าวว่า “เห็นเป็นเจ้าก็แต่งตั้งกันไปจึงมีความสำคัญ” ตัวอย่าง เช่น หม่อมเจ้านักขัตมงคลเป็นนักเรียนนายร้อย เป็นทหารรุ่นเดียวกับนาย ร้อยโทแปลก ชิตตะสังคะ เรียนที่ฝรั่งเศสด้วยกัน แต่พอมาถึงเมืองไทย หม่อมเจ้านักขัตมงคลได้เป็นนายพันเอก เป็นผู้ช่วยเสนาธิการทหาร ส่วน นายร้อยโทแปลกเป็นแค่นายพันตรี เพราะฉะนั้น ความไม่เท่าเทียมกัน อย่างนี้มันเริ่มจะเป็นที่ยอมรับกันไม่ได้มากขึ้น ในสมัยรัชกาลที่ ๗ เมื่อ พระเจ้าอยู่หัวได้พื้นฐานของพวกเจ้าขึ้นมาเป็นอภิรัฐมนตรี เป็นเสนาบดี ดังนั้น เมื่อมีการผิดพลาดในด้านการบริหารแต่ละครั้ง พวกเจ้านายที่เป็นเสนาบดีเหล่านี้จะถูกวิจารณ์เสมอ อย่างเช่น มีเจ้านายระดับสูงองค์ หนึ่งได้รับการแต่งตั้งเป็นเสนาบดีมหาดไทย ทั้ง ๆ ที่พระองค์ขึ้นชื่อลือชาใน การตีมน้ำจันท์ กรมพระนครสวรรค์นครพินิต ซึ่งเป็นเจ้านายที่มีอำนาจ มากที่สุดสมัยรัชกาลที่ ๗ ก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่า พระองค์ทรงมีทรัพย์สิน

มากเหลือเกิน มั่งคั่ง มีวังใหญ่โต ร่ำรวยขนาดที่เป็นเจ้าของวงดนตรีส่วนพระองค์ ทั้งวงดนตรีไทยและสากล แล้วความร่ำรวยต่างๆ เหล่านี้จะเริ่มถูกมองและถูกวิจารณ์ หรือการที่พระองค์เจ้าพี่ยาเธอกรมพระกำแพงเพชร อัครโยธิน ทรงเป็นผู้อำนวยการการรถไฟ พระองค์ทรงไปดูงานรถไฟต่างประเทศด้วยเงินของการรถไฟ แต่พระองค์เอาพระชายาไปด้วย เพราะฉะนั้น หนังสือพิมพ์ก็ถึงข่าวว่า กรมพระกำแพงเพชรฯ ฟาดเงินรถไฟออร์อยเหาะ อันนี้ผมยกตัวอย่างมาให้ดูว่า เมื่อคนในสังคมเกิดสำนึกแห่งความเท่าเทียมกัน สิทธิพิเศษต่างๆ เหล่านี้ ก็เป็นที่ยอมรับไม่ได้ สรุปได้ว่าปัญหาทางเศรษฐกิจตกต่ำเป็นเพียงเหตุเฉพาะหน้า แต่จะส่งผลกระทบมากๆ ก็ตรงที่เศรษฐกิจตกต่ำ ปรากฏว่าราษฎรกระทบ ส่วนเจ้านายไม่กระทบ เศรษฐกิจตกต่ำนำมาซึ่งดุลยภาพ ข้าราชการจำนวนมากถูกออกจากข้าราชการ ถูกดูล แต่ชนชั้นเจ้านายไม่ถูกดูล นอกจากนั้นยังได้รับการเลื่อนตำแหน่ง เลื่อนเงินเดือน จึงเกิดความรู้สึกที่ว่า ผลจากดุลยภาพเกิดขึ้นกับราษฎรเท่านั้น เจ้าไม่โดน

ถ้าหากไปถามคนเฒ่าคนแก่ร่วมสมัย สาเหตุหนึ่งที่หลายคนเห็นด้วยหรือสนับสนุนการปฏิวัติ ๒๔๗๕ คือเป็นเพราะ “ความไม่นิยมเจ้าอย่างยิ่ง” จะสรุปได้ชัดเจนว่า การนิยมเจ้าอาจเป็นสาเหตุให้เกิดขึ้นขมในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ แต่การไม่นิยมเจ้าเป็นสาเหตุโดยตรงที่นำมาสู่การปฏิวัติ และทำให้การปฏิวัติเป็นที่ยอมรับ อย่างน้อยก็ในสังคมและชุมชนเมือง แม้กระทั่งลัทธิชาตินิยมนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ศรัทธาต่อพวกเจ้าตกต่ำลงด้วย เพราะการที่เชื้อพระวงศ์หรือชนชั้นเจ้านายส่วนใหญ่ถูกส่งไปเรียนต่างประเทศตั้งแต่ยังเยาว์ เจ้านายเชื้อพระวงศ์หลายพระองค์ทรงภาษาไทยไม่ได้ดี พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ก็ทรงภาษาอังกฤษได้ดีกว่าภาษาไทย เพราะฉะนั้น อะไรที่พระองค์ทรงต้องการจะสื่อความคิดตรงๆ พระองค์จะทรงเขียนเป็นภาษาอังกฤษ พวกเจ้าชั้นสูงไม่น้อยเวลาพบกันไม่ได้สนทนาเป็นภาษาไทย แต่สนทนาเป็นภาษาอังกฤษแทน ถ้ายังไม่เกิดลัทธิชาตินิยมไม่เป็นไร แต่อย่างที่เราทราบ ตั้งแต่รัชกาลที่ ๖

เป็นต้นมา กระแสชาตินิยมรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ ในเมื่อข้าราชการและราษฎรไปเจอเจ้านายนั่งสนทนาเป็นภาษาอังกฤษในเมืองไทย ในเหล่าแห่งหนึ่งในเยาวราช ราษฎรหรือข้าราชการเหล่านี้จะคิดอย่างไรที่เจอเจ้านายพวกนั้น อันนี้เป็นตัวอย่างที่ชี้ให้เห็นว่า ปัญหาต่างๆ เหล่านี้ที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวต้องแบกรับเอาไว้ในฐานะที่พระองค์ทรงเป็นประมุขของชนชั้นเจ้า มันหนักหนาสาหัสขนาดไหน อันนั้นเป็นประเด็นที่ ๒ ที่ผมได้อธิบายว่า ทำไมถึงเกิดการปฏิวัตินั้น ในมิติต่างๆ อีกหลายมิติที่เราไม่ได้มองถึง

ประเด็นสุดท้าย คือ เมื่อมีการปฏิวัติแล้ว สิ่งที่คุณะราษฎรสร้างขึ้นใหม่คืออะไร หรืออะไรคือระบอบใหม่ แล้วมันใหม่กว่าระบบเก่าอย่างไร อันแรกที่จะต้องพูดคือ สาระสำคัญของระบบใหม่ของคณะราษฎรเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ด้วยสมัยนั้นถือว่าระบบนี้เป็นประชาธิปไตย แล้วปัญหาที่ว่าระบบใหม่หลังจาก พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นประชาธิปไตยหรือไม่ ไม่เป็นปัญหาในสมัยนั้น เพราะว่ากระบวนการนิยามที่เกิดขึ้นในสมัยนั้นคือ Democracy หรือประชาธิปไตย คือสิ่งที่ตรงข้ามกับระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ จันทรังสี ซึ่งเป็นนักเขียนบทความคนหนึ่งเขียนบทความลงหนังสือพิมพ์ ศรีกรุง ว่า ระบบแบบ แอบโซลูทโมโนก็ ก็คือระบบ ดิกเตเตอร์ คือสิ่งเดียวกัน ดังนั้น เมื่อมีการปฏิวัติโค่นระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ลง นั่นคือระบบประชาธิปไตยแล้ว ดังนั้นคำที่จะใช้กันมากกว่าในสมัยนั้นคือระบอบรัฐธรรมนูญ

เมื่อเราพูดถึงระบอบรัฐธรรมนูญ ในจินตนาการทั่วไปที่เราเข้าใจคือรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ อันนี้เป็นเรื่องสากลทั่วไป แต่จริงๆ แล้ว มีมากกว่านั้น

ประการแรก การมีรัฐธรรมนูญขึ้นมาถือว่า รัฐธรรมนูญเป็นหลักประกันแห่งการบริหาร ในสมัยนั้นมีศัพท์คำหนึ่งคือ การบริหารตามหลักรัฐธรรมนูญนั้นเป็นไปตาม "หลักวิชา" เพราะว่ามีภาระเป็นลายลักษณ์

อักษรว่าจะบริหารประเทศอย่างไร จะมีแนวทางเช่นไร ประเทศเป็นอย่างไร ซึ่งอันนี้จะแตกต่างจากระบบเก่า ระบบเก่าการบริหารไม่มีลายลักษณ์อักษร เป็นไปตามพระราชโองการ หรือเป็นไปตามอำเภอพระทัยของพระมหากษัตริย์ ซึ่งตั้งแต่นี้เป็นต้นไปจะใช้อำนาจแบบนั้นไม่ได้อีกแล้ว จะใช้อำนาจอะไรก็ตาม จะต้องไปดูลายลักษณ์อักษรที่ระบุไว้ ฉะนั้น สิ่งนี้คณะราษฎรหรือผู้นำในสมัยนั้นเรียกว่า การบริหารตามหลักวิชาการไม่ใช่หลักราชการของระบบเก่า

ประการที่สอง รัฐธรรมนูญเป็นหลักประกันสิทธิของราษฎรในการเป็นเจ้าของประเทศ ก่อนหน้านั้นใน *คู่มือพลเมือง* ราษฎรไม่มีสิทธิ มีแต่หน้าที่ แต่ขณะนี้ราษฎรมีสิทธิในการเป็นเจ้าของประเทศ และสิทธินี้ก็ถูกประกันโดยระบุไว้ในรัฐธรรมนูญ คือสิทธิในทรัพย์สิน สิทธิในการมีส่วนร่วมในการปกครอง สิทธิในการแสดงความคิดเห็น และที่สำคัญคือสิทธิแห่งความเสมอภาคกันภายใต้กฎหมายเดียวกัน สิทธิของราษฎรหรือสิทธิในการเป็นเจ้าของประเทศได้ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญชั่วคราวว่า สิทธิอันนี้สูงกว่ากษัตริย์ด้วย เพราะในมาตราที่ ๑ ของรัฐธรรมนูญระบุฯ อำนาจทั้งหลายเป็นของราษฎรทั้งหลาย และมาตราที่ ๒ ระบุฯ ราษฎรเป็นผู้ใช้อำนาจผ่านกษัตริย์ คือเสมือนว่าราษฎรเป็นผู้ใช้ เป็นผู้ใช้นี้แปลว่า ราษฎรเป็นเจ้าของประเทศเหนือยิ่งกว่าพระมหากษัตริย์ รัฐธรรมนูญได้ระบุไว้แล้วว่า ในเมื่อราษฎรมีสิทธิเสมอภาคกัน ย้อนหลังกลับไปในคำประกาศของคณะราษฎรจะมีคำที่ว่า *ไม่ใช่เจ้ามีฐานะเหนือราษฎรดังเช่นที่ผ่านมา* ฉะนั้น สิทธิเสมอภาคกันเน้นไปที่ชนชั้นเจ้า เวลาในหลวงรัชกาลที่ ๕ พุดถึงพสกนิกรจะหมายรวมคนทั้งหมดที่อยู่ภายใต้พระองค์ ไม่ว่าจะเป็นเจ้านาย เชื้อพระวงศ์ ขุนนาง ไพร่ ทาส แต่ใช้คำว่าราษฎรแสดงการแบ่งแยก เพราะเจ้าไม่ใช่ราษฎร ชนชั้นเจ้าเป็นอีกกลุ่มหนึ่ง ฉะนั้นคณะราษฎรจึงไม่ใช่คณะที่เป็นชนชั้นเจ้า ดังนั้น ด้วยเหตุนี้เมื่อมีการประกาศรัฐธรรมนูญฉบับถาวร เมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม จึงมีมาตราที่ ๑๑ ระบุ

ไว้ว่า ให้เจ้าทั้งหลายที่มีฐานันดรหม่อมเจ้าขึ้นไป มีสถานะเหนือการเมือง เจ้าจะมายุ่งเกี่ยวกับการเมืองไม่ได้อีก คือเป็นการปิดฉากอำนาจของพวกเจ้าทั้งปวง

ประการที่สาม รัฐธรรมนูญไม่ได้เป็นแค่การประกันสิทธิของราษฎร หรือเป็นหลักวิชาในการบริหาร รัฐธรรมนูญยังเป็นสัญลักษณ์ของระบบใหม่ เอกสารก็ออกมาในสมัยนั้นอธิบายรัฐธรรมนูญว่า เป็นชื่อแปะของบ้านเมือง ตั้งแต่นี้ไปบ้านเมืองมีชื่อมีแปะ เพราะฉะนั้น รัฐธรรมนูญเป็นมิ่งขวัญของประเทศชาติ คำขวัญของประเทศจึงกลายเป็น “รัฐธรรมนูญ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์” รัฐธรรมนูญอยู่อันดับหนึ่ง เพื่อให้ราษฎรเข้าใจรัฐธรรมนูญ ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง รัฐบาลจึงได้ส่งคณะผู้แทนไปทุกอำเภอ ทุกตำบล ไปเผยแพร่รัฐธรรมนูญ ไปตามโรงเรียนต่างๆ ไปอธิบายให้เด็กฟัง เมื่อมีรัฐธรรมนูญฉบับถาวรเมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ ก็พิมพ์ออกแจกทั่วประเทศ นี่คือการรณรงค์เพื่อสร้างรัฐธรรมนูญให้เป็นสัญลักษณ์ของชาติ สมุดที่让孩子们หนังสือของกระทรวงศึกษาธิการจะมีรัฐธรรมนูญพิมพ์แปะอยู่บนหน้าปกเสมอ หนังสือที่เป็นทางการก็จะมีรัฐธรรมนูญ นี่ก็เป็นการพยายามผลักดันให้รัฐธรรมนูญเป็นสัญลักษณ์ใหม่ของชาติ

เจตนารมณ์ของคณะราษฎรในการสร้างระบอบใหม่ เห็นได้ตั้งแต่ในเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญชั่วคราวฉบับวันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๔๗๕ ตั้งแต่มาตราที่ ๑ ของรัฐธรรมนูญระบอบอำนาจธิปไตยเป็นของราษฎร มาตราที่ ๒ ราษฎรใช้อำนาจ ๔ ทาง คือ กษัตริย์ สภาผู้แทนราษฎร อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ โดยนัยของรัฐธรรมนูญฉบับร่างโดยหลวงประดิษฐ์มนูธรรม และถวายให้พระมหากษัตริย์ลงพระปรมาภิไธย นัยของรัฐธรรมนูญฉบับนั้นให้อำนาจสูงสุดแก่สภาผู้แทนราษฎร เพราะถือว่าสภาผู้แทนเป็นผู้ได้รับสิทธิโดยตรงจากราษฎร ดังนั้น จึงให้อำนาจสภาเป็นผู้ทำหน้าที่เลือกและรับรองอำนาจบริหาร คือให้เลือกคณะกรรมาการราษฎร

และเสนาบดีผู้ที่ทำหน้าที่บริหารประเทศ ยิ่งกว่านั้นก็คือ ในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ระบุถึงสถานะของกษัตริย์ไว้ว่า การสืบราชสมบัติให้เป็นไปตามกฎมณเฑียรบาลและการรับรองสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งหมายถึงการสืบสันตติวงศ์ ซึ่งเคยถือเป็นเรื่องส่วนตัวของพระองค์ในราชวงศ์ของพระมหากษัตริย์ต้องนำมาให้สภาในฐานะตัวแทนของประชาชนรับรู้และพิจารณาในเรื่องนี้ด้วย ในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังระบุไว้ว่า กษัตริย์จะถูกฟ้องร้องดำเนินการโดยทางศาลไม่ได้ แต่จะต้องให้สภาพิจารณา แปลว่าคดีที่เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ แม้กระทั่งศาลพิจารณาไม่ได้ แต่สภาจะพิจารณาเรื่องนี้ได้ ไม่ใช่เรื่องแปลกในทางหลักการ เพราะว่า ในเมื่อสภาเป็นตัวแทนของประชาชนสภาได้ใช้อำนาจนี้แทนประชาชน

โดยนัยในทางปฏิบัติก็เป็นเช่นนั้น คือมีการมอบอำนาจสูงสุดแก่สภาผู้แทน โดยเมื่อมีการยึดอำนาจ เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ได้มีการตั้งผู้บัญชาการรักษาวระนคร ๓ คน คือ พระยาพหลพลพยุหเสนา พระยาทรงสุรเดช พระยาฤทธิอัคเนย์ ในคำประกาศนี้ได้ระบุว่า เรื่องทุกเรื่องที่เคยทูลเกล้าฯ ต่อพระมหากษัตริย์ พิจารณาให้มามอบผู้บัญชาการรักษาวระนครทุกเรื่อง หมายถึงว่า อำนาจพิจารณากิจการแผ่นดินทุกอย่างที่เคยเป็นของพระมหากษัตริย์จะต้องไปอยู่กับผู้บัญชาการทั้ง ๓ คน จนกระทั่งเมื่อมีการเปิดสภาผู้แทนราษฎรครั้งแรก เมื่อวันที่ ๒๘ มิถุนายน พระยาพหลพลพยุหเสนาก็ออกมายืนหน้าที่ประชุมและกล่าวว่า ข้าพเจ้าขอมอบอำนาจให้แก่สภาผู้แทนราษฎร แล้วก็ยุบผู้บัญชาการรักษาวระนครเท่ากับว่าอำนาจที่ได้ยึดมาจากพระมหากษัตริย์ได้นำมามอบให้สภาผู้แทนราษฎรแล้ว ฉะนั้น นัยของระบบใหม่คือระบบที่ให้อำนาจแก่สภาผู้แทนราษฎร

อันที่จริงแล้วการเปลี่ยนแปลงเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ ในทางการเมืองมันส่งผลที่ลึกซึ้งกว่านั้นคือ เป็นการเปลี่ยนแปลงรูปของรัฐ ภาษาอังกฤษใช้คำว่า Form of State คือการเกิดของรัฐชนิดหนึ่ง ซึ่งเป็นรัฐสมัยใหม่ที่เรียกว่า Nation State หมายถึงรัฐที่มีชาติเป็นแกนกลาง ไม่ใช่รัฐส่วนพระองค์หรือรัฐราชตระกูลของพระมหากษัตริย์ ชาติในที่นี้คือแผ่นดินไทยและ

ราษฎรไทยที่เป็นเจ้าของแผ่นดิน เพราะฉะนั้น รัฐนี้จึงไม่ใช่เป็นราชสมบัติที่เป็นของพระมหากษัตริย์ แต่เป็นของส่วนกลางที่ราษฎรทั้งหมดเป็นเจ้าของร่วมกัน เวลาที่ราษฎรเป็นทหารไปออกรบ จึงไม่ใช่รบด้วยความภักดีต่อพระมหากษัตริย์ แต่เป็นการรบเพื่อปกป้องบ้านเมืองของตนเอง ซึ่งเรื่องนี้เป็นสิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นภายหลังการปฏิวัติ พ.ศ. ๒๔๗๕ ราษฎรตั้งแต่นั้นเป็นต้นไปจึงไม่ใช่ไพร่ฟ้าอีกต่อไปแล้ว แต่ราษฎรในที่นี้หมายถึงราษฎรเต็มตัว ราษฎรที่มีหน้าที่และมีสิทธิที่จะเป็นเจ้าของประเทศอย่างเต็มเปี่ยม นี่คือการความหมายใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับสิ่งใหม่ กระบวนการต่อมาที่มีการกระทำขึ้นมาก็คือ การแต่งเพลงชาติขึ้นมาเพื่อเป็นเพลงประจำชาติ ซึ่งก่อนหน้านี้ในงานพิธีการต่างๆ ก่อนปี ๒๔๗๕ จะใช้เพลงสรรเสริญพระบารมี ตั้งแต่นั้นเป็นต้นไปมีเพลงชาติ มีการกำหนดวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ขึ้นเป็นวันชาติ และเราจะได้เห็นพัฒนาการต่อมาในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม

การเมืองในสมัย ๒๔๗๕ จะไม่สมบูรณ์เด็ดขาด จะประเมินค่าคณะราษฎรไม่ได้เลย ถ้าไม่ได้มองการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นว่ามีความสำคัญขนาดไหน ซึ่ง **ประเด็นแรก** ที่สำคัญหลังจาก ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ คือการประกาศสิทธิมนุษยชน ให้มนุษย์ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันในทางกฎหมาย การยกเลิกอภิสิทธิ์ของเจ้านาย เบียดหัวเงินปีที่เคยจ่ายตัดหมด ซึ่งได้สร้างความเป็นปฏิปักษ์ของเจ้านายต่อคณะราษฎรอย่างมาก และกลายเป็นเรื่องหนึ่งที่เป็นปัญหาในเวลาต่อมา มีการดัดสิทธิของพวกเจ้านายตามฐานันดร มีการเลิกยศข้าราชการพลเรือน และมีการเลิกบรรดาศักดิ์ข้าราชการ คือ พระยา พระ ขุน หลวง ก็เลิกในปี ๒๔๗๕ เช่นเดียวกัน ในขั้นแรกคนที่ไม่มีบรรดาศักดิ์อยู่แล้วก็คงอยู่แต่ไม่มีการตั้งใหม่อีก คือเลิกการพระราชทานบรรดาศักดิ์ใหม่ ๆ

ประเด็นที่สอง ที่สำคัญมากคือ การเปลี่ยนแปลง ๒๔๗๕ มีผลต่อการปลดปล่อยสตรีโดยเฉพาะสตรีชั้นสูง เพราะเมื่อก่อนพวกเจ้านายโดยเฉพาะผู้หญิงจะเป็นคนที่มีกรรมมาก คือจะแต่งงานไม่ได้เลย จะต้องอยู่

เป็นโศดตลอดปีตลอดชาติ เพราะถ้าจะสมรสจะต้องสมรสกับพวกเจ้านายด้วยกัน การสมรสกับไพร่จะเกิดขึ้นไม่ได้ เพราะเป็นการเสื่อมพระเกียรติและกระทบกับพระมหากษัตริย์ เพราะฉะนั้น ก่อนปี ๒๔๗๕ พวกเจ้านายผู้หญิงจำนวนมากจะเป็นโศดจนตาย ยิ่งฐานันดรศักดิ์สูง ระดับเจ้าฟ้าพระองค์เจ้า ยิ่งโศด เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลง ๒๔๗๕ เพียง ๒ เดือน ก็ได้มีประกาศมีพระราชบัญญัติออกมาว่า ให้พวกเจ้านายผู้หญิงสมรสได้โดยลาออกจากฐานันดร พอประกาศเพียง ๒ วัน เจ้านายองค์แรกที่ประกาศแต่งงานเลย คือ หม่อมเจ้าหญิงพรรณเพ็ญแขตระกูลเพ็ญพัฒน์ เจ้านายหญิงบางองค์อายุ ๔๐ ปีแล้วก็ลาออกจากฐานันดรมาแต่งงานก็มี

ประเด็นที่สาม ก็คือเรื่องนามสกุล แม้ว่าในสมัยรัชกาลที่ ๖ จะมีการพระราชทานนามสกุลและมีการออกพระราชบัญญัตินามสกุลแล้ว แต่จนถึงปี ๒๔๗๕ แล้ว ราษฎรไม่ได้มีนามสกุลอย่างทั่วถึง เพราะฉะนั้นการมีนามสกุลในช่วงแรกจึงจำกัดอยู่เพียงคนเมือง ขุนนาง ข้าราชการ และคนหัด แต่ภายหลังปี ๒๔๗๕ แล้ว แนวคิดเรื่องปัจเจกบุคคลเริ่มพัฒนาการณรงค์ให้มีนามสกุลอย่างทั่วถึงจึงเกิดขึ้น และโดยอย่างยิ่งกระบวนการเลือกตั้งที่จะต้องให้ราษฎรมาลงทะเบียนยังเป็นตัวเร่งให้ราษฎรมีนามสกุลอย่างยิ่ง ฉะนั้น นโยบายมีนามสกุลเป็นสิ่งสำคัญของลัทธิปัจเจกชนนิยม ตั้งแต่นี้ไปราษฎรทุกคนจะมีการพัฒนาปัจเจกชนนิยมได้ ไม่ใช่แต่พวกเจ้านาย ขุนนาง พวกผู้ดีเท่านั้นที่จะมีนามสกุล ตอนนี้ไพร่ก็มีนามสกุล

ประเด็นที่สี่ การศึกษาเป็นเรื่องหนึ่งที่ถูกระบุไว้ในหลัก ๖ ประการของคณะราษฎรและกลายเป็นเงื่อนไขที่ผูกพันในรัฐธรรมนูญด้วย คือการที่สมาชิกสภา ๒ ประเภท คือเป็นสภาที่แต่งตั้งครึ่งหนึ่ง เลือกตั้งครึ่งหนึ่งในบทเฉพาะกาลระบุไว้ว่า เมื่อใดก็ตามที่ราษฎรมีการศึกษาคึ่งหนึ่งของประเทศแล้ว สภามีสมาชิกประเภทเดียว คือมาจากการเลือกตั้งไม่มีสมาชิกสภาแต่งตั้งอีกต่อไป การศึกษาก่อนปี ๒๔๗๕ เป็นการศึกษาเพื่อมารับราชการเพียงอย่างเดียว เพราะฉะนั้น การที่ทุกคนจะรู้หนังสือหรือ

ไม่นั้นไม่จำเป็น แต่ว่าแผนการศึกษาหลังปี ๒๔๗๕ คือ จะต้องให้ราษฎร
รู้หนังสือโดยทั่วกันทั้งชายหญิง เพราะว่าเมื่อก่อนปี ๒๔๗๕ ผู้หญิงไม่ต้อง
รู้หนังสือ การศึกษามัธยมนั้นศึกษาเพื่อให้คนมารับราชการ ผู้หญิงไม่ต้อง
รับราชการ ผู้หญิงที่เป็นไพร่ก็ไม่ต้องรู้หนังสือ เพราะไม่มีความจำเป็น แต่
การศึกษาหลังปี ๒๔๗๕ ทั้งชายหญิงจะต้องเข้าโรงเรียน จะต้องมีการ
ศึกษาภาคบังคับถึงประถมปีที่ ๔ เป็นการศึกษาแบบให้เปล่าแก่ราษฎร มี
การรณรงค์การสร้างโรงเรียนขึ้นมาทั่วประเทศโดยอาศัยวัด นี่เป็นกระบวนการ
การศึกษาหลังปี ๒๔๗๕ เพื่อเร่งให้ราษฎรมีการศึกษา คืออ่านหนังสือ
ออก เขียนได้ โดยทั่วถึงกันมากที่สุด การศึกษาแบบนี้จะรวมถึงการพัฒนา
การศึกษาระดับสูง อย่างเช่น การเปิด มธก. หรือมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์
และการเมือง เมื่อปี ๒๔๗๗ เพื่อให้ประชาชนมีความรู้ในระบบอบประชา
ธิปไตยอย่างทั่วถึงกัน เพราะฉะนั้น มธก. เมื่อแรกเปิดเป็นตลาดวิชา ใคร
เข้ามาเรียนก็ได้ไม่ต้องสอบเอ็นทรานซ์ เพื่อเป็นการขยายการศึกษาระดับ
สูงทั่วประเทศ ซึ่งการศึกษาเป็นงานสำคัญของคณะราษฎรในเวลาต่อมา
ด้วย คือเป็นการยกเลิกการศึกษาเพื่อผลิตข้าราชการแบบเดิม ฉะนั้นเรา
จะเห็นว่า การศึกษายุคนั้นจะรองรับหลายอย่าง การเกิดขึ้นของโรงเรียน
อาชีววะ อันนี้เป็นการรองรับหลัก ๖ ประการ ในการพัฒนาเศรษฐกิจ คือ
อาชีววะตั้งขึ้นมาเพื่อให้ประชาชนมีการฝึกอาชีพโดยทั่วถึงกัน ต่อมา มีการ
สร้างการศึกษาผู้ใหญ่ขึ้นมา คือนำผู้ใหญ่ที่สูงอายุ อ่านหนังสือไม่ออกให้
กลับมาเรียนให้อ่านออกเขียนได้ เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่าเป้าหมายทาง
การศึกษาจะไปได้ไกลกว่าการสร้างข้าราชการ อันนี้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้น
เมื่อมีการปฏิวัติ ๒๔๗๕

ประเด็นที่ห้า เรื่องการโฆษณาก็เป็นเรื่องสำคัญที่เป็นเรื่องใหม่
ต้องเข้าใจเสียก่อนว่า ระบอบเก่าก่อนปี ๒๔๗๕ ข้อมูลข่าวสารเรื่องการเมือง
จะมีไม่มากเหมือนในปัจจุบัน ส่วนใหญ่จะเป็นข่าวแจกของทางราชการและ
จะเป็นข่าวศาล ศาลจริง ๆ นะครับ คือเรื่องคดีความ เพราะฉะนั้น นักข่าว
สมัยก่อนจะหาเรื่องการเมืองได้ยาก เพราะไม่มีการแถลงข่าวอย่างเป็น

ทางการเมืองการปกครองเป็นเรื่องของชนชั้น
 นำที่เป็นเจ้าและขุนนาง ไม่ใช่เรื่องที่ราษฎรพึงรู้ จนเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลง
 ๒๔๗๕ พวกชนชั้นนำรุ่นใหม่นี้มีความคิดว่า ผลงานของรัฐจะต้องเผยแพร่
 ต้องทำเพื่อประชาชน ต้องให้ประชาชนรับรู้ นี่คือการที่มาของการตั้ง
 กรมโฆษณาการ ซึ่งต่อมากลายเป็นกรมประชาสัมพันธ์ เพื่อทำหน้าที่สื่อ
 ผลงานของรัฐในระบอบใหม่สู่ประชาชน และนี่คือการที่มาของนายกรัฐมนตรี
 หรือเสนาบดีที่ต้องให้สัมภาษณ์ต่อผู้สื่อข่าว ซึ่งก่อนหน้าปี ๒๔๗๕ นี้ไม่
 จำเป็น เพราะแต่ก่อนพวกเสนาบดีคือเจ้านายจะเข้าเฝ้าขอสัมภาษณ์ยาก
 มาก เพราะฉะนั้น การเปลี่ยนแปลงการเผยแพร่ทางด้านเอกสารเป็นการ
 เปลี่ยนแปลงหนึ่งที่สำคัญที่เกิดขึ้นหลังปี ๒๔๗๕ เริ่มทำให้มีการถกเถียง
 มากขึ้น มีการนำเสนออะไรมากมายทั้งเรื่องนโยบาย ทั้งการเสนอแผนการ
 เศรษฐกิจหลายฉบับโดยผ่านมาทางหนังสือพิมพ์ เพื่อให้รัฐบาลนำไปใช้
 ในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ

ประเด็นที่หก เรื่องการบริหารจัดการปกครองตัวเองหรือเรื่องเทศบาล
 ที่ทำไม่ได้ในช่วงระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาถึงปี ๒๔๗๖ ก็ออกพระ
 ราชบัญญัติเทศบาล ให้มีระบบการบริหารเทศบาลทั่วประเทศ เพราะฉะนั้น
 การสร้างประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่นก็เกิดขึ้น

เรื่องอื่นๆ เช่น เรื่องปฏิรูปกฎหมาย คือการออกกฎหมายครอบครัว
 เพื่อให้ครอบครัวมีระบบผัวเดียวเมียเดียว ซึ่งเป็นเรื่องที่รัฐในระบอบเก่า
 ไม่เคยทำได้สำเร็จ เพราะเกรงใจคนที่ภรรยาตาย เรื่องการดำเนินการปฏิรูป
 กฎหมายให้มีกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มีธรรมนูญศาลยุติธรรม มีประมวล
 วิธีพิจารณาคriminal ความแพ่งความอาญา เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นและเร่งทำ
 กันมากหลังปี ๒๔๗๕ เพราะดำเนินการภายใต้แนวคิดที่ว่า กฎหมายหรือ
 หลักเกณฑ์การปกครองต้องเป็นลายลักษณ์อักษรไม่ได้เป็นวาจา รัฐสภา
 ชุดที่หนึ่งเมื่อปี ๒๔๗๕ ได้ประชุมกันถึง ๔๓ ครั้งทั้งปี เพื่อเร่งทำกฎหมาย
 ต่างๆ เหล่านี้ให้ออกมาให้เร็วที่สุด เพราะฉะนั้น เป็นกระบวนการที่จะวาง
 รากฐานสิ่งที่เราเรียกว่าระบบใหม่ การเร่งให้เกิดกฎหมายทำให้เกี่ยวพัน

กับเรื่องสิทธิสภาพนอกอาณาเขต พวกเราคงพอจำได้กับหลัก ๖ ประการของคณะราษฎรคือ ข้อ ๑ หลักเอกราชซึ่งหมายความว่า ประเทศไทยไม่ได้เป็นเอกราชสมบูรณ์ ในระบบสมบูรณ์อาณัติหรือราชย์ถือว่า เรื่องสิทธิ นอกอาณาเขตที่ตกลงกับประเทศตะวันตก สามารถเจรจาเป็นเรื่องๆ ได้ ขณะที่คณะราษฎรมองเห็นว่า เรื่องเอกราชเป็นเรื่องที่สำคัญจึงต้องรีบออกกฎหมายประมวลให้สำเร็จ เมื่อทำเสร็จแล้วก็ให้หลวงประดิษฐมนูธรรม ออกเดินทางไปประเทศต่างๆ เพื่อเจรจาแก้ไขสัญญาไม่เท่าเทียมกันแต่ละประเทศจนเรียบร้อยในปี ๒๔๘๑ พอ ๒๔ มิถุนายน ปี ๒๔๘๒ จึงได้มีการฉลองวันชาติอย่างเป็นทางการ เพราะประเทศไทยเป็นเอกราชสมบูรณ์แล้ว มีการสร้างอนุสรณ์สถาน คือโรงหนังเฉลิมไทย คือเฉลิมความเป็นไทย เพื่อเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นเอกราชของชาติ

การปฏิรูปในทางเศรษฐกิจของคณะราษฎร ส่วนมากเราจะมองไปที่เค้าโครงเศรษฐกิจ จริงๆ ไม่ใช่เรื่องเดียว สิ่งสำคัญอีกกรณีหนึ่งคือ คณะราษฎรได้แก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจตกต่ำ โดยการสร้างเศรษฐกิจแห่งชาติขึ้นมา โดยแนวคิดการมองของคณะราษฎรมองว่า เศรษฐกิจของไทยตกอยู่ในมือของชนต่างชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพวกคนจีน เพราะฉะนั้น ต้องเรียกร้องให้คนไทยเข้ามาทำการด้านเศรษฐกิจมากขึ้น ถ้าคนไทยไม่พร้อม รัฐบาลต้องนำร่องโดยสร้างรัฐวิสาหกิจขึ้นมา มีการดำเนินการกิจการทางเศรษฐกิจอย่างใหม่ขึ้นมาอย่างมากในช่วง ๕ ปีแรกของคณะราษฎร และได้เพิ่มมากขึ้นใน ๑๐ ปี ต่อมา ช่วงจอมพล ป. พิบูลสงคราม ขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรี เพราะฉะนั้น เศรษฐกิจได้มีการวางรากฐานมาแล้วตั้งแต่ ๒๔๗๕ ให้เกิดการขยายตัวทุนนิยมโดยรัฐ

เรื่องการปฏิรูประบบราชการ เราอาจจะคิดว่าระบบนี้เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ แล้ว แต่จริงๆ ไม่ใช่ จริงๆ แล้วระบบราชการก่อน ๒๔๗๕ อาจจะเรียกได้ว่าเป็นระบบอุปถัมภ์หรือราชูปถัมภ์ เพราะว่าตั้งแต่มีการปฏิรูปราชการตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ จนถึงปี ๒๔๗๕ ปรากฏว่าไม่มีระบบการสอบราชการ จนเพิ่งจะเริ่มการสอบช่วงปี ๒๔๗๒ เท่ากับระบบราชการในระบอบเก่า นั้น ไม่มีระบบการสอบราชการ ไม่มีระบบกฎเกณฑ์

การเลื่อนชั้น เลื่อนตำแหน่ง ทั้งหมดนี้ขึ้นอยู่กับเจ้านายหรือขุนนางที่เป็น ขุนนางระดับสูง จะเข้าทำงานได้ต้องมีขุนนางรับรองถึงสามารถเข้าสู่ระบบ ได้ การจะได้ตำแหน่งจะต้องเป็นความพอใจของพวกเจ้านาย เพราะฉะนั้น หลังการเปลี่ยนแปลง ๒๔๗๕ จึงยกเลิกระบบการฝากตัว ให้มีการสอบที่ แน่นนอน มีสำนักงาน กพ. เป็นผู้รับผิดชอบดูแล เพื่อให้เกิดความเป็นธรรม ทั่วถึงกัน

สรุปแล้วก็คือว่า การเกิดการเปลี่ยนแปลง ๒๔๗๕ ไม่ได้ยืดเหตุ การณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งโดดๆ แต่เราต้องพูดถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลง ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ที่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลสืบทอด มาถึงปัจจุบัน เพราะฉะนั้น การเปลี่ยนแปลง ๒๔๗๕ จะเป็นการเปลี่ยน แปลงที่สำคัญที่สุดในช่วง ๑๐๐ ปี ของอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ และคณะ ราษฎรซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาให้เกิดประชาธิปไตยของ บ้านเมืองนี้ ประชาธิปไตยไม่ได้เกิดจากการวางรากฐานโดยเบื้องบน ไม่ได้ เกิดจากการพัฒนาเป็นขั้นตอน แต่เกิดจากการต่อสู้ การเรียกร้อง จึงได้ มาซึ่งประชาธิปไตย

คำถาม (จากผู้ฟังการบรรยาย)

คำถาม

ผมจะถาม ๓ ประเด็น คือ

ประเด็นที่ ๑ รากฐานความคิดประชาธิปไตยมาจากตะวันตก แต่มี นักการเมืองบางสำนัก โดยเฉพาะสำนักพุทธ บอกว่าเสนอรากฐานมาจาก ความคิดของพุทธศาสนา จริงๆ แล้วมันคืออะไร

ประเด็นที่ ๒ กระแสที่เกิด ปี ๒๔๓๐ กว่าๆ กระบวนการของการ ต่อสู้เพื่อได้มาซึ่งประชาธิปไตย พิจารณาเฉพาะเรื่องของปัญญาชนชั้นสูง

นักวิชาการ ไม่มีหลักฐานที่จะศึกษาจนไปถึงขั้นชั้นล่าง พื้นฐาน หรือไม่ได้ศึกษาว่า บทบาทของไฟร์ ของคนชนบทมีขนาดไหน หรือยากการปฏิบัติให้คนชั้นสูง

ประเด็นที่ ๓ เน้นหนักที่มาความเสมอภาค กระแสความคิดเรื่องเสมอภาค เป็นที่มา ก่อน ๒๔๗๕ ความเสมอภาคที่อาจารย์สะท้อนขึ้นมา ก็เป็นบทบาทของชนชั้นสูง ผมโยงตรงความเสมอภาคกับการกดขี่ขูดรีดไม่ถึง มันเป็นคนเดียวกันหรือเปล่า และส่วนหนึ่งที่อาจารย์พูดผ่านน้อยมาก คือเรื่องเศรษฐกิจ ปัญหาเศรษฐกิจส่วนหนึ่งเป็นการโต้แย้งของนักวิชาการ สองสาขาว่า เศรษฐกิจเป็นที่มาของหลัก ๒๔๗๕ หรือว่าแนวคิดปรัชญาประชาธิปไตยอุดมการณ์เป็นหลัก ถ้ามองไปถึงข้างล่างเลยมีผลกระทบไปถึงไฟร์เพียงไหน และมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงขนาดไหน

คำถามเรื่องการเปลี่ยนแปลงจากระบบศักดินามาสู่ระบบทุนนิยม โดยที่คณะราษฎรได้มีส่วนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง แล้วที่อาจารย์พูดว่า ระบบศักดินาได้เป็นอุปสรรคในการพัฒนาเศรษฐกิจ คณะราษฎรก็มุ่งที่จะพัฒนาเศรษฐกิจ โดยการสร้างรัฐวิสาหกิจเอง คำถามคือ ภาวะระบบทุนนิยมที่เป็นอยู่ในปัจจุบันมันเริ่มมีปัญหา แล้วเราจะมองปรากฏการณ์ของคณะราษฎรที่นำระบบทุนนิยมเข้ามากับระบบศักดินา เราจะให้ค่ากับมันอย่างไร ประเด็นนี้ผมคิดว่า มันน่าจะมองในเรื่องของความคิดที่เป็นธรรม หรือความคิดของระบบว่าระบบใดจะเป็นธรรมกว่ากันด้วย

ตอบ

ประเด็นแรก ผมตอบส่วนตัวว่า ผมคิดว่าพุทธกับประชาธิปไตยเป็นคนละเรื่องกัน ประเด็นนี้เป็นการตีความว่า มีรากฐานบางอย่าง ความคิดประชาธิปไตยเป็นมรดกของตะวันตกที่พัฒนาขึ้นมาจนสืบทอดต่อมามันไม่ใช่รากฐานของปรัชญาตะวันออก แต่เมื่อกระบวนการนี้มันเกิดขึ้น

แล้ว มันถูกหยิบมาตีความ แต่ส่วนตัวผมไม่คิดว่า พุทธจะมีรากฐานเป็น
ประชาธิปไตย

ประเด็นที่สอง การต่อสู้ของชนชั้นล่างมีอยู่และตลอดเวลาเกิดขึ้น
เสมอ แต่ว่ามันไม่ได้อยู่ในกระแสนี้ เนื่องจากว่า กระแสชนชั้นล่างถูก
จำกัดในแง่โลกทัศน์ การศึกษา หรืออะไรก็ตาม ชนชั้นล่างไม่เห็นประชา
ธิปไตยเป็นเป้าหมาย แต่ว่าจะมีแนวคิดผู้มีบุญเป็นเป้าหมาย แม้กระทั่งใน
ระยะใกล้ยุคใหม่แล้ว และจากแนวคิดผู้มีบุญจึงถูกพัฒนาจนเป็นการต่อสู้
ทางการเมือง เมื่อไพร่หรือชาวนาที่เดือดร้อนมาจับกลุ่มกันแล้วร่วมต่อสู้
อำนาจจริงๆ นี่เป็นประเด็นใหญ่อีกเรื่องหนึ่ง

ประเด็นที่สาม จริงๆ แล้วต้องเข้าใจกันว่า คณะราษฎรเป็นพวก
ปฏิวัติเสรีนิยมไม่ใช่พวกสังคมนิยม ดังนั้น จึงเน้นความเสมอภาคทางการ
เมืองและทางกฎหมาย ไม่ครอบคลุมถึงเสรีภาพ ความเสมอภาคทางเศรษฐกิจ
คิดว่าในขอบเขตนี้ การปฏิวัติของคณะราษฎรทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง
เศรษฐกิจในลักษณะทุนนิยม โดยเปิดโอกาสให้ชนชั้นกลาง ผมไม่ได้
พูดถึงเศรษฐกิจมากนัก เพราะศึกษามานานแต่ไม่มากนัก ยังไม่ชัดเจน
โดยศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทางการเมืองและสังคม
มากกว่า เวลาที่ผมพูดถึงกระแสประชาธิปไตยจริงๆ เรามีอีกกระแสที่ไม่ได้
พูด คือขณะเดียวกันได้รับความคิดสังคมนิยมมาด้วย นั่นเป็นการพัฒนา
อีกกระแส พัฒนามาทั้ง ไทย จากจีน เวียดนาม และจากตะวันตก จน
หล่อหลอมกันพัฒนาขึ้น ถ้าอธิบายการต่อสู้ของพรรคคอมมิวนิสต์ การก่อ
ตั้งพรรคเมื่อ ๒๔๘๕ กระบวนการที่เกิดขึ้นต่อมา ต้องอธิบายกันอีกเรื่อง
คือ เรื่องพัฒนาการของสังคมนิยมในประเทศไทย กลุ่มนี้จะมองในเชิง
ความเสมอภาคทางเศรษฐกิจมากกว่า คณะราษฎรไม่ได้มองจริงๆ แล้ว
พวกสายพลเรือนซึ่งเป็นสายที่กำหนดแนวทางของคณะราษฎรทั้งหมดเป็น
นักกฎหมาย อย่าแปลกใจเลยว่า ทำไมสิทธิของคณะราษฎร หรือระบบ

ใหม่ที่คณะกรรมการสร้างขึ้นมันจึงมีนัยด้านกฎหมายอย่างมาก

คำถาม

ถ้าคณะกรรมการไม่ได้มีแนวคิดทางสังคมนิยม อาจารย์ช่วยขยายความถึงกรณีที่อาจารย์ปรีดี ฯ เสนอ "เค้าโครงเศรษฐกิจ"

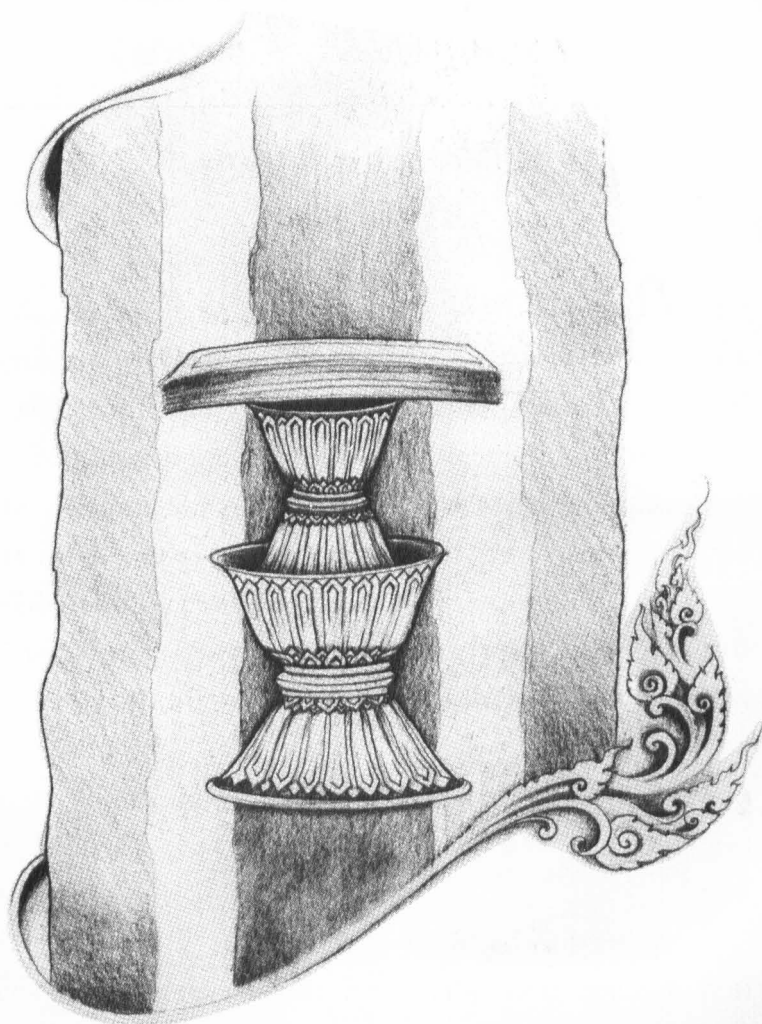
ตอบ

"เค้าโครงเศรษฐกิจ" จริงๆ แล้วจะว่าไม่ใช่สังคมนิยมก็ไม่เชิง สังคมนิยมมันมีหลายสำนัก อาจารย์ปรีดี ฯ ได้ศึกษาลัทธิสหกรณ์ของโรเบิร์ต โอเวน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มสังคมนิยมยูโทเปีย เพราะฉะนั้น รากฐานของ "เค้าโครงเศรษฐกิจ" ก็มาจากสหกรณ์เหล่านั้น คือเป็นเศรษฐกิจแบบสหกรณ์ พวกคณะกรรมการก็รู้ถึงลัทธิสังคมนิยม หลังก่อตั้งคณะกรรมการได้มีการแบ่งงานกัน ปรีดีเป็นมันสมองของความคิด ประยูรเป็นคนประสานงาน หมายถึงการประสานงานกับขบวนการปลดปล่อยในประเทศต่างๆ ด้วย แต่ประยูรไม่ชอบเพราะซ้ำเกินไป หลวงเดชสหกรณ์เป็นผู้ร่วมแปลหนังสือสังคมนิยมออกเป็นภาษาไทยเล่มหนึ่ง แล้วคุณสงวน ตุลารักษ์ นำออกมาตีพิมพ์เมื่อปี ๒๔๗๖ นั่นก็เป็นกระแสหนึ่งที่ชี้ให้เห็นว่า ฝ่ายคณะกรรมการบางส่วนก็สนใจในสังคมนิยม แต่ไม่มีนัยอะไรที่ไปดำเนินการออกมาเป็นนโยบายอะไร

สรุปว่า คณะกรรมการรับรู้เกี่ยวกับสังคมนิยม แต่ไม่ได้นำมาใช้ จนกระทั่งต่อมาเมื่อปี ๒๔๘๙ คณะกรรมการส่วนหนึ่งได้มีแนวคิดสังคมนิยม จึงได้ก่อตั้งพรรคสหชีพ ดำเนินการต่อสู้ทางการเมืองในลักษณะสังคมนิยม

แนวคิดและบทบาทของนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์
ส.ส. อุบลราชธานี ๔ สมัย
(พ.ศ. ๒๔๗๖ - ๒๔๙๒)

พริยา มหาภิตติคุณ

แนวคิดและบทบาทของนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์

ส.ส. อุบลราชธานี ๔ สมัย

(พ.ศ. ๒๔๗๖ - ๒๔๙๒)

พริษา มหาภิตติคุณ

การปฏิวัติเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นเหตุการณ์หนึ่งที่มีความสำคัญในฐานะที่เป็นจุดเปลี่ยนโครงสร้างการปกครองของไทย จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยแบบมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายแม่บทที่มีความสำคัญสูงสุด และประชาชนสามารถใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง “สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร” (ส.ส.) ให้เข้าไปทำหน้าที่ใน “รัฐสภา” ซึ่งเป็นสถาบันการเมืองใหม่ที่มีการจัดตั้งขึ้น การเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งนี้จึงนับเป็นการเปิดโอกาสให้นักการเมืองที่มาจากท้องถิ่นทั่วทุกภูมิภาคสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในเวทีการเมืองระดับชาติได้เป็นครั้งแรก

ในบรรดานักการเมืองที่ผ่านการเลือกตั้งเข้าไปเป็น “สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร” ในระยะ ๒๐ ปีแรก มีอยู่หลายคนทีเดียวที่มีบทบาทโดดเด่นหรืออาจเรียกได้ว่า เป็น “ดาวสภา” เป็นต้นว่า “๔ อดีตรัฐมนตรีอีสาน”

นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ (ส.ส. อุบลราชธานี), นายเตียง ศิริขันธ์ (ส.ส. สกลนคร), นายถวิล อุดล (ส.ส. ร้อยเอ็ด) และนายจำลอง ดาวเรือง

(ส.ส. มหาสารคาม) นักการเมืองทั้ง ๔ ท่าน ได้ชื่อว่า เป็นผู้สนับสนุน นายปรีดี พนมยงค์^๑ ภายหลังการรัฐประหาร ๘ พ.ย. ๒๔๙๐ บุคคล เหล่านี้จึงเป็นนักการเมืองอีกกลุ่มหนึ่งที่ถูกกวาดล้าง จับกุม และถึงขั้น ฆาตกรรมโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ กลายเป็นคดีการเมืองที่ครึกโครมที่สุด คดีหนึ่งของการเมืองไทย^๒

บทความนี้ต้องการนำเสนอชีวิต แนวคิด และบทบาททางการเมือง ของนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ (ส.ส. อุบลราชธานี) ในฐานะที่เป็น "แกนนำ" สำคัญคนหนึ่งของกลุ่มนักการเมืองที่มาจากท้องถิ่น ซึ่งมีบทบาทโดดเด่น ในสภาฯ มาตั้งแต่สมัยแรก (พ.ศ. ๒๔๗๖ -) ขณะที่อดีต ๓ รัฐมนตรีที่ เหลือ เป็นสมาชิกฯ ที่ได้รับการเลือกตั้งเข้าสู่สภาในสมัยหลัง (พ.ศ. ๒๔๘๐ -) นายทองอินทร์นั้นได้รับการยกย่องว่า เป็นสมาชิกฯ ผู้สนใจติดตามตัวเลข ในงบประมาณมากที่สุดคนหนึ่ง^๓ เป็นแกนนำในการเคลื่อนไหว เพื่อเตรียม การจัดตั้งพรรคการเมืองมาตลอดในระยะ ๑๕ ปีแรกของการสถาปนา ระบอบใหม่ มีบทบาทในการเคลื่อนไหวทางการเมืองครั้งสำคัญๆ ทุกครั้ง ไม่ว่าจะเป็นกรณีการยุบสภาครั้งแรก ในสมัยของรัฐบาลพลเอก พระยา พหลพลพยุหเสนา (พ.ศ. ๒๔๗๖ - ๒๔๘๑) หรือกรณีที่สภาฯ ลงมติไม่รับ หลักการแห่งร่าง พรบ. อนุมัติ พรก. ระเบียบบริหารนครบาลเพชรบูรณ์ พ.ศ. ๒๔๘๗ และร่าง พรบ. อนุมัติ พรก. จัดสร้างพุทธบุรีมณฑล พ.ศ. ๒๔๘๗ อันเป็นเหตุให้รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ. ๒๔๘๑ - ๒๔๘๗) ลา ออก การเข้าร่วมในขบวนการเสรีไทยระหว่างสงครามมหาเอเชียบูรพา (พ.ศ.

๑ สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ, ขบวนการเสรีไทยกับความขัดแย้งภายในประเทศ ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๘๑ - ๒๔๙๒, (กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียศึกษา ๒๕๓๒) หน้า ๓๖ - ๔๑, ๖๔ - ๗๗. และ Keyes, Charles F. *Isan : Regionalism in Northeast Thailand*. Copyright Cornell University Southeast Asia Program, 1967. P. 26 - 27

๒ หัด ดาวเรือง, *ชีวิตและผลงานของ ๔ อดีตรัฐมนตรี (พระนคร : โรงพิมพ์อักษรสาส์น ๒๕๐๘)*
๓ เดือน บุญนา, "ให้อาลัยคุณทองอินทร์" *ทองอินทรานุสรณ์* (อนุสรณ์เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ และฌาปนกิจ นส. อรทัย ภูริพัฒน์ (ธิดา) ๙ พ.ค. ๒๕๐๕) หน้า ๕๔ - ๕๕

๒๔๔๔ - ๒๔๔๘) การเป็นสมาชิก ผู้ให้การสนับสนุนนายปรีดี พนมยงค์ ดังปรากฏในกรณีสำคัญๆ เช่น การเสนอร่าง พรบ. คຸ່ມครองค่าใช้จ่าย ของประชาชนในภาวะคับขัน พ.ศ. ๒๔๔๙ ชนวนเหตุที่ทำให้รัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ (พ.ศ. ๒๔๔๙) ซึ่งเพิ่งจะเข้ารับตำแหน่งได้เพียงเดือนเศษ ลาออก และนำไปสู่การจัดตั้งพรรคประชาธิปัตย์ในเวลาต่อมา

อย่างไรก็ดี เนื่องจากนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ เป็นนักการเมืองผู้ปรากฏบทบาทในสภาฯ มากกว่าที่จะแสดงแนวคิดของตนออกมาในรูปปลายลักษณะอักษร การศึกษาชีวิต แนวคิด และบทบาทของนายทองอินทร์ที่ปรากฏในบทความนี้ จึงเป็นการศึกษาที่เน้นข้อมูลจากเอกสารเป็นหลัก โดยเฉพาะจากเอกสารราชการ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ข่าวนสพ. และการเก็บข้อมูลสัมภาษณ์เพิ่มเติมจากบุคคลร่วมสมัยเท่าที่จะเป็นไปได้ เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง

ชีวิตของ “นักการเมือง”

ก่อนที่จะกล่าวถึงชีวิต แนวคิด และบทบาททางการเมืองของนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ ขอเสนอภาพรวมของบุคคลที่เข้ามาทำงาน “การเมือง” ในระยะ ๒๐ ปีแรกของระบอบใหม่ ซึ่งเรามักเรียกบุคคลเหล่านี้ว่า เป็น “นักการเมือง” เสียก่อน ในบรรดานักการเมืองท้องถิ่นที่ผ่านการเลือกตั้งเข้าเป็น “ส.ส.” หรือแม้แต่ผู้ที่เป็น ส.ส. สอบตกก็ตาม ในระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๖ - ๒๔๙๕ มีลักษณะที่น่าสนใจอยู่หลายประการ กล่าวโดยย่อ บุคคลเหล่านี้นับเป็น “ปัญญาชน” ระดับหัวกะทิของ “คนรุ่นใหม่” ซึ่งเป็นผลผลิตโดยตรงจากการดำเนินนโยบายปรับปรุงประเทศให้ทันสมัย และการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมที่ดำเนินมาตั้งแต่รัชกาลที่ ๕ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังการประกาศใช้ พรบ. ประถมศึกษา พ.ศ. ๒๔๖๔ การขยายตัวของระบบการศึกษา ทำให้สังคมไทยได้ผลิต “คนรุ่นใหม่” ขึ้นมาจำนวนหนึ่ง* ซึ่งแม้ว่าจะเป็นสัดส่วนที่น้อยมากหากจะนำไปเปรียบ

เทียบกับประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ แต่การที่คนเหล่านี้มีการศึกษาดี ทำให้มี “โอกาส” เข้ารับราชการในตำแหน่งงานระดับสูง ทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด หรือมี “โอกาส” ที่ดีในการประกอบอาชีพอิสระ สามารถเป็น “ที่พึ่ง” ของประชาชนและข้าราชการท้องถิ่นชั้นผู้น้อย ซึ่งมีการศึกษาดำกว่าได้

ความรู้และประสบการณ์จริงที่ได้รับจากการปฏิบัติราชการในสังคมต่างจังหวัด ซึ่งต้องปฏิบัติตามนโยบายและคำสั่งที่เจ้ากระทรวงในกรุงเทพฯ สั่งการมา ความจำเป็นที่ต้องทำหน้าที่ในการรับรู้ปัญหา และแก้ปัญหาให้แก่ราษฎรในชนบท ทำให้บุคคลเหล่านี้ มีแนวคิดในการสร้างความรู้ความเข้าใจในลักษณะที่แตกต่างกันออกไปตามภูมิหลัง วุฒิการศึกษา อาชีพ และประสบการณ์ของแต่ละปัจเจกบุคคล ซึ่งได้ปรากฏความเคลื่อนไหวในการร่วมแสดงความคิดเห็นต่อเรื่องราวต่างๆ มาตั้งแต่ก่อนที่จะเกิดเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว ดังจะเห็นได้ตามหน้า นสพ. รายวันและวารสารของทางราชการ อาทิเช่น *วิทยวจารย์ เทศาภิบาล* รวมถึงการส่งจดหมายส่วนตัวนำเสนอความคิดเห็นเข้าไปยังรัฐบาล^{*}

ขณะเดียวกัน ถ้าหากย้อนกลับมาพิจารณาถึงโครงสร้างของระบบการบริหารราชการในระยะก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕

* “คนรุ่นใหม่” ในที่นี้ หมายถึงบุคคลที่ได้รับการศึกษาแบบใหม่จากสถาบันการศึกษาทั้งในประเทศหรือต่างประเทศ ทำให้ได้เข้าไปมีบทบาทอยู่ในระบบราชการสมัยใหม่ ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค รวมถึงภาคเศรษฐกิจและสังคมส่วนรวม เราจะพบบุคคลเหล่านี้ได้ในเอกสารร่วมสมัย ดังแต่ปลาย ร.๕ เป็นต้นมา อนึ่ง ผู้เขียนได้รับอิทธิพลแนวคิดดังกล่าวนี้มาจากการงานของ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, “ผู้นำแต่ละรุ่นในประวัติศาสตร์ไทย” *วารสารธรรมศาสตร์* ๓,๓ (พ.ศ. ๒๕๑๗) : ๙๔ - ๑๑๕, และงานของ จลอง สุนทรวาณิชย์ “การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หลังการเข้ามาของระบอบอาณานิคม” *เอเชียปริทัศน์* ๗,๒ (พ.ศ. - ส.ศ. ๒๕๒๙) : ๕๓ - ๖๕

๔ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, “ประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาของการเปลี่ยนระบอบการปกครองสยาม ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๐ - ๒๔๘๐” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๒๘, บทที่ ๓ - ๕

จะเห็นได้ว่า สังคมไทยในเวลานั้นกำลังถูกจำกัดด้วยเงื่อนไขสำคัญอยู่ ๒ ประการ คือ การเน้นการบริหารราชการแบบรวมศูนย์ที่กรุงเทพฯ และการมีงบประมาณจำกัด อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ การคลัง ถึงขนาดที่ต้องมีการ "ดูล" ข้าราชการออกเป็นจำนวนมาก และโครงการพัฒนาประเทศหลายโครงการต้องถูกระงับไป สภาพเช่นนี้ มีผลต่อ "คนรุ่นใหม่" อยู่มากที่สุด ที่สำคัญเช่น ทำให้มีข้าราชการสูงอายุ ต้องถูก "ดูล" ออกจากราชการเป็นจำนวนมาก เปิดทางให้ข้าราชการรุ่นหนุ่ม ที่มีอายุน้อยแต่มีวุฒิการศึกษาสูง ก้าวขึ้นดำรงตำแหน่งในระดับสูงได้ง่าย แต่ทว่า ด้วยข้อจำกัดของระบบการบริหารราชการ ๒ ประการ ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น ทำให้การนำเสนอแนวความคิดของ "คนรุ่นใหม่" ซึ่งปรากฏอยู่โดยทั่วไปในเวลานั้น ยากที่จะปรากฏเป็นความจริงในทางปฏิบัติ

เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองขึ้นจริงในวันที่ ๒๔ มิ.ย. พ.ศ. ๒๔๗๕ คนเหล่านี้จึงเป็นคนไทยกลุ่มแรกที่มีความตื่นตัวทางการเมือง ทั้งในลักษณะของการลงสมัครรับเลือกตั้งเป็น "ผู้แทนตำบล" เพื่อทำหน้าที่เลือกตั้ง "สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร" ทางอ้อม ตามเงื่อนไขของการเลือกตั้งครั้งแรกใน พ.ศ. ๒๔๗๖ หรือการลงสมัครเพื่อรับเลือกตั้งเป็น "สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร" ด้วยตนเอง การส่งจดหมายร้องทุกข์และแสดงความคิดเห็นเข้ามายังรัฐบาลใหม่ และการเข้าร่วมงานกับรัฐบาลคณะราษฎรในรูปแบบต่างๆ เช่น การเข้าร่วมสนับสนุนการจัดปฐกฐา, การแข่งขันกันอภิปรายและโต้เถียง เพื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับระบอบใหม่ เป็นต้น การรณรงค์เผยแพร่การปกครองระบอบใหม่ของรัฐบาลคณะราษฎรที่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ข่าวสารการเมืองที่เผยแพร่อยู่ตามหน้า นสพ. และประสบการณ์จากการจัดการเลือกตั้งที่มีขึ้น จึงยังเป็นปัจจัยที่ทำให้ "คนรุ่นใหม่" มีความตื่นตัวและมีความกระตือรือร้นอยากจะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองเพิ่มมากขึ้น (ดังจะกล่าวถึงต่อไปข้างหน้า)

ทองอินทร์ : ชีวิตและงานก่อนเป็นนักการเมือง

นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์^๕ เกิดเมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๔๙ ที่บ้านหนองยาง อำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี เป็นบุตรคนที่ ๓ ของนายฐ นางหอม มีพี่น้องร่วมบิดามารดารวม ๔ คน เรียงตามลำดับ คือ นายทิม, นางลิม (ปรัสพันธ์), นายทองอินทร์ และนายสินธร (ถึงแก่กรรม ตั้งแต่ยังเล็ก) ฐานะทางครอบครัวของบิดามารดาประกอบอาชีพทำนา และค้าขาย มีที่นาบางส่วนแบ่งให้เช่า บิดาจะนำสินค้า (เครื่องใช้และยา รักษาโรค) จากในเมืองออกไปขาย แล้วซื้อข้าวกลับเข้ามาขายในเมือง มีฐานะพอสรุปได้ว่าเป็น "คนหบดี" คนหนึ่ง

จากฐานะดังกล่าว ลูกๆ ทุกคนจึงได้รับการสนับสนุนให้เข้ารับการ ศึกษา นายทิม พี่ชายคนโต เรียนจบครู ป.ป. จากโรงเรียนฝึกหัดครูวัด บวรนิเวศ ในพ.ศ. ๒๔๖๓ แล้วกลับมารับราชการครู ส่วนนางลิม พี่สาว เมื่อจบชั้นประถมปีที่ ๓ บิดามารดาให้ออกจากโรงเรียน มาประกอบอาชีพ ค้าขายที่ตลาดในเมือง และยังติดตามบิดามารดาไปค้าขายตามหมู่บ้าน รอบนอกด้วย ส่วนนายทองอินทร์ เมื่อจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ จาก โรงเรียนเบญจมมหาราช ใน พ.ศ. ๒๔๖๖ ได้สอบชิงทุนเล่าเรียนหลวง ประจำมณฑล เข้าไปศึกษาต่อในชั้นมัธยมปลายที่โรงเรียนสวนกุหลาบ วิทยาลัย

เมื่อสอบไล่ได้ประโยคมัธยมบริบูรณ์ใน พ.ศ. ๒๔๖๗ และได้วุฒิ ประโยคครูมัธยม (ครู ป.ม.) ในปีต่อมา นายทองอินทร์ได้กลับไปรับราชการ โดยได้รับการบรรจุแต่งตั้งเป็น "ครูน้อย" ที่โรงเรียนเบญจมมหาราช เมื่อวันที่ ๑ มิ.ย. ๒๔๖๘^๖ พร้อมกับสมัครเรียนกฎหมายทางไปรษณีย์กับ

๕ เก็บความจาก ทองอินทรานุสรณ์. อ้างแล้ว หน้า ๘๙ - ๙๑ ; หัด ดาวเรือง อ้างแล้ว หน้า ๒๒๐ - ๒๔๐ และสัมภาษณ์นางลิม (ภูริพัฒน์) ปรัสพันธ์ และนางบังอร ภูริพัฒน์

๖ สวนกุหลาบวิทยาลัย ๔,๕ (ก.ย. ๒๔๖๘) : หน้า ๓๗๕

โรงเรียนกฎหมาย และสามารถสอบไล่ได้ น.บ. (เนติบัณฑิต) ใน พ.ศ. ๒๔๗๓

ระหว่างที่รับราชการครู นายทองอินทร์ได้รับการเลื่อนตำแหน่งขึ้นเป็น “ครูใหญ่” พร้อมกับได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น “รองอำมาตย์ตรี” เมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๔๗๑^๗ ต่อมาเมื่อจบเนติบัณฑิตแล้ว จึงโอนจากตำแหน่งครูใหญ่ในสังกัดกระทรวงธรรมการ ไปสังกัดกระทรวงมหาดไทย ได้รับการบรรจุเป็นเลขานุการมณฑลนครราชสีมา ในวันที่ ๒๔ ส.ค. ๒๔๗๔^๘ จากนั้น ในวันที่ ๕ เม.ย. ๒๔๗๖ มีคำสั่งให้ย้ายไปดำรงตำแหน่งผู้รั้ง นายอำเภอพุทไธสง จ.บุรีรัมย์^๙ อีกสองเดือนต่อมา จึงได้ย้ายไปดำรงตำแหน่งผู้รั้ง นายอำเภอม่วงสามสิบ (๗ มิ.ย. ๒๔๗๖)^{๑๐} อยู่ อ. ม่วงสามสิบได้เพียง ๒ เดือน ก็ถูกย้ายไปดำรงตำแหน่งนายอำเภอท่าอุเทน จ.นครพนม เมื่อวันที่ ๑๐ ส.ค. ๒๔๗๖^{๑๑} และอยู่ในตำแหน่งนี้จนกระทั่งลาออก เพื่อลงสมัครรับเลือกตั้งเป็น ส.ส.จังหวัดอุบลราชธานี ตั้งแต่สมัยแรกที่มีการเลือกตั้ง

สำหรับชีวิตครอบครัวนั้น นายทองอินทร์สมรสกับเจ้าสิริบังอร ณ จำปาศักดิ์ เมื่อ ๒๑ เม.ย. ๒๔๗๑ มีบุตรธิดาทั้งสิ้น ๘ คน

จากอัตชีวประวัติทางด้านการศึกษาและการรับราชการของนายทองอินทร์ ดังกล่าวมาข้างต้น เห็นได้ว่า นายทองอินทร์เป็นข้าราชการที่เป็น “คนรุ่นใหม่” จากภาคอีสานอีกคนหนึ่งที่มิประสบการณ์อยู่ในระยะเวลาที่คาบเกี่ยวกันระหว่างสมัยใหม่กับสมัยเก่า หมายความว่า นายทองอินทร์เกิดและเติบโตขึ้นมาในระหว่างที่ภาคอีสานกำลังมีความเปลี่ยนแปลง อันเนื่องมาจากการดำเนินนโยบายปฏิรูปการปกครอง และการปรับปรุงประเทศให้ทันสมัย ซึ่งเป็นนโยบายที่ดำเนินมาตั้งแต่สมัยรัชกาล

๗ ศธ.๓.๙/๕๕๐ เล่ม ๑๕

๘ เทศาภิบาล ๓๑,๔ (๒๔๗๔) : หน้า ๒๖๑

๙ เทศาภิบาล ๓๓,๑ (๒๔๗๖) : หน้า ๓๙

๑๐ เทศาภิบาล ๓๓,๓ (๒๔๗๖) : หน้า ๒๔๕

๑๑ เทศาภิบาล ๓๓,๑๒ (๒๔๗๖) : หน้า ๑๐๓๙

ที่ ๕ จากความสามารถในการศึกษา ทำให้มี "โอกาส" ในการสอบชิงทุนเล่าเรียนหลวงเข้ามาศึกษาต่อในกรุงเทพฯ วุฒิการศึกษาที่ดี จึงได้รับการบรรจุแต่งตั้งเป็นข้าราชการระดับสูงในท้องถิ่น ความรู้และประสบการณ์ในการรับราชการ ทำให้ได้รับอิทธิพลทางความคิดที่กำลังแพร่หลายในสังคมไทยเวลานั้นโดยเฉพาะในหมู่ผู้มีการศึกษาสายวิชาชีพ "นักการศึกษา นักกฎหมาย และนักปกครอง" แต่วิถีชีวิตที่รับราชการอยู่ในภาคอีสาน ทำให้ได้เข้าไปมีส่วนร่วมอยู่ในสถานการณ์จริงที่ต้องปฏิบัติตามนโยบายและคำสั่งที่เจ้ากระทรวงในกรุงเทพฯ สั่งการมา ต้องพบเห็นข้อเท็จจริง รับรู้ปัญหา และทำหน้าที่แก้ปัญหาของชาชนบทอยู่ตลอดเวลา

ด้วยเหตุนี้ ก่อนที่จะสรุปว่านายทองอินทร์มีแนวคิดอย่างไรในการเข้าไปมีบทบาททางการเมือง ควรกล่าวด้วยว่า ภาคอีสานในขณะนั้นมีปัญหาอะไรบ้าง อันเป็นเหตุทำให้เสียงสะท้อนของ ส.ส. จากภาคนี้ "โดดเด่น" มาโดยตลอด

ประการแรก การปฏิรูปการปกครอง ทำให้เมืองต่างๆ ของภาคอีสาน มีฐานะเป็นหน่วยการปกครองหนึ่ง (จังหวัด) ขึ้นสังกัดกระทรวงมหาดไทย มีการส่งผู้ว่าราชการ นายอำเภอ และผู้บริหารระดับสูงมาจากกรุงเทพฯ ข้าราชการระดับกลาง - ล่าง ส่วนใหญ่ยังเป็นชาวพื้นเมือง เช่น ครู เสมียน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จากข้อจำกัดของระบบราชการแบบใหม่ที่เน้นการรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลาง (กรุงเทพฯ) ทำให้บางครั้ง คำสั่งต่างๆ ที่ออกมาไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ที่แท้จริงของท้องที่ ข้าราชการต้อง "ปฏิบัติไปตามความเหมาะสม"^{๑๒} สังคมข้าราชการในต่างจังหวัดจึงแบ่งออกเป็นข้าราชการระดับสูงที่มาจากต่างถิ่น กับข้าราชการที่เป็นชาวอีสาน ผู้มีวุฒิการศึกษาสูง อาจดำรงตำแหน่งบริหารในเมือง ระดับ

๑๒ ศธ.๓.๕/๑๒๕ กลอง ๔ น้อย วรณมัย ครูใหญ่โรงเรียนประจำจังหวัดอุบลฯ ประการเรื่องครุมีจำนวนไม่พอแก่การสอน (๑๐ ต.ค. - ๒๑ ธ.ค. ๒๔๗๘) : ๖

รองลงมาจากพวกแรก เช่น เป็นครูใหญ่หรือครูน้อยในโรงเรียนประจำจังหวัด และข้าราชการระดับล่างที่มีจำนวนมากว่า แต่มีวุฒิศึกษาต่ำ และกำลังพยายามศึกษาต่อเพิ่มเติมเพื่อปรับวุฒิและเลื่อนตำแหน่ง เช่น ครูประชาบาล นอกจากนี้ยังมีครอบครัวอดีตผู้นำท้องถิ่นเดิมที่เคยดำรงตำแหน่งเจ้าเมือง กรมการระดับสูงมาก่อน ซึ่งต้องหมดอำนาจลงจากการดำเนินนโยบายปฏิรูป แต่นุตรหลานของตระกูลเหล่านี้ อาศัยการเข้ารับการศึกษาแบบใหม่ และผันตัวเองเข้าสู่ระบบราชการได้ในระดับหนึ่ง^{๑๓}

ประการที่สอง **สภาพเศรษฐกิจ** การปรับปรุงประเทศให้ทันสมัย ทำให้ราษฎรในภาคอีสานต้องเปลี่ยนวิธีการเสียภาษี จากที่เคยเก็บของป่าหรือนำผลผลิต มาเสียภาษีให้รัฐในรูปของ “ส่วย” หรือการถูกเกณฑ์แรงงาน มาเป็นการเสียภาษีในรูปของ “เงินตรา” ซึ่งมีอยู่หลายประเภท เช่น ภาษีรัชชูปการ อากรณ์านา ตัวพิมพ์รูปพรหมสัตว์ และเงินศึกษาพลี ระบบภาษีอากรแบบใหม่ที่เก็บในรูปตัวเงินนี้ นับเป็นภาระอันหนักที่ทำให้ชาวอีสานต้องแสวงหา “เงิน” มาจ่ายเป็นค่าภาษี^{๑๔}

ยิ่งกว่านั้น ตั้งแต่รัชกาลที่ ๖ เป็นต้นมา ได้มีการเชื่อมโยงทางรถไฟระหว่างกรุงเทพฯ กับเมืองต่างๆ ในภาคอีสาน^{๑๕} ทำให้เกิดการขยายตัวของการผลิตข้าวเจ้าเพื่อขาย ซึ่งจะเข้ามาแทนที่การผลิตข้าวเหนียวไว้บริโภคเอง เกิดการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจแบบเงินตรา

๑๓ ข่าวกความเคลื่อนไหวในสังคมข้าราชการสังเกตได้จากเอกสารร่วมสมัยดังนี้ เทศวิบูล พ.ศ. ๒๔๖๘ - ๒๔๗๗ วิทยารจารย์ พ.ศ. ๒๔๖๗ - ๒๔๘๒ ประวัติครู พ.ศ. ๒๕๐๐ - ๒๕๐๑ อุดรพิทยาสาร พ.ศ. ๒๔๗๙ - ๒๔๘๑ และ เบญจมะมหาราช พ.ศ. ๒๔๘๒ - ๒๔๘๔

๑๔ เบมส์ เอ็ม แอนดรูส์, รายงานการสำรวจภาคกิจตามชนบทสยาม ครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๔๗๗ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมแผนที่ ๒๔๘๐) หน้า ๑๒๖ - ๑๒๗. และ ประมุข ทรัพย์สาร, วิวัฒนาการเศรษฐกิจหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาวิทยาลัย ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๒๕, หน้า ๑๐๐ - ๑๐๑

๑๕ ชุมพล แนวจำปา การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจบริเวณลุ่มแม่น้ำมูลตอนบน พ.ศ. ๒๕๓๓ - ๒๕๖๘ วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๒๙, หน้า ๑๕๕

และการเข้ามามีบทบาททางเศรษฐกิจของพ่อค้าชาวจีน ซึ่งมีผลกระทบ ต่อวิถีชีวิตของชาวอีสานอยู่ไม่น้อย

ในกรณีของชาวจีน เป็นความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมที่ กำลังปรากฏตัวขึ้นอย่างน่าสนใจสำหรับภูมิภาคนี้ เพราะนอกจากจะพบว่า มีครอบครัวชาวจีนรายใหม่ๆ อพยพไปตั้งถิ่นฐานตามชุมทางรถไฟ ในช่วงปลายทศวรรษ ๒๔๖๐ แล้ว^{๑๖} ตามเมืองต่างๆ ยังมีชาวอีสานเชื้อสายจีนอีกจำนวนหนึ่งที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่มาก่อน คนเหล่านี้น่าจะเป็นชาวจีนที่เข้าไปมีบทบาทในการเป็นพ่อค้า หรือเจ้าภาษีนายอากร จากนั้นจึงตั้งรกราก มีครอบครัว ซึ่งแสดงถึงความสัมพันธ์ทางเครือญาติกับครอบครัวของอดีตกรมการเมือง แดกสาแหรกออกเป็นนามสกุลต่างๆ และยังคงมีบทบาทสำคัญทั้งในทางเศรษฐกิจการค้า การครอบครองกรรมสิทธิ์ ในที่ดิน ตลอดจนการมีบุคคลในตระกูลที่เข้ารับราชการ ทั้งในท้องที่ภาคอีสานหรือในภาคอื่นๆ ตัวอย่างเช่น นายฮ้อย บุตดี ศิริขันธ์ (บิดาของ นายเตียง ศิริขันธ์) ทำการค้าครอบคลุมพื้นที่ในเขตอีสานเหนือ และได้ รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น "ขุนนิเทศพาณิชย์"^{๑๗} หรือในกรณีของ จังหวัดอุบลฯ มีสายสกุลพ่อค้าจีนอย่างเช่น สกุลโกศลวิวัฒน์, โกศลวิทย์, ศรีวิญญรัตน์^{๑๘} และนางหอม มารดาของนายทองอินทร์ เป็นบุตรของ ขุนภาชีโสภะ ซึ่งเป็นชาวจีน^{๑๙} เป็นต้น

พ่อค้าชาวอีสานเชื้อสายจีน จึงเป็นชนชั้นกลางในเมืองอีกกลุ่มหนึ่ง ที่มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาท้องถิ่นในด้านต่างๆ

๑๖ ดู ความเคลื่อนไหวของชาวจีนได้ใน ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (บรรณาธิการแปล), *สังคมจีนในประเทศไทย : ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์*, โดย William G. Skinner, กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ๒๕๑๙

๑๗ สวัสดิ์ ตราวุธ, *ลับสุดยอด เมื่อข้าพเจ้าเป็นเสรีไทยกับขุนพลอีสาน เตียง ศิริขันธ์* (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิษณุโลก ๒๕๒๗) หน้า ๘๘ - ๙๐

๑๘ อุบลราชธานี ๒๐๐ ปี, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์ ๒๕๓๕) หน้า ๓๖ - ๓๗

๑๙ สัมภาษณ์นางลิม (ภริยา)ปรัดพันธ์, และนายโพธิ์ ชัมภรัตน์ และลำดับวงศ์ตระกูล ภริยา

อาทิเช่น การเรียไรเงินสมทบทางการเพื่อทำการตัดถนน สะพาน เพื่อให้การคมนาคมสะดวก การเป็นผู้บริจาครายสำคัญให้แก่การพัฒนาวัดในชุมชน เป็นต้น^{๒๐} และเป็นชนชั้นกลางในเมืองอีกกลุ่มหนึ่งที่มีบทบาทเป็นผู้สนับสนุนนักการเมืองในเวลาต่อมา

ประการที่สาม สภาพทางสังคม ระบบบริหารราชการแบบใหม่ ที่เริ่มมีการส่งผู้ว่าราชการและผู้บริหารระดับสูงตรงมาจากกรุงเทพฯ ทำให้เกิดความไม่เข้าใจทางวัฒนธรรมระหว่างชาวอีสานกับข้าราชการที่มาจากต่างถิ่น เช่น มีการกล่าวถึงอยู่เสมอว่า คนลาวขี้เกียจ สกปรก กินปลาร้า ไม่ชอบเรียนหนังสือ^{๒๑} เป็นต้น ในส่วนของชาวเมืองและชาวชนบทรอบนอก ซึ่งเป็นราษฎรส่วนใหญ่ของภาคอีสาน เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่ต้องปรับตัวภายใต้กระแสของการเปลี่ยนแปลงไปสู่สมัยใหม่ ระบบการศึกษาภาคบังคับ และระบบการศึกษาของพระสงฆ์ได้เปิดโอกาสให้นักเรียนที่มีผลการเรียนดีจากชนบทรอบนอก ได้มีการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น เข้าสู่ระบบราชการและเลื่อนฐานะได้ตามลำดับ นักเรียนเรียนดีจากชนบทรอบนอกส่วนน้อยเหล่านี้ ต้องผ่านประสบการณ์ที่ยากลำบาก กว่าจะก้าวขึ้นสู่การเป็นข้าราชการระดับสูงในเมือง หรือถึงขนาดผ่านการรับเลือกตั้งเข้าเป็น “ส.ส.” ในที่สุด นักการเมืองอีสานที่มีภูมิหลังดังกล่าว เช่น จำลอง ดาวเรือง^{๒๒}, พอง สิทธิธรรม^{๒๓}, นิวัฒน์ พูนศรี ศรีสุวรรณนท์^{๒๔} และนักการเมืองภาคอื่นที่มีภูมิหลังแบบเดียวกันนี้ก็มีปรากฏเช่นเดียวกัน

๒๐ ชุมพล แนวจำปา, อ้างแล้ว, หน้า ๑๕๒ - ๑๕๔

๒๑ เลียง ไชติกาล, “ความรู้เรื่องเมืองไทย (ภาคอีสาน)” *ประวัติศาสตร์ไทย* พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพหลวงวิจิตรการ (พระนคร : โรงพิมพ์มิตรไทย ๒๕๑๐) หน้า ๑๒ - ๓๕

๒๒ หัด ดาวเรือง, อ้างแล้ว, หน้า ๑๐๕ - ๑๐๘

๒๓ อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพชินภูมิปัดโน ภิขุ, (อดีตรัฐมนตรี พอง สิทธิธรรม) (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย ๒๕๒๕) หน้า ๑๐ - ๑๒

๒๔ นิวัฒน์ พูนศรี ศรีสุวรรณนท์, *ประวัติศาสตร์ไทยลาว - อีสาน*, (กรุงเทพฯ : มิตรนราการพิมพ์ ๒๕๒๙) หน้า ๒๐๗

อาทิ นายพื้ง ศรีจันทร์^{๒๕}

สภาพทั่วไปของภาคอีสานที่กล่าวมาข้างต้น จึงเห็นได้ว่า การบริหารราชการในแบบเดิม ภายใต้โครงสร้างของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งเน้นการรวมศูนย์อำนาจไว้ที่กรุงเทพฯ ยังมีข้อจำกัดและนับเป็นอุปสรรคขัดขวางความก้าวหน้าของภูมิภาคอยู่ไม่น้อย ทศณะดังกล่าว ปรากฏทั่วไปในการอภิปรายของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ไม่เฉพาะแต่นายทองอินทร์เท่านั้น แต่เป็นกระแสความคิดที่แพร่หลายอยู่ในสังคมไทย ในระยะปลายทศวรรษ ๒๔๗๐

เมื่อแยกกล่าวเฉพาะสำหรับนายทองอินทร์แล้ว เนื่องจากตลอดระยะเวลาที่รับราชการอยู่ ไม่ปรากฏหลักฐานลายลักษณ์อักษรใดที่พอจะสะท้อนให้เห็นแนวคิดทางการเมืองของนายทองอินทร์ แต่ถ้าพิจารณาจากพฤติกรรมประกอบกับแนวคิดที่แสดงออกในสภาก ระยะแรก พอจะอนุมานได้ว่า นายทองอินทร์เป็น "คนรุ่นใหม่" อีกคนหนึ่ง ที่ปรารถนาจะเห็นประเทศชาติมีความเจริญก้าวหน้า มีเอกราชที่สมบูรณ์ทัดเทียมกับอารยประเทศ แต่ด้วยเหตุที่เป็นชาวอีสาน ได้รับการศึกษามาทางวิชาชีพครู เป็นนักกฎหมาย นักปกครอง และมีประสบการณ์คลุกคลีอยู่กับปัญหาต่างๆ ทำให้ทองอินทร์ตระหนักในความสำคัญของการศึกษา ว่าเป็นพื้นฐานเบื้องต้นในการสร้างความก้าวหน้าของชาติ พฤติกรรมที่ปรากฏในสมัยของการรับราชการจึงได้รับการกล่าวถึงในแง่ของการเป็น "ครู" ผู้กวดขันให้นักเรียน (อีสาน) รักการเรียนและใช้ภาษาไทยได้ถูกต้อง^{๒๖} เป็นนายอำเภอที่ "แตกต่าง" จากนายอำเภอคนอื่นๆ เพราะ "ไม่ถือตัว เอาใจใส่ ดูแลความเป็นอยู่ของราษฎร มีชีวิตส่วนตัวดี คือ ไม่เจ้าชู้ ไม่เล่นการพนัน และมีความซื่อสัตย์"^{๒๗} และเป็นข้าราชการอีกผู้หนึ่งที่ส่ง

๒๕ สุพจน์ ด้านตระกูล (ผู้เรียบเรียง), พื้ง ศรีจันทร์ นักประชาธิปไตยผู้ทรหด อดีตประธานสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. ๒๔๙๐, (นันทบุรี : สถาบันวิทยาศาสตร์สังคม ๒๕๓๖) หน้า ๑๗ - ๑๘

๒๖ สัมภาษณ์นายโพธิ์ ชัมภรัตน์ และนายศิลปชัย ชาญเฉลิม

๒๗ สัมภาษณ์นายบัน แก้วมาตย์

จดหมายนำเสนอความเห็นเรื่อง “ราษฎรภาคเหนือและภาคใต้ไม่สามัคคีกันด้วยเรื่องชาติและกำเนิด”^{๒๘} เพื่อให้รัฐบาลจัดการ “ลด” กระแสดังกล่าวที่เป็นการดูถูกเหยียดหยามชาติกำเนิดและวัฒนธรรมให้แก่ข้าราชการที่จะส่งมาทำงานในภาคอีสาน เพื่อความสามัคคีและความก้าวหน้าในชีวิตราชการของชาวอีสาน

การแสดงความคิดเห็นของนายทองอินทร์ที่ปรากฏในสภาระยะแรก จึงเป็น “ปากเสียง” ที่สะท้อนให้รัฐบาลเห็นปัญหาของราษฎรกลุ่มต่างๆ ในภาคนี้ เป็นต้นว่า ปัญหาอันเกิดจากการเก็บภาษีรัชชูปการ ปัญหาการจัดการศึกษา ความรู้สึกถึงการพัฒนาที่ไม่ทัดเทียมกับภาคอื่น และปัญหาอันเกิดจากการพัฒนาที่ไม่คำนึงถึงสภาพความเป็นจริงของท้องที่ การถูกจำกัดด้วยเงินงบประมาณ^{๒๙} และ “วิธีการสร้างความเจริญก้าวหน้า” ที่นำเสนอต่อสภาในระยะนี้จึงเน้นความสำคัญของการพัฒนาชนบท โดยถือเป็นหน้าที่ที่รัฐบาลจะต้องดูแลทุกข์สุขของราษฎร ต้องให้ราษฎรมีการศึกษาเพียงพอที่จะเข้าใจถึงสิทธิหน้าที่ที่มีต่อชาติ รู้จักที่จะประกอบสัมมาอาชีพ เพื่อให้ตนมีฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้น ปฏิบัติตามกฎหมาย ตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรม แล้วประเทศก็จะสามารถพึ่งตนเองได้ เมื่อนั้น ปัญหาต่างๆ ที่เคยมี เช่น การจัดเก็บภาษี ปัญหาใจผู้ร้ายชุกชุม ฯลฯ ก็จะลดลง และประเทศก็จะเจริญก้าวหน้าไปในที่สุด^{๓๐}

ดังนั้น การเปลี่ยนระบอบการปกครองเมื่อ ๒๔ มิ.ย. ๒๔๗๕ ในทัศนะของนายทองอินทร์ จึงหมายถึงความก้าวหน้าในอีกระดับหนึ่งของชาติ (+ท้องถื่น) เพราะ “ระบอบใหม่” เป็นระบอบการปกครองที่เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเลือก “ผู้แทนราษฎร” เข้าไปทำหน้าที่ใน “สภาผู้แทนราษฎร” ซึ่งเป็นสถาบันที่เกิดขึ้น “ก็ด้วยการเชื่อเชื่อตามบทบัญญัติแห่งรัฐ

๒๘ (๒) สร ๐๒๐๑. ๕/๑๒ กล้อง ๔ เบ็ดเสร็จกระทรวงมหาดไทย

๒๙ สรุปรจากกระทู้ ร่างพรบ. ที่เสนอต่อสภาใน รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๗, ๙, ๑๙, ๒๒, ๒๔, ๒๙, ๓๒ / ๒๔๗๖ สามัญ โปรดดู ภาคผนวก ก

๓๐ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๗/๒๔๗๖ สามัญ

ธรรมนูญ”^{๓๑} ดังนั้น จึงไม่ต้องขึ้นตรงต่อรัฐบาล แต่มีหน้าที่ควบคุมรัฐบาล ให้บริหารราชการแผ่นดินไปให้ถูกต้องตามนโยบายที่ได้แถลงไว้ และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทุกคนย่อมมีสิทธิที่จะเสนอความคิดเห็นของตนเพื่อประโยชน์ของประเทศชาติได้โดยอิสระ^{๓๒} ซึ่งหมายความว่า ปัญหาต่างๆ ของชนบทรอบนอกที่เคยมีมา น่าจะนำไปสู่การแก้ไขให้ถูกต้องตามสภาพที่เป็นจริงได้ นายทองอินทร์จึงเป็นข้าราชการอีกผู้หนึ่งที่ขึ้นชมการเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งนี้ โดยสมัครเข้าเป็นสมาชิกของสมาคมคณะราษฎร และตัดสินใจลาออกจากราชการ เพื่อลงสมัครรับเลือกตั้งเข้าเป็น “สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร” ตั้งแต่การเลือกตั้งครั้งแรกใน พ.ศ. ๒๔๗๖^{๓๓}

บทบาทในสภา ๒ สมัยแรก :

แกนนำฝ่ายค้านยุคแรกของการเมืองไทย

สภาผู้แทนราษฎร เป็นสถาบันการเมืองใหม่ที่จัดตั้งขึ้นตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ๒ ฉบับ คือ รัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยาม (ชั่วคราว) พ.ศ. ๒๔๗๕ กับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. ๒๔๗๕ ซึ่งกำหนดไว้โดยสังเขปว่า สภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิก ๒ ประเภท คือ ประเภท ๑ มาจากการเลือกตั้ง ประเภท ๒ มาจากการแต่งตั้ง เมื่อราษฎรผู้มีสิทธิออกเสียง มีการศึกษาขั้นประถมศึกษา มากกว่าครึ่งหนึ่งของทั้งหมด หรืออย่างช้าต้องไม่เกิน ๑๐ ปี สมาชิกประเภท ๒ ที่มาจากการแต่งตั้งต้องหมดวาระลง^{๓๔}

ที่กล่าวว่าบทบาทของทองอินทร์ในสภา ๒ สมัยแรกนั้น หมายถึง สภาฯ หลังการเลือกตั้งครั้งแรก ซึ่งเป็นการเลือกตั้งโดยทางอ้อม มีผู้ได้รับ

๓๑ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๑๕/๒๔๗๙ วิสามัญ ครั้งที่ ๒ หน้า ๖๕๔

๓๒ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๑๙/๒๔๗๗ สามัญ

๓๓ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๑๓/๒๔๗๔ สามัญ

๓๔ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย สภาร่างรัฐธรรมนูญพิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเอก หลวงสุทธินาถนาร ๒๕๑๑ หน้า ๒๑ - ๒๒

เลือกตั้งทั้งสิ้น ๗๘ คน อยู่ครบวาระ ๔ ปี (พ.ศ. ๒๔๗๖ - ๒๔๘๐) กับสภาฯ ภายหลังการเลือกตั้งครั้งที่ ๒ ในเดือน พ.ย. ๒๔๘๐ อีกชุดหนึ่ง ชุดหลังนี้มาจากการเลือกตั้งโดยตรง มีจำนวนทั้งสิ้น ๙๑ คน แต่มีอายุสั้น เพียง ๑๑ เดือน ก็ถูกยุบสภา เพื่อให้มีการเลือกตั้งใหม่ สภาฯ ทั้ง ๒ ชุดนี้ตรงกับสมัยรัฐบาล นายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นนายกรัฐมนตรี (พ.ศ. ๒๔๗๖ - ๒๔๘๑)^{๓๕}

อนึ่ง บรรยาการของการประชุมสภาฯ ในรอบ ๑๕ ปีแรก ได้ปรากฏกระแสความคิดเกี่ยวกับ “สิทธิหน้าที่ของผู้แทนราษฎร” ว่า ควรจะมีมากน้อยเพียงใด ความคิดดังกล่าว จะมีอิทธิพลต่อการเคลื่อนไหวทางการเมือง ทั้งจากฝ่ายสมาชิกฯ ด้วยตนเอง และทำให้การปฏิบัติตนของฝ่ายรัฐบาลด้วย กล่าวโดยทั่วไป เป็นที่ยอมรับกันว่า เนื่องจากผู้แทนราษฎรเป็นผู้มีความรู้ในเรื่องความเป็นอยู่ของราษฎรได้ดีที่สุด ผู้แทนราษฎรจึงควรเป็นผู้คอยให้ความช่วยเหลือการดำเนินงานของรัฐบาลที่คิดจะทำในท้องถิ่น แต่ประเด็นที่ว่า ผู้แทนราษฎรควรจะมีสิทธิ เสรีภาพ และมีอำนาจเพียงใดนั้น ปรากฏแนวคิดแตกแยกออกเป็น ๒ กระแส ทั้งฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายสมาชิกฯ

แนวคิดแรก ส่วนใหญ่เป็นพวกนักกฎหมาย อาทิ หลวงประดิษฐมนูธรรม พระยานิติศาสตราไพศาลเห็นว่า สมาชิกฯ ย่อมมีสิทธิเสนอกฎหมายเข้าสู่สภาได้อย่างเสรี และกฎหมายที่สมาชิกฯ เสนอ ย่อมมีความหนักแน่นชอบธรรม และมีผลบังคับบังคับให้ฝ่ายบริหารต้องปฏิบัติตามมากกว่าการเสนอข้อมูลในรูปแบบอื่น เช่น กระฐู่ หรือญัตติ^{๓๖} ในกลุ่มของสมาชิกฯ ที่มีแนวคิดแบบแรก มักปรากฏแนวคิดและบทบาททางการเมืองในลักษณะที่ถือว่าตนเป็นฝ่ายนิติบัญญัติ ย่อมมีสิทธิที่จะแสดงความคิดเห็นและ

๓๕ ประเสริฐ ปัทมสุคนธ์, รัฐสภาไทยในรอบ ๔๒ ปี พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : กลุ่มธุรกิจเสรี ๒๕๑๗) หน้า ๑๐๔ - ๑๐๖, ๒๔๔ - ๒๔๗

๓๖ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๑๘/๒๔๗๖ สามัญ

เสนอกฎหมายได้อย่างเสรี เพื่อควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาลให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ ดังที่ได้แถลงไว้ต่อสภา สมาชิกฯ ที่มีแนวคิดแบบนี้ จึงมักปรากฏบทบาทในลักษณะที่เน้นความเป็น "อิสระ" จากรัฐบาล พยายามร่วมมือกันต่อสู้ภายใต้กฎ กติกา ตามที่ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญ และยึดตามระเบียบข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกฯ ที่มีแนวคิดดังกล่าว ได้แก่ ทองอินทร์ ภูริพัฒน์, เลียง ไชยกาล (อุบลฯ), ไต้ ปาณิกบุตร (พระนครศรีอยุธยา), มงคล รัตนวิจิตร (นครศรีธรรมราช), ขุนวรวิษณุสุธรรณเวทย์ (หนองคาย), หลวงวรนิติปรีชา (สกลนคร) และพระพิณิจนากร (เชียงใหม่) บุคคลเหล่านี้จะรวมกลุ่มกันที่บ้านของนายไต้ ปาณิกบุตร มีเรียกชื่อในสมัยนั้นว่า "บ้านดิษยบุตรปาร์ตี้" และเป็นที่รับรู้กันว่า ความเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มนี้ เป็นการทำหน้าที่ "ฝ่ายค้าน" และเตรียมการเพื่อจัดตั้งเป็นพรรคการเมืองในอนาคต^{๓๗}

สภาสมัยที่ ๒ สมาชิกฯ ที่มีลักษณะดังกล่าว จะเพิ่มจำนวนมากขึ้น ที่สำคัญเช่น มีนายเตียง ศิริขันธ์ (สกลนคร), ถวิล อุบล (ร้อยเอ็ด) และจำลอง ดาวเรือง (มหาสารคาม) เป็นกลุ่มทางการเมืองที่มีบทบาทในสภา ตลอดมาจนถึงต้นทศวรรษ ๒๕๔๐

แนวคิดที่สอง ถือว่าในช่วงเวลาที่ยังมีการใช้ "บทเฉพาะกาล" แห่งรัฐธรรมนูญ สมาชิกฯ ไม่ควรมีบทบาทถึงขนาดเสนอกฎหมาย การเสนอกฎหมายควรเป็นหน้าที่ของรัฐบาลจะดีกว่า เพราะรัฐบาลมีความพร้อมทั้งด้านกำลังคนและมีหลักวิชาดีกว่า สมาชิกฯ ควรเป็นเพียงผู้คอยให้ข้อมูลและคำปรึกษาแก่รัฐบาลเท่านั้น ยังไม่สมควรที่จะเข้าไปแทรกแซงกิจการในฝ่ายบริหาร ถึงขนาดเสนอกฎหมายเป็นทำนองไปบีบบังคับให้

๓๗ มัลลียอนุสรณ์ ม.ป.ป. ไม่ปรากฏเลขหน้า ; รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๗/ ๒๕๔๗ วิสามัญ หน้า ๓๗๔ - ๓๗๕, และดูความเคลื่อนไหวของแนวคิดนี้ได้ที่ พริยา คูวัฒนะศิริ, แนวคิดและบทบาททางการเมืองของทองอินทร์ ภูริพัฒน์ วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๓๓ หน้า ๔๓

รัฐบาลต้องปฏิบัติตาม ฝ่ายรัฐบาลที่มีแนวคิดเช่นนี้ ตัวอย่างเช่น พระสารสาสน์ประพันธ์ รัฐมนตรีธรรมการ^{๓๘} ส่วนสมาชิกฯ ก็มักปรากฏบทบาทในลักษณะที่เป็นฝ่ายอภิปรายสนับสนุนรัฐบาล คัดค้านการนำเสนอกฎหมายของฝ่ายสมาชิกฯ เข้าร่วมงานกับรัฐบาลในลักษณะของการเป็น “รัฐมนตรีลอย” ตัวอย่างเช่น พระดุลยธารปรีชาไวท์ (เชียงราย), พระยาสมันตรัฐบุรินทร์ (สตูล), ขุนสุคนธ์วิเทศศึกษากร (สมุทรสาคร), หลวงนาถนิติธาดา (ชัยภูมิ) หรือเข้าดำรงตำแหน่ง “เลขาธิการรัฐมนตรี” เช่น แหะ ยูนิพันธุ์ (เพชรบุรี - คลัง), ขุนประเจตตรุณพันธ์ (พิษณุโลก - ธรรมการ), ไสว อินทประชา (สวรรคโลก - ผู้ช่วยมหาดไทย), สร้อย ณ ลำปาง (ลำปาง - เศรษฐการ), สนิท เจริญรัฐ (นครราชสีมา - ทบวงพาณิชย์) เป็นต้น สมาชิกฯ ในกลุ่มนี้จะไปรวมกันที่สำนักพิมพ์ประชาชาติ มี สนิท เจริญรัฐ เป็นแกนนำ มีสมาชิกประมาณ ๓๓ คน^{๓๙}

การรวมกลุ่มกันเคลื่อนไหวทางการเมืองของสมาชิกฯ ทั้ง ๒ กลุ่ม ในระยะแรก ยังไม่มีผลผูกมัดอย่างจริงจัง เป็นสมัยที่ทุกฝ่ายมีความเห็นไปในแนวเดียวกันว่า ทุกคนยังต้องศึกษาแสวงหาประสบการณ์ทางการเมืองกันอีกมาก ฉะนั้น จึงพบต่อไปอีกว่า ทั้งฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายสมาชิกฯ มีการพบปะซึ่งกันและกัน เพื่อร่วมเรียนรู้การเมืองและนำไปสู่การทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดในอนาคต

อย่างไรก็ดีควรกล่าวไว้ ณ ที่นี้ด้วยว่า ยังมีสมาชิกฯ ในอีกลักษณะหนึ่ง อาจเรียกได้ว่า เป็นสมาชิกฯ ประเภท “ไม่ประดับ” สมาชิกฯ เหล่านี้มักไม่ปรากฏการแสดงบทบาท หรือแนวคิดใดๆ ที่ชัดเจน ยกเว้นการเป็น “ตัวแทน” ท้องถิ่นที่นำเสนอปัญหาต่างๆ เข้าสู่สภา เท่านั้น ส่วนใหญ่ไม่ได้รับการเลือกตั้งอย่างต่อเนื่อง แต่กระนั้น เสียงของสมาชิกฯ เหล่านี้ก็กลับ

๓๘ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๒๒/๒๔๗๖ สำนักราชบัณฑิตยสถาน, รายงานการประชุมสภาในระยะ ๒๔๗๖ - ๒๔๘๑ จะปรากฏการอภิปรายถกเถียงในประเด็นน้อยมาก

๓๙ สนิท เจริญรัฐ, *โอ้ว... อวามประชาชาษฎร* (พระนคร : แพร่พิทยา ๒๕๐๗) หน้า ๑๖๑ - ๑๖๒, ๑๗๑, และประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์, *อ้างแล้ว*, หน้า ๑๓๓, ๑๔๘, ๒๐๐, ๒๑๓ - ๒๑๔

มีพลังมากพอที่จะชี้ขาดได้เมื่อเกิดประเด็นสำคัญๆ ที่สภาฯ จะต้องตัดสินใจ จึงไม่อาจมองข้ามได้

บทบาทของนายทองอินทร์ในสภาทั้ง ๒ สมัยแรกนี้ ได้แก่ การทำหน้าที่เป็นฝ่ายนิติบัญญัติ และปรากฏให้เห็นพัฒนาการของแนวคิดทางการเมือง และการมีแนวคิดในการพัฒนาประเทศที่ชัดเจนอย่างเป็นรูปธรรมโดยลำดับ กล่าวคือ

ก. สมัยที่ ๑ : พ.ศ. ๒๔๗๖ - ๒๔๘๐

(๑) การทำหน้าที่เป็น “ปากเสียง” แทนประชาชน เช่นเดียวกับสมาชิกฯ คนอื่น ทองอินทร์ได้พยายามนำเสนอ “ข้อมูล” อันเป็นสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในการพัฒนาท้องถิ่นให้รัฐบาลรับทราบ พร้อมกับเสนอแนะแนวทางแก้ไขในรูปแบบต่างๆ เช่น กระบู้ ญัตติ ร่าง พรบ. รวมทั้งจดหมายส่วนตัว เนื้อหาที่นำเสนอ มีตั้งแต่ปัญหาความเดือดร้อนของราษฎร อันเกิดจากการดำเนินนโยบายที่ไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของท้องถิ่น ปัญหาว่าด้วยการปฏิบัติของข้าราชการ ปัญหาการรกรกร และการเรียกร้องให้คนกรุงเทพฯ ลดทัศนคติเชิงดูถูกวัฒนธรรมอีสาน เป็นต้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าทองอินทร์มีความตั้งใจและพยายามที่จะเป็น “ตัวแทน” ของราษฎรทุกกลุ่มในสังคม ไม่เฉพาะแต่จังหวัดอุบลราชธานีเท่านั้น^{๔๐}

(๒) เคลื่อนไหว ผลักดันให้รัฐบาลจัดสรรงบประมาณไปในลักษณะที่เน้นการกระจายงบประมาณลงสู่ภูมิภาคให้มากขึ้นกว่าเดิม โดยเฉพาะงบประมาณในด้านการศึกษาและการพัฒนาเศรษฐกิจ ความสนใจติดตามและพยายามเข้าไปมีส่วนร่วมในด้านนี้ทำให้ทองอินทร์เป็นสมาชิกฯ ผู้หนึ่งที่ปรากฏการเข้าร่วมอภิปรายแสดงความคิดเห็นทุกครั้งที่รัฐบาลเข้าแถลง

๔๐ ดูจากกระบู้ ญัตติ ร่าง พรบ. ที่ทองอินทร์เสนอผ่านเข้าไปในรายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๖ - ๒๔๘๐ ที่ ภาคผนวก ก.

นโยบายต่อสภา ทุกครั้งที่มีการพิจารณาร่าง พรบ. งบประมาณประจำปี ตั้งแต่พ.ศ. ๒๔๗๖ - ๒๔๘๑ และทุกครั้งที่มีการพิจารณาร่าง พรบ. ที่สำคัญๆ ของรัฐบาล ความพยายามที่จะตรวจสอบการบริหารงบประมาณที่นำไปใช้ในการพัฒนาประเทศดังกล่าว ทำให้แนวคิดในการพัฒนาประเทศของทองอินทร์ได้มีการพัฒนาจนเกิดความชัดเจนขึ้นโดยลำดับ กล่าวคือ ทองอินทร์ไม่เห็นด้วยกับแนวทางการพัฒนาประเทศที่ผ่านมาและที่รัฐบาลคณะราษฎรจะดำเนินต่อไป เพราะเป็นการพัฒนาที่เน้นกองทัพนากว่ากิจการด้านอื่น และยังเน้นเฉพาะหัวเมืองชั้นใน (เขตพระนคร) มากกว่าหัวเมืองชั้นนอก แต่ทองอินทร์ต้องการให้รัฐบาลจัดสรรงบประมาณ ให้มีลักษณะของการกระจายไปสู่การพัฒนาภายในประเทศพร้อมกันในทุกด้านแบบ “เดินแถวหน้ากระดาน” โดยเน้นเฉพาะด้านการศึกษา การกลกิรรม และการเศรษฐกิจ^{๔๑}

แนวคิดข้างต้นมีเหตุผลที่ได้อภิปรายต่อสภา มีใจความพอสรุปว่าสยามเป็นประเทศขนาดเล็ก มีฐานะเป็น “บัฟเฟอร์สเตท” ยังไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ในทุกด้าน ดังนั้น จึงควรที่จะพัฒนาในด้านการเศรษฐกิจ การศึกษา เพื่ออบรมพลเมืองของชาติให้รู้จักสิทธิหน้าที่ของตน เพื่อให้ประเทศพึ่งพาตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ แนวคิดดังกล่าว จึง เป็นวิธีการสร้างชาติที่รากฐานของสังคม โดยเน้นการพัฒนาชนบท และจากประสบการณ์ ๔ ปีในสภาฯ สมัยแรก ทำให้ทองอินทร์เห็นว่า “เราก้าวไปในระบอบประชาธิปไตยเร็วเกินไป ในเมื่อราษฎรของเรายังไม่ได้รับการศึกษาพอ”^{๔๒}

อนึ่ง การคิดคำนวณงบประมาณและนโยบายการพัฒนาประเทศ ทำ

๔๑ โปรดดู รายงานการประชุมสภาฯ ทุกครั้งที่มีการแถลงนโยบาย ทุกครั้งที่มีการพิจารณาร่าง พรบ. งบประมาณ หรือรายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๖๒/๒๔๗๗ สามีญ หน้า ๔๓๒๙ - ๔๓๓๑ ; ครั้งที่ ๒/๒๔๗๙ วิสามัญ ครั้งที่ ๒ หน้า ๑๕๒ - ๑๕๓ ; ครั้งที่ ๓/๒๔๗๙ วิสามัญ ครั้งที่ ๒ หน้า ๒๐๗

๔๒ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๒๘/๒๔๘๐ วิสามัญ หน้า ๗๘๓ - ๗๘๔

ให้กลายเป็นความขัดแย้งโดยตรงระหว่างทองอินทร์และเพื่อนสมาชิกฯ ฝ่ายค้านกับฝ่ายทหาร โดยเฉพาะนายพันเอก หลวงพิบูลสงคราม รัฐมนตรีกลาโหม ถึงขนาดที่หลวงวิจิตรวาทการมีกล่าวโจมตีสมาชิกฯ ผ่านทางวิทยุกระจายเสียงเป็นทำนองว่า สมาชิกฯ ที่เป็นการมามีการงบประมาณเป็นพวกที่ไม่มีความรู้ในรัฐศาสตร์นโยบายของประเทศ จึงไม่สมควรที่จะมาตั้งปัญหาโต้แย้งในนโยบายส่วนใหญ่ของราชการให้เสียเวลาไปโดยเปล่าประโยชน์^{๔๓} การถกเถียงกันในเรื่อง “เราจะเริ่มสร้างบ้านด้วยการสร้างรั้วหรือว่าเราจะเริ่มสร้างบ้านด้วยการลงเสาเสียก่อน”^{๔๔} จะกลายเป็นความขัดแย้งที่ขยายตัวมากขึ้นในเวลาต่อมา

(๓) พยายามทำหน้าที่ในการเป็นฝ่ายนิติบัญญัติ ตรวจสอบการบริหารงานของรัฐบาลให้ดำเนินไปตามนโยบายที่ได้แถลงไว้ต่อสภาฯ มีส่วนร่วมในการพัฒนาชลประทานทางภาคเมืองให้มีความเป็นประชาธิปไตยยิ่งขึ้น โดยการผลักดันให้รัฐสภาเป็นสถาบันการเมืองอิสระ สามารถถ่วงดุลอำนาจกับสถาบันอื่น ตามหลักการแบ่งแยกและการถ่วงดุลอำนาจระหว่างกษัตริย์ รัฐบาล รัฐสภา และศาล บทบาทในด้านนี้เห็นได้ชัดเจนในหลายกรณี เช่น การเสนอความเห็นให้รัฐบาลกับ ร.๗ ประนีประนอมกัน^{๔๕} (แม้จะไม่ประสบผลและนำไปสู่กรณีสละราชสมบัติใน พ.ศ. ๒๔๗๗) หรือการรวมกลุ่มในบ้านดิษยบุตรปาร์ตี้ เพื่อเตรียมจัดตั้งพรรคการเมืองในอนาคต การทำงานร่วมกันของสมาชิกฯ ในกลุ่มบ้านดิษยบุตรปาร์ตี้ เห็นได้ชัดเจนในหลายกรณี เช่น ทองอินทร์, เสี่ยง ไชยกาล, ใต้ ปาณิกบุตร, หลวงวรนิติปรีชา และขุนวรสิทธิสุรคุณเวทย์ ร่วมกันยื่นญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไป เพื่อไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีทั้งคณะ โดยเน้นงานด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก^{๔๖}

๔๓ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๑๕/๒๔๗๙ วิสามัญ ครั้งที่ ๒

๔๔ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๑๘/๒๔๘๐ สามัญ หน้า ๑๑๐๔ - ๑๑๑๗

๔๕ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๙, ๒๘/๒๔๗๗ วิสามัญ และครั้งที่ ๑๖/๒๔๗๗ สามัญ หน้า ๙๗๕ - ๙๙๙

๔๖ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๑๓, ๑๕/๒๔๗๘ สามัญ

การทำงานการเมืองของทองอินทร์และเพื่อนสมาชิกฯ ฝ่ายค้าน
แห่งบ้านดิษยบุตรปาร์ตี้ ซึ่งพยายามทำหน้าที่เป็นฝ่ายนิติบัญญัติผู้เคร่ง
ครัดต่อหลักการแบ่งแยกและการถ่วงดุลอำนาจ เคารพต่อข้อบังคับของ
การประชุมฯ และให้ความสำคัญกับการพัฒนา “สภาผู้แทนราษฎร” ให้
สามารถทำหน้าที่เป็นสถาบันนิติบัญญัติได้อย่างแท้จริง ทำให้รัฐบาลพระ
ยาพหลฯ ต้องประสบปัญหาความไม่เสถียรภาพทางการเมือง รัฐบาล
ต้องลาออก ๒ ครั้งๆ แรก ใน พ.ศ. ๒๔๗๗ เมื่อรัฐบาลแพะแนนเสียง
ในสภาฯ ว่าด้วยเรื่องกรรมาธิการ^{๔๗} ครั้งที่สองใน พ.ศ. ๒๔๗๘ เมื่อ
เสียง ทองอินทร์ และไต้ ยืนญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปไม่ไว้วางใจรัฐ
มนตรีทั้งคณะ “กรณีการซื้อขายที่ดินของพระคลังข้างที่” แม้ว่าการลงมติ
รัฐบาลจะได้รับเสียงสนับสนุนในสภาฯ แต่รัฐบาลพระยาพหลฯ ลาออก^{๔๘}

(๔) **ภายนอกสภา** ทองอินทร์สามารถสร้างฐานคะแนนเสียงใน
พื้นที่จังหวัดอุบลฯ ขึ้นรองรับได้จากการประกอบอาชีพทนายความ ซึ่ง
เน้นการเป็นตัวกลางในการประนีประนอมความขัดแย้งให้แก่ลูกค้ามาก
กว่าการแสวงหารายได้ และยังเปิดกิจการโรงเรียนขึ้น เริ่มจากการตั้ง
โรงเรียนประถม แล้วปรับเป็นโรงเรียนมัธยม ชื่อ “ศรีทอง” ภายหลังขยาย
สาขาออกเป็น ๒ โรงเรียน ชื่อ “ศรีทอง” โรงเรียนมัธยมชาย และ “วไล
วัฒนา” โรงเรียนมัธยมหญิง ตลอดจนการวิ่งเต้นช่วยเหลือข้าราชการ
ระดับต่างๆ^{๔๙} วิธีการเหล่านี้ทำให้ทองอินทร์ได้รับการยอมรับจากชาว
อุบลราชธานีทุกระดับชั้น ทั้งที่เป็นชาวอีสานเชื้อสายจีนในเมือง ข้าราชการ
ระดับกลาง - ล่าง และราษฎรตามชนบทรอบนอก หมายความว่า ทองอินทร์
สามารถทำหน้าที่ในการเป็น “ปัญญาชน” ของ “คนรุ่นใหม่” ผู้เป็นสื่อกลาง

๔๗ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๑๙, ๒๒/๒๔๗๗ วิสามัญ

๔๘ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๑๒/๒๔๘๐ วิสามัญ และดูเพิ่มเติมที่ รัศมี
ชาติละสิ่งนี้ บทบาทของพลเอก พระยาพหลพลพยุหเสนาในฐานะนายกรัฐมนตรีในระยะหกปี
แรกของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง (พ.ศ. ๒๔๗๖ - ๒๔๘๑) วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต
ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๒๑

๔๙ สัมภาษณ์บังอร ภูริพัฒน์ และ ทองอินทรานุสรณ์ อ่างแล้ว หน้า ๕๗

ในการรับฟังปัญหา นำเสนอและผลักดันให้เกิดการแก้ไขปัญหา ให้แก่ราษฎรกลุ่มต่างๆ ในท้องถิ่นของตนได้ เมื่อถึงเวลาหาเสียง หรือนอกสมัยประชุม ท้องอินทร์จึงใช้วิธีการเดินทาง (ม้า,เกวียน) ออกไปพบปะราษฎร และข้าราชการ เพื่อรับฟังปัญหา ชี้แจงหมายเลขที่ลงสมัครรับเลือกตั้ง ซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ส่วนตัวมากกว่าที่จะเป็นการหาเสียงแบบเสนอนโยบายในปัจจุบัน

ข. สมัยที่ ๒ : พ.ศ. ๒๔๘๐ - ๒๔๘๑

เมื่ออายุของสมาชิกประเภทที่ ๑ ชุดแรกหมดวาระลง ได้มีการเลือกตั้งครั้งที่ ๒ ในวันที่ ๗ พ.ย. ๒๔๘๐ ครั้งนี้ เป็นการเลือกตั้งโดยตรงเป็นครั้งแรก โดยวิธีแบ่งเขต แต่ละเขต มีผู้แทนราษฎรได้ ๑ คน ต่อราษฎร ๒๐๐,๐๐๐ คน ทำให้มีจำนวนผู้แทนราษฎรเพิ่มขึ้นเป็น ๙๑ คน (จากเดิมมี ๗๙ คน) บรรยากาศการหาเสียงเลือกตั้งตามจังหวัดต่างๆ ในครั้งนี้ จึงเป็นไปอย่างคึกคัก ผลปรากฏว่า จังหวัดอุบลราชธานีมีผู้แทนราษฎรได้ ๔ คน จาก ๔ เขต เรียงตามลำดับคือ ท้องอินทร์ เขต ๑ ทิม ภูริพัฒน์ (พี่ชาย) เขต ๒ ฟอง สิทธิธรรม เขต ๓ และเลียง ไชยกาล เขต ๔^{๕๐} สิ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับสมาชิก ประเภท ๑ ชุดที่ ๒ ได้แก่ ภูมิหลังทางด้านคุณวุฒิ และอายุของผู้แทนราษฎร พบว่าครึ่งหนึ่งของผู้แทนราษฎรชุดนี้ จบการศึกษาในระดับอุดมศึกษา เฉพาะที่จบทางด้านกฎหมายและที่กำลังศึกษาอยู่เป็นจำนวนถึง ๒๒ คน ที่จบทั้งกฎหมายและครู ก็มีอยู่มีในน้อย และในจำนวน ๒๒ คนนี้ เป็นสมาชิก จากจังหวัดทางภาคอีสานถึง ๑๒ คน ส่วนทางด้านอายุ เท่าที่มีหลักฐานพอตรวจสอบได้พบว่า ๑ ใน ๓ ของผู้แทนราษฎรชุดนี้ มีอายุเฉลี่ยอยู่ในระหว่าง ๒๓ - ๔๐ ปี และเกือบครึ่งหนึ่งของผู้แทนราษฎรทั้งหมด ล้วนเคยมี "ประสบการณ์ทางการเมือง" มาบ้างแล้วทั้งสิ้น^{๕๑}

๕๐ ประเสริฐ ปัทมสุคนธ์ อ้างแล้ว หน้า ๒๔๔ - ๒๔๖

๕๑ ตัวอย่างเช่น เติง ศิริจันทร์ เคยถูกจับในข้อหากบฏและคอมมิวนิสต์มาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๙

ภูมิหลังทางด้านคุณวุฒิ อายุ และประสบการณ์ทางการเมืองของผู้แทนราษฎร ชุดที่ ๒ ทำให้บรรยากาศการประชุมสภา ชุดนี้ เต็มไปด้วยความอุ่นใจ อันเกิดจากความกระตือรือร้นในการทำหน้าที่ของสมาชิกที่ต้องการสร้างชื่อเสียงและเตรียมการจัดตั้งพรรคการเมือง มีการส่งกระทู้ญัตติ และร่างพรบ. เข้าสู่สภา เป็นจำนวนมาก สมาชิก บางคน มีการใช้วาทะก้าวร้าว รุนแรง ไม่เคารพต่อข้อบังคับการประชุม เป็นเหตุให้มีปากเสียงกับประธานสภา บ่อยครั้ง สำหรับกลุ่มสมาชิก ฝ่ายค้านแห่งบ้านดิษยบุตรปาร์ตี้ แม้ว่าจะมีเพียงทองอินทร์, เลียง ไชยกาล และขุนวรสิขสรุดรจนเวทย์เท่านั้นที่ได้รับเลือกตั้งเข้ามาในครั้งนี้ แต่ครั้งเมื่อเปิดสภา แล้ว กลับมีจำนวนสมาชิก เพิ่มมากขึ้น ได้แก่ ถวิล อุดล (ร้อยเอ็ด), เตียง ศิริพันธ์ (สกลนคร), จำลอง ดาวเรือง (มหาสารคาม), พันธุ์ อินทวงศ์ (นครพนม), ทิม ภูมิพัฒน์ (อุบล), ฟอง สิทธิธรรม (อุบล), เทพ โชตินุชิต (อุทัย), ปรีกษ์ แก้วปลั่ง (สุรินทร์), อ้วน นาครทรรพ (อุดรธานี) และที่มาจากภาคอื่น เช่น ทอง กันทาธรรม (แพร่), นิ้ม เรืองเกษตร (ฉะเชิงเทรา) และเยื่อน พานิชยวิทย์ (พระนครศรีอยุธยา) เป็นต้น

การที่สมาชิก ฝ่ายค้านในสภา ชุดที่ ๒ มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น น่าจะเกิดจากการที่บุคคลเหล่านี้ล้วนเป็นผู้ที่มี "ประสบการณ์ทางการเมือง" มาก่อน เคยมีความสัมพันธ์ส่วนตัว ทั้งในระดับร่วมสถาบันศึกษากันมาบ้าง หรือเคยรับราชการในท้องที่เดียวกันมาบ้าง และภายใต้เงื่อนไขของการทำงานในสภา จำเป็นต้องอาศัยการร่วมมือช่วยเหลือกันในการร่วมยื่นกระทู้ ญัตติ หรือเสนอร่าง พรบ. ดังนั้น จึงปรากฏการรวมกลุ่มของสมาชิก

๕๑ (ต่อ) หลังจากได้รับการปล่อยตัว จึงเข้าทำงาน นสพ. เสรีราษฎร์ ซึ่งภายหลัง นสพ. ฉบับนี้ จะกลายเป็นกระบอกเสียงของฝ่ายค้าน หรือจำลอง ดาวเรือง เคยถูกฝรั่งเศสจับกุมเพราะเหตุที่เป็นคนไทยที่นครจำปาศักดิ์ สมัยที่เกิดกบฏวรวะเดช หลังจากได้รับการปล่อยตัว จึงเดินทางกลับมาเป็นครูประชาบาลที่บ้านเกิด และสอบเลื่อนฐานะขึ้นตามลำดับ พร้อมกับเข้าแข่งขันประกวดได้วาทะเพื่อสร้างชื่อเสียงและลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิก จ. มหาสารคาม หรือกรณีนายสุวิชัย พันธะเศรษฐ์ (เชียงใหม่) ก็เป็นนักเรียนกฎหมายที่สนับสนุนคณะราษฎรมาตั้งแต่แรก โปรดดู พริษา คูวัฒนะศิริ อ้างแล้ว หน้า ๑๑๗ - ๑๑๘, ๑๒๘ - ๑๓๙

ที่มาจากภูมิภาคเดียวกัน หรือเคยเป็นเพื่อนนักเรียนกันมา ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เป็นต้นว่า ทองอินทร์ ทิม เลียง และพอง ร่วมกันจัดตั้ง "สมาคมภาคตะวันออก" เพื่อช่วยเหลือบรรดาหัวคะแนนและราษฎรอีสานที่ได้รับความเดือดร้อน^{๕๒} หรือการร่วมกันออกหนังสือราย ๑๐ วันครั้งของฝ่ายค้าน ชื่อ "สยามอุโฆษ" ไว้เป็นกระบอกเสียงของกลุ่ม^{๕๓} เป็นต้น

การที่ทองอินทร์ เป็นสมาชิกฯ ที่สนใจติดตาม พรบ. งบประมาณ เคยได้รับการเสนอชื่อและได้รับการเลือกตั้งจากเพื่อนสมาชิกฯ ให้เข้าทำงานเป็นกรรมาธิการชุดต่างๆ ของสภาฯ โดยเฉพาะกรรมาธิการพิจารณาร่าง พรบ. งบประมาณ และการเป็นสมาชิกฯ ที่ได้รับเลือกตั้งต่อเนื่องเข้าสู่สภาฯ ในสมัยที่ ๒ ทำให้บทบาทของทองอินทร์ในสภาฯ สมัยนี้ (พ.ศ. ๒๔๘๐ - ๒๔๘๑) ก้าวขึ้นสู่การเป็นแกนนำที่อยู่เบื้องหลังการเคลื่อนไหวทางการเมืองของสมาชิกฯ ฝ่ายค้าน ดังปรากฏในหลายกรณี เช่น การเสนอร่าง พรบ. ระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. ๒๔๘๐ ของทอง กันทาธรรม (แพ้ว) ซึ่งเสนอมาในเวลาเดียวกับเทพ โชติनुชิต (ชูชันท์) เทพจึงถอนตัวก่อน และมีการเสนอให้ทองอินทร์, เลียง และขุนวรสิทธิ์สุตรคุณเวทย์ เป็นกรรมาธิการ^{๕๔} การเสนอร่างข้อบังคับการประชุมและการปรึกษาของสภาผู้แทนราษฎร ฉบับที่ ๔ พ.ศ. ๒๔๘๐ โดย เทพ โชติनुชิต ร่างฯ นี้แม้ว่าจะตกไป แต่ชี้ให้เห็นว่า มีฝ่ายค้านในสภาอยู่ประมาณ ๓๓ เสียง^{๕๕}

หรือ กรณีการเสนอร่าง พรบ. งบประมาณ พ.ศ. ๒๔๘๑ ซึ่งเป็นครั้งแรกที่สภาฯ ชุดนี้จะได้พิจารณาร่าง พรบ. งบประมาณ ปรากฏว่า ทาง

๕๒ มท ๐๒๐๑.๑/๕๘๙ เล่ม ๑๕ และ มท ๐๒๐๑.๑/๗๒๕ เล่ม ๑๙ แผนกตรวจสอบเรื่องราวและความคิดเห็น

๕๓ สยามอุโฆษ ๑.๑ (๒๑ ส.ค. ๒๔๘๑) และดูความสัมพันธ์ของสมาชิกฯ กลุ่มนี้ได้ใน พริยา, อ้างแล้ว หน้า ๑๒๗ - ๑๓๙.

๕๔ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๔/๒๔๘๐ สามัญ ชุด ๒

๕๕ เพิ่งอ้าง, หน้า ๑๗๔ - ๒๒๓

รัฐบาลเสนอให้สมาชิกฯ มีเวลาอ่านล่วงหน้าได้เพียง ๓ วัน ตามข้อบังคับการประชุมฯ แต่สมาชิกฯ กลับเห็นว่าเป็นเวลาที่กระชั้นชิดเกินไป และไม่มีคำอธิบายเหตุผลประกอบร่างฯ มากพอที่จะให้สมาชิกฯ ทำความเข้าใจได้ ประกอบกับเครื่องขยายเสียงในที่ประชุมยังไม่มีคุณภาพ สมาชิกฯ จึงมีการอภิปรายคัดค้านรัฐบาลอย่างรุนแรงใน ๒ ประเด็นหลัก คือ ไม่เห็นด้วยกับวิธีการเสนอร่าง พรบ. งบประมาณ และไม่เห็นด้วยกับรายการจัดสรรเงินงบประมาณ สภาฯ ต้องใช้เวลาในการอภิปรายเรื่องนี้ติดต่อกันถึง ๕ ครั้ง จึงมีการลงมติ และเมื่อสภาฯ ลงมติแล้ว พระยาพหลฯ นายกรัฐมนตรี ถึงกับได้มีการ "ตักเตือน" สมาชิกฯ ว่า "อย่าให้มันหนักนัก"^{๕๖}

เมื่อสภาฯ เปิดประชุมสมัยสามัญอีกครั้งหนึ่งในปีต่อมา ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกับสมาชิกฯ จึงทวีความรุนแรงมากขึ้น เริ่มจากกรณีการยื่นญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปในเรื่องการเก็บเงินค่าเล่าเรียนของขุนชำนาญอนุสาสน์ (สมุทรปราการ) ซึ่งมีเจตนาต้องการให้รัฐบาลผ่อนผันการทวงถามค่าเล่าเรียนจากนักเรียน บรรยายภาคในการประชุมกลับกลายเป็นว่า รัฐบาลต้องการให้สมาชิกฯ ลงมติว่าจะไว้อใจหรือไม่ไว้อใจพระยาพหลฯ นั้นถึงกับกล่าวว่า "ถ้าขึ้นเป็นเช่นนี้รำไป ข้าพเจ้าเห็นว่าสภาฯ นี้ น่ากลัวจะตั้งอยู่ไม่ได้"^{๕๗} และแสดงท่าทีดังรายงานของ "จักราวุธ" แห่ง นสพ. ไทยใหม่ ว่า นายกรัฐมนตรีนั้น "ลุกขึ้นพูดด้วยน้ำเสียงสั่นสะท้านไปทั้งกาย"^{๕๘} ผู้เสนอจึงขอถอนญัตติเพื่อให้เรื่องยุติลง

ร่าง พรบ. ยกเลิก พรบ. จัดการป้องกันรักษารัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๔๘๑ ของเตียง ศิริขันธ์ เข้าสู่ที่ประชุมสภาฯ ในครั้งถัดมา แม้ว่าร่างนี้จะตกไป แต่แสดงเจตนาของฝ่ายค้านว่า ต้องการให้รัฐบาลเปิดให้มีพรรคการเมืองขึ้นอย่างถูกต้องตามกฎหมาย^{๕๙} ระหว่างนั้นการเมืองนอกสภาฯ เริ่มทวี

๕๖ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๑๕ - ๑๘/๒๔๘๐ สามัญ ชุด ๒ หน้า ๑๑๖๕

๕๗ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๒/๒๔๘๑ สามัญ ชุด ๒ หน้า ๓๓๓ - ๓๓๔

๕๘ ไทยใหม่ ๒๐ ก.ค. ๒๔๘๑

๕๙ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๘/๒๔๘๑ สามัญ ชุด ๒

ความตึงเครียดขึ้นอีกครั้งหนึ่ง เมื่อหลวงวิจิตรวาทการ รัฐมนตรี ได้ไปแสดงปาฐกถาที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรื่อง "การรวมออสเตเรียเข้ากับเยอรมนี" เมื่อ ๒๕ ก.ค. ๒๔๘๑ ทำให้เกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์กันมากตาม นสพ. โดยเฉพาะข้อความที่กล่าวเป็นทำนองว่า "จีนยิ่งกว่ายิว" ขณะเดียวกัน นสพ. ยุทธโกษา ของฝ่ายทหารบก ได้มีการลงบทประพันธ์กล่าวว่าร้ายเสียดสีชาวจีน สมาชิกฯ ฝ่ายค้านจึงตั้งกระทู้ถามรัฐบาลเริ่มจากอรุณ แสงสว่างวัฒนะ ตามมาด้วยกระทู้ของ เสี่ยง ไชยกาล เมื่อการประชุมหยุดพัก นายเลียง ได้ถูกสมาชิกฯ ประเภท ๒ จำนวนหนึ่งนำโดย ขุนนิรันดร์ชัย, นายวิลาศ ไสงานนท์, นายวิเชียร สุวรรณทัต, พ.ท. ประยูร ภมรมนตรี และนายชุนห์ ปิณฑานนท์ ช่วยกันล้อเลียนและจับตัวนายเลียงไปโยนลงที่สระน้ำหน้ารัฐสภา เหตุการณ์ครั้งนี้ได้รับความสนใจมาจากทุกฝ่าย สมาชิกฯ ฝ่ายค้านแสดงการประท้วงด้วยการไม่เข้าร่วมประชุม^{๖๐}

ความไม่พอใจที่มีต่อการทำางานการเมืองระหว่างรัฐบาลกับสมาชิกฯ ฝ่ายค้าน จึงมาถึงจุดวิกฤต เมื่อฝ่ายค้าน เริ่มจากนายพันธุ อินทวงศ์ (นครพนม) เสนอเรื่องขอให้สภาฯ ตีความในข้อบังคับการประชุมและการปรึกษาของสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับกฎระเบียบว่าด้วยการอภิปรายของสมาชิกฯ^{๖๑} ตามมาด้วยการเสนอร่างข้อบังคับการประชุมและการปรึกษาของสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. ๒๔๘๑ ของ ถวิล อุดล (ร้อยเอ็ด) ซึ่งต้องการให้รัฐบาลเสนองบประมาณโดยมีรายละเอียดมากขึ้น แต่รัฐบาลปฏิเสธโดยอ้างว่ามีข้อจำกัด ไม่สามารถกระทำได้ เมื่อสภาฯ ลงมติรับหลักการ

๖๐ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๘, ๑๑/๒๔๘๑ สามัญ ชุด ๒ และ สบ ๙.๒.๓/๔ - ๕ เล่ม ๒, เอกสารส่วนบุคคล นายเอก วิสสุท และดูเพิ่มเติมที่ พล.ต. ข่าย อุดล เดชประชาธิกร "ชีวิตการเมืองของนายเลียง ไชยกาล" ใน อนุสรณ์ในการพระราชทานเพลิงศพ นายเลียง ไชยกาล (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศรีอนันต์ ๒๕๒๙) หน้า ๑๑๔ - ๑๒๐

๖๑ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๑๕/๒๔๘๑ สามัญ ชุด ๒

จึงนำไปสู่การยุบสภาเป็นครั้งแรกใน พ.ศ. ๒๔๘๑^{๖๒}

บทบาททางการเมืองที่ผ่านมาในสภาฯ ทั้ง ๒ ชุด จึงเห็นได้ว่า นายทองอินทร์ได้พยายามที่จะทำหน้าที่ในการเป็น “ตัวแทน” ของราษฎรในฐานะที่เป็นฝ่ายนิติบัญญัติ มีความตั้งใจที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้สมกับการเป็น “ผู้แทนราษฎรที่ดี” ในการปฏิบัติภารกิจ จึงมีการเตรียมตัวมาอย่างดี มีการรวมกลุ่มกับเพื่อนสมาชิกฯ ในการเรียนรู้และฝึกกำลังในการทำงานการเมืองร่วมกัน มีแนวทางในการจัดตั้ง “พรรคการเมือง” เพื่อเตรียมการสำหรับอนาคต เมื่ออายุบทยุเฉพาะกาลแห่งรัฐธรรมนูญสิ้นสุดลง การทำงานการเมืองทั้งหมดที่กล่าวมานี้ ถึงแม้ว่าท้ายสุดจะก่อให้เกิดความขัดแย้งกับรัฐบาล ผู้มีฐานะเป็น “ฝ่ายบริหาร” แต่อย่างไรก็ดี ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าเพราะการทำงานของบุคคลเหล่านี้ ทำให้รัฐบาลในระบอบใหม่ต้องทำงานของตนอย่าง “ระมัดระวัง” มากขึ้น* และต้องรีบเร่งแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ การคลังของตนให้รวดเร็วขึ้น (ดังจะมาปรากฏในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม) และสำหรับกรณีของนายทองอินทร์นั้น ประสบการณ์ทางการเมืองที่เพิ่มมากขึ้น ทำให้ได้รับการยอมรับจากเพื่อนสมาชิกฯ ให้เข้าไปทำหน้าที่เป็นกรรมาธิการชุดต่างๆ

และในประการสำคัญ ทำให้ แนวคิดในการพัฒนาประเทศของนายทองอินทร์ ได้มีการพัฒนาไปสู่การนำเสนอให้รัฐบาลหันกลับมาเน้นการพัฒนาภายในทีละด้านแบบ “เดินแถวเรียงหนึ่ง” โดยเสนอให้จัดการทางด้านการศึกษาก่อน^{๖๓}

๖๒ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๑๕, ๑๑/๒๔๘๑ สามัญ ชุด ๒ ; ประมวลวิน ๑๓ ก.ย. ๒๔๘๑

* ดังจะเห็นได้ว่า ภายหลังการลาออกครั้งแรกของรัฐบาลพระยาพหลฯ ว่าด้วยเรื่องจำกัดขั้วพระยาสมันตรัฐบุรินทร์ (ส.ส. สตุล) รัฐมนตรีลดยผู้ผลักดันเรื่อง ต้องพ้นจากตำแหน่ง หรือเมื่อเกิดกรณีการลาออกครั้งที่ ๒ ว่าด้วยเรื่องการค้าขายที่ดินของพระคลังข้างที่ พระดุลยธารปรีชาไว้ (ส.ส. เชียงราย) รัฐมนตรีสั่งราชการ ผู้ดำเนินการในเรื่องนี้ ก็ต้องพ้นจากตำแหน่งเช่นเดียวกัน

๖๓ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๒๘/๒๔๘๐ สามัญ หน้า ๑๑๐๔ - ๑๑๑๗

บทบาทในสภา ๒ สมัยหลัง : การปรับเปลี่ยนยุทธวิธีทางการเมือง

การเลือกตั้งสมัยที่ ๓ ในต้นเดือน พ.ย. ๒๔๘๑ เป็นอีกสมัยหนึ่งที่มีบรรยากาศของการแข่งขันระหว่างรัฐบาลกับฝ่ายค้าน ผลปรากฏว่าสมาชิกฯ ฝ่ายค้านที่เคยมีข้อบาดหมางใจกับรัฐบาลยังคงได้รับเลือกตั้งเข้ามาเป็นสัดส่วนถึง ๒๖ คน จากเดิมที่สามารถรวมกลุ่มกันได้ ๔๓ คน ในจำนวนนี้เป็นสมาชิกฯ จากภาคอีสานถึง ๑๓ คน จากสมาชิกฯ ที่ได้รับเลือกตั้งครั้งนี้ เป็นจำนวนทั้งสิ้น ๙๑ คน ผลการเลือกตั้งชี้ให้เห็นว่า ราษฎรทางภาคอีสานยอมรับสมาชิกฯ ที่เป็น “ฝ่ายค้าน” มากกว่าฝ่ายรัฐบาล^{๖๔}

ระยะเวลาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๑ - ๒๔๙๒ สถานการณ์การเมืองระหว่างประเทศและการเมืองภายในประเทศมีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้การเคลื่อนไหวทางการเมืองของทองอินทร์และเพื่อนสมาชิกฯ มีการเปลี่ยนแปลงไปด้วย จึงขอแบ่งการอธิบายออกเป็น ๔ สมัย คือ

- ก. สมัยก่อนสงครามมหาเอเชียบูรพา (พ.ศ. ๒๔๘๑ - ๒๔๘๔)
- ข. สมัยสงครามมหาเอเชียบูรพา (พ.ศ. ๒๔๘๔ - ๒๔๘๘)
- ค. สมัยแห่งการฟื้นฟูระบอบประชาธิปไตย (พ.ศ. ๒๔๘๘ - ๒๔๙๐)
- ง. จวบจนแห่งชีวิตทางการเมือง (พ.ศ. ๒๔๙๐ - ๒๔๙๒)

ก. สมัยก่อนสงครามมหาเอเชียบูรพา (พ.ศ. ๒๔๘๑ - ๒๔๘๔)

รัฐบาลใหม่ ภายใต้การนำของพันเอก หลวงพิบูลสงคราม ก้าวขึ้นสู่อำนาจภายใต้สถานการณ์การเมืองระหว่างประเทศและการเมืองภายในประเทศที่เต็มไปด้วยปัญหา กล่าวคือ การเมืองระหว่างประเทศในระบะนั้นกำลังทวีความตึงเครียดอันเนื่องมาจากการดำเนินนโยบายสร้างชาติ

เพื่อเป็นมหาอำนาจของกลุ่มประเทศเผด็จการฟาสซิสต์ (อิตาลี เยอรมัน ญี่ปุ่น) ซึ่งมีรากฐานมาจากความคิดชาตินิยมแบบใหม่และลัทธิทหารนิยม ส่วนประเทศเสรีนิยมประชาธิปไตยอย่างอังกฤษ สหรัฐ ฝรั่งเศส ต่างประสบปัญหาภายในอันเนื่องมาจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ ความจำเป็นในการฟื้นฟูบูรณะประเทศ ทำให้รัฐบาลของประเทศเหล่านี้ถึงกับต้องมีการรวมกลุ่มพรรคการเมือง จัดตั้ง "คณะรัฐบาลแห่งชาติ" เพื่อแก้ปัญหาภายในของตน^{๖๕} ความสำเร็จในการสร้างชาติของฝ่ายเผด็จการฟาสซิสต์ และความล้มเหลวของระบบรัฐสภาในหลายประเทศ ตลอดจนอิทธิพลของแนวคิดชาตินิยมแบบใหม่และลัทธิทหารนิยมที่แพร่หลายอยู่ในกระแสการเมืองโลกขณะนี้ ล้วนมีอิทธิพลต่อสังคมไทยด้วย ทศนคติที่เคยเชื่อมั่นว่า รัฐสภาเป็นวิถีทางหนึ่งในการสร้างชาติ เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความเจริญก้าวหน้าของชาติ เริ่มเสื่อมความนิยมลง ขณะที่แนวทางสร้างชาติให้เป็นมหาอำนาจด้วยระบอบเผด็จการเบ็ดเสร็จ กำลังพิสูจน์ให้เห็นว่าเป็นวิธีการสร้างชาติที่ให้ผลได้รวดเร็วกว่า

อย่างไรก็ดี จากประสบการณ์ทางการเมืองภายในประเทศตลอดระยะเวลา ๖ ปีที่ผ่านมา นอกจากรัฐบาลคณะราษฎรจะประสบกับกระแสการคัดค้าน หรือการทำหน้าที่ตรวจสอบการทำงานของฝ่ายรัฐสภาแล้ว รัฐบาลยังต้องประสบกับปัญหาการต่อต้านจากกลุ่มผู้นำเก่า หรือที่ถูกเรียกรวมๆว่า "กลุ่มนิยมเจ้า" ซึ่งมีความเคลื่อนไหวทางการเมืองในลักษณะที่ต้องการสงวนอำนาจบางอย่างไว้กับสถาบันกษัตริย์และชนชั้นสูงตามเดิม ข้อเสนอหลักของคนเหล่านี้ ได้แก่ การเรียกร้องให้กษัตริย์เป็นผู้มีอำนาจในการ (เลือก) แต่งตั้งสมาชิก ประเภท ๒ กับการให้กษัตริย์มีสิทธิในการยับยั้งกฎหมายได้ เป็นต้น การแข่งขันอำนาจทางการเมืองของคณะราษฎรกับกลุ่มนิยมเจ้านั้นมีปรากฏมาโดยลำดับ นับตั้งแต่หลังการ

๖๕ สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ ความเคลื่อนไหวทางการเมืองที่ต่อต้านรัฐบาล สมัยจอมพล แปลก พิบูลสงคราม วิทยานิพนธ์ปริญญาโทระดับดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๓๒, หน้า ๑๙ - ๒๑

เปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว และนอกจากนี้ ก็ยังมีปัญหาการมีอิทธิพลทางเศรษฐกิจของพ่อค้าชาวจีน และปัญหาการพัฒนาประเทศที่หมักหมมมาช้านาน

ภายใต้สถานการณ์ดังกล่าว แกนนําสายทหารของคณะราษฎร โดยเฉพาะอย่างยิ่งนายพันเอก หลวงพิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีกลาโหม มองว่าภัยของระบอบเก่ายังคงมีอยู่ และถือเป็นศัตรูหลักของรัฐบาล รัฐบาลชุดใหม่ภายใต้การนำของหลวงพิบูลสงคราม จึงมีการ "ปรับตัว" ในหลายประการ ตั้งแต่การเปิดโอกาสให้สมาชิกคณะราษฎร "รุ่นหนุ่ม" เข้าร่วมเป็นรัฐมนตรีมากขึ้นเป็นจำนวนถึง ๑๘ ใน ๒๕ ตำแหน่ง ซึ่งทำให้รัฐบาลชุดนี้มีลักษณะการดำเนินงานที่เข้มแข็ง ขับไวก และกระตือรือร้นมากขึ้นกว่าเดิม^{๖๖} จากนั้น รัฐบาลได้ดำเนินการอย่างน้อย ๖ ประการ ได้แก่ การปรับปรุงกำลังทหารและตำรวจให้เป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างเสถียรภาพของรัฐบาลให้เกิดความมั่นคง การเข้า "จัดการ" กับฝ่ายปรปักษ์ทางการเมืองอย่างเด็ดขาด ด้วยการกวาดล้างนักการเมืองกลุ่มนิยมเจ้าขึ้นศาลพิเศษ การเข้าแทรกแซงอำนาจนิติบัญญัติ การรื้อถอนสิทธิเสรีภาพของประชาชน ควบคู่ไปกับการรณรงค์เผยแพร่ความรู้สึกราชาตินิยม ดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม^{๖๗}

วิธีการที่รัฐบาลเข้าแทรกแซงฝ่ายนิติบัญญัตินั้นปรากฏอยู่หลายวิธี เช่น การส่งสันติบาลติดตามความเคลื่อนไหวของฝ่ายค้านบางคน ทั้งโดยเปิดเผยและโดยทางลับ^{๖๘} การตั้งสมาชิกฯ เข้าดำรงตำแหน่งเป็นเลขานุการหรือผู้ช่วยเลขานุการรัฐมนตรี ซึ่งจะต้องทำหน้าที่เป็นฝ่ายสนับสนุน

๖๖ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ "ระบอบรัฐนิยม จอมพล ป. พิบูลสงคราม : การก่อรูปทางแนวความคิดและความหมายทางการเมือง" รัฐศาสตร์สาร ๑๔, ๓ - ๑๕, ๑ (ก.ย. ๒๕๓๑ - เม.ย. ๒๕๓๒) : หน้า ๒๔๙ - ๒๕๐

๖๗ เทียมจันทร์ อ้าหวว บทบาททางการเมืองและการปกครองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๒๑ หน้า ๑๓๓ - ๑๔๗

๖๘ มท ๑/๕๙ เล่ม ๒ : (๒) สร ๐๒๐๑.๓๕/๒๐, ๒๑ เล่ม ๔ สภาผู้แทนราษฎร

รัฐบาล ทั้งในสภาและนอกสภา^{๖๙} มีการปรับเปลี่ยนวิธีการแถลงนโยบายต่อสภาเสียใหม่ จากเดิมที่เป็นการแถลงสด ซึ่งสมาชิกฯ ต้องฟังและจดบันทึกกันเองโดยไม่มีเอกสารแจก เปลี่ยนมาเป็นการประชุมคณะรัฐมนตรีเพื่อร่วมกันร่างนโยบาย มีการแจกหัวข้อนโยบายให้สมาชิกฯ ก่อนที่จะมีการประชุม ซึ่งได้รับคำชมเชยเป็นอย่างมาก^{๗๐} หรือการจัดให้มีการพบปะสังสรรค์ระหว่างนายกรัฐมนตรี นักข่าว และสมาชิกฯ เป็นประจำ เพื่อให้เกิดความใกล้ชิด สามารถซักถาม ติดตามเรื่องราวต่างๆ ได้เป็นส่วนตัว ทำให้สามารถลดกระแสการส่งกระทู้ต่างๆ เข้าสู่สภาได้มาก^{๗๑}

อีกประการหนึ่ง รัฐบาลหลวงพิบูลสงครามได้แสดงความเอาใจใส่ในการที่จะเข้ามาแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจการคลัง โดยเฉพาะวิธีการงบประมาณ อันเป็นปัญหาที่ก่อให้เกิดการยุบสภา กับปัญหาการจัดเก็บภาษีอากร การแก้ปัญหานี้ เป็นภาระของนายปรีดี พนมยงค์ ผู้เข้ารับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง (พ.ศ. ๒๔๘๑ - ๔) ซึ่งดำเนินการไปในลักษณะที่มีการใช้มาตรการทางด้านกฎหมาย เปิดเสรีให้สมาชิกฯ เลือกตั้งกรรมาธิการได้เอง และมีท่าทียอมรับฟังความเห็นของสมาชิกฯ ฝ่ายค้าน มีการแก้ไขอุปสรรคบางอย่าง เช่น เดิม สมาชิกฯ จะแปรญัตติร่าง พรบ. งบประมาณหรือกฎหมายอันเกี่ยวกับการเงินได้ ก็ต่อเมื่อนายกรัฐมนตรีลงนามรับรอง เปลี่ยนมาเป็นให้รัฐมนตรีคลังรับรองก็เพียงพอ การดำเนินการในลักษณะดังกล่าวทำให้เกิดความร่วมมือและความสัมพันธ์อันใกล้ชิดมากยิ่งขึ้นระหว่างนายปรีดีกับทองอินทร์และเพื่อนสมาชิกฯ ฝ่ายค้าน (ซึ่งเดิม ก็มีความสัมพันธ์กันมาก่อนแล้วทั้งในฐานะศิษย์ - อาจารย์ จากโรงเรียนกฎหมาย และจากการมีแนวทางในการทำงานการเมืองร่วมกัน

๖๙ สุภาพบุรุษ ๒๐ ก.ค. ๒๔๘๓

๗๐ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๓/๒๔๘๑ สามัญ ชุดที่ ๓

๗๑ เนตร พูนวิวัฒน์ ร.ต. "เรื่องของคน ๖๐ ปี" อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ร.ต. เนตร พูนวิวัฒน์ (๒๕๒๓) หน้า ๒๐๐ และ เสน่ห์ จามริก, การเมืองไทยกับพัฒนาการรัฐธรรมนูญ กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๒๔) หน้า ๑๔๙ - ๑๕๐

ดังที่ได้กล่าวแล้วในตอนต้น) ดังจะเห็นได้จากการพิจารณาร่าง พรบ. ให้ใช้บทบัญญัติแห่งประมวลรัษฎากร พ.ศ. ๒๔๘๑ ซึ่งมีการปรับปรุงภาษีอากรหลายชนิดที่ตอบสนองข้อเรียกร้องของสมาชิกฯ ที่มีมานาน เช่น การยกเลิกภาษีรัชชูปการ อากรค่านา และมีการเก็บภาษีชนิดใหม่ เรียกว่า “เงินช่วยบำรุงท้องที่” กับ “เงินช่วยการประถมศึกษา” เพื่อนำไปใช้จ่ายในท้องที่ได้เลยโดยไม่ต้องนำส่งมาส่วนกลาง^{๗๒} หรือการจัดตั้งคณะกรรมการพิจารณาการพิจารณา ร่าง พรบ. งบประมาณ ซึ่งนายปรีดีต้องเป็นประธานโดยตำแหน่งนั้น จะดำเนินการในลักษณะให้สมาชิกฯ เสนอรายชื่อ แล้วจึงมีการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งทองอินทร์มักจะได้รับการเสนอรายชื่อ และได้รับเลือกด้วยคะแนนเสียงสูงสุดมาโดยตลอด พร้อมทั้งได้รับความไว้วางใจจากนายปรีดีให้ทำหน้าที่เป็น “เลขาธิการ” ของคณะกรรมการด้วย^{๗๓}

จากสภาพดังกล่าว บทบาทของทองอินทร์และเพื่อนสมาชิกฯ ฝ่ายค้าน ในระยะ ๔ ปีนี้ จึงมีการปรับเปลี่ยนยุทธวิธี จากเดิมที่เคยถือว่าจะนิ่งเฉยเมื่อเห็นด้วยกับรัฐบาล คัดค้านเมื่อไม่เห็นด้วย เปลี่ยนมาเป็นการเข้าร่วมอภิปรายสนับสนุนรัฐบาลเมื่อเห็นด้วย และเข้าร่วมงานอย่างจริงจัง โดยเฉพาะในกรณีการออกกฎหมายสร้างชาติในทางเศรษฐกิจ ดังจะเห็นได้จากการอภิปรายสนับสนุนร่าง พรบ. งบประมาณ เพื่อให้มีการตั้งงบรายจ่ายพิเศษในการสร้างโรงงานอุตสาหกรรม^{๗๔} การสนับสนุนร่าง พรบ. สวนครัวและเลี้ยงสัตว์เพื่อประโยชน์แห่งครัวเรือน พ.ศ. ๒๔๘๒^{๗๕} เป็นต้น

แต่กระนั้นก็ดี จะเห็นได้ว่าถึงที่สุดแล้ว ทองอินทร์และรัฐบาลหลวง

๗๒ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๑๗/๒๔๘๑ สามัญ ชุด ๓

๗๓ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๕, ๒๒/๒๔๘๑ สามัญ ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ข.

๗๔ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๒๒/๒๔๘๑ สามัญ ชุด ๓ ; ๖, ๒๔/๒๔๘๒ สามัญ ; ๖, ๑๐, ๑๒/๒๔๘๓ สามัญ และ ๒๓/๒๔๘๔ วิสามัญ ครั้งที่ ๒

๗๕ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๒/๒๔๘๔ วิสามัญ ครั้งที่ ๒

พิบูลสงคราม มีแนวคิดในการพัฒนาประเทศแตกต่างกัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นอีกประการหนึ่งว่า ทั้งสองมีความเข้าใจการทำงานในระบอบประชาธิปไตยแตกต่างกันด้วย กล่าวคือ ในส่วนของแกนนำสายทหารของรัฐบาล เช่น หลวงพิบูลสงครามและหลวงวิจิตรวาทการ ต้องการพัฒนาชาติไทยให้เป็น ชาตินิยมอำนาจ วิธีการสร้างชาติ จึงต้องเริ่มต้นจากการพัฒนากองทัพ ปลุกฝังความรู้สึกชาตินิยม - ทหารนิยม ควบคู่กับการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ราษฎรอยู่ดีกินดี รัฐบาลสามารถจัดเก็บภาษีได้เต็มที่ โดยไม่ต้องกู้เงินหรือพึ่งพาต่างชาติ อันจะเป็นเหตุให้ต้องถูกรุกรานหรือสูญเสียเอกราชได้ง่าย^{๗๖} แนวทางสร้างชาติของบุคคลเหล่านี้ ปรากฏมาโดยลำดับ นับตั้งแต่หลวงพิบูลสงครามเข้าดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมแล้ว^{๗๗} และเมื่อเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี นโยบายของรัฐบาลจึงชัดเจนยิ่งขึ้น ดังคำให้สัมภาษณ์ของหลวงพิบูลสงครามที่กล่าวแก่ นสพ. ศรีกรุง ว่า “การบูรณะประเทศนั้น จะต้องเลือกทหารไว้แนวหน้าอย่างชาติต่างๆ ได้ทำในเวลา”^{๗๘} และจากภูมิหลังของการเป็นนายทหารอาชีพ จึงมีความโน้มเอียงที่จะไม่พอใจการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกในสภา ซึ่งต้องมีการอภิปรายถกเถียง มีการยื่นกระทู้ร่างกฎหมายและญัตติต่างๆ ตามหลักการแบ่งแยกและการถ่วงดุลอำนาจในระบอบประชาธิปไตย เหตุนี้ จึงปรากฏมาโดยตลอดเช่นเดียวกันว่า เจ้าหน้าที่หน่วยงานในสังกัดกระทรวงกลาโหมและสิ่งพิมพ์ต่างๆ ของฝ่ายทหาร มักจะมีการกล่าวหาว่าร้ายโจมตีสมาชิก ที่มีการอภิปรายคัดค้านงบประมาณอยู่เสมอ^{๗๙}

อนึ่ง ในด้านเศรษฐกิจ รัฐบาลหลวงพิบูลสงครามกลับไปให้ความสำคัญกับปัญหาการครอบงำทางเศรษฐกิจของชาวจีนและชาวตะวันตก

๗๖ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๒๔/๒๔๘๒ สามัญ ชุดที่ ๓ และ ๙/๒๔๘๓ สามัญ

๗๗ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๒๒/๒๔๗๗ สามัญ เล่ม ๔ หน้า ๔๓๒๔ - ๔๓๒๕

๗๘ ศรีกรุง ๓ เม.ย. ๒๔๘๒

๗๙ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๑๒/๒๔๘๑ สามัญ

มากกว่าปัญหาความยากจนของราษฎรในชนบท การดำเนินมาตรการทางเศรษฐกิจ จึงปรากฏออกมาในรูปของการเป็นปฏิปักษ์ต่อชาวต่างประเทศ มีการโฆษณาชวนเชื่อ ใช้อำนาจในระบบราชการเพื่อผลักดัน บีบบังคับทั้งทางตรงและทางอ้อม ให้ประชาชนเข้ามามีบทบาททางเศรษฐกิจแทนที่ชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะชาวจีน^{๔๐} และพอถึงขั้นตอนของการวางนโยบายพัฒนาชนบท ก็เป็นเวลาทีล่วงเลยมาถึงปี พ.ศ. ๒๔๘๕ ปรากฏใน “โครงการบูรณะชนบทหรือแผนการบูรณะชนบทของกระทรวงมหาดไทย” ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า รัฐบาลสนใจพัฒนาชนบทเฉพาะในด้านกายภาพเป็นหลัก และเป็นมุมมองของฝ่ายข้าราชการที่มีได้คำนึงถึงสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน ดังถ้อยแถลงที่ว่า^{๔๑}

แผนการสร้างชาตินั้น มีการที่จะต้องปลูกเสกชีวิตจิตใจของราษฎรให้เหมาะสมกับที่จะเป็นพลเมืองของชาติ ให้มีที่อยู่ที่ทำกิน มีการอยู่ดีกินดี ซึ่งทั้งนี้ จะต้องพิจารณาข้อเท็จจริงและจัดการปรับปรุงแก้ไข ตั้งแต่ตามชนบทมาถึงชุมชนในเมืองและนคร

ข้อบกพร่องอันมีอยู่ทั่วไปตามชนบท ซึ่งเป็นชาวกสิกร ที่นับว่าสำคัญมี

๑. บ้านเรือนบางแห่งปลูกสร้างกันอย่างยัดเยียด ไม่มีบริเวณบ้านสำหรับการทำสวนครัว เลี้ยงสัตว์ หัตถกรรม และอาคารเป็นชั่วคราว

๒. หมู่บ้าน ขาดสมบัติส่วนกลางที่จะใช้ประโยชน์ร่วมกัน อาทิ ที่ประชุม ที่สนามนั่งเล่นและออกกีฬา ทางคมนาคมกับตลาด โรงเรียน ร้านค้า วัดพุทธ สุขศาลา และตลาด

๔๐ ดู ภูวดล ทรงประเสริฐ นโยบายของรัฐบาลที่มีต่อชาวจีนในประเทศไทย (พ.ศ. ๒๔๗๘ - ๒๕๐๐) วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๑๙

๔๑ (๒) สร ๐๒๐๑.๕/๒๖ เล่ม ๖ เบ็ดเสร็จกระทรวงมหาดไทย

ทางด้านทองอินทร์และเพื่อนสมาชิกฯ ฝ่ายค้าน จะเป็นอีกฝ่ายหนึ่งที่มีความคิดเห็นตรงกันข้าม บุคคลเหล่านี้มีจุดยืนที่มองว่า ประเทศไทยนั้นเป็นประเทศเล็กที่ต้องดำรงอยู่ท่ามกลางมหาอำนาจ ยังมีความจำเป็นต้องพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ อีกมาก ราษฎรไทยยังไม่พร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงสู่ระบอบประชาธิปไตย ปัญหาสำคัญที่ทำให้ราษฎรยังไม่พร้อม ได้แก่ ความไม่รู้ถึงสิทธิหน้าที่ที่ตนมีต่อชาติ และปัญหาความยากจน ดังนั้น การสร้างชาติให้เจริญก้าวหน้าตามระบอบประชาธิปไตยจะสำเร็จลงได้ก็ด้วย “การปฏิวัติจิตใจของประชาชนให้เข้าสู่ระบอบใหม่”^{๔๒} วิธีการสร้างชาติจึงต้องเริ่มต้นจากการจัดลำดับการพัฒนาประเทศให้ถูกต้องตามสภาพที่เป็นจริง จากนั้น จึงทำในสิ่งที่จำเป็นที่สุดเสียก่อน ซึ่งได้แก่ การศึกษา รองลงมาคือการเศรษฐกิจ* และวิธีการดำเนินการ รัฐบาลควรจะมีโครงการมุ่งดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นการเฉพาะ เป็นปีๆ ไป โดยจะต้องเสนอโครงการนั้น มาให้สภาฯ อนุมัติ^{๔๓} เพราะ

การสร้างชาติที่จะก้าวหน้าไปได้โดยดีนั้น ควรจะต้องสร้างด้วยฐานะของราษฎรขึ้นมา... ผู้แทนราษฎรนั้นได้อยู่ใกล้ชิดกับราษฎร คลุกคลีในความเป็นอยู่ของราษฎรโดยตรงกว่าข้าราชการที่อยู่ในส่วนกลาง ฉะนั้นจึงย่อมรู้ความเป็นอยู่ของราษฎรและฐานะได้เป็นอย่างดีมาก... ทั้งนี้ เป็นเหตุผลประการหนึ่งที่สภาฯ นี้ รวมรักษาร่วมมือกันสร้างฐานะของราษฎรให้ดี

จากจุดยืนข้างต้น ทองอินทร์และเพื่อนสมาชิกฯ ฝ่ายค้าน จึงปรากฏ

๔๒ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๘/๒๔๔๓ สามัญ ชุดที่ ๓ หน้า ๓๗๘

* หรือ จากคำอภิปรายที่กล่าวว่า “เปรียบประเทศสยามเรานั้น เรารู้แล้วว่าเราเป็นบัพเพอรุสเทศ การที่เราจะพะวงในการสร้างเรือ เพื่อป้องกันประเทศอย่างเดียว โดยไม่คำนึงว่าประชาชนและราษฎรของเรานั้น ได้พร้อมที่จะให้เรือให้ได้ประโยชน์เพียงพอล้วนหรือไม่ ก็ไม่เป็นการสมควร” (๑๙/๒๔๔๐ สามัญ)

๔๓ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๒/๒๔๔๔ วิสามัญ ครั้งที่ ๒ หน้า ๓๙ - ๔๐

บทบาทมาตั้งแต่แรกในการคัดค้านการจัดสรรเงินงบประมาณที่ทุ่มเทไปบำรุงกองทัพ เน้นการผลักดันให้รัฐบาลหันมาพัฒนาการศึกษาและเศรษฐกิจเป็นหลัก ควบคู่กับการดำเนินนโยบายต่างประเทศแบบเน้นความเป็นกลาง และเหตุผลสำคัญที่อยู่เบื้องหลังการบำรุงการศึกษาอีกประการหนึ่งคือการจัดการศึกษาให้ทั่วถึงยังเป็นพันธะสัญญาที่คณะราษฎรได้ให้ไว้กับราษฎร ตามที่ระบุไว้ในหลัก ๖ ประการ และตามบทเฉพาะกาลแห่งรัฐธรรมนูญ อันเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะนำไปสู่การยกเลิกตำแหน่ง "สมาชิกประเภท ๒" (มาจากการแต่งตั้ง) ซึ่งจะทำให้ระบอบประชาธิปไตยมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

การมีแนวคิดในการพัฒนาประเทศและมีแนวคิดในการทำงานการเมืองที่แตกต่างกัน มีการอภิปรายโต้แย้งกันมาตั้งแต่สภา สมัยแรก ทำให้บทบาทของทองอินทร์และเพื่อนสมาชิกฯ ฝ่ายค้านที่ปรากฏใน ๔ ปีแรกของรัฐบาลหลวงพิบูลสงคราม มี ๒ ลักษณะ คือ การร่วมสนับสนุนการสร้างชาติในทางเศรษฐกิจกับรัฐบาล (ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น) แต่ในทางการเมือง บุคคลเหล่านี้นี้ยังคงเป็นเสียงส่วนน้อยที่มีความกล้าหาญในการคัดค้านการใช้อำนาจเผด็จการของรัฐบาลอย่างเปิดเผย ดังจะเห็นได้จากการคัดค้านและความพยายามในการแปรญัตติของสมาชิกฯ ต่อกรณีการออก พรบ. ศาลพิเศษ พ.ศ. ๒๔๘๒^{๔๔} การคัดค้านแต่เพียง ๓ เสียง ของทองอินทร์ เพียง และทอง กันหาธรรมต่อการเสนอร่าง พรบ. แก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ เพื่อยึดบทเฉพาะกาลใน พ.ศ. ๒๔๘๓^{๔๕} และการคัดค้านกฎหมายที่ให้อำนาจแก่ฝ่ายบริหาร

๔๔ ภูธร ภูมะธน, ศาลพิเศษ พ.ศ. ๒๔๗๖ พ.ศ. ๒๔๗๘ และ พ.ศ. ๒๔๘๑ วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๒๑ หน้า ๔๖ - ๔๗

๔๕ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๘/๒๔๘๓ สามัญ ชุดที่ ๓ หน้า ๓๗๕, และ พริยา คูวัฒนะศิริ, อ้างแล้ว หน้า ๒๑๕ - ๒๒๓

มากเกินไป^{๔๖}

ในด้านการต่างประเทศ เมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ ขึ้นในเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๔๘๒ ตามมาด้วยกรณีญี่ปุ่นยกกองทัพบุกประเทศไทยในคืนวันที่ ๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ อีก ๔๕ วันต่อมา รัฐบาลการประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐ โดยเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับฝ่ายอักษะ การเปลี่ยนนโยบายครั้งนี้ ทำให้ทองอินทร์ต้อง "ปรับเปลี่ยน" วิธีการเคลื่อนไหวทางการเมืองอีกครั้งหนึ่ง ด้วยการเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับนายปรีดี พนมยงค์ ผู้นำคณะราษฎรสายพลเรือน ทำหน้าที่ในการเคลื่อนไหวเพื่อล้มล้างรัฐบาลหลวงพิบูลสงครามโดยวิถีทางการเมือง และการเข้าไปมีบทบาทร่วมอยู่ใน "ขบวนการเสรีไทย"

ข. สมัยสงครามมหาเอเชียบูรพา (พ.ศ. ๒๔๘๔ - ๒๔๘๘)

สงครามโลกครั้งที่ ๒ เกิดขึ้นก่อนในภาคพื้นยุโรป (ก.ย. ๒๔๘๒) เริ่มจากการที่เยอรมันบุกโปแลนด์และนำไปสู่การประกาศสงครามระหว่างฝ่ายสัมพันธมิตรที่มีอังกฤษ ฝรั่งเศสเป็นแกนนำ กับฝ่ายอักษะอันมีเยอรมัน อิตาลี และญี่ปุ่น จากนั้น สงครามในภาคพื้นเอเชีย - แปซิฟิก ที่เรียกกันว่า "สงครามมหาเอเชียบูรพา" จึงเริ่มขึ้นในเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ จากการบุกของญี่ปุ่น ถัดมา ในวันที่ ๒๕ มกราคม ๒๔๘๕ รัฐบาลไทยประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตร มีอังกฤษและสหรัฐอเมริกา การเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศ จากการประกาศเป็นกลางมาสู่การเข้าร่วมสงครามโดยเป็นมิตรกับญี่ปุ่นครั้งนี้ จึงเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญอีกครั้งหนึ่งของการเมืองไทย ซึ่งมีผลกระทบในวงกว้าง

กล่าวสำหรับทองอินทร์ จากทัศนะที่มองว่า สยามเป็นชาติขนาดเล็ก มีฐานะเป็น "บัฟเฟอร์สเตท" จึงแสดงจุดยืนมาโดยตลอดในการส่งเสริม

^{๔๖} ตัวอย่างเช่น การคัดค้านร่าง พรบ. จำกัดสิทธิคนไทยผู้กระทำการอันเป็นภัยแก่ชาติ พ.ศ. ๒๔๘๔ ของรัฐบาล ใน รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๕/๒๔๘๔ สำนัญ หน้า ๒๕๗ - ๒๖๓

ให้รัฐบาลดำเนินนโยบายเป็นกลาง^{๔๗} อย่างไรก็ดี ภายใต้สถานการณ์สงครามที่ทวีความตึงเครียดมากขึ้นโดยลำดับ ทองอินทร์และเพื่อนสมาชิกได้ทำการหยั่งพาทีของรัฐบาลเป็นระยะๆ เช่นเดียวกัน และได้ตระหนักว่ารัฐบาลมีความเอนเอียงเข้าข้างญี่ปุ่นมาตั้งแต่เกิดกรณีพิพาทอินโดจีนแล้ว (พ.ศ. ๒๔๘๓)^{๔๘} การเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศไปเข้าร่วมสงครามอยู่ข้างฝ่ายอักษะเช่นนี้ จึงมีผลเท่ากับทำให้การพัฒนาประเทศและการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยที่กำลังก้าวหน้ามาด้วยดีนั้น “หยุดชะงักไป” เพราะการเข้าสู่สงคราม ทำให้รัฐบาลต้องลดงบประมาณที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาประเทศ และทำให้รัฐบาลใช้อำนาจเผด็จการได้มากขึ้น เป็นภาระให้แก่ผู้ที่จะบริหารประเทศในภายหลัง^{๔๙}

ความเคลื่อนไหวทางการเมืองที่ปรากฏในช่วงแรกของสงครามทองอินทร์และเพื่อนสมาชิก จึงไม่อาจกระทำการใดๆ ในวิถีทางของระบบรัฐสภาได้มากนัก เพราะเป็นฝ่ายข้างน้อย ขณะที่เสียงส่วนใหญ่ในสภา กำลังสนับสนุนให้รัฐบาล “ทำสงคราม เพื่อชัยชนะและยิ่งใหญ่ต่อไป.. (เพื่อ) ทำให้ประเทศของเราได้เป็นมหาอำนาจ”^{๕๐} แต่ภายนอกสภา ฝ่ายค้านได้มีการจัดตั้งองค์การ “กู้ชาติ” โดยมีแกนนำผู้ริเริ่มขบวนการคือ นายจำกด พलगูร กับนายเตียง ศิริขันธ์ และ “เลือก” ที่จะเข้าร่วมงานกับนายปรีดี พนมยงค์ ผู้นำคณะราษฎรสายพลเรือนที่มีชื่อเสียงโดดเด่นเคียงคู่มากับจอมพล ป. พิบูลสงคราม เคยมีความสัมพันธ์กันมาก่อนทั้งในฐานะการเป็น “อาจารย์ - ศิษย์” และการมีประสบการณ์ร่วมทำงานการเมืองในสภามาอย่างใกล้ชิด^{๕๑}

๔๗ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๑๔/๒๔๘๑ สามัญ

๔๘ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๔/๒๔๘๔ - ๒๔๘๕ วิสามัญ ครั้งที่ ๓ หน้า ๗๕

๔๙ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๘/๒๔๘๔ - ๒๔๘๕ วิสามัญ ครั้งที่ ๓ หน้า ๑๓๔ - ๑๓๙, ๑๕๑

๕๐ เพิ่งอ้าง หน้า ๑๕๐, และดูเพิ่มในเล่มเดียวกัน ครั้งที่ ๓, ๑๓/๒๔๘๔ - ๒๔๘๕

๕๑ “นายจันทนา” XO Group เรื่องภายในขบวนการเสรีไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เชษฐบุรุษ, ๒๕๒๒) หน้า ๗๑ และโปรดดูการจัดตั้งขบวนการใต้ดิน พริยา คูวัฒนะศิริ, อ้างแล้ว, หน้า ๒๔๑ - ๒๕๔.

การเข้าร่วมเป็นพันธมิตร "ปึก" หนึ่ง ภายใต้การนำของนายปรีดี พนมยงค์ ผู้ก่อตั้งขบวนการเสรีไทยภายในประเทศ ทำให้ทองอินทร์มีบทบาทสำคัญในการเคลื่อนไหวเพื่อล้มรัฐบาลโดยวิถีทางการเมือง และการเข้าร่วมจัดตั้งขบวนการเสรีไทยในจังหวัดอุบลราชธานี

บทบาทของทองอินทร์ในการล้มรัฐบาลหลวงพิบูลสงคราม โดยวิถีทางการเมือง เริ่มปรากฏมาตั้งแต่แรกแล้ว แต่มาประสบความสำเร็จใน พ.ศ. ๒๔๘๗ เนื่องจากปัจจัย ๓ ประการ คือ

ประการแรก หลังการเข้าร่วมสงคราม รัฐบาลอ้ายอำนาจตามกฎหมายการศึกษาแทรกแซงฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายตุลาการ มีการออกกฎหมายสร้างชาติไปในแนวทางเดียวกับประเทศเผด็จการ ถึงแม้ว่าระยะแรก รัฐบาลสามารถควบคุมสภาฯ ได้อย่างเต็มที่ โดยอาศัยเสียงจากสมาชิก ประเภท ๒ และประเภท ๑ บางคน แต่การกระทำดังกล่าว สร้างความไม่พอใจแก่สมาชิกฯ เช่นเดียวกัน เมื่อรัฐบาลละเมิดรัฐธรรมนูญบ่อยครั้งมากขึ้น ยิ่งกลายเป็นจุดอ่อนที่ทำให้ฝ่ายค้านนำมาใช้เป็นประเด็นในการชักจูงจิตใจสมาชิกฯ ทั้ง ๒ ประเภท ให้ต่อต้านและนำไปสู่การลงมติไม่รับหลักการแห่งร่าง พรบ. อนุมัติพระราชกำหนด ๒ ฉบับ (ดังจะกล่าวถึงต่อไปข้างหน้า) ซึ่งมีผลทำให้รัฐบาลหลวงพิบูลสงครามลาออกใน พ.ศ. ๒๔๘๗

ประการที่สอง หลังเดือนพฤษภาคม ๒๔๘๕ เป็นต้นมา สถานการณ์สงครามเริ่มมีการเปลี่ยนแปลง จากเดิมที่ฝ่ายมหาอำนาจกลางเคยเป็นฝ่ายมีชัยชนะ กลับเป็นฝ่ายที่ต้องพ่ายแพ้ ทำให้ฐานะของรัฐบาลเริ่มตกที่นั่งลำบาก ทั้งจากการโฆษณาชวนเชื่อของฝ่ายสัมพันธมิตร และจากการกดดันของกองทัพญี่ปุ่นที่ลดการให้ความช่วยเหลือต่อไทย แต่เพิ่มการเรียกร้องจากไทยมากขึ้น

ประการที่สาม ด้วยเหตุนี้ เมื่อรัฐบาลเริ่มมีการปรับท่าทีจากการเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นมาเป็นการวางแผนที่จะต่อต้านญี่ปุ่น ทำให้ฝ่ายกองทัพญี่ปุ่นไม่ไว้วางใจ และเป็นเหตุให้การผลัดเปลี่ยนรัฐบาลประสบผล

การเคลื่อนไหวเพื่อ “ล้ม” รัฐบาลโดยวิถีทางการเมืองของทองอินทร์ และเพื่อนสมาชิกฯ ฝ่ายค้านเริ่มปรากฏมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๕ แต่เป็นการคัดค้านที่ไม่เป็นผล เพราะเป็นสมัยที่รัฐบาลสามารถควบคุมเสียงในสภาได้อย่างมั่นคง การลงมติของสภาจึงมักดำเนินไป โดยพร้อมเพรียงกัน หรือ โดยพร้อมเพรียงกันเป็นเอกฉันท์ ขณะที่เสียงคัดค้านแต่ละครั้งจะมีไม่ถึง ๑๐ เสียง แต่อย่างไรก็ดี เสียงสนับสนุนรัฐบาลจะค่อยๆ ลดน้อยถอยลงตามลำดับเมื่อเวลาผ่านไป ดังจะเห็นได้จากกรณีต่อไปนี้

(๑) การคัดค้านร่าง พรบ. อนุมัติพระราชกำหนด ภายหลังการประกาศสงครามได้เพียง ๒ เดือน เมื่อสภาฯ เปิดประชุมสมัยสามัญใน พ.ศ. ๒๔๘๕ รัฐบาลเสนอร่าง พรบ. อนุมัติพระราชกำหนดรวดเดียว ๘ ฉบับ ทั้งหมดนี้มีเพียงฉบับเดียวที่ถูกคัดค้านจากนายเตียง ศิริขันธ์, นายพิน สุพรรณสาร และจำลอง ดาวเรือง คือร่าง พรบ. อนุมัติ พรก. จัดสร้างนครหลวง พ.ศ. ๒๔๘๕ ซึ่งถูกคัดค้านในประเด็นที่รัฐบาลไม่ปฏิบัติตามมาตราที่ ๕๒ ของรัฐธรรมนูญ และการจัดสร้างนครหลวง มิใช่ความจำเป็นที่ถือว่าต้องเร่งด่วนจึง “สมควรจะฟังเสียงมหาชน เฉพาะอย่างยิ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ว่าสมควรจะจัดสร้างนครหลวงใหม่หรือไม่เพียงใด”^{๙๒} ร่าง พรบ. ฉบับนี้สภาฯ จึงอนุมัติด้วยคะแนนเสียงต่ำที่สุดคือ ๖๑ : ๖

(๒) การคัดค้านร่าง พรบ. งบประมาณ ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างสิ้นเชิง เช่น งบเดิมที่ตั้งไว้ก่อนสงคราม ๑๖๕ ล้าน ลดลงเหลือ ๑๒๕ ล้าน ในจำนวนนี้เป็นเงินเดือน ๕๐ % และเมื่อรัฐบาลประสบปัญหาการเงินก็ใช้วิธีออกกฎหมายการกู้เงินเพิ่มเติม (ร่าง พรบ. กู้เงินภายใน

^{๙๒} รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๒/๒๔๘๕ สามัญ หน้า ๔๙ - ๕๐

ประเทศ พ.ศ. ๒๕๔๕) ซึ่งสมาชิก เห็นว่าเป็นการทำให้ “ประเทศมีหนี้สิน ล้นพ้นตัว เป็นภาระแก่ผู้ที่จะบริหารในภายหลัง”^{๙๓}

(๓) การคัดค้านการออกกฎหมายที่ให้อำนาจเผด็จการแก่รัฐบาล เช่น การคัดค้านร่าง พรบ. วัฒนธรรม ทั้ง ๔ ฉบับ ที่รัฐบาลเสนอมาในสมัยประชุมครั้งนี้ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงวิธีการดำเนินนโยบายวัฒนธรรมจากการเรียกร้องเชิญชวน มาเป็นการบังคับให้ประชาชนปฏิบัติตามอย่างจริงจัง โดยมีการเพิ่มบทลงโทษให้สูงขึ้น และเปิดทางให้รัฐบาลมีอำนาจเพิ่มมากขึ้น เป็นต้นว่า ร่าง พรบ. วัฒนธรรม พ.ศ. ๒๕๔๕ เป็นกฎหมายที่ให้อำนาจแก่รัฐบาลในการตั้งสภาวัฒนธรรม และให้สภาฯ นี้มีอำนาจในการออกพระราชกฤษฎีกาได้ จึงดูเหมือนว่าเป็นสภานิติบัญญัติ ขนาดย่อมซ้อนอีกสภาหนึ่ง รองจากสภาผู้แทนราษฎร^{๙๔} การดำเนินนโยบายวัฒนธรรมที่มีจุดอ่อนอยู่หลายประการ เช่น ทำให้ประชาชนเดือดร้อน และในขั้นตอนการเสนอกฎหมายเพื่อขอให้สภาฯ อนุมัติ รัฐบาลยังกระทำการละเมิดข้อบังคับการประชุมและรัฐธรรมนูญเสียเอง จึงกลายเป็นประเด็นสำคัญที่ฝ่ายค้านนำมาใช้ในการโจมตีรัฐบาล^{๙๕}

(๔) การไม่เข้าร่วมประชุมพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ เพื่อยึดอายุ ส.ส. ต่อไปอีก ๒ ปี โดยมีจำลอง ดาวเรือง เพียงคนเดียวที่เข้าร่วมประชุม และเป็นเสียงเดียวอีกเช่นกันที่ออกเสียงว่า “ไม่เห็นด้วย” กับ

๙๓ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๑๒/๒๕๔๕ สามัญ หน้า ๔๗๖ และดูเพิ่มเติมในเล่มเดียวกัน ครั้งที่ ๑๐, ๑๙/๒๕๔๕ อนึ่ง เพื่อควบคุมเสียงสมาชิก รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้มีการเปลี่ยนแปลงวิธีการเลือกตั้งกรรมาธิการวิสามัญ เพื่อพิจารณาร่าง พรบ.งบประมาณเสียใหม่ จากเดิมที่เปิดโอกาสให้สมาชิก และรัฐบาลผลักดันกันเสนอรายชื่อ แล้วให้สภาเลือกตั้ง เปลี่ยนเป็นการเสนอรายชื่อให้ครบตามจำนวน โดยไม่มีการเลือกตั้ง วิธีการเช่นนี้ เปิดโอกาสให้รัฐบาลบริหารงบประมาณได้สะดวกมากขึ้น

๙๔ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๒๐/๒๕๔๕ สามัญ หน้า ๗๗

๙๕ เปรียบเทียบบรรยายการการประชุมและการลงมติในการพิจารณาร่าง พรบ. วัฒนธรรมทั้ง ๕ ฉบับได้ใน รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๑๗/๒๕๔๕ - ๒๕๔๕ วิสามัญ ครั้งที่ ๓ และครั้งที่ ๗, ๑๕, ๒๐, ๒๕/๒๕๔๕ สามัญ และดูเพิ่มเติมที่ นุพลา ทิพย์สภาพกุล, ทศนคติของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไทยต่อนโยบายวัฒนธรรมของจอมพล ป. พิบูลสงคราม วิทยานิพนธ์ปริญญาเมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๒๙, บทที่ ๒

การกระทำครั้งนี้ ^{๙๖}

(๕) ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกับสภาฯ จะชัดเจนมากขึ้น ตั้งแต่ปลายปี ๒๔๘๕ เป็นต้นมา เมื่อเปิดประชุมสมัยวิสามัญในต้นปี ๒๔๘๖ จึงเกิดกรณีการทดสอบเสียงสนับสนุนรัฐบาล เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม ยื่นใบลาออกและประกาศทางวิทยุกระจายเสียงว่าจะลาออก แล้วกลับไม่ออกจริง และพยายามกลบเกลื่อนเรื่องที่เกิดขึ้น พร้อมกับลงโทษผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมทั้งการส่งจดหมาย ขอความร่วมมือ ไปที่พระยามานวราชเสวี ประธานสภาฯ เพื่อให้สภาฯ “จะไม่มีการประชุมเพื่อกิจการบ้านเมืองจนเกินไป” ^{๙๗} ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเช่นนี้ ทำให้รัฐบาลรู้ว่า ได้เกิดคณะผู้ต่อต้านภายในประเทศ และขณะเดียวกันกลับยิ่งทำให้ฝ่ายที่ต้องการโค่นล้มรัฐบาลขยายฐานสมาชิกฯ ได้มากขึ้น ^{๙๘}

(๖) เมื่อสภาเปิดประชุมสมัยสามัญ ประจำปี พ.ศ. ๒๔๘๖ ความขัดแย้งจึงดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง เริ่มตั้งแต่กรณีการเลือกตั้งประธาน - รองประธานสภาฯ ซึ่งฝ่ายต่อต้านพยายามผลักดันให้นายควง อภัยวงศ์ และนายทวี บุณยเกตุ เข้าดำรงตำแหน่งประธาน - รองประธานสภาฯ ตามลำดับ แต่ถูกขัดขวางจากจอมพล ป. ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ครั้งนี้แม้ว่า จอมพล ป. จะสามารถผลักดันคนของตนได้ พร้อมกับสั่งย้ายนายทองเปลว ชลภูมิ เลขาธิการสภาฯ เข้าประจำกรมประสานงานสัมพันธมิตร แต่ก็เรียกได้ว่า คะแนนนิยมในตัวจอมพล ป. เสื่อมลงอย่างเห็นได้ชัด สภาฯ ต้องใช้เวลาในการพิจารณาเปลี่ยนตัวประธาน - รองประธานสภาฯ ถึง ๓ ครั้ง ต้องระดมสมาชิกฯ ให้เข้าร่วมประชุมเป็นจำนวนเพิ่มขึ้น จากเดิมที่มีประมาณ ๘๑ - ๘๕ คน เพิ่มเป็น ๑๓๖ คน ^{๙๙} และสภาฯ ต้องใช้เวลาในการพิจารณา

^{๙๖} รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๑๕, ๒๒/๒๔๘๕ สามัญ และดูเพิ่มเติมที่ เทียมจันทร์ อ่ำหวอด, อ้างแล้ว, หน้า ๓๓๒ - ๓๓๔

^{๙๗} รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๗/๒๔๘๖ วิสามัญ หน้า ๒๔๕

^{๙๘} รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๗ - ๙/๒๔๘๖ วิสามัญ และดูเพิ่มเติมที่ สิริรัตน์ เรืองวงษ์วาท อ่ำหวอด, หน้า ๖๒ - ๗๖

^{๙๙} รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๑ - ๓/๒๔๘๖ สามัญ

ร่าง พรบ. อนุมัติพระราชกำหนด ซึ่งรัฐบาลเสนอตามเข้ามารวดเดียว ๑๒ ฉบับ ถึง ๕ ครั้ง โดยมีร่าง พรบ. อนุมัติ พรก. ฉบับหนึ่งที่ไมผ่านความเห็นชอบ และจอมพล ป. พิบูลสงครามก็มีได้แสดงท่าทีว่าจะ “ลาออก” แต่อย่างใด^{๑๐๐} หรือเมื่อรัฐบาลเสนอร่าง พรบ. งบประมาณประจำปี พ.ศ. ๒๔๘๗ เข้าสู่สภาฯ สภาฯ ลงมติรับหลักการแห่งร่าง พรบ. งบประมาณฯ ฉบับนี้น้อยมาก เพียง ๑๒ : ๒ เท่านั้น^{๑๐๑}

(๗) เมื่อสภาเปิดประชุมสมัยสามัญอีกครั้งหนึ่งใน พ.ศ. ๒๔๘๗ สถานการณ์สงครามโลกครั้งที่ ๒ ในภาคพื้นยุโรปเข้าสู่ขั้นแตกหัก ขณะเดียวกันการดำเนินการตามแผนของเสรีไทย ต้องเปลี่ยนจากการเตรียมการเพื่อหลบหนีไปจัดตั้งรัฐบาลพลัดถิ่นยังต่างประเทศ มาเป็นการพยายามล้มรัฐบาลโดยวิถีทางสภา เพื่อให้ฝ่ายสัมพันธมิตรเห็นว่า รัฐบาลที่ร่วมมือกับญี่ปุ่นได้หมดวาระไปแล้ว นายปรีดี พนมยงค์ จึงมอบหมายให้นายดิเรก ชัยนาม ไปขอความร่วมมือจาก พล.ต.อ. หลวงอดุลยเดชจรัส อธิบดีกรมตำรวจ ให้ระงับการส่งสันติบาลติดตามความเคลื่อนไหวของสมาชิกฯ และให้แกนนำของสมาชิกฯ ฝ่ายค้าน เร่งขยายแนวร่วมต่อต้านรัฐบาลในสภา^{๑๐๒}

ด้วยเหตุนี้ เมื่อสภาฯ เปิดประชุมสมัยสามัญ ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๗ สิ่งแรกที่ฝ่ายค้านดำเนินการได้แก่ การผลักดันให้นายควง อภัยวงศ์ เข้าดำรงตำแหน่งรองประธานสภาฯ^{๑๐๓} จากนั้น ตามมาด้วยการเปิดอภิปรายคัดค้านร่าง พรบ. อนุมัติพระราชกำหนด ซึ่งมีดาวสภาฯ ทั้งที่เป็นฝ่ายค้านมาแต่เดิม และอดีตดาวสภาผู้เคยสนับสนุนรัฐบาล ออกมาอภิปรายคัดค้านรัฐบาลเป็นจำนวนมาก เป็นต้นว่า ทองอินทร์ จัลลวง เลียง และ สมาชิกฯ ฝ่ายหลังที่มีการ “เปลี่ยนใจ” อย่างเช่น ไญญ์ ศิวิตชาติ และ

๑๐๐ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๘/๒๔๘๖ สามัญ

๑๐๑ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๒/๒๔๘๖ วิสามัญ ครั้งที่ ๒

๑๐๒ สิริรัตน เรืองวงษ์वार, อ้างแล้ว, หน้า ๙๔

๑๐๓ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๑/๒๔๘๗ สามัญ

เขมชาติ บุณยรัตนพันธ์ เป็นต้น สาเหตุหลักที่ทำให้สมาชิก มีการ “เปลี่ยนใจ” นี้ เกิดขึ้นจากการที่รัฐบาลไม่ปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญ และเริ่มมองว่า รัฐบาลกำลังดำเนินนโยบายไปในทางที่ไม่ถูกต้อง ทั้งในด้านการดำเนินนโยบายต่างประเทศและในการสร้างชาติภายในประเทศ ดังปรากฏในคำอภิปรายของนายใหญ่ ศวิตชาติ^{๑๐๔} ที่กล่าวว่า

การที่มีท่านสมาชิกได้สนับสนุนไว้ว่า เราจำเป็นต้องเชื่อผู้นำและตามผู้นำนั้น มิใช่หมายความว่า เชื่อในทุกกรณี เราจำเป็นต้องเชื่อในบางกรณี แต่วิธีที่นำความไม่เจริญต่อชาติประเทศแล้ว เราก็ควรพูดกันให้เข้าใจแจ่มแจ้งเสียก่อน

ผลการลงมติ (ลงคะแนนลับ) สภาฯ จึง ไม่ รับหลักการแห่งร่าง พรบ. อนุมัติพระราชกำหนดระเบียบบริหารนครบาลเพชรบูรณ์ พ.ศ. ๒๔๘๗ ด้วยคะแนนเสียง ๔๘:๓๖ จากสมาชิก ที่เข้าประชุมในวันนั้น ๘๗ คน งดออกเสียง ๑๓ คน และอีกสองวันต่อมา รัฐบาลแก้มติสภาฯ อีกครั้ง ในการเสนอร่าง พรบ. อนุมัติพระราชกำหนดจัดสร้างพุทธมรณมณฑล พ.ศ. ๒๔๘๗ ด้วยคะแนนเสียง ๔๓ : ๔๑ จากผู้เข้าประชุม ๘๔ คน จอมพล ป. จึงตัดสินใจ ลาออก

บทบาทของทองอินทร์ในขบวนการเสรีไทย ได้แก่ การจัดตั้งสาขาของเสรีไทยที่จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งเป็นอีกจังหวัดหนึ่งที่มียกกองทัพญี่ปุ่นเข้าตั้งประจำอยู่ ทองอินทร์อาศัยฐานเสียงในท้องถิ่น อันได้แก่ ภรรยาญาติ มิตรสหาย ลูกศิษย์ ทั้งที่เป็นข้าราชการและคนในท้องถิ่นจำนวนหนึ่ง เป็นกำลังสนับสนุน มีการใช้อำนาจสั่งราชการในสายงานของกระทรวงศึกษาธิการและกระทรวงมหาดไทย^{๑๐๕} หน้าที่ของเสรีไทยหน่วยนี้ตามที่

๑๐๔ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๓/๒๔๘๗ สามัญ หน้า ๑๕

๑๐๕ สัมภาษณ์นางบังอร ภูริพัฒน์

ได้รับมอบหมาย ได้แก่ การทำหน้าที่ในการสืบราชการลับเกี่ยวกับฐานทัพญี่ปุ่นในเขตอินโดจีนฝรั่งเศส การรับส่งอาวุธ การจัดตั้งหน่วยพลพรรคและงานอื่นๆ ตามที่ได้รับมอบหมายเป็นกรณีพิเศษ^{๑๐๖} มีการประมาณการว่าเสรีไทยหน่วยนี้น่าจะมีจำนวนพลพรรคในราว ๓๐๐ คน^{๑๐๗} และการทำงานลับเพื่อกอบกู้เอกราชของชาติในครั้งนี้ ทำให้ทองอินทร์มีชื่อเสียงเกียรติภูมิมากขึ้น^{๑๐๘}

ค. สมัยแห่งการฟื้นฟูระบอบประชาธิปไตย (พ.ศ. ๒๔๘๗ - ๒๔๙๐)

การเข้าร่วมเป็นพันธมิตรปีหนึ่งในขบวนการเสรีไทย ภายใต้การนำของนายปรีดี พนมยงค์ ทำให้อำนาจทางการเมืองของนายทองอินทร์ต้องผันแปรตามสถานการณ์แห่งอำนาจของนายปรีดี และเข้าไปมีส่วนร่วมอยู่ในบรรยากาศของการแข่งขันอำนาจระหว่างกลุ่มการเมืองกลุ่มต่างๆ ที่ฟื้นตัวขึ้นมาอีกครั้ง ภายหลังจากการลาออกของรัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงคราม บรรยากาศทางการเมืองในระยะนี้จึงเต็มไปด้วยการแข่งขันชิงอำนาจ มีการโฆษณาชวนเชื่อเพื่อใส่ร้ายป้ายสีซึ่งกันและกัน สภาพดังกล่าว ดำเนินไปพร้อมกับวิกฤตเศรษฐกิจสังคมที่เป็นผลตามมาจากสงครามโลกครั้งที่ ๒ ทำให้ชื่อเสียงเกียรติภูมิของรัฐบาลพลเรือนที่ขึ้นมามีอำนาจในระยะนี้เสื่อมเสีย และนำไปสู่เหตุการณ์การยึดอำนาจของคณะรัฐประหาร ในวันที่ ๘ พ.ย. ๒๔๙๐

๑๐๖ สัมภาษณ์นายโพธิ์ ชัมภรัตน์

๑๐๗ แต่ นายเทอด บุณยรัตพันธุ์ อดีตครูฝึก ระบุว่า มีประมาณ ๑,๐๐๐ คน อ้างถึงใน ปิยะฉัตร ปิตะวรณ, "อุบลราชธานีภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง (พ.ศ. ๒๔๗๕ - ๒๕๐๐)" อุบลราชธานี ๒๐๐ ปี, อ้างแล้ว, หน้า ๕๘

๑๐๘ นำแปลกที่มีเอกสาร ๒ รายการ ที่ระบุว่า ในการเลือกตั้งครั้งที่ ๔ (๖ ม.ค. ๒๔๘๙) ทองอินทร์ได้รับเลือกตั้งโดยไร้คู่แข่งชั้น คือจาก (๒) สร ๐๒๐๑.๓๕.๑/๔ สมาชิกแทนราษฎร และ ทองอินทรานุสรณ์ อ้างแล้ว, หน้า ๙๕, แต่จากบันทึกของ ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์, หน้า ๔๙๕ - ๔๙๗, กลับมิได้กล่าวถึงเช่นนั้น

สภาพการเมืองภายในของไทยภายหลังจากการขึ้นมามีอำนาจของรัฐบาลพลเรือน รัฐบาลชุดแรกภายใต้การนำของนายควง อภัยวงศ์ ได้มีการดำเนินนโยบายที่สำคัญ ๒ ด้าน ด้านหนึ่ง เปิดทางให้ขบวนการเสรีไทยทำงานสะดวกขึ้น และอีกด้านหนึ่ง รัฐบาลชุดนี้ได้พยายามฟื้นฟูระบอบประชาธิปไตยขึ้นมาใหม่ มีการปลดปล่อยนักโทษการเมือง การออกกฎหมายมาล้มล้างอำนาจของรัฐบาลเก่า มีการปรับปรุงแก้ไขรัฐธรรมนูญ ซึ่งจะมาปรากฏผลเป็นรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. ๒๔๘๙

แนวคิดและบทบาทของนายทองอินทร์ที่ปรากฏในระยะนี้ ได้แก่ การทำหน้าที่ในการเป็น “แกนนำ” ของสมาชิก ที่ให้การสนับสนุนรัฐบาล ภายใต้การนำของนายปรีดี พนมยงค์ และการเข้าร่วมเป็น “ฝ่ายบริหาร” กับรัฐบาลชุดต่างๆ ดังต่อไปนี้^{๑๐๙}

(๑) รัฐบาลชุดแรกของนายควง อภัยวงศ์ (๑ ส.ค. ๒๔๘๗ - ๑๗ ส.ค. ๒๔๘๘) ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเข้าเป็น “รัฐมนตรี (ลอย)” เมื่อวันที่ ๕ ก.ย. ๒๔๘๗

(๒) รัฐบาลชุดนายทวี บุญยเกษตร (๓๑ ส.ค. - ๑๗ ก.ย. ๒๔๘๘) ในตำแหน่ง “รัฐมนตรี (ลอย)”

(๓) รัฐบาลชุด ม.ร.ว. เส็นีย์ ปราโมช (๑๗ ก.ย. ๒๔๘๘ - ๒๔ ม.ค. ๒๔๘๙) ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเข้าเป็น “รัฐมนตรี (ลอย)” เมื่อวันที่ ๑๔ ต.ค. ๒๔๘๘

(๔) รัฐบาลชุด พล.ร.ต. หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ (๑๑ ม.ย. ๒๔๘๙ - ๘ พ.ย. ๒๔๙๐) ดำรงตำแหน่ง “รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม” และได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคมแทน ม.ล.กรี เดชาดิวงค์ ที่ถึงแก่อนิจกรรม ในระหว่าง ๔ ก.พ. - ๒๘ พ.ค. ๒๔๙๐

๑๐๙ ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์, อ้างแล้ว, หน้า ๔๔๒, ๔๗๐ - ๔๗๑, ๔๘๘, ๕๕๐ - ๕๕๑, ๕๖๕ - ๕๖๖, ๕๗๐ - ๕๗๑

อำนาจการเมืองที่มีมากขึ้น ทำให้ทองอินทร์กลายเป็น "แกนนำ" ของสมาชิก ฝ่ายสนับสนุนนายปรีดี พนมยงค์ ที่เคลื่อนไหวอยู่ในสภา ในด้านหนึ่งแสดงถึงการเข้า "ปะทะ" โดยตรงกับแกนนำในรัฐบาลเก่า ตลอดจนกลุ่มทางการเมืองที่กำลังก่อตัวขึ้นในเวลานั้น ซึ่งนำไปสู่ความขัดแย้งที่ไม่อาจลงรอยกันได้ แต่ในขณะเดียวกัน เนื้อหาคำอภิปรายและความเคลื่อนไหวที่ปรากฏ กลับแสดงถึงความต่อเนื่องของแนวคิดทางการเมืองและการมีแนวคิดในการพัฒนาประเทศที่ผ่านการสังขมประสบการณ์ตลอดสิบปีที่ผ่านมาด้วย

การทำหน้าที่ในการเป็น "แกนนำ" ของสมาชิก ที่สนับสนุนรัฐบาลพลเรือน ภายใต้การชี้นำของนายปรีดี พนมยงค์ อาจจะพิจารณาได้จากบทบาทดังต่อไปนี้

(๑) การเสนอและร่วมมือกับสภา ในการออกกฎหมายเพื่อ "ล้มล้าง" อำนาจของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้แก่ การเสนอร่าง พรบ. ไม่ อนุมัติพระราชกำหนด ทั้ง ๑๒ ฉบับ^{๑๑๐} การเสนอญัตติให้สภา ตั้งกรรมาธิการวิสามัญ พิจารณากฎหมายที่ให้อำนาจแก่ผู้บัญชาการทหารสูงสุด^{๑๑๑} การเสนอให้มีการแก้ไขกฎหมายประมวลอาญาทหาร^{๑๑๒} การเสนอ ร่าง พรบ. ยกเลิก พรบ. ว่าด้วยการมอบอำนาจให้รัฐบาลในภาวะคับขันทุกฉบับ ยกเลิก พรบ. กำหนดหน้าที่คนไทยในเวลารบ ยกเลิก พรบ. ให้อำนาจรัฐบาลในการเตรียมการป้องกันประเทศ ยกเลิก กฎหมายที่เป็นการคุ้มครองนายกรัฐมนตรีนคนเดียว ทั้งหมดนี้ เป็นกฎหมายที่ออกมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๘๔ โดยมีเหตุผลว่า "เป็นพระราชบัญญัติที่ขัดกับหลักประชาธิปไตย"^{๑๑๓}

ในประการสำคัญ สมาชิก โดยนายเตียง ศิริขันธ์ ได้มีการเสนอ

๑๑๐ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๙, ๑๔/๒๔๘๗ สามัญ

๑๑๑ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๑๑/๒๔๘๗ สามัญ

๑๑๒ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๑๒/๒๔๘๗ สามัญ

๑๑๓ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๔/๒๔๘๗ สามัญ และ ๑, ๔/๒๔๘๗ วิสามัญ

ญัตติให้มีการตั้งกรรมาธิการวิสามัญขึ้นเพื่อสอบสวนการใช้จ่ายเงินในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ให้มีอำนาจการสอบสวนครอบคลุมตั้งแต่เงินงบประมาณ เงินของรัฐที่ไม่อยู่ในงบประมาณ เช่น เงินช่วยราชการทหาร เงินขององค์การรัฐและกิจการราชการ สภาฯ ได้มีการตั้งกรรมาธิการวิสามัญขึ้นชุดหนึ่ง ประกอบด้วย "ผู้แทน" ฝ่ายรัฐบาล ๖ คน คือ นายจิตร ศิริธรรมาธิเบศ ณ สงขลา, เล้ง ศรีสมวงศ์, พล.ร.ท. สิ้นธุ กมลนาวัน, นายโประ สมานหาร, เตือน นุนนาค และคนสุดท้ายคือ ทองอินทร์ ภูริพัฒน์ โดยให้เหตุผลว่าบุคคลเหล่านี้เป็นผู้ที่รัฐบาลเห็นว่า "จะมีผู้รู้งบประมาณที่ทำแล้วๆ มา"^{๑๑๔} ฝ่ายสมาชิกฯ อีก ๑๕ คน ในการดำเนินงานของกรรมาธิการวิสามัญชุดนี้ ทองอินทร์ได้รับการเลือกให้เป็น เลขาธิการ (โดยมี เตียง และจำลอง เป็น ผู้ช่วยเลขาธิการ) ผลการสอบสวนสรุปได้ว่า การใช้จ่ายเงินงบประมาณของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้น เป็นการนำเงินและทรัพย์สินของชาติไปใช้เพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวของครอบครัวนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีในรัฐบาล อีกทั้งยังเป็นการใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยผิดประเภท บางรายการน่าจะมีการทุจริตเกิดขึ้น "เห็นได้ว่าเป็นการล่วงเกินต่อทรัพย์สินซึ่งเป็นส่วนรวมของชาติ" บางรายการ "กลับทำไป ดูประหนึ่งว่า เงินของชาติตกอยู่ในสิทธิและอำนาจของรัฐบาลคณะนั้นชอบที่จะใช้ได้ง่ายๆ คือ เพียงแต่นายกฯ ลั่นวาจา ก็เป็นงานศักดิ์สิทธิ์ใช้ได้แล้ว"^{๑๑๕} ประเด็นการทุจริตเงิน ๘๓ ล้านบาท ของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ข้างต้นนี้ จะถูกฝ่ายทองอินทร์นำไปใช้อีกประเด็นหนึ่งในการกล่าวโจมตีฝ่ายจอมพล ป. พิบูลสงครามในภายหลัง^{๑๑๖}

(๒) การทำหน้าที่เป็นแกนนำของสมาชิกฯ ที่ให้การสนับสนุน

๑๑๔ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๒/๒๔๘๗ วิสามัญ

๑๑๕ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๖/๒๔๘๗ สามัญ และ "รายงานคณะกรรมการพิจารณาร่าง พรบ. เพิ่มเติม ประจําปีงบประมาณ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๔๘๗" อ้างถึงใน รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๑๑/๒๔๘๗ วิสามัญ

๑๑๖ สยามนิกร, ๒ เม.ย. ๒๔๙๐

รัฐบาลพลเรือนภายใต้การนำของนายปรีดี พนมยงค์ ตั้งแต่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามลาออก ทองอินทร์และเพื่อนสมาชิกฯ ได้ปรากฏความเคลื่อนไหวในลักษณะที่เป็นกลุ่มการเมือง ผู้ให้การสนับสนุนการดำเนินงานต่างๆ ของนายปรีดี พนมยงค์ ทั้งที่ปรากฏในสภาและภายนอกสภา ผู้แทนราษฎร ตัวอย่างเช่น การสนับสนุนการแต่งตั้งให้นายปรีดีเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เพียงผู้เดียว^{๑๑๗} การร่วมลงมติรับรองรัฐบาลพลเรือนชุดต่างๆ การรวมกลุ่มทำงานในรูปของพรรคการเมือง ของทองอินทร์และเพื่อนสมาชิกฯ ที่ดำเนินมานี้ ทำให้เกิดข้อครหา สมาชิกฯ บางส่วนนำโดยนายวิฑูร ธรรมพิณุต, สุวิชช พันธเศรษฐ, ทองดี ณ ภัยสินธุ์ และบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ จึงร่วมกันเสนอให้มีการออกกฎหมายเพื่อจัดตั้งพรรคการเมือง ข้อเสนอแม้ว่าจะตกไป แต่แสดงให้เห็นว่าคณะราษฎรต้องการจะเห็นพรรคการเมืองที่เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติ และสิ่งนั้นได้ปรากฏขึ้นแล้ว โดยกลุ่มสมาชิกฯ ที่มีทองอินทร์เป็นแกนนำ ดังคำอภิปรายของพระยามานวราชเสวี ประธานสภาฯ ที่กล่าวว่า^{๑๑๘}

ข้าพเจ้าอยู่ในสภานี้มาตั้งแต่ต้น ข้าพเจ้าได้ดูมาด้วยความพยายาม เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงยินดีที่จะเรียนว่า คณะพรรคนี้ได้เกิดขึ้นแล้วจากทางภาคอีสาน เขารวมตัวกันเป็นกลุ่มเป็นก้อน พุดจาพ่อนสันผ่อนยาวกันดี มีนายทองอินทร์เป็นต้น ในการที่เกิดเป็นพรรคนี้ ไม่ใช่ไม่มีใครไม่รู้ รัฐบาลก็รู้ เวลานั้นนายทองอินทร์พูด ข้าพเจ้าก็มองเห็น และนี่ก็ว่าไม่ใช่ นายทองอินทร์พูดคนเดียว ข้าพเจ้าพูดด้วยความเคารพว่า มีอีกหลายคน ที่พูดอย่างนี้

สภาพการเมืองภายในของไทยมีจุดเปลี่ยนแปลงอีกครั้งหนึ่ง เมื่อ

สงครามมหาเอเชียบูรพายุติลง เนื่องจากมี **พระบรมราชโองการประกาศสันติภาพ** ๑๖ ส.ค. ๒๔๘๘ ซึ่งเป็นการอธิบายใหม่ว่า การประกาศสงครามของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้น เป็น **โมฆะ** และรัฐบาลไทยพร้อมที่จะร่วมมือกับสหประชาชาติทุกวิถีทาง คำประกาศดังกล่าว เป็น **การพลิกกลับของสถานการณ์** ซึ่งสมาชิกฯ ที่มีได้เข้าร่วมงานในขบวนการเสรีไทย “มิได้คาดคิดว่าจะมีการประกาศเช่นนั้น”^{๑๑๙} สมาชิกฯ จึงมีการอภิปรายวิพากษ์วิจารณ์การกระทำของผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์อย่างหนักหน่วง^{๑๒๐} และเมื่อปรากฏในเวลาต่อมาว่า สมาชิกฯ ที่เข้าร่วมในขบวนการเสรีไทย มีใครเป็นใคร มีใครบ้างที่ได้รับแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีลอยในรัฐบาลใหม่ (ชุด นายทวี บุณยเกตุ) ข้อเท็จจริงที่ปรากฏ จึงเป็นเหตุให้สมาชิกฯ แยกแยกเป็น ๒ กลุ่ม ระหว่างสมาชิกฯ ที่เข้าร่วมในขบวนการเสรีไทย กับสมาชิกฯ ที่มีได้เข้าร่วมในขบวนการเสรีไทยมาตั้งแต่แรก แต่เพิ่งมาถูกชักชวนให้เข้าร่วมเพื่อช่วยล้มรัฐบาลจอมพล ป. ในภายหลัง ที่สำคัญได้แก่ นายเลียง ไชยกาล, พong สิทธิธรรม, สุวิเศษ พันธเศรษฐ, ใหญ่ ศวิตชาติ เป็นต้น สำหรับกรณีของนายเลียง ไชยกาล นั้น มีหลักฐานที่พอจะสันนิษฐานได้ว่า ภายหลังจากกรณีเลียงถูกจับโยนน้ำเป็นต้นมา เลียงลดบทบาทของตนในสภาลงเป็นอันมาก และในช่วง พ.ศ. ๒๔๘๑ เป็นต้นมา มีหลักฐานพ้องกันทั้งคำสัมภาษณ์และลายลักษณ์ที่ชี้ให้เห็นว่า เลียงกับทองอินทร์มีความขัดแย้งกันในระดับท้องถิ่น เนื่องจากเลียงและพระยาปทุมเทวาภิบาล ผู้ว่าราชการ จ.อุบลราชธานี ต้องการให้ย้ายโรงเรียนสตรีประจำจังหวัด (นารีนุกูล) ซึ่งมีนางอรพิน ไชยกาล ภรรยาของเลียง เป็นครูใหญ่ ออกไปตั้งใหม่ในบริเวณทุ่งศรีเมือง เพื่อให้คู่กันกับโรงเรียนเบญจมมหาราช ที่ตั้งอยู่ก่อนแล้ว แต่ทองอินทร์คัดค้านและยัง

๑๑๙ ประเสริฐ ปัทมสกุลณธ์, อ้างแล้ว, หน้า ๔๖๗

๑๒๐ กนต์ธีร์ ศุภมงคล, *การวิเทศนโยบายของไทย*, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๒๗) หน้า ๑๗๘ - ๑๗๙

เสนอให้ปล่อยทุ่งศรีเมืองเป็นที่สาธารณะใจกลางเมืองแบบเดียวกับที่กรุงเทพฯ มีสนามหลวง ความคิดของทองอินทร์ได้รับการสนับสนุนจากหลายฝ่ายโดยเฉพาะพ่อค้าชาวอีสานเชื้อสายจีนในเมือง ความขัดแย้งกันในเรื่องนี้ เป็นเหตุให้ทองอินทร์ถูกลอบยิงโดยทางตำรวจไม่สามารถจับกุมคนร้ายได้^{๑๒๑} และเมื่อทองอินทร์จัดตั้งขบวนการเสรีไทยขึ้นที่ จ. อุบลราชธานี นั้น ทองอินทร์ก็มีได้ชักชวนทิม (พี่ชาย), เลียง, พอง และขุนบุรีสการกิตติคดี เข้าร่วมด้วย โดยให้เหตุผลกับโพธิ์ ชัมภรัตน์ (หลานชาย) ที่เป็นเสมือน “มือขวา” ว่า ทิม (พี่ชาย ขณะนั้นรับราชการเป็นศึกษาธิการที่ จ. ขอนแก่น) “เป็นคน ที่เก็บความลับไว้ไม่อยู่ จิตใจไม่หนักแน่นพอ เชื่อคนง่าย”^{๑๒๒} จึงไม่ดึงมาร่วมงานด้วย ส่วนนายเลียง ทองอินทร์เพิ่งชวนเข้าร่วมงานด้วยในภายหลัง เมื่อสงครามใกล้จะยุติลงแล้ว เพราะเห็นแก่ความเป็นเพื่อน^{๑๒๓}

ดังนั้น เมื่อปรากฏในเวลาต่อมาว่า “ทองอินทร์” ได้หนีไปฝากฝังมอบตัวเป็นลูกศิษย์ของนายปรีดี พนมยงค์ แล้วก็ได้ได้รับความไว้วางใจจากนายปรีดี พนมยงค์ เป็นพิเศษ..... (เลียง)จึงได้ปลีกตัวออกมาจับกลุ่มกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เป็นเพื่อนฝูงกัน หาทางตั้งป้อมต่อสู้ด้วยการสนับสนุนนายควง อภัยวงศ์ แทน”^{๑๒๔} ซึ่งสอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของเลียงที่กล่าวแก่นสพ. ไทยนิกร^{๑๒๕} ว่า

..... ในระยะเวลานี้ ตั้งแต่รัฐบาลลาออกจนวันนี้ ทางด้านสมาชิกสภายังมิได้มีปรากฏการทาบถาม แต่ถึงกระนั้นก็ดี ในวงการสมาชิกสภา ได้มีการปรึกษารื้อกันเป็นอย่างมาก จากน้ำเสียงทั้งหลายซึ่งต่อเนื่องกับเสียง

๑๒๑ สัมภาษณ์บังอร ภูริพัฒน์ และคำอภิปรายเรื่อง “อุบลราชธานีในอดีต” ของ ไสว จงกาจิตต์ ในการสัมมนาเรื่อง “ประวัติศาสตร์และโบราณคดีอุบลราชธานี ครั้งที่ ๓” ๓ - ๕ ก.ย. ๒๕๓๓

๑๒๒ สัมภาษณ์โพธิ์ ชัมภรัตน์

๑๒๓ เพิ่งอ้าง

๑๒๔ “ปลาทอง” (ประจวบ ทองอุไร), พรรคการเมืองไทย, (พระนคร : สำนักพิมพ์ก้าวหน้า ๒๕๐๘) หน้า ๘๒ - ๘๕

๑๒๕ ไทยนิกร ๒๑ ส.ค. ๒๕๔๘

ของประชาชนด้วย ปรากฏว่า คุณคงเป็นที่ปรารถนาด้วยประการทั้งปวง ถ้าหากมีเหตุให้ขาดบุคคลผู้นี้เสียด้วยประการใดๆ เสียต่างๆ ของสมาชิก น่าจะแตกกระจายกระเซ่นกระสายอย่างอลเวง.....

ความแตกแยกระหว่างสมาชิกฯ ที่เข้าร่วมปฏิบัติงานในขบวนการเสรีไทย กับผู้ที่มีได้เข้าร่วมในขบวนการเสรีไทย ซึ่งปรากฏตั้งแต่สมัยรัฐบาลรักษาการของนายทวี ญนยเกตุ เป็นต้นมา ทำให้สมาชิกฯ ฝ่ายหลังหันไปสนับสนุนนายควง อภัยวงศ์ แทน บรรยายากาสทางการเมืองในระยะนี้ จึงแตกแยกออกเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ ระหว่างฝ่ายที่เคยทำงานเสรีไทย จะกลายเป็นสมาชิกฯ ฝ่ายสนับสนุนรัฐบาล กับสมาชิกฯ ที่เคยมีอดีตเป็นฝ่ายสนับสนุนรัฐบาลจอมพล ป. จะกลายมาเป็นฝ่ายค้าน และภายหลังบุคคลเหล่านี้จะเข้าร่วมกับนายควง ม.ร.ว. เสนีย์ - ศักฤทธิ์ ปราโมช และกลุ่มนิยมเจ้าที่เคยเป็นอดีตนักโทษการเมือง ในการจัดตั้งพรรคประชาธิปไตย

การแข่งขันอำนาจระหว่างนักการเมือง ๒ กลุ่ม ปรากฏมาโดยลำดับ ตั้งแต่รัฐบาลชุด ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช เป็นต้นมา* ดังจะเห็นได้จาก กรณีการออก พรบ. อาชญากรรมสงคราม พ.ศ. ๒๔๘๘ และ กรณี การร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๔๘๙

กรณีแรก การออก พรบ. อาชญากรรมสงคราม พ.ศ. ๒๔๘๘ ทางรัฐบาล

* ดังปรากฏในคำกล่าวของ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมชที่ว่า ".....เมื่อข้าพเจ้ามาถึงพระนคร ยังไม่ทันจะได้มีการจัดตั้งรัฐบาล อังกฤษได้มาเร่งรัดให้ส่งคณะชุดไปเจรจาที่แคนดิก นี่จึงเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้เราต้องจัดตั้งรัฐบาลขึ้นโดยรีบร้อน เพื่อมอบอำนาจให้คณะชุดไปเจรจากับอังกฤษ ประจวบกับเวลานั้น การเมืองภายในไทยกำลังอลเวง ข้าพเจ้าในฐานะหัวหน้ารัฐบาลก็ยังใหม่ ไม่รู้จักว่าใครเป็นใคร พวกเสรีไทยภายในประเทศก็ตั้งข้อรังเกียจกันเอง ถวิลและทองอินทร์จึงเกลียดชังอดุลฯ ไม่ยอมเข้าร่วมรัฐบาลด้วย ฝ่ายทหารก็ก่อกวนฯ เพราะรังเกียจเสรีไทย และกลัวว่าจะถูกปลด พอตั้งรัฐบาลเสร็จ ประชาชนที่เป็นกลางก็ประณามว่าใช้ไม่ได้" (เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว. "รายงานการเจรจาสดานะสงครามกับบริเตนใหญ่" ใน ชุมมนุมวรรณคดีทางการเมือง จัดพิมพ์เพื่อหาทุนให้พรรคประชาธิปไตย ๒๕๑๑ หน้า๑๐)

ต้องการให้กฎหมายฉบับนี้ใช้สำหรับบุคคลที่ตกอยู่ในข่ายอาชญากรรมสงครามที่เป็นคนไทย ไม่ต้องถูกนำตัวไปขึ้นศาลอาชญากรรมสงครามของฝ่ายสัมพันธมิตร ซึ่งมีความหมายว่า ประเทศไทยเป็นประเทศที่เข้าร่วมสงคราม และตกเป็นผู้แพ้สงครามเช่นเดียวกับกลุ่มประเทศอักษะ และยังหมายถึงการสูญเสียเอกราชทางการศาลอีกด้วย นอกจากนี้ในปีกของสมาชิกฯ ฝ่ายรัฐบาลยังต้องการใช้กฎหมายฉบับนี้เป็นเครื่องยืนยันความชอบธรรมของสภาผู้แทนราษฎรในทางการเมืองระหว่างประเทศ และแสดงออกถึงความปรารถนาที่จะไม่ให้มีการปกครองแบบเผด็จการเกิดขึ้นอีก ดังนั้น กระบวนการฝ่ายรัฐบาลอย่าง พระยาอรรณการีย์นิพนธ์ ประธานกรรมการ, ทองอินทร์, ถวิล, เตียบง, พึ่ง และสงวน ตุลารักษ์ กรรมการฝ่ายข้างมาก จึงได้มีการแปรญัตติไปในทางที่ต้องการจะหาบุคคลผู้นำพาประเทศชาติเข้าสู่สงครามและผู้แสวงหาประโยชน์จากสงครามมาทำการลงโทษโดยใช้ "ศาลประชาชน" เมื่อร่าง พรบ. ฉบับนี้เข้าสู่การพิจารณาของคณะกรรมการธิการ และเข้าสู่ที่ประชุมสภาฯ ในวาระ ๒ - ๓ ทำให้เกิดความขัดแย้งที่มีอาจลงรอยกันได้ พ้น สุพรรณสาร และสุวิธ พันธ์เศรษฐกรรมการฝ่ายข้างน้อย ถึงกับขอลาออก^{๑๒๖} ขณะเดียวกันรัฐบาลในเวลานั้น กำลังประสบปัญหาการเจรจาเพื่อยุติสถานะสงครามกับอังกฤษ ซึ่งยื่นข้อเสนอหลายประการที่รัฐบาลไทยไม่อาจยอมรับได้ รัฐบาลจึงหาทางออกด้วยการยุบสภา

กรณีที่สอง การร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๔๘๘ เดิมความเคลื่อนไหวที่อยากจะให้มีการปรับปรุงแก้ไขรัฐธรรมนูญ เริ่มมีมาตั้งแต่ปลายสมัยรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ ชุดแรก แต่เนื่องจากหลังสงครามยุติลง ทุกฝ่ายต้องให้ความสำคัญกับปัญหาการเจรจาเพื่อยุติสถานะสงครามกับอังกฤษ ซึ่งอยู่ในภาวะตึงเครียดมากกว่า การแก้ไขรัฐธรรมนูญจึงล่าช้า

ล่องเลยมาจนถึงสภา ชุดใหม่ (ชุดที่ ๔ ภายหลังการเลือกตั้ง ๖ ม.ค. ๒๕๔๙) แนวคิดหลักที่ทุกกลุ่มการเมืองเห็นพ้องต้องกันในรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ คือ การยกเลิกบทเฉพาะกาล การแยกข้าราชการประจำออกจากข้าราชการการเมือง และการกำหนดให้มี ๒ สภา คือ สภาสูงกับสภาผู้แทนราษฎร ในการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ทองอินทร์เข้าไปมีส่วนร่วมในฐานะเป็น กรรมการวิสามัญ ในกลุ่มของนายปรีดี ซึ่งต้องการกระจายอำนาจให้แก่ประชาชนในระบอบรัฐสภา โดยกำหนดให้สมาชิกของทั้งสองสภามาจากการเลือกตั้ง ให้สภามีอำนาจในการควบคุมราชการแผ่นดิน เป็นหลักประกันมิให้รัฐบาลใช้อำนาจไปในทางเผด็จการ และให้สภาสูงทำหน้าที่เป็นเครื่องกันชนระหว่างกษัตริย์กับสภาผู้แทนราษฎร^{๑๒๗} หรือที่เรียกกันในเวลานั้นว่า ระบอบ “ปาเลียเมนต์ดารีซิสเตมส หรือเรเพรเซนต์เตตีฟ เกาเวเมนต์..... เป็นหลักที่ปกครองโดยผู้แทน ผู้แทนว่าอย่างไรก็เป็นอย่างนั้น...”^{๑๒๘} แต่กลุ่มของนายควงต้องการให้สมาชิกสภาสูงมาจากการแต่งตั้งของกษัตริย์ มีอำนาจในการ ยับยั้ง ร่างกฎหมายของสภาผู้แทนราษฎรและในการควบคุมราชการแผ่นดินของรัฐบาลเท่านั้น เพื่อให้มีการสงวนอำนาจบางประการให้แก่ชนชั้นสูง^{๑๒๙}

กล่าวสำหรับทองอินทร์แล้ว จะพบว่า ในส่วนตัวนั้นเขานิยมระบบสภาเดียว มีสมาชิก ที่มาจากการเลือกตั้งของราษฎร แต่เมื่อคำนึงถึงสภาพความเป็นจริง ยังจำเป็นต้องมีระบบ ๒ สภา ต่อไป^{๑๓๐} รูปแบบการปกครองที่ดีที่สุดในทัศนะของทองอินทร์ที่ปรากฏในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ จึงเป็นระบอบประชาธิปไตยแบบมีรัฐสภา มีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร และมีการแข่งขันในรูปของพรรคการเมือง

การมีแนวคิดพื้นฐานที่แตกต่างกัน ทำให้การแข่งขันทางการเมือง

๑๒๗ สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจล อ่างแล้ว, หน้า ๒๑๕ - ๒๑๘.

๑๒๘ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๒๗/๒๕๔๙ สามัญ หน้า ๑๖๙๙

๑๒๙ สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจล เพิ่งอ่าง, หน้า ๒๑๕ - ๒๑๘

๑๓๐ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๒๖/๒๕๔๙ สามัญ หน้า ๑๕๘๔ - ๑๕๘๕

ระหว่าง ๒ กลุ่ม ดำเนินไปอย่างรุนแรงทั้งในระดับการพิจารณาของคณะกรรมการและในสภาฯ^{๑๓๑}

นอกจากความขัดแย้งใน ๒ กรณีข้างต้น ภายนอกสภา ทั้ง ๒ กลุ่มยังมีการแข่งขันกันมาตั้งแต่ก่อนจะมีการยุบสภา เมื่อมีการเลือกตั้งซ่อม ส.ส. เขต ๑ ของจังหวัดพระนคร (แทนขุนสมานารัตตะคดี) ระหว่าง นายทองเปลว ชลภูมิ ผู้สมัครฝ่ายคณะราษฎรและเป็นฝ่ายนายปรีดี กับ นายโชติ คุ้มพันธ์ อดีตนักโทษการเมือง ซึ่งได้รับการสนับสนุนอย่างเต็มที่จาก “คณะเจ้า” หรือในที่นี้ คือ กลุ่มนิยมเจ้า อันมี ร.ท. จงกล ไกรฤกษ์, สอ เสถบุตร และ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นแกนนำ ผลการเลือกตั้งปรากฏว่า นายโชติเป็นฝ่ายชนะ และภายหลังการยุบสภา บุคคลเหล่านี้รวมกลุ่มจัดตั้ง “พรรคก้าวหน้า” อันเป็นพรรคการเมืองแรกสุดที่มีการจัดตั้งขึ้น พร้อมกับประกาศจุดยืนชัดเจนว่าเป็น คณะเจ้า ต้องการที่ “จะเอาดีผู้ก่อการ ๒๔๗๕ ทุกวิถีทาง”^{๑๓๒}

ส่วนสมาชิก และนักการเมืองที่สนับสนุนนายปรีดี พนมยงค์ ได้มีการรวมกลุ่มของตนขึ้นด้วยเช่นเดียวกัน แต่มีความหลากหลายตามพื้นฐานแนวคิดที่แตกต่างกัน และการมีเหตุผลส่วนตัวที่ไม่อาจรวมงานกันได้

กลุ่มแรกที่มีการจัดตั้งขึ้นมาก่อนคือ พรรคสหชีพ ประกอบด้วยสมาชิก ประเภท ๑ ได้แก่ ทองอินทร์ ภูริพัฒน์, เตียง ศิริจันทร์, ถวิล อุดล, จำลอง ดาวเรือง, ทอง กันหาธรรม, พึ่ง ศรีจันทร์, ชิต เวชประสิทธิ์ สมาชิก ประเภท ๒ มีสงวน ตุลารักษ์, เดือน บุญนาค, จรูญ สืบแสง มี ม.จ. สกลวรรณกร วรวรรณ เป็นที่ปรึกษา ในระยะก่อนการเลือกตั้ง ๖ ม.ค. ๒๔๘๙ พรรคสหชีพแต่งตั้ง ดร. เดือน บุญนาค เป็นหัวหน้าพรรค ให้ สงวน เป็นเลขาธิการพรรค แต่เมื่อทั้งสองไม่ผ่านการเลือกตั้ง จึงเปลี่ยนมาให้ทองอินทร์

๑๓๑ โปรดดูรายละเอียดเรื่องพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ตั้งแต่ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๘/๒๔๘๗ สามัญ ; ๔, ๑๖, ๒๓, ๒๕, ๒๙/๒๔๘๘ สามัญ ; ๗, ๑๗, ๒๑ - ๓๒/๒๔๘๙ สามัญ

๑๓๒ สุราษฎร์ ยิ้มประเสริฐ, อ้างแล้ว, หน้า ๓๖ - ๓๗

และถวิลเข้าดำรงตำแหน่งแทน หลักการและนโยบายของพรรคเน้นวิถีทางของระบอบประชาธิปไตย และยึดแนวสหกรณ์เป็นหลักในการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติ กล่าวได้ว่า มีลักษณะเป็น เสรีนิยมในทางการเมือง และเป็นสังคมนิยมในทางเศรษฐกิจ^{๑๓๓}

กลุ่มที่สอง ได้แก่ พรรคแนวร่วมรัฐธรรมนูญ เป็นการรวมตัวของ คณะราษฎรและสมาชิกฯ ประเภท ๒ แกนนำที่สำคัญมี พล.ร.ต. หลวงอำรนาทวาทสวัตต์, ดร. ทองเปลว ชลภูมิ, ดิเรก ชัยนาม, นายทวี ตะเวทิกุล, พล.ต.อ. อุดุลย์ อุดุลยเดชจรัส บุคคลเหล่านี้ต้องการสนับสนุนปรีดีแต่ไม่อาจร่วมกับสหชีพได้ด้วยเหตุผลต่างๆ เช่น ทองเปลว ไม่ยอมรับกลุ่มของทองอินทร์ เพราะถือว่ามีความรู้สูงกว่า (จบ ดร. ต่างประเทศ)^{๑๓๔} หรือ พล.ต.อ. อุดุลย์ฯ ไม่ถูกกับกลุ่มของทองอินทร์ หลักการและนโยบายของพรรคเน้นการสืบทอดเจตนารมณ์ของคณะราษฎรทั้งในส่วนของหลักประชาธิปไตย และหลัก ๖ ประการ ในการสร้างชาติ จึงมีลักษณะเสรีนิยม ทั้งในทางการเมืองและในทางเศรษฐกิจ^{๑๓๕}

กลุ่มที่สาม พรรคอิสระ มาจากเสรีไทยที่เคยร่วมงานในมหาวิทยาลัย วิชาธรรมศาสตร์และการเมือง แกนนำที่สำคัญมี นาย วิจิตร ลุลิตานนท์ นายวิโรจน์ กมลพันธุ์ (ส.ส.อยุธยา) นายเสวตร เปี่ยมพงศ์สานต์ (ระยอง) แต่กลุ่มนี้จัดตั้งขึ้นภายหลังจากมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๔๘๙ แล้ว

เหตุนี้ เมื่อเกิดการยุบสภา การจัดการเลือกตั้งทั่วไป ครั้งที่ ๔ ที่เกิดขึ้นในวันที่ ๖ มกราคม ๒๔๘๙ จึงเต็มไปด้วยบรรยากาศของการแข่งขันระหว่งนักการเมืองกลุ่มต่างๆ รวมทั้งผู้สมัครที่ยังมิได้สังกัดฝ่าย

๑๓๓ สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ, อ้างแล้ว, หน้า ๒๐๓ และดูหลักการและนโยบายของพรรคที่หยุด แสงอุทัย, พรรคการเมือง, พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิษณุโลก ๒๕๑๗) หน้า ๒๒๗ - ๒๒๘

๑๓๔ สัมภาษณ์นายชิต เวชประสิทธิ์

๑๓๕ สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ, อ้างแล้ว, หน้า ๒๐๕

ใดฝ่ายหนึ่ง ผลการเลือกตั้ง ทั้งสองฝ่ายจึงไม่สามารถคุมเสียงข้างมากไว้ได้ และเมื่อสภาฯ มีการชาวเสียงเพื่อสรรหานายกรัฐมนตรี นายควงกับนายปรีดีเกิดความขัดแย้งขึ้นมาระหว่างนายควงกับนายปรีดี เนื่องจากปรีดีได้ส่งนายดิเรก ชัยนาม สมาชิกคณะราษฎรมาแข่งขันกับนายควง ปรากฏว่านายควงชนะ ได้รับการเลือกตั้งให้เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีด้วยคะแนนเสียงเพียง ๘๖ คะแนน จากสมาชิกฯ ที่เข้าประชุมในวันนั้น ๑๖๖ คน^{๑๓๖} และสหชีพงดออกเสียง^{๑๓๗}

รัฐบาลชุดที่สองของ นายควง อภัยวงศ์ (๓๑ ม.ค. - ๑๘ มี.ค. ๒๔๘๙) จึงประกอบด้วย พรรคก้าวหน้า อดีตข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ที่เคยถูกลดบทบาทในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม และสมาชิกฯ ที่มีได้ฝึกฝน นายปรีดี ได้แก่ นายสุวิทย์ พันธ์เศรษฐ,ใหญ่ ศวิตชาติ, เลียง ไชยกาล, ฟองสิทธิธรรม และบุญเท่ง ทองสวัสดิ์^{๑๓๘} และสิ่งแรกที่รัฐบาลนี้ต้องเผชิญ คือ การเข้าแถลงนโยบายเพื่อความไว้วางใจจากสภา ซึ่งฝ่ายของนายปรีดีภายใต้การนำของนายเถื่อน พานิชย์วิทย์, ทองอินทร์ และเตียง ได้ร่วมกันยื่นญัตติขอให้ประธานสภาฯ ตั้งประเด็น เปิดการซักถามนโยบายรัฐบาลเป็นรายกระทรวง เพื่อมิให้การซักถามของสมาชิกฯ เข้าไปซ้ำมาซึ่งสาเหตุที่แท้จริงของเรื่องนี้อยู่ที่ความไม่เห็นด้วยต่อการเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของนายควงมากกว่า^{๑๓๙}

หลังจากนั้นเพียงเดือนเศษ ทองอินทร์ได้เสนอ ร่าง พรบ. คู่มครอง คำใช้จ่ายประชาชนในภาวะคับขัน พ.ศ. ๒๔๘๙ เข้าสู่สภา ถ้าหากพิจารณา

๑๓๖ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๑/๒๔๘๙ สามัญ และ "ปลาทอง" อ้างแล้ว, หน้า ๘๒ - ๘๓ และก่อนหน้าทีสภาฯ จะมีการชาวเสียงเพื่อสรรหานายกรัฐมนตรี นายควงกับนายปรีดีก็มีเรื่องขัดใจกันมาก่อนแล้วตั้งแต่การเลือกตั้ง เพราะนายควงลงสมัครใน จ. พระนคร เขต ๒ พรรคสหชีพสงนาวินาส โอสถานนท์ ลงสมัครเช่นเดียวกัน ผลปรากฏว่า นายควงชนะการเลือกตั้ง (ดู สุราษฎร์ ยัมประเสริฐ, อ้างแล้ว, หน้า ๓๗)

๑๓๗ พระพรหม (นามแฝง), นักการเมืองสามก๊ก, โรงพิมพ์เอกการพิมพ์, หน้า ๑๐ อ้างถึงใน สุราษฎร์ ยัมประเสริฐ, อ้างแล้ว, หน้า ๓๘.

๑๓๘ ประเสริฐ บัณฑิตบุตร, อ้างแล้ว, หน้า ๕๙๙ - ๕๐๐.

๑๓๙ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๓, ๔/๒๔๘๙ สามัญ

สาระ ของร่าง พรบ. ฉบับนี้ ควบคู่ไปกับบรรยากาศในการประชุมแล้ว จะพบว่า เป็นการแสดงความไม่เห็นด้วยต่อการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมของฝ่ายรัฐบาลที่ปล่อยเสรี “ให้พวกพ่อค้าคุมพ่อค้าเอง” ว่าเป็นการเปิดโอกาสให้พ่อค้าขึ้นราคาสินค้า ทำให้ราษฎรเดือดร้อน และก่อให้เกิดปัญหาสังคมตามมา วิธีการแก้ไข จึงควรให้มีการตั้งคณะกรรมการตั้งแต่วระดับชาติลงสู่ระดับจังหวัดและอำเภอ เพื่อให้ทำหน้าที่ดูแล กำหนดราคากลางของสินค้า และควบคุมให้เป็นไปตาม พรบ. ๑๔๐ แต่ทางฝ่ายรัฐบาลคัดค้านในแง่ของการปฏิบัติว่าเป็นสิ่งที่ “ข้าพเจ้าคิดว่าทำไม่ได้ ทำไม่ได้เพราะเหตุใด เพราะเหตุว่า เอกลักษณ์ของเราเสีย และเราไม่มีอะไรอยู่ในมือเลยที่จะทำ” ๑๔๑

บรรยากาศในการประชุม จึงเป็นการถกเถียงในแง่ของการปฏิบัติ ซึ่งผู้คัดค้านเกรงว่าจะไม่ได้ผล และอาจก่อให้เกิดปัญหาใหม่ๆ ตามมา เช่น ตลาดมืด ผลการลงมติปรากฏว่า สภารับหลักการแห่งร่าง ด้วยคะแนน ๖๕ : ๖๓ นายควง ซึ่งมีความเชื่อว่า ร่างกฎหมายฉบับนี้เป็นแผนการของฝ่ายปรีดีที่จะล้มรัฐบาลอยู่แล้วจึงลาออก ๑๔๒ และผลักดันให้นายปรีดี พนมยงค์ เข้าจัดตั้งรัฐบาลเพื่อจะได้ออกมาเผชิญกับปัญหาต่างๆ อันจะเป็นโอกาสให้ฝ่ายนายควงได้อาศัยประโยชน์จากสถานการณ์ของชาติ เป็นเครื่องมือโจมตีรัฐบาลได้อย่างเต็มที่ ดังนั้น ประเด็นที่นายควงให้สัมภาษณ์แก่นัก นสพ. เมื่อตอนลาออกก็คือรัฐบาลตนต้องลาออกเพราะ “พระราชบัญญัติปักป้ายข้าวเหนียว” ๑๔๓

ข้อสังเกตประการหนึ่งที่ควรกล่าวไว้ ณ ที่นี้ คือ การที่รัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ นำประเด็นความแตกต่างทางวัฒนธรรมของความเป็น “คน

๑๔๐ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๑๓/๒๔๘๙ สามัญ ใน หัด ดาวเรือง, หน้า ๒๖๙ - ๒๗๗

๑๔๑ เพิ่งอ้าง, หน้า ๓๐๒

๑๔๒ แนวหน้า ๒๑ มี.ค. ๒๔๘๙

๑๔๓ นิกธ ๒๕ มี.ค. ๒๔๘๙ อ้างถึงใน สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ หน้า ๒๔๐

ลาว" หรือคนที่บริโภค "ข้าวเหนียว" เป็นอาหารหลัก มาใช้เป็นประเด็นทางการเมืองเช่นนี้ ทำให้ข้อเสนอของทองอินทร์กลายเป็นเรื่องของ "การเมือง" ยิ่งกว่าจะเป็นการรับฟังข้อมูลและความคิดเห็นของสมาชิกสภาตามระบอบประชาธิปไตย ทั้งที่ความจริงแล้ว ทองอินทร์ได้เคยนำเสนอร่าง พรบ. ฉบับนี้เข้าสู่ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีมาตั้งแต่สมัยรัฐบาลควงซูดแรก แต่ได้รับการปฏิเสธ เมื่อสภาฯ เปิดประชุมอีกครั้ง และภาวะสงครามที่สิ้นสุดลงแล้ว ทองอินทร์จึงเห็นว่า สมควรที่จะเสนอเรื่องดังกล่าวนี้อีกครั้งหนึ่ง เพื่อ "จะสร้างกำแพงมิให้ผู้ขายหรือจำหน่ายสินค้าต่างๆ นี้ ขึ้นราคาสินค้าไปได้ตามอำเภอใจ"^{๑๔๔} ความพ่ายแพ้ของนายควงต่อกรณีร่าง พรบ. ฉบับนี้ จึงนำไปสู่การกล่าวตู่ถูกเหยียดหยามนักการเมืองชาวอีสานตามมาอีกหลายประการ และน่าสังเกตว่า เมื่อร่าง พรบ. ฉบับนี้เข้าสู่การพิจารณาของสภาฯ ในวาระที่ ๒ สภาฯ กลับมีมติไม่รับหลักการ ทั้งๆ ที่เป็นสภาชุดเดิม เป็นเหตุให้ร่างกฎหมายฉบับนี้ ถูกอธิบายว่าเป็นเพียง "ลูกไม้" ที่ใช้กำจัดนายควง ไม่ได้มีความมุ่งหมายจะใช้ พรบ. นี้แก้ไขปัญหาย่างจริงจัง^{๑๔๕} กรณีดังกล่าวนี้ จึงเป็นไปได้หรือไม่ว่า ทองอินทร์

๑๔๔ หัตถ์ ดาวเรือง, อ้างแล้ว, หน้า ๒๘๘

๑๔๕ สุเพ็ญ ศิริคุณ, *กบฏวังหลวง วิทยานพนธ์ปริญาณหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, ๒๕๑๘ หน้า ๒๓ และ ดำรงค์ อิมวิเศษ, *การร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับพุทธศักราช ๒๔๘๙ และการเมืองภายใต้การประกาศใช้รัฐธรรมนูญ วิทยานพนธ์ปริญาณหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, ๒๕๒๙, หน้า ๑๙๐ - ๑๙๓ แต่จากคำอภิปรายประกอบร่างที่นายทองอินทร์ได้กล่าวชี้แจงถึงสาเหตุของการนำเสนอร่าง พรบ. ฉบับนี้ ที่กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า

ที่นี้อีกแห่งหนึ่ง ทำให้ข้าพเจ้าถึงได้เสนอร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ขึ้นมา ความจริงนั้นข้าพเจ้าต้องขอรับสารภาพอย่างหนึ่งว่า ฝ่ายสภานิติบัญญัติของเรานั้น จะให้ฝ่ายผู้แทนเป็นฝ่ายที่จะต้องบริหารกิจการของประเทศเสียเอง แล้วก็ยอมไม่ขอตอบระเบียบปกครองระบอบประชาธิปไตย และข้าพเจ้าเห็นว่า ในระยะเวลาที่ผู้แทนราษฎรเข้ามาประชุมกัน มิใช่ว่าจะมาเพียงคอยรับสนองนโยบายของรัฐบาล ถ้าแม้ว่าสิ่งใดที่ไม่ดีก็ต้องคัดค้านตามโอกาสที่จะอำนวย แต่ในฐานะที่เราเป็นผู้แทนราษฎรนั้น เราควรจะได้พิจารณาถึงสถานะการณ์โดยทั่วๆ ไป ถึงข้อเท็จจริงที่แต่ละท่านแต่ละคนได้รับมา เพื่อที่จะได้แสดงความคิดเห็นในสภาผู้แทนราษฎร อย่างน้อยก็อาจทำให้รัฐบาลได้ระลึกถึงข้อเท็จจริงที่เป็นอยู่และหาทางแก้ไข ถ้าแม้ว่ารัฐบาลเห็นชอบด้วยวิธีการที่ผู้หนึ่งผู้ใดได้ค้นคว้าแสวงหาแล้ว รัฐบาลกลับไปปฏิบัติในระบอบการปกครองประชาธิปไตยก็จะเป็นการสมครสมาน ทำให้เป็นประโยชน์สุขของประชาชน (หัตถ์ ดาวเรือง, อ้างแล้ว,

มิได้มีสถานภาพแห่งอำนาจ หรือมีบารมีทางการเมืองมากเพียงพอที่จะได้
รับการยอมรับจากผู้มีส่วนกลางอื่นๆ ทำให้ข้อเสนอนี้เป็นอันต้อง "ตก" ไป

ภายหลังการลาออก นายควงและนักการเมืองในกลุ่ม จึงมีการ
เคลื่อนไหวในการจัดตั้ง พรรคประชาธิปไตย ซึ่งประกอบด้วย อดีตนักโทษ
การเมืองกลุ่มนิยมเจ้าที่เพิ่งได้รับการนิรโทษกรรมออกมา กับกลุ่มขุนนาง
เก่าและสมาชิกฯ บางส่วน มีแกนนำที่สำคัญหลายคน เช่น ม.ร.ว.คึกฤทธิ์
ปราโมช, พระยาศรีวิศาลวาจา (เทียนเลี้ยง ฮุนตระกูล), ควง อภัยวงศ์,
เลี้ยง ไชยกาล, ฟอง สิทธิธรรม, สุวิชัย พันธะเรษฐ, บุญเท่ง ทองสวัสดิ์
และบุญช่วย อัดถากร มีนโยบายที่มีลักษณะอนุรักษนิยมและนิยมเจ้า
มุ่งการต่อต้านรัฐบาลคณะราษฎรภายใต้การนำของนายปรีดี พนมยงค์
เชิดชูสถาบันกษัตริย์ และยึดนโยบายเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม^{๑๔๖}

**รัฐบาลชุดใหม่ภายใต้การนำของนายปรีดี พนมยงค์ (๒๔ มิ.ค. -
๑๑ มิ.ย. ๒๔๘๔)** จึงต้องประสบปัญหาต่อไปหลายด้าน ที่สำคัญได้แก่

(๑) ปัญหาเกี่ยวกับขบวนการเสรีไทย บทบาทของนายปรีดีที่เคลื่อนไหว
ในขบวนการเสรีไทย ทำให้นายปรีดีมีชื่อเสียงเกียรติภูมิเพิ่มมากขึ้น พรรค
ประชาธิปไตยจึงต้องการทำลายชื่อเสียงและบารมีทางการเมือง โดยนำ
ประเด็นนี้ มาโจมตีนายปรีดีและกลุ่มที่สนับสนุนนายปรีดี ซึ่งปรากฏมาโดย
ลำดับ ตั้งแต่สมัยรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ ชุดที่ ๒ เป็นต้นมา เมื่อนายปรีดี
เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแล้ว พรรคประชาธิปไตยใช้เรื่องนี้เป็น
ประเด็นหลักในการโจมตีรัฐบาล ทั้งที่ปรากฏในสภาและนอกสภา ในสภา
ผู้แทนราษฎร นอกจากนายปรีดีจะถูก ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ชักถามนโยบาย

๑๔๕ (ต่อ) หน้า ๒๔๑ - ๒๔๒) คำอภิปรายข้างต้น แสดงให้เห็นแนวคิดและวิธีการทางการเมือง
เมือง ซึ่งเป็นสิ่งที่ทองอินทร์ยึดปฏิบัติมาโดยตลอด ดังนั้น ร่าง พรบ. ฉบับนี้จะผ่านหรือไม่
ผ่านสภา จึงไม่น่าจะเป็นประเด็นสำคัญ แต่สิ่งสำคัญน่าจะอยู่ที่ ความไม่เห็นด้วยกับการ
ดำเนินนโยบายเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมของรัฐบาลมากกว่า จึงต้องการนำเสนอปัญหาและ
วิธีการแก้ไขให้รัฐบาลนำไปคิดหาทางดำเนินการ แต่อย่างไรก็ดี เรื่องนี้จะเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ถูก
ใช้เป็นข้อโจมตีทางการเมืองบนฐานคติของการดูถูกเหยียดหยามทางชาติกำเนิด ทำให้ความ
บาดหมางใจระหว่งนักการเมืองทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น

๑๔๖ "ปลาทอง" อ้างแล้ว, หน้า ๘๒ - ๘๕, และ หุตุย แสงอุทัย, อ้างแล้ว, หน้า ๓๐๓

เรื่องขบวนการเสรีไทยแล้ว^{๑๔๗} หลังจากนั้น นายบุญช่วย อัตถากร (ส.ส. มหาสารคาม) ได้เสนอญัตติขอให้สภาฯ ตั้งกรรมาธิการวิสามัญสอบสวน สะสางเงินในงบสันติภาพ^{๑๔๘} แม้ว่าการพิจารณาในเรื่องนี้จะจบลงด้วยการสรุปว่า “คณะเสรีไทยได้ใช้จ่ายเงินไปโดยสุจริต มีหลักฐานการจ่ายตามความจำเป็นทุกกรณีโดยถูกต้อง”^{๑๔๙} แต่เรื่องนี้กลับกลายเป็นสิ่งที่คุกรุ่นอยู่ในใจของทั้งสองฝ่าย ประเด็นที่ทำให้ขบวนการเสรีไทยถูกโจมตีมากที่สุด ได้แก่ เรื่องกองกำลังติดอาวุธและอาวุธของเสรีไทย ซึ่งฝ่ายนายปรีดีจัดตั้งขึ้นในระยะปลายสงคราม และเป็นส่วนที่ยังมิได้มีการยกเลิก ทำให้พรรคประชาธิปไตยและพลังฝ่ายอนุรักษ์นิยมอื่นๆ ภายในประเทศ (กองทัพ-ตำรวจ) หวาดระแวง^{๑๕๐}

(๒) ปัญหาว่าด้วยการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. ๒๔๘๙ ซึ่งเข้าสู่การพิจารณาของสภาฯ ในวาระ ๒ - ๓ ปมปัญหาของความขัดแย้งในเรื่องนี้ เกิดจากการที่ทั้งสองฝ่ายมีแนวคิดเกี่ยวกับ “ประชาธิปไตย” แตกต่างกัน ฝ่ายของนายปรีดีต้องการกระจายอำนาจไปสู่ประชาชน แต่ฝ่ายของนายควง ยังต้องการให้มีการสงวนอำนาจบางประการไว้ที่กษัตริย์และชนชั้นสูง ดังนั้น เมื่อร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ผ่านการลงมติจากสภาฯ โดยฝ่ายของนายควงเป็นผู้พ่ายแพ้การลงมติในมาตราสำคัญๆ จึงถือได้ว่า เป็น “จุดเริ่มต้นที่จะนำไปสู่ความแตกหักภายในขบวนการเสรีไทย”^{๑๕๑} และเป็นรัฐธรรมนูญที่เปิดโอกาสให้ฝ่ายนายปรีดีมีอำนาจได้เปรียบกลุ่มการเมืองอื่น เพราะรัฐธรรมนูญได้กำหนดให้สภาฯ เวลานั้น (ซึ่งเสียงส่วนใหญ่มาจากพรรคที่สนับสนุนปรีดี) เป็นผู้ทำการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา การ

๑๔๗ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๑๖/๒๔๘๙ สามัญ

๑๔๘ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๒๐/๒๔๘๙ สามัญ

๑๔๙ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๓๕/๒๔๘๙ สามัญ อ้างถึงใน ประเสริฐ ปัทมสกุลนท์, หน้า ๕๑๔

๑๕๐ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๒๐, ๓๕/๒๔๘๙ สามัญ และสรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ, อ้างแล้ว, หน้า ๒๔๓

๑๕๑ เพิ่งอ้าง, หน้า ๒๑๘

ห้ามมิให้ข้าราชการประจำเข้าดำรงตำแหน่งทางการเมือง ทำให้ฝ่ายกองทัพไม่มีโอกาสเข้าสู่เวทีการเมืองได้^{๑๕๒} เมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่เมื่อวันที่ ๘ พ.ค. ๒๔๘๙ ความขัดแย้งจึงทวีความรุนแรงมากขึ้น ดังจะเห็นต่อไปข้างหน้า

(๓) กรณีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา ภายหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. ๒๔๘๙ บทเฉพาะกาลแห่งรัฐธรรมนูญได้มีการกำหนดให้มีการเลือกตั้ง "สมาชิกวุฒิสภา" ในวันที่ ๒๔ พ.ค. ๒๔๘๙ โดยให้สภาผู้แทนราษฎรขณะนั้น ทำการเลือกผู้สมัครตามบัญชีรายชื่อให้ครบ ๘๐ คน ผลปรากฏว่า ผู้สมัครฝ่ายปรีดีได้รับเลือกตั้ง ซึ่งสร้างความไม่พอใจให้แก่พรรคประชาธิปัตย์มาก^{๑๕๓}

(๔) กรณี ร. ๘ สวรรคต ภายหลังการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาได้เพียง ๑๕ วัน รัฐบาลนายปรีดีกราบบังคมทูลลาออก แต่วุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎรมีความเห็นพ้องให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อไปเป็นวาระที่ ๒ แต่ยังไม่ทันที่จะจัดตั้งคณะรัฐมนตรี เกิดเหตุการณ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลเสด็จสวรรคตลงเสียก่อน เพื่อแสดงความรับผิดชอบ นายปรีดีได้ลาออกจากตำแหน่ง แต่รัฐสภามีมติให้เป็นนายกรัฐมนตรีต่อไปตามเดิม น่าสังเกตว่า รัฐสภาให้ความเห็นชอบต่อ

๑๕๒ กระมล ทองธรรมชาติ, "วิเคราะห์และประเมินผลรัฐธรรมนูญฉบับต่าง ๆ ของไทย" สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ๑๑, ๑๒ (ธ.ค. ๒๕๑๖) : ๕๖ - ๕, ๑๒, ๑ (ม.ค. ๒๕๑๗) : ๗๒ - ๗๘, ๑๒, ๒ (ก.พ. ๒๕๑๗) : ๔๗ - ๕๔

๑๕๓ "ข่าวสภา" ไทยสัปดาห์ (๑๖ เม.ย. ๒๔๙๐) : ๑๒ - ๑๓, อนึ่ง จากบัญชีรายชื่อสมาชิกวุฒิสภาที่ผ่านการเลือกตั้ง ซึ่งเห็นความสับสนของกลุ่มนักการเมืองที่เคยทำงานร่วมกันมาตั้งแต่สมัยแรก ซึ่งเข้าร่วมสมัครเป็นสมาชิกวุฒิสภาในสังกัดพรรคสหชีพ เป็นต้นว่า นายไต้ ปาณิกบุตร นายสนิท เจริญรัฐ และบุคคลเหล่านี้ จะได้รับความไว้วางใจให้เข้าดำรงตำแหน่งสำคัญ อาทิ นายไต้ ปาณิกบุตร จะได้รับเลือกให้เป็นรองประธานวุฒิสภา (ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์ อ้างแล้ว, หน้า ๕๓๒) ส่วนนักการเมืองเก่าอีกท่านหนึ่งคือ นายมงคล รัตนวิจิตร (นครศิริธรรมราช) สามารถสอบผ่านการเลือกตั้งครั้งนี้ และได้รับเลือกตั้งให้เป็นรองประธานสภาผู้แทนราษฎร (เพ็งอ้าง, หน้า ๕๐๙ - ๕๑๐, ๕๓๒) ในการประชุมสมัยแรก (๒๔๘๙) ของรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ และโปรดดูความขัดแย้งกรณีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาใน สุทธชัย ยัมประเสริฐ, อ้างแล้ว หน้า ๔๒ - ๔๓

การเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีลดลงกว่าครั้งแรก จากเดิม ๑๑๕ : ๓ เหลือเพียง ๙๐ : ๒๖ เสีย^{๑๕} และนับแต่นี้เป็นต้นไป รัฐบาลจะต้องประสบกับการโจมตีอย่างหนักจากพรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งนำประเด็นนี้มาใช้เป็นข้ออ้างอีกประเด็นหนึ่งในการโจมตีรัฐบาล^{๑๖}

(๕) การเลือกตั้งทั่วไป ครั้งที่ ๕ (๕ ส.ค. ๒๔๘๙) ซึ่งเป็นการเลือกตั้ง ส.ส. เพิ่มเติมใน ๔๗ จังหวัด เพื่อให้ครบตามจำนวนที่กำหนดไว้ตามบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญ บรรยากาศทางการเมืองในระยนี้ เต็มไปด้วยการแข่งขันอย่างรุนแรงระหว่างฝ่ายรัฐบาลกับพรรคประชาธิปัตย์ และเมื่อผลการเลือกตั้งออกมาว่า ผู้สมัครจากพรรคประชาธิปัตย์ได้รับเลือกเพียง ๑๕ คน จากจำนวนทั้งหมด ๘๒ คน ความขัดแย้งระหว่างสองฝ่ายยิ่งเป็นไปอย่างรุนแรงมากขึ้น^{๑๗} และน่าจะมีส่วนทำให้เกิดการเปลี่ยนรัฐบาล จากนายปรีดี พนมยงค์ เป็น พล.ร.ต. หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ ซึ่งยังคงประกอบไปด้วยพรรคการเมือง ๓ พรรค ที่ร่วมสนับสนุนนายปรีดี อันได้แก่ พรรคสหชีพ แนวร่วมรัฐธรรมนูญ และพรรคอิสระ

รัฐบาลชุด พล.ร.ต. หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ (๑๑ มิ.ย. ๒๔๘๙ - ๘ พ.ย. ๒๔๙๐) จึงต้องประสบความยุ่งยากต่อไป ทั้งที่เป็นปัญหาเก่าๆ และปัญหาใหม่ๆ ที่สำคัญได้แก่

(๑) ปัญหาการดำเนินนโยบายต่างประเทศ เป็นภารกิจที่สืบเนื่องมาตั้งแต่สมัยรัฐบาลพลเรือนชุดก่อนหน้านั้นในการเจรจาเพื่อยุติสถานะสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตร และการรื้อฟื้นความสัมพันธ์กับประเทศเหล่านั้นเพื่อการสมัครเข้าเป็นสมาชิกในองค์การสหประชาชาติ ซึ่งจะต้องได้รับการสนับสนุนจาก ๕ ประเทศมหาอำนาจ อันได้แก่ สหรัฐ อังกฤษ ฝรั่งเศส สหภาพโซเวียต และจีน กรณีที่เป็นปัญหาเกิดจากการที่ฝรั่งเศส

๑๕๔ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๑๖/๒๔๘๙ สามัญ และ ๓/๒๔๘๙ สามัญ ชุดที่ ๑

๑๕๕ โปรดดู สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ, อ้างแล้ว, หน้า ๒๒๓ - ๒๒๕.

๑๕๖ สุราชัย ยิ้มประเสริฐ, อ้างแล้ว, หน้า ๔๕

ตั้งเงื่อนไขให้ไทยต้องคืนดินแดนอินโดจีนที่ไทยได้รับไปในระหว่างสงคราม (คือ จ. พระตะบอง พินุลสงคราม นครจำปาศักดิ์ ลานช้าง) ให้แก่ฝรั่งเศสก่อน ส่วนสหภาพโซเวียต ต้องการให้รัฐบาลไทยเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตพร้อมกับการประกาศนโยบายแสดงความเป็นมิตรโดยสุจริตใจต่อโซเวียต

เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว รัฐบาลไทยได้ดำเนินการเจรจาทางการทูต เพื่อส่งมอบดินแดนคืนให้แก่ฝรั่งเศส^{๑๕๗} มีการเคลื่อนไหวในการออก พรบ. ยกเลิก พรบ. ว่าด้วยคอมมิวนิสต์ จากนั้น สมักรเข้าเป็นสมาชิกในองค์การสหประชาชาติได้สำเร็จในวันที่ ๑๕ ธ.ค. ๒๔๘๙^{๑๕๘} การยกเลิกกฎหมายว่าด้วยคอมมิวนิสต์จึงเป็นอีกกรณีหนึ่งที่ถูกคัดค้านอย่างกว้างขวางจากพรรคประชาธิปัตย์

นอกจากนี้ เพื่อส่งเสริมการดำเนินนโยบายเป็นกลาง รัฐบาลตั้งแต่ชุดของนายปรีดี พนมยงค์ เป็นต้นมา ได้มีการส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือกันระหว่างไทยกับขบวนการชาตินิยมในประเทศเพื่อนบ้าน ในลักษณะของการส่งอาวุธจำนวนหนึ่งของขบวนการเสรีไทยไปช่วยเหลือขบวนการชาตินิยมในการปลดแอกเพื่อให้ได้มาซึ่งเอกราช อีกลักษณะหนึ่งคือ การสนับสนุนให้เกิดการจัดตั้ง สันนิบาตเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยมีวัตถุประสงค์ให้เป็นเวทีในการประสานงานระหว่างรัฐเอกราชทั้งหลายในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีสำนักงานใหญ่อยู่ในกรุงเทพฯ มีนายเตียง ศิริขันธ์ เป็นประธานฯ และนายถวิล อุดล เป็นผู้ประสานงาน^{๑๕๙} สันนิษฐานว่า สำนักงานแห่งนี้ น่าจะเป็นบ้านพักของนายทองอินทร์ ภูริพงษ์ ซึ่งเป็นของ

๑๕๗ ดิเรก ชัยนาม, *ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ ๒* เล่ม ๒ (กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา ๒๕๑๐) หน้า ๖๖๖

๑๕๘ กนดจีร์ คุมมงคล, อ้างแล้ว, หน้า ๒๙๑ - ๓๓๖

๑๕๙ เดวิด มอเรลล์ และริชาร์ด โดเนอร์, *ประวัติทางการเมืองของ ดร. ปรีดี พนมยงค์* แปลและเรียบเรียงโดย ศรีนยา บำรุงพงศ์ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า ๒๕๒๖) หน้า ๒๙ - ๓๐ และ Charles F. Keyes. Ibid. p 31.

สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ที่ พล.ร.ต. หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ นายกรัฐมนตรี มอบหมายให้ทองอินทร์พักอาศัย เพื่อดูแลอาวุธของเสรีไทย ใช้เป็นทั้งที่เก็บอาวุธ ที่ฝึกอบรมขบวนการชาตินิยมชาวเวียดนาม และเป็นที่ทำการของพรรคสหชีพด้วย^{๑๖๐}

การดำเนินนโยบายต่างประเทศข้างต้น สร้างความหวาดระแวงให้แก่ พรรคประชาธิปัตย์และพลังอนุรักษนิยมในแวดวงของข้าราชการ (ทหาร ตำรวจ)เป็นอย่างมาก^{๑๖๑}

(๒) การดำเนินการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจการคลัง เป็นปัญหาสำคัญ ที่มีผลกระทบในวงกว้างมากกว่าปัญหาอื่นๆ ที่กล่าวมา ปัญหาเศรษฐกิจ ที่สำคัญๆ^{๑๖๒} ได้แก่

ก. ปัญหาเงินเฟ้อ เกิดจากสภาวะที่รัฐบาลพลเรือนต้องเข้ามาแบกรับภาระการใช้จ่ายเกินดุลที่สืบเนื่องมาตั้งแต่สมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งมีรายจ่ายที่สำคัญมาจากการให้ญี่ปุ่นกู้ยืมในระหว่าง สงครามมหาเอเชียบูรพา (๒๔๘๔ - ๒๔๘๘) กับการเปลี่ยนนโยบายการใช้ อัตราแลกเปลี่ยนเงินบาทต่อเงินเยนใหม่ และเมื่อสงครามยุติลง ข้อตกลง ทั่วไประหว่างไทยกับอังกฤษ บังคับให้ไทยถูกจำกัดสิทธิส่งออก ซึ่ง มีผลให้ไทยขาดรายได้ที่เป็นเงินตราต่างประเทศ สภาพดังกล่าว ทำให้ ไทยประสบปัญหาเงินเฟ้อ สินค้ามีราคาแพง ซึ่งไม่สามารถแก้ไขได้ในระยะ เวลาอันสั้น

ข. ปัญหาการขาดแคลนข้าว ระหว่างสงคราม มีการขยาย พื้นที่การเพาะปลูกข้าวเพื่อเพิ่มผลผลิต แต่เนื่องจากประสบปัญหาน้ำท่วมใหญ่ในปี ๒๔๘๕ และ ๒๔๘๘ ทำให้เกิดความเสียหาย ผลผลิตข้าว

๑๖๐ สัมภาษณ์นางบังอร ภูมิพัฒน์

๑๖๑ ธงชัย พึ่งกันไทย สหกิจคอมมิวนิสต์และนโยบายต่อต้านของรัฐบาลไทย (พ.ศ. ๒๔๖๘ - ๒๕๐๐) วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๒๑, หน้า ๒๓๕

๑๖๒ วิวัฒน์ คติธรรมนิตย์, กบฏสันติภาพ (กรุงเทพฯ : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ ๒๕๓๙) หน้า ๓๔ - ๓๕

ลดลง และตามเงื่อนไขของข้อตกลงทั่วไปกับอังกฤษ รัฐบาลไทยต้องจัดส่งข้าวเป็นจำนวน ๑.๕ ล้านตัน เป็นการให้เปล่าแก่อังกฤษ ภายใน ๑ ก.ย. ๒๔๙๐ ราคาและความต้องการข้าวที่เพิ่มสูงมากในระยะหลังสงครามทำให้รัฐบาลต้องประสบปัญหาการขาดแคลนข้าว และตามมาด้วยปัญหาการลักลอบค้าข้าว ปัญหาการคอร์รัปชันของข้าราชการ พ่อค้า และนักการเมือง ปัญหาความไม่มั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน

เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว รัฐบาล พล.ร.ต. หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ ได้มีการดำเนินนโยบาย ๒ ด้าน ด้านหนึ่ง เป็นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ดร. ทองเปลว ชลภูมิ นำเสนอโครงการให้มีการจัดตั้ง "องค์การสรรพอาหาร" มี ดร. ทองเปลว เป็นผู้อำนวยการ และนายทอง กันหาธรรม เป็นรองผู้อำนวยการ มีวัตถุประสงค์ให้้องค์การนี้ ควบคุมราคาสินค้าและจัดหาสินค้าราคาถูกนำออกจำหน่ายแก่ประชาชน รัฐบาลได้อนุมัติเงินขึ้นต้น ๕๐ ล้านบาทเพื่อดำเนินการ ปรากฏว่า การดำเนินงานได้ผลดีเฉพาะในระยะแรกเท่านั้น ภายหลังต้องยุบเลิกโครงการนี้ไปเมื่อ ๑๕ พ.ค. ๒๔๙๐ เนื่องจากประสบปัญหาการคอร์รัปชันของข้าราชการและนักการเมือง^{๑๖๓}

อีกโครงการหนึ่ง นำเสนอโดยพรรคสหชีพ เนื่องจากในสมัยรัฐบาล พล.ร.ต. หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ ทองอินทร์ได้เข้าดำรงตำแหน่งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม และทำหน้าที่เสมือนกับ "วิป" รัฐบาลในปัจจุบัน ซึ่งต้องรับผิดชอบด้านการพิจารณาร่าง พรบ. งบประมาณ และงานอื่นๆ อันเกี่ยวข้องกับสภาโดยทั่วไป จากบทบาทหน้าที่ดังกล่าว ทำให้นโยบายของพรรคสหชีพเข้าเป็นส่วนหนึ่งของรัฐบาล ดังปรากฏในนโยบายของกระทรวงอุตสาหกรรมว่า รัฐบาลจะส่งเสริมอุตสาหกรรมหนัก และส่งเสริมอุตสาหกรรมในรูปของสหกรณ์ โดยมุ่งหมายจะให้ประเทศสามารถผลิตสินค้าใช้ได้เองอย่างเพียงพอ^{๑๖๔} และเมื่อมีการเสนอร่าง พรบ. งบประมาณ

๑๖๓ สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ, อ้างแล้ว, หน้า ๒๒๗ - ๒๒๘

๑๖๔ ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์, อ้างแล้ว, หน้า ๕๔๔, ๕๗๓

ประจำปี โครงการต่างๆ ที่มีการนำเสนอ แม้ว่าจะเป็นโครงการที่เกิดจากการรื้อฟื้นโครงการเก่าๆ ที่เคยทำไว้ตั้งแต่สมัยก่อนสงคราม แต่จะเห็นได้ว่าในแง่เป้าหมายและวิธีการจะแตกต่างกัน ดังจะพิจารณาได้จาก "โครงการบูรณะเศรษฐกิจชนบท" ที่มาปรากฏในร่าง พรบ. งบประมาณประจำปี พ.ศ. ๒๔๘๙ ซึ่งเป็นการ "ปฏิวัติ" แนวทางการพัฒนาประเทศที่เคยเน้นหนักในกรุงเทพฯ มาเป็นการพัฒนาชนบทอย่างจริงจัง โดยมีแผนการที่ชัดเจน และยึดหลักการกระจายอำนาจลงสู่ท้องถิ่น^{๑๖๕} กล่าวคือ

สำหรับเงิน ๕๐ ล้านบาท ที่บำรุงเศรษฐกิจชนบทนั้น เป็นการบำรุงทั่วไปตามลัทธิที่ว่าฝนตกทั่วฟ้า คือสมัยก่อน การบำรุงๆ แต่ในเมืองหลวงใช้เงินก็ล้านก็ไม่รู้ แต่การบำรุงทางชนบทนั้น เป็นไปอย่างไม่ค่อยทั่วถึง... สำหรับเงิน ๕๐ ล้านบาทนี้ รัฐบาลต้องการจ่ายไปเพื่อโครงการบำรุงเศรษฐกิจในชนบท หรือถ้าจะพูดกันตามภาษาฝรั่งก็เรียกว่า รูรัลเอคอนอมิค... สำหรับนโยบายหรือโครงการนี้ รัฐบาลคิดได้ว่าจะหาทางที่จะจัดสรรทำการอาชีพตัวอย่าง หรือจัดการทะนุบำรุงหมู่บ้านหรือตำบลให้ดียิ่งขึ้น เพื่อที่จะให้ฐานะตำบลได้มีโอกาสที่จะไปสู่ความเจริญเช่นเดียวกับในท้องที่อื่นๆ

วิธีการดำเนินงาน จะเน้นการบำรุงและส่งเสริมการอาชีพของชาวชนบทที่มีอยู่ตามความเหมาะสมของท้องที่ ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม โดยรัฐบาลจะให้ความช่วยเหลือและร่วมมือในทุกด้านตั้งแต่การผลิต การขนส่ง และการตลาด อำนาจในการดำเนินงาน จะกระจายออกไปให้เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการจังหวัดและอำเภอ โดยมีผู้ชำนาญการเข้าร่วมงานด้วย

๑๖๕: รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๕/๒๔๘๙ วิสามัญ ครั้งที่ ๑ หน้า ๒๙๗ - ๓๐๐ และ "รายงานคณะกรรมการธิการวิสามัญ พิจารณาร่าง พรบ. งบประมาณ ประจำปี พ.ศ. ๒๔๘๙" หน้า ๒๕ - ๒๘ หนังสือแทรกใน รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๑๖/๒๔๘๙ วิสามัญ ครั้งที่ ๑

ง. จุดจบแห่งชีวิตทางการเมือง (พ.ศ. ๒๔๙๐ - ๒๔๙๒)

ภายหลังการรัฐประหาร ๘ พ.ย. ๒๔๙๐ การแข่งขันทางการเมืองในระยะนี้ยังเต็มไปด้วยสีสันระหว่างกลุ่มการเมือง ๓ กลุ่มหลักคือ พรรคประชาธิปัตย์ มีนายควง อภัยวงศ์ เป็นผู้นำ คณะนายทหารผู้ก่อการยึดอำนาจ มีจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นผู้นำ มีแกนนำในกลุ่มนี้อีกหลายคน ที่สำคัญได้แก่ จอมพล ผิน ชุณหะวัณ และหลวงกาจสงคราม (เพียน เก่งระดมยิง) พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ พลตรี สุฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นต้น กับกลุ่มพลเรือนที่สนับสนุนนายปรีดี พนมยงค์

ในระยะแรกของการยึดอำนาจ คณะรัฐประหารเชื้อเชิญให้นายควง อภัยวงศ์ เข้าจัดตั้งรัฐบาล แต่ไม่นานก็เกิดกรณีที่คณะนายทหารไปบีบบังคับให้รัฐบาลควงลาออกเพื่อเปิดทางให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีแทน^{๑๖๙} ระหว่างนี้ นักการเมืองที่สนับสนุนนายปรีดีพยายามเคลื่อนไหวด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อกลับคืนมามีอำนาจอีกครั้ง ขณะเดียวกันก็เป็นระยะเวลาที่ฝ่ายคณะรัฐประหารมีความพยายามที่จะกำจัดอำนาจของฝ่ายพลเรือนด้วยเช่นเดียวกัน

ภายหลังการยึดอำนาจ จึงปรากฏความเคลื่อนไหวของทั้งสองฝ่ายเริ่มจากฝ่ายที่ให้การสนับสนุนนายปรีดี พนมยงค์ จัดการประชุมกันที่กองบัญชาการทหารเรือ ผังธนบุรี ตั้งแต่วันที่ ๙ พ.ย. ๒๔๙๐ เพื่อตัดสินใจว่าจะมีการต่อต้านคณะรัฐประหารหรือไม่ ในที่ประชุม ทองอินทร์เสนอดนเป็นนายกรัฐมนตรีชั่วคราว เพื่อสั่งการต่อต้านคณะรัฐประหาร แต่เสียงส่วนมากไม่เห็นด้วย ที่ประชุมจึงมีมติให้ยับยั้งไว้ก่อน^{๑๗๐} สาเหตุที่ทำให้กลุ่มผู้สนับสนุนมีความคิดเห็นขัดแย้งกันดังกล่าว เกิดจากข้อบาดหมางใจที่มีสะสมมาจากการร่วมรัฐบาล^{๑๗๑} ระหว่าง พล.ต.อ. อุดุลย์ อุดุลยเดชจรัส,

๑๖๙ กนตธีร์ ศุภมงคล, อ้างแล้ว, หน้า ๓๖๕

๑๗๐ สยามนิกร ๒๐ ก.พ. ๒๔๙๑, อ้างถึงใน สุธาสัย ยัมประเสริฐ, หน้า ๑๓๖

๑๗๑ เพิ่งอ้าง, หน้า ๑๓๖ - ๑๓๘

นายดิเรก ชัยนาม และนายวิลาส ไธสวนนท์ กับ ดร. ทองเปลว ชลภูมิ กลุ่มของทองอินทร์ และกับฝ่ายทหารเรือ

การประกาศจุดยืนในการต่อต้านคณะรัฐประหารของทองอินทร์ และเพื่อนสมาชิก ทำให้ความเคลื่อนไหวของบุคคลเหล่านี้ ยังคงดำเนินต่อไป และจะเป็นกลุ่มนักการเมืองที่ถูกฝ่ายคณะรัฐประหารเฝ้าติดตาม กวาดล้างจับกุมด้วยข้อหาต่างๆ เป็นระยะๆ สำหรับทองอินทร์นั้น ใช้วิธีการหลบซ่อนตัวอยู่ตามย่านชุมชนชาวจีนในกรุงเทพฯ พร้อมกับนายจำลอง ดาวเรือง^{๑๗๒} และได้ส่งจดหมายติดต่อกับจอมพล ป. พิบูลสงคราม และนายควง เพื่อขอโอกาสลงสมัครรับเลือกตั้ง แต่ได้รับการปฏิเสธ^{๑๗๓} ส่วนนายเตียง ศิริขันธ์ เดินทางกลับสกลนคร พร้อมกับประกาศว่า “ผมจะกลับไปยึดอีสาน เตรียมตัวรบ เราจะไม่ขึ้นกับรัฐบาลของพวกรัฐประหารนี้ เพราะไม่ชอบด้วยกฎหมาย ผมจะประกาศอิสระ..... จนกว่าเราจะได้รับรัฐบาลของประชาชนอย่างแท้จริง”^{๑๗๔} เตียง ได้ทำการแจกจ่ายอาวุธเก่าของเสรีไทยที่ครอบครองอยู่ให้แก่อดีตพลพรรคและอาสาสมัคร ขึ้นไปตั้งค่ายอยู่บนเทือกเขาภูพาน^{๑๗๕}

การจับกุมครั้งแรกเกิดขึ้นในวันที่ ๓ ธ.ค. ๒๔๙๐ เมื่อนายทองอินทร์ และพรรคพวกรวม ๒๑ คน ถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจตรวจค้นอาวุธและจับกุมตัวในข้อหาครอบครองอาวุธโดยมิชอบ^{๑๗๖} วันที่ ๒๓ ธ.ค. ๒๔๙๐ มีการออกหมายจับ พล.ร.ต. หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ ในข้อหาฉ้อฉลการฉ้อโกงต่อต้านรัฐบาล จับกุมนายจำลอง ดาวเรือง นายทอง กันทาธรรม ในข้อหาฆ่าคนตาย จับกุมนายวิจิตร ลุลิตานนท์ และนายทองเปลว ชลภูมิ ใน

๑๗๒ สัมภาษณ์นายโพธิ์ ชัมภรัตน์

๑๗๓ สัมภาษณ์นางบังอร ภูริพัฒน์ และ การเมืองรายสัปดาห์ ๒๐ ธ.ค. ๒๔๙๐

๑๗๔ เฉียบ (ชัยสงค์) อัมพวันท์, ร.ต.อ. มหาวิทยาลัยของข้าพเจ้า, (พระนคร : โรงพิมพ์ไทยสัมพันธ์ ๒๕๐๑) หน้า ๗๓

๑๗๕ สัมภาษณ์นายสวัสดิ์ ตราชู และ สร ๐๒๐๑.๓๒/๑๔ “การเคลื่อนไหวทางภาคอีสาน” อ้างถึงใน สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ, หน้า ๒๙๔ - ๒๙๕

๑๗๖ พิมพ์ไทย ๓ ธ.ค. ๒๔๙๐, อ้างถึงใน สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ, หน้า ๒๗๔

ข้อหาจ้อราษฎร์บังหลวง แต่ทั้งหมดได้รับการปล่อยตัวในเวลาต่อมา เนื่องจากไม่มีพยานหลักฐานเพียงพอ^{๑๗๗}

เมื่อสภาผู้แทนราษฎรเปิดประชุมนัดแรก ภายหลังการเลือกตั้ง ๒๙ ม.ค. ๒๕๔๑ ทองอินทร์และจำลองได้ไปปรากฏตัวที่รัฐสภา จึงถูกจับกุมตัวอีกครั้งในข้อหา กบฏแบ่งแยกดินแดน เมื่อวันที่ ๑๙ ก.พ. ๒๕๔๑ จากนั้น ๒๐ มี.ค. ได้มีการจับกุมตัวนายเตียง ศิริขันธ์ และคณะที่ จ. สกลนคร ผลการไต่สวนปรากฏว่าศาลยกฟ้อง เมื่อวันที่ ๑ มิ.ย. ๒๕๔๑^{๑๗๘}

ถัดมาในเดือน ส.ค. ๒๕๔๑ เกิดกรณีที่เรียกว่า กบฏแบ่งแยกดินแดน มีการจับกุมตัวนายทองอินทร์ - นายทิม ภูริพัฒน์, นายฟอง สิทธิธรรม, นายถวิล อุดล และนายจำลอง ดาวเรือง อีกครั้ง ในข้อหาคอมมิวนิสต์ มีแผนการที่จะแบ่งแยกดินแดนภาคอีสาน เพื่อสถาปนาเป็น “สหพันธรัฐแหลมทอง” แต่ภายหลังศาลพิพากษาให้ปล่อยจำเลยพ้นจากข้อหาในเวลาไม่นานนัก^{๑๗๙} ในเวลาเดียวกัน ทางภาคใต้ได้มีการจับ กบฏมลายูยึดดิน ในข้อหาว่ามีการก่อวินาศกรรมในเขต จ. ปัตตานี สายบุรี และเบตง เพื่อแบ่งแยกดินแดนไปรวมกับ สหพันธรัฐมลายู^{๑๘๐}

๑ ตุลาคม ๒๕๔๑ เกิดกรณี กบฏเสนานิการ มีการจับกุมนายทหารในกรมเสนานิการ ที่สำคัญมี พล.ต. สมบูรณ์ ศรานุกิต, พลตรีเนตร เขมะโยธิน, พันเอกกิตติ ทัดตานนท์, พันโทไพยม จุฬานนท์ (ส.ส.) และนักการเมืองฝ่ายนายปรีดีอีกหลายคน เช่น หลวงอรรถกิตติกำจร (พี่ชายต่างมารดาของปรีดี) นายปราโมช พิงสุทธ, นายทองเย็น หลีละเมียร ในข้อหาว่ามีความพยายามจะยึดอำนาจจากคณะรัฐประหาร เหตุการณ์นี้จากการศึกษาของวิวัฒน์ คติธรรมนิตย์^{๑๘๑} ได้ให้ข้อสังเกตว่า เป็นเหตุ

๑๗๗ กนดิธีร์ ศุภมงคล, อ้างแล้ว, หน้า ๓๖๑ - ๓๖๓

๑๗๘ สยามนิกร ๓ มิ.ย. ๒๕๔๑ อ้างถึงใน สุทธชัย ยัมประเสริฐ, หน้า ๑๔๐

๑๗๙ ไทยน้อย, ๒๕ คดีกบฏ, (พระนคร : สำนักพิมพ์ประมวลสาส์น ๒๕๑๓) หน้า ๒๑๒ - ๒๑๓

๑๘๐ เพิ่งอ้าง ,

๑๘๑ วิวัฒน์ คติธรรมนิตย์, อ้างแล้ว, หน้า ๕๕ - ๕๖

การณ์ที่รัฐบาลสามารถล่วงรู้และจับกุมตัวบุคคลได้ในเวลาที่รวดเร็ว จนน่าจะเกิดจากการทรยศหักหลังกันเอง และการที่มีการดึงเอาบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับนายปรีดีมาเกี่ยวข้อง จึงน่าจะเกิดจากความพยายามจะเสริมสร้างคติให้ดูรุนแรงยิ่งขึ้น เนื่องจากหลักฐาน พยาน และคำให้การของจำเลยนั้น ยอมรับแต่เพียงว่า ได้มีการวิพากษ์วิจารณ์คณะรัฐประหารเท่านั้น และคดีนี้จบลงด้วยการลงโทษแต่เพียงสถานเบา

แต่อย่างไรก็ดี ภายหลังจากกบฏเสนาธิการแล้ว กระบวนการสืบสวนสอบสวนที่ดำเนินการโดย พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ จะเริ่มเปลี่ยนไปจากเดิม เนื่องจาก พล.ต.อ. เผ่า จะนำมาตราการ "นอกกระบวน" เข้ามาใช้ นอกเหนือจากการเฝ้าติดตาม สังเกตพฤติกรรมนักการเมืองแบบเดิมๆ ที่เคยใช้กันมา เพราะต่อไปนี้จะมีการ "ขึ้นบัญชีดำ" บุคคลที่ต้องสงสัยไว้ด้วย^{๑๔๒}

๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๒ มีการจับกมนักการเมืองฝ่ายนายปรีดีอีกครั้ง ในคดีที่เรียกว่า กบฏระบบสังหารของชน ผู้ที่ถูกจับกุมครั้งนี้มี พ.อ. ทวน วิชัยชัคคะ, ร.อ. ชลิต ชัยสิทธิเวช และพรรคพวก ในข้อหาพยายามก่อการล้มล้างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ และมีแผนการณ์ที่จะใช้ระเบิดสังหารคณะรัฐมนตรีแบบเดียวกับที่เกิดขึ้นในพม่า^{๑๔๓}

๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๒ เกิด กบฏวังหลวง เมื่อนายปรีดีพร้อมด้วย พล.ร.ต. ทหาร ขำหิรัญ และพลเรือโท หลวงสังวรณ สุวรรณชีพ นำกำลังทหารเรือหน่วยนาวิกโยธินจากฐานทัพเรือสัตหีบ เข้ามารวมกับฝ่ายพลเรือนที่มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ซึ่งมีนายทวี ตะเวทิกุล เป็นผู้จัดรวบรวมกำลัง ร่วมกับนายประสิทธิ์ ลูกลิตานนท์ จากนั้น เคลื่อนกำลังเข้ายึดพระบรมมหาราชวังเป็นศูนย์กลาง ประกาศทางวิทยุกระจาย

๑๔๒ เพิ่งอ้าง

๑๔๓ ไทยน้อย, สันร่ายของประชาธิปไตย ๔๒ ปี (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แพรวพินัย ๒๕๑๔) หน้า ๔, ๗

เสี่ยง แต่งตั้งให้นายดิเรก ชัยนาม เป็นนายกรัฐมนตรี ยกเลิกรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. ๒๔๙๒ นำฉบับ พ.ศ. ๒๔๗๕ มาใช้ใหม่ มีการประกาศโยกย้าย นายทหารบางตำแหน่ง พร้อมกับการส่งกำลังทหารและพลเรือนเข้ายึด ครองจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญในกรุงเทพฯ ไว้ ฝ่ายรัฐบาล ซึ่งมีการสืบทราบเรื่องนี้อยู่แล้ว และได้มีการเตรียมการประกาศภาวะฉุกเฉินมาก่อนหน้า ได้มีการตอบโต้ฝ่ายก่อการด้วยวิธีรุนแรงเช่นเดียวกัน เหตุการณ์นี้จึงยุติลงด้วยความปราชัยของฝ่ายนายปรีดี และตามมาด้วยการกวาดล้างจับกุมนักการเมือง นัก นสพ. ตลอดจนข้าราชการเป็นจำนวนมาก^{๑๔๔} นายทองอินทร์พร้อมด้วยสมาชิกฯ ในกลุ่มคือ นายถวิล อุดล, นายจำลอง ดาวเรือง เป็นนักการเมืองอีกพวกหนึ่งที่ถูกจับกุมในระหว่างครั้งนี้ด้วย ทั้งๆ ที่ภายหลังจากเหตุการณ์ นายปรีดียืนยันว่า นายทองอินทร์มิได้เข้าร่วมก่อการกบฏในครั้งนี้ก็ตาม^{๑๔๕}

ระหว่างถูกควบคุมตัว บุคคลเหล่านี้และอดีตรัฐมนตรีอีกท่านหนึ่ง คือ ดร. ทองเปลว ชลภูมิ ได้ถูกนายตำรวจ ภายใต้การบังคับบัญชาของ พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ นำไป "ฆาตกรรม" ในกลางดึกของวันที่ ๓ มี.ค. โดยทางกรมตำรวจอ้างว่า ถูกโจรจี้เงินมลายูปล้นเพื่อแย่งชิงนักโทษ อันเป็นที่มาของคดีฆาตกรรมการเมืองที่มีผลก่อให้เกิดความสะเทือนใจและหวาดผวามากที่สุด ("คดี ๔ อดีตรัฐมนตรี")^{๑๔๖}

นอกจากนี้ ยังมีการ **จับตาย** นักการเมืองที่สำคัญๆ อีกหลายคน ได้แก่ นายทวี ตะเวทิกุล, พ.ต. โผน อินทรทัต, พ.ต.อ. บรรจงศักดิ์ ชีพเป็นสุข, นายอารีย์ ลีวีระ (นัก นสพ.)^{๑๔๗} และสำหรับนายเตียง ศิริขันธ์ สามารถหลบหนีการจับกุมของคณะรัฐประหารได้ ภายหลังการประกาศใช้

๑๔๔ โปรดดูรายละเอียดเกี่ยวกับเหตุการณ์นี้ใน สุเพ็ญ ศิริคุณ, อ้างแล้ว, หน้า ๓๔ - ๙๐

๑๔๕ ปรีดี พนมยงค์, *ชีวิตที่ผันผวนของข้าพเจ้าและ ๒๑ ปีที่ลี้ภัยในสาธารณรัฐราษฎรจีน*, แปลโดย จำนง ภควรรุณี และพรทิพย์ ไตใหญ่ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เทียนวรรณ ๒๕๒๙) หน้า ๑๑๖ - ๑๑๗

๑๔๖ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๐๐๙/๒๕๐๔ อ้างถึงใน *ทองอินทราอนุสรณ์*, อ้างแล้ว, หน้า (ข) - (ค)

๑๔๗ สุเพ็ญ ศิริคุณ, อ้างแล้ว, หน้า ๔๐ - ๔๖

รัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๔๙๒ นายเตียงจึงกลับมาต่อสู้ตามวิถีทางของรัฐสภาอีกครั้ง และมาถูก **มาตรการอย่างลึกลับ** ภายหลังเหตุการณ์ กบฏสันติภาพ พ.ศ. ๒๔๙๕^{๑๔๔}

การกวาดล้างจับกุมนักการเมือง ผู้ก่อการกบฏในครั้งนี้จึง มิได้เป็นไปอย่างเปิดเผยตามกระบวนการยุติธรรม เพราะได้มีการจับกุมบุคคลทั้งที่เกี่ยวข้องกับการกบฏ และมีได้เกี่ยวข้องใดๆ เช่น ได้พยายามจับกุมบรรดาอดีตรัฐมนตรีที่เคยร่วมรัฐบาลของนายปรีดีมาก่อน การถือโอกาสจับกุมชาวจีนที่อยู่ในข่ายต้องสงสัยว่าเป็นคอมมิวนิสต์ มีการสร้างหลักฐาน การข่มขู่ คุกคามผู้ต้องสงสัยด้วยวิธีการต่างๆ รวมทั้งการ **วิสามัญฆาตกรรม** วิธีการเช่นนี้จึงสร้างความหวาดผวให้แก่สังคมในเวลานั้นเป็นอันมาก^{๑๔๕}

เพราะเหตุใดทองอินทร์และเพื่อนสมาชิกฯ จึงถูกกำจัดออกจากเวทีการเมืองในลักษณะดังกล่าว ?

สันนิษฐานว่า น่าจะเกิดจากการเป็นผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น ซึ่งทางฝ่ายทหารเชื่อว่า บุคคลเหล่านี้ยังครอบครองอาวุธบางส่วนของขบวนการเสรีไทยไว้ เป็นสมาชิกฯ ที่มีอิทธิพลสูง ทั้งในสภาผู้แทนราษฎร และในระดับท้องถิ่น ทำให้ได้รับการเลือกตั้งอย่างต่อเนื่อง และเข้าไปมีบทบาทในการผลักดันนโยบายของรัฐบาลมากขึ้นโดยลำดับ มีแนวคิดโน้มเอียงไปในแนวสังคมนิยม มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับขบวนการชาตินิยมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีความพยายามที่จะผลักดันระบอบการเมืองไปสู่การต่อสู้ด้วยวิถีทางของระบบรัฐสภา และปรากฏอย่างชัดเจนมาโดยตลอดว่า สนับสนุนนายปรีดี พนมยงค์ แต่ต่อต้านจอมพล ป. พิบูลสงคราม

๑๔๔ วิเทศกรณีย์, *สารคดีประวัติศาสตร์ทางการเมืองไทย ตั้งแต่ ร.ศ. ๑๓๐ จนถึงยุคปัจจุบัน*, (กรุงเทพฯ.: รวมการพิมพ์ ๒๕๑๘) หน้า ๑๐๑๔ - ๑๐๑๘
๑๔๕ สุเพ็ญ ศิริคุณ, *เพ็ญอ้าง*

คัดค้านการพัฒนากองทัพ แต่ต้องการผลักดันให้มีการทุ่มเทงบประมาณไปพัฒนาชนบท เน้นการบริหารราชการตามหลักการกระจายอำนาจ โดยคำนึงถึงข้อเท็จจริงของแต่ละท้องถิ่น

กล่าวโดยสรุป การศึกษาแนวคิดและบทบาททางการเมืองของนายทองอินทร์ ภูมิพัฒน์ ดังที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนี้ มีประเด็นที่น่าสนใจอยู่ ๔ ประการ คือ

ประการที่ ๑ อย่างน้อยกระแสการผลักดันของนายทองอินทร์ ภูมิพัฒน์ และเพื่อนสมาชิก จากภาคอีสาน ทำให้รัฐบาลต้องหันมาสนใจแก้ปัญหาและพัฒนาเศรษฐกิจสังคมให้แก่ประชาชนในภาคนี้อย่างจริงจังมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากการผลักดันในรูปของโครงการบูรณะเศรษฐกิจชนบท ที่ปรากฏมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๘๔ แต่เนื่องจากเกิดสงครามมหาเอเชียบูรพาขึ้นเสียก่อน โครงการนี้จึงต้องระงับไป และมาปรากฏขึ้นอีกครั้งในสมัยรัฐบาลพลเรือน ๒๔๘๙ แต่เกิดอุปสรรคจากการรัฐประหาร ๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ ดังนั้น ในทศวรรษ ๒๔๙๐ จึงเห็นได้ว่า ปัญหาการพัฒนาที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างภาคอีสานและภาคอื่นๆ ทวีความรุนแรงมากขึ้น และมีผลบั่นทอนเสถียรภาพรัฐบาลอยู่ไม่น้อย ดังจะเห็นได้จากการเคลื่อนไหวในเหตุการณ์กบฏสันติภาพ พ.ศ. ๒๔๙๔ - ๒๔๙๕ หรือการเติบโตของขบวนการสังคมนิยม - คอมมิวนิสต์ในภาคอีสาน การพัฒนาที่เน้นความสำคัญของชนบทอย่างมีแผนการพึงจะมาปรากฏผลบ้าง เมื่อมีการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติใน พ.ศ. ๒๕๐๔ เป็นต้นมา (ซึ่งน่าจะเป็นอีกกรณีหนึ่งที่ควรมีการศึกษาต่อไป)

ประการที่ ๒ ด้านานของ “๔ อดีตรัฐมนตรีอีสาน” ได้กลายเป็น “ตัวแบบ” ของนักการเมืองในอุดมคติให้แก่อนุชนรุ่นหลัง ซึ่งจะมีการนำไปกล่าวถึงเสมอตามวาระโอกาสต่างๆ หมายความว่า ทองอินทร์และ

เพื่อนสมาชิก ในด้านหนึ่ง ได้แสดงออกถึง เจตนารมณ์ (Spirit) ในการเข้าไปทำงานการเมือง โดยปรากฏแนวคิดและมีเป้าหมายในการทำงานทางการเมืองอย่างชัดเจนว่าเชื่อมั่นในระบอบประชาธิปไตย ต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาระบอบการเมืองของไทยให้มีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น และต้องการเปลี่ยนแปลงแนวทางในการพัฒนาประเทศให้เกิดการกระจายงบประมาณไปใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมลงสู่ภูมิภาค แนวคิดและเป้าหมายดังกล่าว จึงมีความสัมพันธ์สอดคล้องกัน และผลักดันให้ทองอินทร์เข้าไปมีบทบาททางการเมืองในลักษณะที่ยึดมั่นกฎ กติกา การใช้อำนาจตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ และปรากฏความเคลื่อนไหวทางการเมืองในลักษณะที่ยืนอยู่เคียงข้างประชาชน และอยู่ตรงข้ามกับรัฐบาล

ลักษณะเช่นนี้ (หรือไม่) ที่ทำให้ชื่อเสียงของบุคคลเหล่านี้ ได้รับการยอมรับจากประชาชน !

ประการที่ ๓ เป็นไปได้หรือไม่ที่จะกล่าวว่า ผู้นำส่วนกลางยังไม่ยอมรับที่จะให้มี “คนอีสานเป็นนายก” ถ้าพิจารณาจากกรณีของนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ และเพื่อนสมาชิก จากภาคอีสาน จะพบว่า ภายใต้อำนาจระบอบประชาธิปไตย นักการเมืองทุกคนย่อมคาดหวังว่า สักวันหนึ่งถ้ามีโอกาสก็อยากจะทำตำแหน่งเป็น “รัฐมนตรี” หรือ “นายกรัฐมนตรี” เพื่อเข้าไปผลักดันแนวความคิดของตนให้ปรากฏเป็นนโยบายของรัฐบาล และบริหารเงินงบประมาณเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาประเทศ เช่น กรณีของนายทองอินทร์ ซึ่งเป็นนักการเมืองอีกคนหนึ่ง ที่ปรากฏแนวคิดอย่างชัดเจนในลักษณะที่ต้องการให้รัฐบาลมีนโยบายการพัฒนาชนบทอย่างจริงจังอย่างมีแผนการ โดยนำวิธีการสหกรณ์เข้ามาใช้ แต่เนื่องจากแนวคิดทางเศรษฐกิจของทองอินทร์มีลักษณะเป็นแนวคิดแบบสังคมนิยม เน้นการเข้ามาทำงานการเมืองภายใต้วิถีทางของระบอบประชาธิปไตย และพร้อมที่จะเข้าจัดตั้งรัฐบาลเพื่อทำหน้าที่ในฝ่ายบริหาร ดังที่ปรากฏมาเช่นนี้

แต่ทว่า! ความเป็น "คนอีสาน" จึงไม่อาจเป็นที่ยอมรับได้จากชนชั้นนำในกรุงเทพฯ ดังจะเห็นได้จากพรรคสหชีพยังต้องให้ ดร. เดือน บุญนาค เป็นหัวหน้าพรรค และทองอินทร์เป็นเพียงรองหัวหน้าพรรค หรือปัญหาความแตกสามัคคีระหว่างกลุ่มพลเรือน - ทหารเรือที่ให้การสนับสนุนนายปรีดี อันเป็นผลทำให้ความพยายามก่อการยึดอำนาจกลับคืนของนายปรีดี ในต้นทศวรรษ ๒๔๙๐ ไม่ประสบผลสำเร็จ

ประการที่ ๔ ในการศึกษาแนวคิดและบทบาทของ "สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร" ที่มาจากการเลือกตั้ง ทำให้เราไม่สามารถแยกออกได้ชัดเจนถึง ภาพลักษณ์ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ใน ๒ ด้าน ด้านหนึ่ง ส.ส. ต้องเป็น "ตัวแทน" ของราษฎรทั้งประเทศ จึงต้องปฏิบัติหน้าที่ในฐานะที่เป็นผู้ใช้อำนาจ "นิติบัญญัติ" แทนราษฎร ในการออกกฎหมายและตรวจสอบการบริหารงานของรัฐบาลให้เป็นไปตามนโยบายที่ได้แถลงไว้ต่อสภา ในอีกด้านหนึ่ง ส.ส. ต้องเป็น "ตัวแทน" ของราษฎรในท้องถิ่น ที่มีความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์กับฐานคะแนนเสียงของตน ส.ส. จึงต้องทำหน้าที่ในการปกป้อง ค้ำครอง รักษาผลประโยชน์ให้แก่คนและชุมชนของตนในรูปแบบต่างๆ เช่น การวิ่งเต้นโยกย้ายข้าราชการ ดูแลเงินบำเหน็จบำนาญ การแปรรูปที่ดินงบประมาณเพื่อผลักดันให้เกิดการดึงเงินไปใช้ในการพัฒนาท้องถิ่นของตน ให้มีความเจริญทัดเทียมกับจังหวัดอื่นๆ หรือการกดดันรัฐบาลให้มีการประกันราคาสินค้าเกษตร เป็นต้น ขณะเดียวกัน ข้าราชการของรัฐ (เช่น ครู เสมียน ตำรวจ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) หรือเอกชนที่เป็นหัวคะแนนในระดับท้องถิ่น สร้างผลตอบแทนกลับคืนในลักษณะของการบิบบังคับให้คนในปกครองของตนไปลงคะแนนเสียงตาม "ใบสั่ง" การประสานผลประโยชน์ระหว่าง ส.ส. - หัวคะแนน - ฐานเสียงผู้ให้การสนับสนุน ซึ่งต่างตอบแทนกันด้วยผลประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ นี้ แม้ว่าในอดีต จะมีจุดเริ่มต้นมาจากการทำหน้าที่ในการเป็น "ผู้นำทางปัญญา" ให้แก่คนกลุ่มต่างๆ ในสังคม ในฐานะที่คนเหล่านี้เป็น "คนรุ่นใหม่" แต่

มรดกทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น น่าจะเป็นปัจจัยประการหนึ่งที่น่าไปสู่รากฐานของกระบวนการ “ซื้อสิทธิ ขายเสียง” และ พฤติกรรมที่ “ไม่ตั้งถาม” ของนักการเมือง ดังที่ปรากฏเป็นปัญหาสำคัญในปัจจุบัน

ดังนั้น เราคงต้องยอมรับความจริงว่า ระบบการเลือกตั้งในอดีตซึ่งเกิดขึ้นภายใต้บรรยากาศที่ราษฎรส่วนใหญ่ยังมีความยากจน ด้อยการศึกษา และมีอุปสรรคด้านการคมนาคมสื่อสาร ทำให้การพัฒนาสู่ระบอบประชาธิปไตยของไทย ก่อให้เกิดปัญหาใหม่ๆ ตามมามากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญหาความอ่อนแอของสถาบันการเมืองที่เปิดโอกาสให้กองทัพเข้ามายุ่งเกี่ยวการเมือง ปัญหาการ “ซื้อสิทธิ ขายเสียง” ปัญหาการก้าวก่ายอำนาจระหว่างข้าราชการกับนักการเมือง เป็นต้น และอีกประการหนึ่ง การที่รัฐบาลหรือผู้นำส่วนกลางมักจะมีทัศนคติว่า นักการเมืองอีสานมี “หัวรุนแรง-เอียงซ้าย” ทำให้เกิดการกวาดล้าง จับกุมคุมขังชาวอีสานตามมามากเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อดีตข้าราชการระดับกลาง - ล่าง ที่เคยร่วมงานเสรีไทยมาก่อน รวมทั้งประชาชนที่มิได้มีส่วนเกี่ยวข้องใดๆ การดำเนินการที่มิได้เป็นไปตามกฎหมายและไม่มี ความยุติธรรมดังกล่าว ซึ่งดำเนินมาโดยตลอดในสมัยรัฐบาลเผด็จการทหาร (๒๔๙๐ - ๒๕๑๙) น่าจะเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ผลักดันให้คนอีสานจำนวนมาก ทั้งที่เป็นนักการเมือง ข้าราชการ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และราษฎรทั่วไป ผู้เคยมีส่วนร่วมในขบวนการเสรีไทยและแม้แต่ผู้ที่มีส่วนร่วมใดๆ ต้องปลีกเร้นออกจากเมือง ไปเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย เพื่อปกป้องสิทธิ เสรีภาพของตนจากการกลั่นแกล้งของระบอบเผด็จการทหาร ซึ่งเป็นอีกกรณีหนึ่งที่น่าสนใจต่อไป

ภาคผนวก

ก. การเสนอกระทู้ ญัตติ และร่าง พรบ. เข้าสู่สภาผู้แทนราษฎร ของนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์

ส.ส. สมัยที่ ๑ (พ.ศ. ๒๔๗๖ - ๒๔๘๐)

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยที่ ๒ สามัญ พ.ศ. ๒๔๗๖ (๑๕
ธ.ค. - ๓๑ มี.ค. ๒๔๗๖)

ครั้งที่ ๙/๒๔๗๖ กระทู้ถามเรื่อง

๑. เรื่องเกี่ยวแกโรคเรื้อน, เรื่องเกี่ยวแก่นิสัยนักโทษ, เรื่อง
การปราบฝิ่น และเรื่องทางหลวงในภาคอีสาน

๒. รัฐบาลดำรงควบคุมโรคจิตได้อย่างไรหรือไม่ ?

๓. ประถมศึกษา

๔. การใช้ประมวลศึกษาศั้นมัธยม

๕. นโยบายในการบรรจุข้าราชการฝ่ายทหารเข้ารับราชการ
ฝ่ายพลเรือน

ครั้งที่ ๒๒/๒๔๗๖ ร่าง พรบ. ประถมศึกษา

กระทู้ถามเรื่องข้อบังคับกระทรวงการคลัง

ครั้งที่ ๒๙/๒๔๗๖ ร่าง พรบ. ว่าด้วยรัฐูปการ แก้ไขเพิ่มเติม

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยที่ ๒ วิสามัญ พ.ศ. ๒๔๗๗ (๑
ธ.ค. - ๓๐ ก.ย. ๒๔๗๗)

(ไม่มีการเสนอกระทู้ ญัตติ และร่าง พรบ.)

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยที่ ๒ สามัญ พ.ศ. ๒๔๗๗ (๑๕
ธ.ค. - ๓๑ มี.ค. ๒๔๗๗)

ครั้งที่ ๑๙/๒๔๗๗ ญัตติขอให้เปิดอภิปรายทั่วไปในนโยบายเรื่อง

ส่งข้าราชการและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไปเปิดหูเปิดตา
ในต่างประเทศ

ครั้งที่ ๒๐/๒๔๗๗ ญัตติขอให้เปิดอภิปรายทั่วไปในข้อนโยบายการ
ปราบปรามโจรผู้ร้าย ภาษีรัชชูปการ และอากรค่านา

ครั้งที่ ๒๒/๒๔๗๖ ร่าง พรบ. การพนัน เพิ่มเติม พ.ศ. ๒๔๗๗
ร่าง พรบ. ปรับปรุงกระทรวง ทบวงกรม แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.
๒๔๗๗

ครั้งที่ ๒๕/๒๔๗๗ ร่าง พรบ. ักญา พ.ศ. ๒๔๗๗

ครั้งที่ ๕๓/๒๔๗๗ กระทั่งถามเรื่อง ข้าราชการชาวต่างประเทศไม่ถูก
ลดเงินบำนาญ

ญัตติด่วนเรื่อง ข้อบังคับสภาฯ แก้ไขเพิ่มเติมว่าด้วยการลา
การลดเงิน

ครั้งที่ ๕๕/๒๔๗๗ ญัตติด่วนให้พิจารณา พรบ. ปรับปรุงกระทรวง
ทบวงกรม แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๔๗๗

ครั้งที่ ๖๒/๒๔๗๗ ญัตติด่วนเรื่องให้ที่ประชุมปรึกษา พรบ. งบ
ประมาณ พ.ศ. ๒๔๗๗

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยที่ ๒ วิสามัญ พ.ศ. ๒๔๗๘ (๑
ก.พ.- ๓๑ มี.ค. ๒๔๗๘)

(ไม่มีการเสนอกระทู้ ญัตติ และร่าง พรบ.)

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยที่ ๒ สามัญ พ.ศ. ๒๔๗๘ (๑
ส.ค. - ๓๑ ส.ค. ๒๔๗๘)

ครั้งที่ ๕/๒๔๗๘ กระทั่งถามเรื่อง

๑. การบรรจุตำแหน่งที่ปรึกษาเทศบาล

๒. ผืนที่ดินส่งทางรถไฟสายเหนือ

ครั้งที่ ๑๓/๒๔๗๘ ญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปในนโยบายเรื่องภาษี

อากร

ครั้งที่ ๑๕/๒๔๗๘ ญัตติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีทั้งคณะ

(ร่วมกับนายเลียง ไชยกาล และนายมงคล รัตนวิจิตร)

ครั้งที่ ๑๗/๒๔๗๘ กระตุ้นถามเรื่องการยกอำเภอมุกดาหารขึ้นเป็น
อำเภอขึ้นพิเศษ

ครั้งที่ ๑๘/๒๔๗๘ เรื่องร่าง พรบ. ควบคุมยุวชนในการคุมหรสพ พ.ศ.
๒๔๗๘ เรื่องร่าง พรบ. ประenomหนัที่แนนอน พ.ศ. ๒๔๗๘

ครั้งที่ ๒๐/๒๔๗๘ กระตุ้นถามเรื่อง

๑. ครูในจังหวัดในภาคอีสาน

๒. อัตราเงินเดือนครูประถม

๓. การสอบแข่งขันครูในบำรุง

๔. การสอบแข่งขันครูใน จ. อุบลฯ

๕. สถิติคนเข้าเมือง

๖. เงินเดือนปลัดอำเภอ

๗. สงวนหนองน้ำสาธารณะ

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยที่ ๒ สามัญ พ.ศ. ๒๔๗๙ (๓ ส.ค. -
๖ ต.ค. ๒๔๗๙)

(ไม่มีการเสนอกระตุ้น ญัตติ และร่าง พรบ.)

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยที่ ๒ วิสามัญ พ.ศ. ๒๔๗๙ (๒๖ -
๒๘ ธ.ค. ๒๔๗๙)

(ไม่มีการเสนอกระตุ้น ญัตติ และร่าง พรบ.)

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยที่ ๒ วิสามัญ ครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๔๗๙
(๑ ก.พ. - ๓๑ มี.ค. ๒๔๗๙)

ครั้งที่ ๑๕/๒๔๗๙ กระตุ้นถามเรื่องการรับผิดชอบในการบรรยาย

ทางวิทยุกระจายเสียง

ครั้งที่ ๒๐/๒๔๗๙

๑. ยุติติด่วน ขอให้ที่ประชุมสภาฯ ลงมติให้คณะกรรมการ
วิสามัญพิจารณาร่าง พรบ. ควบคุมการขายยา พ.ศ. ๒๔๗๙
และร่าง พรบ. ยาเสพติดให้โทษ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๔๗๙
ทำงานนอกสมัยประชุม
๒. ยุติติขอให้พิจารณาร่าง พรบ. ลดเงินอากรค่านา พ.ศ.
๒๔๗๙ ในสมัยประชุมวิสามัญ (คราว) หน้า

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยที่ ๒ วิสามัญ พ.ศ. ๒๔๘๐ (๒๔
มิ.ย. - ๑๕ ส.ค. ๒๔๘๐)

ครั้งที่ ๒๘/๒๔๘๐ ร่าง พรบ. จัดระเบียบเทศบาล แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.
๒๔๘๐

ครั้งที่ ๒๙/๒๔๘๐

๑. ยุติติเรื่องแก้ไขข้อบังคับการประชุมและการปรึกษาของ
สภาผู้แทนราษฎร แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๔๗๖
๒. ยุติติขอให้สภาฯ ลงมติว่าควรจะให้ราษฎรใช้เหตาคีจับ
สัตว์น้ำได้
๓. ยุติติขอให้สภาฯ ลงมติว่าควรจะลดอาชญาบัตรฆ่าสัตว์

ส.ส. สมัยที่ ๒ (พ.ศ. ๒๔๘๐ - ๒๔๘๑)

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยที่ ๒ ชุดที่ ๒ สามัญ พ.ศ. ๒๔๘๐
(๑๐ ธ.ค. - ๑๙ มี.ค. ๒๔๘๐)

(ไม่มีการเสนอกะบู้ ยุติติ และร่าง พรบ.)

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยที่ ๒ ชุดที่ ๒ สามัญ พ.ศ. ๒๔๘๑
(๒๔ มิ.ย. - ๑๑ ก.ย. ๒๔๘๑)

(ไม่มีการเสนอกระทู้ ญัตติ และร่าง พรบ.)

ส.ส. สมัยที่ ๓ (พ.ศ. ๒๔๘๑ - ๒๔๘๙)

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยที่ ๒ ชุดที่ ๓ สามัญ พ.ศ. ๒๔๘๑
(๑๐ ธ.ค. - ๓๑ มี.ค. ๒๔๘๑)

ครั้งที่ ๑๘/๒๔๘๑

๑. ร่าง พรบ. การพิมพ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๔๘๑

๒. ร่าง พรบ. ควบคุมการขายยา (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๔๘๑

๓. ร่าง พรบ. แก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕
(ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๔๘๑

ครั้งที่ ๑๙/๒๔๘๑ ร่าง พรบ. แก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
บรรพ ๕ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๔๘๑

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยที่ ๒ ชุดที่ ๓ สามัญ พ.ศ. ๒๔๘๒
(๒๔ มี.ย. - ๑๒ ต.ค. ๒๔๘๒)

(ไม่มีการเสนอกระทู้ ญัตติ และร่าง พรบ.)

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยที่ ๒ ชุดที่ ๓ สามัญ พ.ศ. ๒๔๘๓
(๒๔ มี.ย. - ๒๑ ก.ย. ๒๔๘๓)

(ไม่มีการเสนอกระทู้ ญัตติ และร่าง พรบ.)

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยที่ ๒ ชุดที่ ๓ วิสามัญ พ.ศ. ๒๔๘๓
(๑ พ.ย. - ๖ ธ.ค. ๒๔๘๓)

ครั้งที่ ๒/๒๔๘๓ ญัตติขอให้เปลี่ยนระเบียบวาระการประชุมสภา
(เพื่อพิจารณาร่าง พรบ. งบประมาณ พ.ศ. ๒๔๘๔)

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยที่ ๒ ชุดที่ ๓ วิสามัญ พ.ศ.

၂၀၁၈ (၈ - ၁၈ မီ. ပ. ၂၀၁၈) နှင့် ၂၀၁၉ (၈ - ၁၈ မီ. ပ. - ၈၀ ဂီ. ပ. ၂၀၁၈)

ครั้งที่ ๗/๒๕๔๔ กระทำเรื่องร้องเรียนให้เจ้าหน้าที่ความชอบตอบแทนราษฎร
ในกรณีพิพาทกับอินโดจีน

ครั้งที่ ๑๑/๒๔๘๔ ยุติติขอให้เพิ่มวันประชุมฯ

ครั้งที่ ๑๔/๒๕๔๕ ญัตติด้วยมติให้เปลี่ยนระเบียบวาระการประชุม
ร่าง พรบ. ห้ามคนต่างด้าวเข้ามาในราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๔๕

ครั้งที่ ๑๗/๒๕๘๔ ร่าง พรบ. ยาสูบ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๘๔
 นัดติชขอให้เพิ่มเวลา วันประชุม

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยที่ ๒ ชุดที่ ๓ วิสามัญ ครั้งที่ ๒ (ครั้งที่ ๑ - ๑๐) (๑ พ.ย. - ๗ ธ.ค. ๒๕๔๔) และวิสามัญ ครั้งที่ ๓ (ครั้งที่ ๑ - ๑๗) (๙ ธ.ค. ๒๕๔๔ - ๑๖ เม.ย. ๒๕๔๕)

ครั้งที่ ๒/๒๕๔๔ (วิสามัญ ครั้งที่ ๒) ญัตติขอให้เพิ่มวันประชุมใน
อาทิตย์หนึ่งให้มีวันประชุม ๒ วัน

ครั้งที่ ๔/๒๕๔๔ (วิสามัญ ครั้งที่ ๒) ยุติติขขอให้เพิ่มวันประชุมเป็น สัปดาห์ละ ๒ วัน

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยที่ ๒ ชุดที่ ๓ สามัญ พ.ศ. ๒๔๘๕
(๒๔ มี.ย. - ๓๑ ธ.ค. ๒๔๘๕)

(ไม่มีการเสนอกระทู้ ญัตติ และร่าง พรบ.)

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยที่ ๒ ชุดที่ ๓ วิสามัญ (๑ ม.ค. - ๒๕ ก.พ. ๒๔๘๖) และสมัยสามัญ (๒๕ มี.ย. - ๒๑ ก.ย. ๒๔๘๖)

(ไม่มีการเสนอกระทู้ ยุติติ และร่าง พรบ.)

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยที่ ๒ ชุดที่ ๓ วิสามัญ ครั้งที่ ๒ (๑ พ.ย. - ๓๑ ธ.ค. ๒๕๔๖)

(ไม่มีการเสนอกระทู้ ญัตติ และร่าง พรบ.)

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยที่ ๒ ชุดที่ ๓ สามัญ พ.ศ. ๒๔๘๗ (๒๔ มิ.ย. - ๓๐ ก.ย. ๒๔๘๗)

(ไม่มีการเสนอกระทู้ ญัตติ และร่าง พรบ.)

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยที่ ๒ ชุดที่ ๓ วิสามัญ พ.ศ. ๒๔๘๗ (๑ พ.ย. - ๓๐ ธ.ค. ๒๔๘๗)

(ไม่มีการเสนอกระทู้ ญัตติ และร่าง พรบ.)

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยที่ ๒ ชุดที่ ๓ สามัญ พ.ศ. ๒๔๘๘ (๒๔ มิ.ย. - ๑๕ ต.ค. ๒๔๘๘)

ครั้งที่ ๒๕/๒๔๘๘ ญัตติด่วนขอกำหนดเวลาให้คณะกรรมการ
วิสามัญพิจารณาญัตติแก้ไขปรับปรุงรัฐธรรมนูญ

ครั้งที่ ๒๖/๒๔๘๘ ร่าง พรบ. แก้ไขเพิ่มเติม ประมวลวิธีพิจารณาความ
อาญา

ส.ส. สมัยที่ ๔ (พ.ศ. ๒๔๘๙ - ๒๔๙๐)

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยที่ ๒ ชุดที่ ๔ สามัญ พ.ศ. ๒๔๘๙ (๒๔ ม. ค. - ๙ พ.ค. ๒๔๘๙)

ครั้งที่ ๑๓/๒๔๘๙ ร่าง พรบ. คุ้มครองค่าใช้จ่ายของประชาชนในภาวะ
คับขัน พ.ศ. ๒๔๘๙

ครั้งที่ ๑๔/๒๔๘๙ ร่าง พรบ. คุ้มครองค่าใช้จ่ายของประชาชนในภาวะ
คับขัน พ.ศ. ๒๔๘๙ (ต่อ)

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยสามัญ ชุดที่ ๑ พ.ศ. ๒๔๘๙* (๑ - ๒๒ มิ.ย. ๒๔๘๙) (ตาม รัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๔๘๙)

(ไม่มีการเสนอกระทู้ ญัตติ และร่าง พรบ.)

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยวิสามัญ ชุดที่ ๑ พ.ศ. ๒๔๘๙
(๒๑ ส.ค. - ๓๑ ธ.ค. ๒๔๘๙)

(ไม่มีการเสนอกระทู้ ญัตติ และร่าง พรบ.)

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยสามัญ ชุดที่ ๑ พ.ศ. ๒๔๙๐ (๑๐
พ.ค. - ๓๐ ส.ค. ๒๔๙๐)

(ไม่มีการเสนอกระทู้ ญัตติ และร่าง พรบ.)

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยวิสามัญ ชุดที่ ๑ พ.ศ. ๒๔๙๐ (๑ - ๘
พ.ย. ๒๔๙๐)

ยังไม่ได้เปิดประชุม เกิดการรัฐประหาร ๘ พ.ย. ๒๔๙๐ เสียก่อน

* หมายเหตุ ในสภาฯ สมัยที่ ๔ หลังจากรัฐบาลชุดที่ ๒ ของนายควง อภัยวงศ์ (๓๑ ม.ค. - ๒๔ มี.ค. ๒๔๘๙) ลาออกแล้ว นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ ได้เข้าร่วมดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีในคณะรัฐบาล จึงมิได้ทำหน้าที่ในฝ่ายนิติบัญญัติ แต่จะปรากฏบทบาทในการเป็น "รัฐมนตรี" ผู้ทำหน้าที่เป็น "ตัวแทน" ของรัฐบาลที่นำเสนอร่าง พรบ. ต่อสภามากกว่า ตัวอย่างเช่น การเสนอร่าง พรบ. เงินเดือน และค่าพาหนะของสมาชิกวุฒิสภา ผู้แทน และเบี้ยประชุมของกรรมการสภาผู้แทน พ.ศ. ๒๔๘๙ ของรัฐบาล การเสนอร่างข้อบังคับสภาผู้แทนว่าด้วยราคา การลดเงินเดือน และค่าพาหนะเดินทางของสมาชิกสภาผู้แทน และเบี้ยประชุมของกรรมการสภาผู้แทน พ.ศ. ๒๔๘๙ ของรัฐบาล การเสนอร่าง พรบ. ระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. ๒๔๘๙ ในการประชุม ครั้งที่ ๑๙/๒๔๘๙ วิสามัญ หรือ การเสนอร่าง พรบ. งบประมาณประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๔๙๐ ซึ่งคณะกรรมาธิการวิสามัญ พิจารณาเสร็จแล้ว เพื่อให้สภาพิจารณาในวาระที่ ๒ และ ๓ ต่อไป ในการประชุมครั้งที่ ๒๓/๒๔๘๙ วิสามัญ

ข. การทำหน้าที่เป็นกรรมการสามัญและกรรมการวิสามัญ ชุดต่าง ๆ ของนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์

กรรมการสามัญ

๑. เริ่มได้รับการเสนอชื่อเข้าทำงานเป็น "กรรมการสามัญ" ประจำสภาตั้งแต่การประชุมสมัยสามัญ พ.ศ. ๒๕๗๖ แต่คะแนนสนับสนุนยังไม่มากพอ เพิ่งจะมาได้รับเลือกตั้งเข้าทำงานในฐานะกรรมการสามัญ ตรวจรายงานการประชุมแทนขุนสมานหาริตะคดีที่ลาออก
๒. กรรมการคัดค้านการเลือกตั้ง (แทนนายวิลาส ไชยสถานนท์ ที่ลาออก) และเป็นกรรมการเกี่ยวกับการเงินและการเศรษฐกิจ
๓. กรรมการสามัญ ชุดที่ ๒ ในการประชุม พ.ศ. ๒๕๗๗
๔. กรรมการสามัญ ชุดที่ ๓ ในการประชุม พ.ศ. ๒๕๘๑
๒. กรรมการสามัญ ชุดที่ ๑ ในการประชุม พ.ศ. ๒๕๘๓
๓. กรรมการสามัญ ชุดที่ ๑ ในการประชุม พ.ศ. ๒๕๘๔ (กรรมการสามัญประจำสภาชุดนี้จะต้องทำงานไปจนถึง พ.ศ. ๒๕๘๖ จึงจะมีการเลือกตั้งใหม่อีกครั้ง)
๔. กรรมการสามัญ ชุดที่ ๑ - ๓ ในการประชุม พ.ศ. ๒๕๘๖ (ปีนี้เลือกตั้งตามจำนวน ๒๑ คน โดยมีได้ระบุชุด)
๕. กรรมการสามัญ ชุดที่ ๑ - ๓ ในการประชุม พ.ศ. ๒๕๘๗ (ปีนี้เลือกตั้งตามจำนวน ๒๑ คน โดยมีได้ระบุชุด)

กรรมการวิสามัญ

๑. กรรมการวิสามัญพิจารณาร่าง พรบ. กัญชา พ.ศ. ๒๕๗๗
๒. กรรมการวิสามัญพิจารณาร่าง พรบ. งบประมาณ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๗๘ (กองรายจ่าย) กรรมการวิสามัญพิจารณาร่าง พรบ. งบประมาณ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๘๐ (กองรายจ่าย)
๓. กรรมการวิสามัญพิจารณาร่าง พรบ. ระเบียบข้าราชการพลเรือน

พ.ศ. ๒๔๘๐

๔. กรรมการวิสามัญพิจารณาร่าง พรบ. งบประมาณ ประจำปี พ.ศ. ๒๔๘๑ (กองรายจ่าย)
๕. กรรมการวิสามัญพิจารณาร่าง พรบ. งบประมาณพิเศษ ระหว่างวันที่ ๑ เม.ย. ถึงวันที่ ๓๐ ก.ย. ประจำปี พ.ศ. ๒๔๘๒ ร่าง พรบ. โอนเงินในงบประมาณ ประจำปี พ.ศ. ๒๔๘๑ และ ร่าง พรบ. งบประมาณเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๔๘๑ (ชุดนี้มีปรีดี รัฐมนตรี้ว่าการกระทรวงการคลัง เป็นประธานของอินทร์เป็นเลขานุการ และฟอง สิทธิธรรม เป็นผู้ช่วยเลขานุการ)
๖. กรรมการวิสามัญพิจารณาร่าง พรบ. ให้ใช้บทบัญญัติแห่งประมวลรัษฎากร พ.ศ. ๒๔๘๑
๗. กรรมการวิสามัญพิจารณาร่าง พรบ. งบประมาณ ประจำปี พ.ศ. ๒๔๘๒
๘. กรรมการวิสามัญพิจารณาร่าง พรบ. งบประมาณ ประจำปี พ.ศ. ๒๔๘๓
๙. กรรมการวิสามัญพิจารณาร่าง พรบ. การพิมพ์ พ.ศ. ๒๔๘๓
๑๐. กรรมการวิสามัญพิจารณาร่าง พรบ. จัดหางานให้ผู้ไร้อาชีพ พ.ศ. ๒๔๘๔
๑๑. กรรมการวิสามัญพิจารณาร่าง พรบ. ยาสูบ พ.ศ. ๒๔๘๔
๑๒. กรรมการวิสามัญพิจารณาร่าง พรบ. ยาสูบ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๔๘๔
๑๓. กรรมการวิสามัญพิจารณาร่าง พรบ. ธรรมนูญคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔
๑๔. กรรมการวิสามัญพิจารณาร่าง พรบ. งบประมาณ ประจำปี พ.ศ. ๒๔๘๔
๑๕. กรรมการวิสามัญพิจารณาร่าง พรบ. กู้เงินภายในประเทศ พ.ศ. ๒๔๘๕
๑๖. กรรมการวิสามัญพิจารณาร่าง พรบ. งบประมาณ ประจำปี พ.ศ. ๒๔๘๕ และ ร่าง พรบ. โอนเงินในงบประมาณ ประจำปี พ.ศ. ๒๔๘๔ (ฉบับที่ ๒) กับ ร่าง พรบ. งบประมาณ เพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๔๘๔
๑๗. กรรมการวิสามัญพิจารณาร่าง พรบ. เพิ่มเติม ประจำปี งบประมาณ พ.ศ. ๒๔๘๕
๑๘. กรรมการวิสามัญพิจารณาร่าง พรบ. การพนัน (ฉบับที่ ๔) พ.ศ.

๒๔๘๕

๑๙. กรรมการวิสามัญพิจารณาร่าง พรบ. การพิมพ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๔๘๕
๒๐. กรรมการวิสามัญพิจารณาร่าง พรบ. งบประมาณ ประจำปี พ.ศ. ๒๔๘๗
๒๑. กรรมการวิสามัญสอบสวนการใช้จ่ายเงินในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม
๒๒. กรรมการวิสามัญพิจารณาร่าง พรบ. อาชญากรรมสงคราม พ.ศ. ๒๔๘๘
๒๓. กรรมการ วิสามัญ พิจารณาร่าง พรบ. ค่าครองชีพใช้จ่ายประชาชนในภาวะคับขัน พ.ศ. ๒๔๘๗
๒๔. กรรมการวิสามัญพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๔๘๙
๒๕. กรรมการวิสามัญพิจารณาร่าง พรบ. แก้ไข พรบ. ระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. ๒๔๘๙
๒๖. กรรมการวิสามัญพิจารณาร่าง พรบ. งบประมาณ ประจำปี พ.ศ. ๒๔๘๙
๒๗. กรรมการวิสามัญพิจารณาร่าง พรบ. งบประมาณ ประจำปี พ.ศ. ๒๔๙๐

• เกี่ยวกับผู้เขียนบทความ •

๑. อาจารย์ ดร. สุธัช ยัมประเสริฐ
คณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๒. อาจารย์ พิรยา มหากิตติคุณ
คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยรังสิต

พอก่อร่างสร้างฐานระบอบใหม่

พอก่อร่างสร้างฐานระบอบใหม่
เป็นประชาธิปไตยที่ไร้ฬา
เชิดชูถิ่นบรรจบทบฟากฟ้า
เทิดค้ำมวลประชานานตราบนาน

คราสยามถูกหยามและเหยียบย่ำ
พอก้าวนำเสรีไทยอันไพศาล
ปกป้องปิตุภูมิอย่างซายชาญ
เป็นตำนานจารึกไว้ในแผ่นดิน

มือทั้งสองประคองสร้างธรรมศาสตร์
ยื่นองอาจเคียงคู่กระแสนิรุ
ธรรมศาสตร์ประกาศธรรมให้คนยิน
เป็นหลักกรรมค้ำดินแผ่นดินไทย

โอ้คนดีประเทศนี้กลับร้างสิ้น
แม้แผ่นดินกลบหน้าหามีไม่
แต่วันนี้ถูกโฉมจะร่วมใจ
รับพอกลับแผ่นดินไทยแผ่นดินโฉม

พอกู้ชาติแต่โยพอกุลาชาติ
บ้านเมืองนี้วิปลาสรือโฉน
แม่นแผ่นดินสิ้นคนซึ่งเข้าใจ
ลูกโฉมไซ้จะขอรับพอกลับเอง

จากหนังสือ วัน "ปริดี พนมยงค์"

๑๑ พฤษภาคม ๒๕๓๐

● ภาคผนวก ●

ปรีดี พนมยงค์
กับการสาดโคลนทางการเมือง

เขียนตามข่าว โดย บางขุนศรี

ปรีดี พนมยงค์ กับการสาดโคลนทางการเมือง*

เขียนตามข่าว โดย บางขุนศรี

ในขณะที่เขียนบทความชิ้นนี้ ที่ลอสแอนเจลิส สมาคมธรรมศาสตร์ ร่วมกับกลุ่มต่างๆ ได้จัดงานครบรอบ ๑๐๐ ปีชาตกาล ของอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ โดยนำละคร "คือผู้อภิวัฒน์ ๒๔๗๕" อันสะท้อนภาพการทำงานของอาจารย์ปรีดี ที่แสดงโดยคณะ "พระจันทร์เสี้ยว" จากประเทศไทย เดินทางมาแสดงที่แอล เอ แวลเลย์ คอลเลจ

การยกย่องบุคคลที่ทำประโยชน์ให้กับประเทศชาติและประชาชน เป็นเรื่องที่น่ายินดี ในขณะเดียวกัน เราคิดว่า หากคนรุ่นใหม่ต้องการรู้จักท่าน สิ่งที่ต้องทำความเข้าใจกับการยกย่องคือ จะต้องนำผลงานของท่านมาศึกษาให้ถ่องแท้ เช่น "อะไรคือเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ" ที่จะบอกได้ว่าอาจารย์ปรีดีท่านคิดอะไรอยู่เมื่อปี ๑๙๓๖

ลองนำสิ่งที่ท่านคิดมาวิเคราะห์วิจารณ์ ด้วยเหตุและผลทางวิชาการ ดูว่า จุดเด่นจุดด้อยมีอะไรบ้าง เพราะวิจารณ์จากสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วช่วยทำได้ง่ายกว่า

* จาก สันติภาพ ๒๑ มีนาคม ๒๕๓๓

สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ คนรุ่นใหม่จะต้องกล้าที่จะตรวจสอบด้วยความ
เคารพอย่างถูกต้อง ที่มีถูกได้ เพลียงพล้าได้ดี เห็นด้วย และไม่เห็นด้วย
ได้ โดยมีข้อยกข้อยอย่างกับท่านเป็นสังคตศีลพิธีที่ห้ามแต่ต้อง

เพราะก่อนที่จะสืบสานอุดมการณ์ หรือเดินทางตามคนดี จะต้องม
ความต้องแท้ว่า ดีนั้นเป็นอย่างไร

อะไรที่สามารถนำมาใช้ได้ในยุคสมัยปัจจุบัน อะไรที่ทำไปแล้ว และ
อะไรที่ยังไม่ได้ทำ และอะไรที่ไม่เห็นด้วย

.....

ในคอลัมน์นี้ เมื่อสัปดาห์ที่แล้ว ได้กล่าวถึงชีวิตและงานของ
อาจารย์ปรีดี จนกระทั่งท่านถูกขอล่าหาในคดีลอบปลงพระชนม์ จน
ต้องเดินทางออกนอกประเทศ และพำนักอยู่ในฝรั่งเศสจนกระทั่งวาระ
สุดท้าย

แต่หลักฐานทางประวัติศาสตร์ชิ้นหนึ่ง ที่จะสามารถยืนยันความบริสุทธิ์
คือ จดหมายของ นายตี ศรีสุวรรณ พยานปากเอกที่ให้การต่อศาลอ้าง
ว่า อาจารย์ปรีดีเป็นผู้รู้เห็น วางแผนลอบปลงพระชนม์ จนเป็นเหตุให้ นาย
เจลิยว ปทุมรส อดีตราชเลขาานุการส่วนพระองค์ นายชิต สิงหเสนี และ
นายบุษย์ ปัทมศริน มหาดเล็กหน้าห้องพระบรมมหาราชวัง ถูกประหารชีวิต

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๒๒ นายตี ศรีสุวรรณ ขณะมีอายุได้ ๑๐๒ ปี
ได้ให้ลูกเขยเขียนจดหมายมาขอขมาลาโทษอาจารย์ปรีดี ซึ่งขณะนั้นพำนัก
อยู่ในกรุงปารีสว่า ได้เอาความเท็จไปให้การต่อศาล เป็นการปรักปรำอาจารย์
ปรีดีกับพวก ทำให้จำเลยในคดีสวรรคตถูกศาลลงโทษประหารชีวิต เป็น
เพราะ พระพิณิจนคต อธิบัติกรรมตำรวจสมัยนั้น (พี่เขยของ ม.ร.ว.
คึกฤทธิ์ ปราโมช) เกลี่ยกล่อมจะให้ผลประโยชน์ตอบแทน

จดหมายของตี ศรีสุวรรณ เขียนไว้ ดังนี้

บ้านเลขที่ ๒๓๕๖ ถนนพลโยธิน กรุงเทพฯ

๒๕ มกราคม ๒๕๒๒

เรียน นายปรีดิที่นับถือ

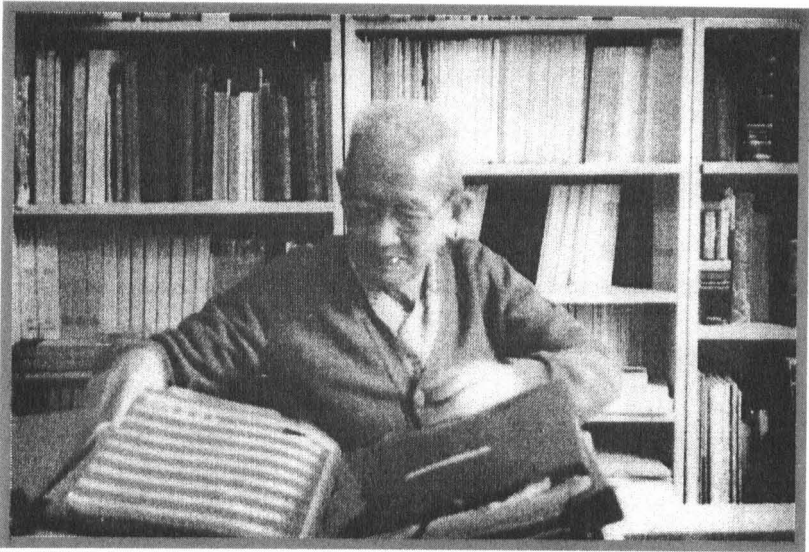
นายตี ศรีสุวรรณ เป็นพ่อตาของผม ขอให้ผมเขียนจดหมายถึงท่าน นายตีเขียนจดหมายไม่ได้ เมื่อครั้งไปให้การที่ศาล ก็ได้แต่เซ็นชื่อตัว ต. และพิมพ์มือเท่านั้น นายตีจึงให้ผมซึ่งเป็นบุตรเขยเขียนตามคำบอกเล่าของ นายตี เพื่อขอขมาลาโทษต่อท่าน นายตีได้ให้การต่อศาลว่า นายปรีดิ นาย วัชรชัย นายเจลิยว นายชิต นายบุญย์ ไปที่บ้านพระยาศรยุทธ ข้างวัดชนะ สงคราม เพื่อปรึกษาาลอปลงพระชนมในหลวงรัชกาลที่ ๘ ไม่เป็นความจริง นายตีเอาความไม่จริงมาให้การต่อศาล เพราะพระพินิจได้เกลี้ยกล่อม ว่า จะให้เงินนายตีจนตาย เมื่อให้การแล้ว พระพินิจให้เงินนายตี ๕๐๐ - ๖๐๐ บาท และให้นายตีกินอยู่หลับนอนที่สันติบาลประมาณ ๒ ปีเศษ เดิมพระพินิจบอกว่าจะให้สองหมื่นบาท เมื่อเสร็จคดีแล้วพระพินิจก็ไม่จ่าย ให้อีกตามที่รับปากไว้ เวลานี้ นายตีเสียใจมากที่ทำให้คน ๓ คน ตาย และ นายปรีดิกับนายวัชรชัยที่บริสุทธิ์ ต้องถูกกล่าวหาด้วย นายตีได้ทำบุญ กรวดน้ำให้กับผู้ตายเสมอมา แต่ก็ยังไม่หายเสียใจ เดียวนี้ก็อายุมากแล้ว อีกไม่ช้าก็จะตาย จึงขอขมาลาโทษนายปรีดิ นายวัชรชัย นายเจลิยว นาย ชิต นายบุญย์ ที่นายตีเอาความเท็จมาให้การปรักปรำ ขอได้โปรดให้มา ต่อหน้านายตีด้วย

ข้อความทั้งหมดนี้ ผมได้อ่านให้นายตีฟังต่อหน้าคนหลายคนในวันนี้ เวลาประมาณ ๑๑ น. เศษ และได้ให้นายตีพิมพ์ลายมือของนายตีต่อหน้า ผม และคนฟังด้วย

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

เลือน ศิริอัมพร

ต. พิมพ์ลายมือนายตี

หลักฐานชิ้นนี้ ได้มีการตรวจสอบลายมืออย่างละเอียดถี่ถ้วน ที่จะสามารถยืนยันความบริสุทธิ์ และความผิดบาปได้เป็นอย่างดี

ทางด้านของนักโทษประหาร หลังจากได้ตายไปแล้ว ได้มีผู้อยู่ในเหตุการณ์บันทึกไว้ในแฟ้มส่วนตัวว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ส่งทหารคนสนิทเข้าไปหาครอบครัวผู้ตาย พร้อมทั้งยื่นข้อเสนอที่จะอุปการะส่งเสียบุตรให้ได้เล่าเรียนหนังสือ ในตอนแรกได้รับการปฏิเสธ ครั้งต่อมาเมื่อมีการประชุมญาติ มีมติให้รับเงินช่วยเหลือดังกล่าว และเงินนั้นจะเป็นหลักฐานเพื่อจะเป็นการยืนยันว่า ผู้ตายคือผู้บริสุทธิ์ เพราะคงไม่มีใครจะหยิบยื่นความช่วยเหลือ ถ้าหากเป็นครอบครัวฆาตกรจริงตามที่ถูกกล่าวหา

หากเราตรวจสอบดูนามสกุลของผู้ตาย แล้วสืบสาวไปถึงต้นตระกูล จะพบว่า เป็นตระกูลที่รับใช้บัลลังก์ตลอดมาหลายร้อยปีด้วยความจงรักภักดี การตายของพวกเขาเป็นเครื่องยืนยันความหมายนี้

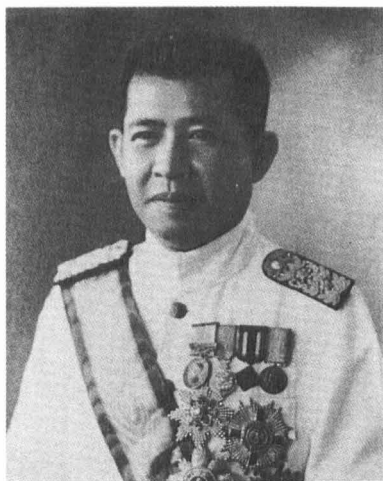

ภาคผนวก

แม้พวกเขาจะถูกประณามตามการบิดเบือนประวัติศาสตร์ หรือ
ไม่มีใครเห็นคุณค่าการสละชีพในครั้งนี้ก็ตาม

ภาคผนวก

(พิเศษ)

รัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์
ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ (ระหว่าง พ.ศ.๒๔๘๔-๒๔๘๘)

สถาบันพระมหากษัตริย์ กับรัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์

ท่านนายกสภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่านอธิการบดี ท่านที่เคารพ
ทุกๆ ท่าน ในการกล่าวเรื่อง คุณูปการของท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ที่มีต่อ
สังคมไทย ควรเริ่มต้นด้วยสังขารม สังขารมประการหนึ่งคือ ความเป็นจริงที่ว่า
สรรพสิ่งทั้งหลายล้วนเปลี่ยนแปลง สรรพสิ่งทั้งหลายเป็นอนิจจัง นั่นคือ ทุกสิ่ง
ทุกอย่างล้วนเปลี่ยนแปลงทั้งสิ้น ตั้งแต่จักรวาลไปจนถึงอะตอม ท่ามกลางกระแส
ของความเปลี่ยนแปลง ถ้ามีระบบใดระบบหนึ่งที่ปรับตัวไม่ได้ ระบบนั้นย่อมเกิด
วิกฤตและเสื่อมสลายไป นี่เป็นความจริงที่เกิดขึ้นกับระบบทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็น
ระบบชีวิตตั้งแต่จุลินทรีย์ไปจนถึงไดโนเสาร์ องค์กร สถาบัน บริษัท ตลอดจน
ไปจนถึงอารยธรรมต่างๆ เช่น อารยธรรมเมโสโปเตเมีย กรีก และโรมัน เป็นต้น
อารยธรรมเหล่านี้ล้วนเสื่อมสลายไปเพราะปรับตัวไม่ได้ท่ามกลางกระแสความ
เปลี่ยนแปลง ต้นเคาของการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ของโลกในปัจจุบันเกิดขึ้นเมื่อ
๓๐๐ ปีก่อน เริ่มต้นด้วยการปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์ อันนำไปสู่การปฏิวัติทาง
อุตสาหกรรม ซึ่งนำไปสู่อำนาจ และการแผ่ขยายอำนาจของมหาอำนาจตะวันตก
ไปทั่วโลก อันก่อให้เกิดกระแสของการเปลี่ยนแปลงที่เขยวรากไปทั่วโลก กระทบ
ประเทศน้อยใหญ่ทุกประเทศทั่วไป การที่ประเทศต่างๆ จะปรับตัวต่อกระแสการ
เปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงของโลก เป็นเรื่องที่ยากมาก เพราะการที่จะปรับวิธีคิด
และปรับโครงสร้าง ไม่ว่าสังคมใดสังคมหนึ่ง เป็นเรื่องที่ยากมาก ประเทศต่างๆ
จึงประสบภัยพิบัตินานัปการ เช่น ความขัดแย้ง สงคราม ความผันผวนรุนแรง
ในสังคม วิกฤตการณ์วัฒนธรรม หรือวิกฤตการณ์ในรากเหง้าของตนเอง

พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๔ และโดยเฉพาะรัชกาลที่ ๕ ทรงพยายามปรับ
ประเทศไทยให้มีความเป็นสมัยใหม่ กระแสความเปลี่ยนแปลงของความเป็นสมัย
ใหม่ของประเทศไทยและของโลกก่อให้เกิดความเครียดเชิงโครงสร้างในสังคมไทย
เพราะโครงสร้างทางสังคมปรับตัวไม่ได้ง่ายๆ ความเครียดเชิงโครงสร้างนำไปสู่

จากคำกล่าวเปิดงานปรีดี พนมยงค์ หน้าตึกโดม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันที่ ๑๐
พฤษภาคม ๒๕๔๐ โดย ศนพ.ประเวศ วะสี

ความรุนแรงได้ ดังที่มีความพยายามที่จะก่อการปฏิวัติรัฐประหารที่เรียกว่า กบฏ
ในรัชกาลที่ ๖

ในสมัยรัชกาลที่ ๗ เศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่ที่เรียกว่า The Great Depression of ๑๙๓๐ เป็นกระแสใหญ่อีกกระแสหนึ่งที่เพิ่มความเครียดให้สังคมไทย ความเครียดเพราะกระแสความเปลี่ยนแปลงจะผลิตปัญหาารุนแรงต่างๆ เข้าใส่รัฐบาลที่รวมศูนย์อำนาจ ถ้าโครงสร้างอำนาจยังรวมศูนย์ ไม่ว่ารัฐบาลนั้นจะเป็นพระมหากษัตริย์ หรือทหาร หรือพลเรือน ดังที่เราเห็นอุบัติเหตุภัยที่เกิดขึ้นกับรัฐบาลต่างๆ เรื่อยมา การเปลี่ยนแปลงการปกครองด้วยสันติวิธีเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ เป็นระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ทำให้สถาบันพระมหากษัตริย์ ย้ายบทบาทจากจุดศูนย์รวมทางการเมือง อันเป็นจุดที่ล่อแหลมกลายเป็นศูนย์รวมทางจิตวิญญาณ ซึ่งพ้นอันตรายจากความเครียด และการเป็นเป้าหมายทางการเมือง ทำให้เกิดความมั่นคงในสถาบันพระมหากษัตริย์สืบมา

การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.๒๔๗๕ จึงเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้สถานะของสถาบันพระมหากษัตริย์มีความปลอดภัยและมั่นคงยิ่งขึ้น ถ้าศึกษาความคิด บทบาท และพฤติกรรมของอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นมันสมองของคณะราษฎร ทั้งในระหว่างการเปลี่ยนแปลงการปกครอง และหลังจากนั้น จะเห็นว่าอาจารย์ปรีดี คือผู้พยายามพิทักษ์สถาบันพระมหากษัตริย์ นี่จะเป็นการตรงข้ามกับความพยายามสร้างภาพให้สังคมไทยเข้าใจไปว่าอาจารย์ปรีดีเป็นปฏิปักษ์กับสถาบันพระมหากษัตริย์ ท่านผู้มีเกียรติครับ ประสพการณ์ตรงอาจจะหลอกเราได้ เช่น ประสพการณ์โดยตรงกับพื้นผิวโลกจะทำให้เราคิดว่าโลกแบนเพราะเราเห็นอยู่ทุกวี่ทุกวัน เราจะสรุปว่ามันแบน แต่การประมวลความรู้โดยอาศัยหลักฐานต่างๆ สามารถสรุปได้ว่าโลกกลม จากประสพการณ์ตรงจะคิดว่าดวงอาทิตย์โคจรรอบโลกเพราะเราเห็นดวงอาทิตย์ขึ้นทางทิศตะวันออกทุกเช้าและตกทางทิศตะวันตกอยู่ทุกเย็น มนุษย์จะเชื่อเช่นนั้นว่าดวงอาทิตย์โคจรรอบโลก แต่การประมวลความรู้โดยหลักฐานต่างๆ สามารถสรุปได้ว่า โลกหมุนรอบดวงอาทิตย์ ฉะนั้นประสพการณ์ตรงอาจทำให้เราเข้าใจผิดได้ แต่การประมวลความรู้โดยหลักฐานต่างๆ ทำให้เรารู้ความจริง

เรื่องท่านอาจารย์ปรีดี เช่นกัน ได้มีผู้สนใจสร้างภาพว่าท่านเป็นปฏิปักษ์กับสถาบันพระมหากษัตริย์ แต่การประมวลความรู้โดยหลักฐานต่างๆ จะพบความจริง ซึ่งตรงกันข้ามคือ ท่านเป็นผู้ที่พยายามที่จะพิทักษ์สถาบันพระมหากษัตริย์ทั้งในการเปลี่ยนแปลงการปกครองในช่วงที่ท่านมีอำนาจทางการเมืองและในช่วงที่ท่านไม่มีอำนาจแล้ว จนวาระสุดท้ายในชีวิตของท่าน ถ้าวิญญูชนใช้การประมวลความรู้โดยหลักฐานจะพบความจริงตามนี้ ความจริงที่ตรงข้ามกับการเล่าลือประดู่เรื่องดวงอาทิตย์โคจรรอบโลก หรือโลกโคจรรอบดวงอาทิตย์

ท่านผู้มีเกียรติที่เคารพ ความจริงเป็นเรื่องสำคัญ ความจริง ความรัก ความสมานฉันท์ เป็นเรื่องที่ไม่ไปด้วยกันได้ ความไม่จริงก่อให้เกิดความเกลียดชัง ความเป็นปฏิปักษ์ และความแตกร้าง ประเทศไทยมีความแตกแยกกันมากเป็นสังคมทอนกำลัง จนไม่มีกำลังที่จะเผชิญวิกฤตการณ์ต่างๆ มีความจำเป็นที่จะต้องสร้างความรู้ ความรักและความสามัคคี ตามพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ถ้าคิดว่าท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ เป็นปฏิปักษ์ต่อสถาบันพระมหากษัตริย์แล้ว จะมองไม่เห็นความดีของอาจารย์ปรีดี ซึ่งมีเป็นอเนกประการ ถ้ารู้ความจริงว่าอาจารย์ปรีดีเป็นผู้พยายามพิทักษ์สถาบันพระมหากษัตริย์ จะเห็นคุณูปการอันยิ่งใหญ่ต่อสังคมไทยของท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์

อาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ก่อตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองแห่งนี้ โดยมุ่งที่จะสร้างคนที่มีการศึกษาจำนวนมากขึ้นมามีส่วนร่วมทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตย อาจารย์ปรีดีวางระบบการคลังของประเทศเมื่อเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง อาจารย์ปรีดีพยายามวางความสัมพันธ์ที่ถูกต้องระหว่างประเทศไทยกับนานาประเทศเมื่อเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ได้ดำเนินการแก้ไขสนธิสัญญาสิทธินอกอาณาเขตที่ไทยเสียเปรียบต่างประเทศและเสียศักดิ์ศรี หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองไม่ถึง ๑๐ ปี เกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ ญี่ปุ่นบุกไทย ยกทัพเข้ามาประเทศไทย และบังคับให้ประเทศไทยประกาศสงครามกับสัมพันธมิตร อาจารย์ปรีดีในขณะดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ได้ก่อตั้งขบวนการเสรีไทยเพื่อต่อต้านญี่ปุ่น เมื่อญี่ปุ่นแพ้สงครามพันธมิตรถือว่าประเทศไทยแพ้สงครามด้วย อาจารย์ปรีดีใน

ฐานะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์และหัวหน้าขบวนการเสรีไทย ได้ชิงประกาศ
สันติภาพเมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ.๒๔๘๔ โดยถือว่าการประกาศสงครามเป็นโมฆะ
ประเทศไทยไม่มีกรณีสงครามกับสัมพันธมิตร และดำเนินการเจรจากับฝ่าย
สัมพันธมิตรให้รับรองอิสรภาพของประเทศไทย

การประกาศสันติภาพของอาจารย์ปรีดีเมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ.๒๔๘๔
เท่ากับเป็นการกู้อิสรภาพของประเทศไทย จากการตกเป็นเมืองขึ้นของสัมพันธมิตร
จากคุณูปการในการรักษากันเมืองไว้เมื่อพระมหากษัตริย์ยังทรงพระเยาว์
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ได้ทรงตอบแทนคุณงามความดีของ
ท่านอาจารย์ปรีดี ด้วยการทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงตำแหน่ง
รัฐบุรุษอาวุโส เป็นคนแรกและคนเดียวของประเทศไทย

ท่านรัฐบุรุษอาวุโสเป็นตัวอย่างของสามัญชนคนไทยที่มีความรักชาติบ้าน
เมืองอย่างแรงกล้า พยายามเรียนรู้จนเกิดปัญญา ใช้ปัญญาทำงานเพื่อประเทศ
ชาติ ดำรงตนอยู่ในความสุจริต ถูกต้อง มีความกล้าหาญ เป็นกำลังสำคัญใน
การก่อให้เกิดประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข พิทักษ์สถาบัน
พระมหากษัตริย์ เชิดชู และพยายามพัฒนาระบอบประชาธิปไตย ดำรงตำแหน่ง
ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ หัวหน้าขบวนการเสรีไทย นายกรัฐมนตรี เป็น
ผู้รักษากันเมืองไว้ในยามคับขัน ไม่ให้ตกเป็นเมืองขึ้นของประเทศอื่น นับว่า
อาจารย์ปรีดี พนมยงค์ เป็นคนดีศรีสยามโดยแท้

การที่มีคนไทยคนหนึ่งเป็นคนดีถึงขนาดนี้ เป็นเรื่องหาได้ยาก ควรที่สังคม
ไทยโดยเฉพาะอนุชนคนรุ่นหลังจะได้รู้ความจริง มีความภูมิใจในความดีของ
เพื่อนร่วมชาติที่ทรงคุณงามความดีอันสูงยิ่งเช่นนี้ และเกิดความบันดาลใจที่จะ
ทำความดีเพื่อชาติบ้านเมือง

ท่านรัฐบุรุษอาวุโสเกิดเมื่อวันที่ ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ.๒๔๔๓ หรือตรงกับ
ค.ศ.๑๙๐๐ ในปี ค.ศ.๒๐๐๐ หรือปี พ.ศ.๒๕๔๓ ปีข้างหน้าท่านจะมีชาตกาลครบ
๑ รอบศตวรรษ ในโอกาสเช่นนี้ ประเทศไทยควรจะกระทำอะไรอันเป็นสัญลักษณ์
เพื่อให้สังคมไทยระลึกถึงคุณูปการอันยิ่งใหญ่ที่ท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์
รัฐบุรุษอาวุโสมีต่อสังคมไทย เพื่อก่อให้เกิดกำลังใจในชาตินบ้านเมืองในการที่จะก้าว
เดินต่อไปข้างหน้า รัฐบาลควรเป็นเจ้าภาพจัดงานโดยจะเรียกว่า "งานฉลอง

๑ ศตวรรษ ปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโสของไทย” หรือ “๑ ศตวรรษ ปรีดี คนดีศรีสยาม” หรือชื่ออื่นในทำนองนี้ก็ตาม ประกอบกับการสร้างสื่อในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้รู้จักคนไทยที่ประกอบคุณงามความดีแก่แผ่นดินเกิด นอกจากนั้นรัฐบาลควรจะดำเนินการเสนอให้ UNESCO ประกาศให้อาจารย์ปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโสของไทยเป็นบุคคลสำคัญของโลก เพื่อโลกจะได้รับรู้การมีบุคคลสำคัญระดับโลกของประเทศไทย

ท่านผู้มีเกียรติครับ ถ้ารัฐบาลได้ทำตามนี้จะเกิดความเป็นมงคล มงคลกับรัฐบาลเอง และมงคลกับสังคมไทย คนไทยนั้นถือเรื่องมงคล มงคลเกิดจากความจริง ความงาม ความถูกต้อง การมีความกตัญญูต่อบุคคลที่มีบุญคุณ สังคมที่มีความกตัญญูต่อบุคคลที่ควรกตัญญูต่อบุคคลที่มีคุณงามความดีสูงส่งมากกว่า ๑ คน ไม่ใช่ข้อเสียหยาอะไร ตรงข้าม กลับจะเป็นไปในทางที่เป็นคุณยิ่งขึ้น เรายังมีคนไทยที่ทรงคุณงามความดีสูงจำนวนมากคนเท่าใดที่จะให้โลกได้รับรู้ ยังเป็นการดีเท่านั้น

ท่านผู้มีเกียรติครับ สังคมไทยควรจะลวงพ้นการคิดอย่างชาตวุฒิภาวะ หรือคิดอย่างเด็กๆ ว่า ถ้ารักคนนี้ต้องไม่รักคนโน้น การคิดแบบแยกข้าง แยกพวก ได้ทำลายสังคมไทยมาากเกินแล้ว ควรจะปรับเปลี่ยนวิธีคิดมาเป็นการคิดแบบเชื่อมโยงเป็นบูรณาการ

ท่านที่เคารพครับ สังคมไทยทอนกำลังกันเองมามาก จนสังคมอ่อนแอ ถึงเวลาที่เราจะสร้างความรักความสมานฉันท์ ความเป็นมงคล ให้เกิดขึ้นในชาติ บ้านเมือง เพื่อสังคมไทยจะได้มีกำลังของแผ่นดินหรือภูมิพละในการดำเนินไป ข้างหน้า สามารถเอาชนะอุปสรรคอันยากลำบากนานาประการ สามารถสร้างสันติภาพและสันติสุขให้เกิดขึ้นในแผ่นดินของเราให้จงได้ อันเป็นสิ่งปรารถนาสูงสุดของท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส ขอขอบพระคุณครับ

ผลการประชุมคณะรัฐมนตรี

เรื่อง การเสนอชื่อศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ เป็นบุคคลสำคัญ
บรรจุไว้ในปฏิทินของยูเนสโก

คณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบตามที่กระทรวงศึกษาธิการ และทบวงมหาวิทยาลัยเสนอ ในการเสนอชื่อ ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ไปยังองค์การยูเนสโก เพื่อขอให้องค์การยูเนสโกบรรจุชื่อไว้ในปฏิทินการเฉลิมฉลองบุคคลสำคัญและเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ (Anniversaries of great personalities and historic events) เนื่องในโอกาสครบรอบ ๑๐๐ ปีแห่งชาตกาล และให้ความเห็นชอบโครงการเฉลิมฉลอง ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ทั้งนี้ เนื่องจากในวันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๔๓ จะเป็นวาระครบรอบชาตกาล ๑๐๐ ปี ของศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ อดีตผู้ประศาสน์การมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ผู้ซึ่งประกอบคุณงามความดีอันก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนและประเทศชาติ และมีบทบาทสำคัญในการพัฒนา ส่งเสริมและปลูกฝังจิตสำนึกในด้านการศึกษา สันติภาพ ตลอดจนประชาธิปไตยแก่ชาวไทยและชาวโลก และเป็นผู้ที่ได้สร้างคุณูปการอย่างใหญ่หลวงแก่ประเทศชาติ และราษฎรไทย โดยได้ปฏิบัติหน้าที่ราชการด้วยความซื่อสัตย์สุจริต กล้าหาญ เสียสละ ในตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน รัฐบุรุษอาวุโส นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงการคลัง และเลขาธิการคนแรกของสภาผู้แทนราษฎรสยาม อันจะเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เยาวชนของชาติที่จะทำนุบำรุงบ้านเมืองต่อไป

ประชุมเมื่อวันที่ ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๔๐

คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี

ที่ ๓๖๑/๒๕๔๐

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการจัดงานฉลอง ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส
ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์

ตามที่ในวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๔๓ จะเป็นวาระครบรอบ ๑๐๐ ปี ชาตกาลของศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส ซึ่งเป็นผู้ที่มีคุณูปการอย่างใหญ่หลวงแก่ประเทศชาติและราชอาณาจักรไทย เพื่อให้การจัดงานฉลองในวาระดังกล่าวดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย บรรลุซึ่งวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ นายกรัฐมนตรีจึงแต่งตั้งบุคคลรายนามต่อไปนี้เป็นกรรมการจัดงานฉลอง ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ คือ

คณะกรรมการที่ปรึกษา

๑. พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ)	๑๒. นายประเวศ วะสี
๒. พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต)	๑๓. นายพนัส สิมะเสถียร
๓. ประธานรัฐสภา	๑๔. นายมารุต นุนาค
๔. ประธานศาลฎีกา	๑๕. นายระพี สาคริก
๕. ท่านผู้หญิงพูนศุข พนมยงค์	๑๖. นายสถาพร กวิตานนท์
๖. นายกนต์ธีร์ ศุภมงคล	๑๗. นายสุธี สิงห์เสนห์
๗. นายฉัตรทิพย์ นาถสุภา	๑๘. นายเสน่ห์ จามริก
๘. นายชวน หลีกภัย	๑๙. นายเสม พริ้งพวงแก้ว
๙. ม.ร.ว.เทพ เทวกุล	๒๐. นายเสริมศักดิ์ ภาณุ
๑๐. นายนิคม จันทรวิทุร	๒๑. นายเสวตร เปี่ยมพงศ์สานต์
๑๑. นายประมวล สภาวสุ	๒๒. นายอุทัย พิมพ์ใจชน

คณะกรรมการอำนวยการ

๑. นายกรัฐมนตรี

ประธานกรรมการ

รองประธานกรรมการ

๒. รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
๓. รัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัย
๔. นายกลาหมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

๕. ประธานมูลนิธิเสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป
๖. ประธานชมรม ต.ม.ธ.ก.สัมพันธ์

กรรมการ

๗. ผู้แทนสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
๘. ผู้แทนสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี
๙. ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

๑๐. ผู้แทนกระทรวงการต่างประเทศ
๑๑. ผู้แทนกระทรวงมหาดไทย
๑๒. ผู้แทนกระทรวงสาธารณสุข

๑๓. ผู้แทนสำนักงบประมาณ	๓๒. ผู้แทนสมาคมสิทธิเสรีภาพแห่งประเทศไทย
๑๔. ผู้แทนกรมธนารักษ์	๓๓. ผู้แทนสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย
๑๕. ผู้แทนธนาคารแห่งประเทศไทย	๓๔. ผู้แทนคณะกรรมการณรงค์เพื่อประชาธิปไตย
๑๖. ผู้แทนการสื่อสารแห่งประเทศไทย	๓๕. ผู้แทนองค์การเครือข่ายเดือนตุลา
๑๗. ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครหรือผู้แทน	๓๖. ผู้แทนสมาชิกคนจน
๑๘. ผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
หรือผู้แทน	๓๗. เลขาธิการสหพันธ์นิสิตนักศึกษา
แห่งประเทศไทย
๑๙. ผู้แทนสำนักจุฬาราชมนตรี	๓๘. นายกองค์การนักศึกษา
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
๒๐. ผู้แทนสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย	๓๙. ประธานสภานักศึกษา
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
๒๑. ผู้แทนมูลนิธิปรีดี พนมยงค์	๔๐. นายไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ
๒๒. ผู้แทนมูลนิธิป๋วย อึ๊งภากรณ์	๔๑. นายจาตุรนต์ ฉายแสง
๒๓. ผู้แทนมูลนิธิโกมล คีมทอง	๔๒. นายปรีชา สุวรงค์ทัต
๒๔. ผู้แทนมูลนิธิซูวียท์ โอวาทพงษ์	๔๓. นายพินิจ จารุสมบัติ
๒๕. ผู้แทนมูลนิธิดวงประทีป	๔๔. นายพิรพันธุ์ พาลุสุข
๒๖. ผู้แทนมูลนิธิเด็ก	๔๕. นายโกสิน พลกุล
๒๗. ผู้แทนมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม	๔๖. นายสมคิด สิบตระกูล
๒๘. ผู้แทนมูลนิธิสื่อสร้างสรรค์	๔๗. นายอดิสร เพียงเกษ
๒๙. ผู้แทนมูลนิธิบูรณะชนบท	๔๘. นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ
๓๐. ผู้แทนสถาบันสันติประชาธรรม	๔๙. นายอารีเพ็ญ อุตรสินธุ์
๓๑. ผู้แทนสมาคมธรรมศาสตร์
ในพระบรมราชูปถัมภ์	กรรมการและเลขานุการ
๕๑. อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๕๒. นายพนม เยี่ยมประยูร	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๕๓. นายพิภพ ธงไชย	

คณะกรรมการดำเนินงาน

๑. นายกสภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	ประธานกรรมการดำเนินงานภาครัฐ
๒. ประธานมูลนิธิเสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป	ประธานกรรมการดำเนินงานภาคเอกชน
กรรมการ	
๓. อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	๔. ประธานอนุกรรมการฝ่ายจัดทำของที่ระลึก
๔. ประธานชมรม ต.ม.ธ.ก. สัมพันธ์	ดวงตราไปรษณียากรและเหรียญกษาปณ์
๕. นางสาวอิริ สุวรรณสถิตย์	๕. ประธานอนุกรรมการฝ่ายวิชาการ
๖. ประธานอนุกรรมการฝ่ายศึกษาและประมวล
ผลงานของ ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์	๑๐. ประธานอนุกรรมการฝ่ายการเงินและจัดหาทุน
๗. ประธานอนุกรรมการฝ่ายดำเนินการ
เสนอชื่อ ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์
ต่อองค์การศึกษามหาวิทยาลัยและ
วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย	๑๑. ประธานอนุกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์
	๑๒. ประธานอนุกรรมการฝ่ายศิลปวัฒนธรรม
	๑๓. ประธานอนุกรรมการฝ่ายนิทรรศการ
	๑๔. ประธานอนุกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึก

<p>๑๕. ประธานอนุกรรมการฝ่ายจัดทำสื่อเผยแพร่
เกียรติคุณ รัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์
สำหรับเด็กและเยาวชน</p> <p>๑๖. ประธานอนุกรรมการฝ่ายพิธีกรรมทางศาสนา</p> <p>๑๗. ประธานอนุกรรมการฝ่ายจัดประกวด
ภาพยนตร์ รางวัลพระเจ้าช้างเผือก</p> <p>๑๘. ประธานอนุกรรมการฝ่ายรางวัล
ปรีดี พนมยงค์ สำหรับบุคคลผู้มีผลงานดีเด่น
ทางด้านประชาธิปไตยและสันติภาพ</p> <p>๑๙. ประธานอนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการ
อนุสรณ์สถาน ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส
ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์</p> <p>๒๐. ประธานอนุกรรมการฝ่ายดำเนินงาน
โครงการอนุสรณ์สถาน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา</p> <p>๒๑. นายพนม เอี่ยมประยูร</p> <p>๒๒. นายพิภพ อังไชย</p> <p>๒๓. นางสาววรรณีย์ สวรรณเวทย์</p> <p>๒๔. นายกมล กมลตระกูล</p> | <p>๒๑. ประธานอนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการ
สำนักวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง</p> <p>๒๒. ประธานอนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการ
ความร่วมมือในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์</p> <p>๒๓. ประธานอนุกรรมการฝ่ายประสานงาน</p> <p>๒๔. นางซุสสิพร เกษโกวิท</p> <p>๒๕. นางดุชนฎี บุญทัศนกุล</p> <p>๒๖. นายประณิต ภูมิถาวร</p> <p>๒๗. นายวิษณุ วารัญญ</p> <p>๒๘. นางวანი สายประติษฐ์</p> <p>๒๙. นายสันต์ หัตถิรัตน์</p> <p>๓๐. นายสุรพล นิติไกรพจน์</p> <p>๓๑. นายเหวง โตจิราการ</p> |
|---|--|

กรรมการและเลขานุการ
คณะกรรมการดำเนินงานภาครัฐ
กรรมการและเลขานุการ
คณะกรรมการดำเนินงานภาคเอกชน
กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
คณะกรรมการดำเนินงานภาครัฐ
กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
คณะกรรมการดำเนินงานภาคเอกชน

คณะอนุกรรมการดำเนินงาน

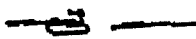
<p>๑. อนุกรรมการฝ่ายศึกษา วิจัยและประมวลผลงานของศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์
ผู้อำนวยการสถาบันปรีดี พนมยงค์</p> <p>๒. อนุกรรมการฝ่ายดำเนินการเสนอชื่อ ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ต่อองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์
และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ</p> <p>นายวิเชียร วัฒนคุณ</p> <p>๓. อนุกรรมการฝ่ายจัดทำของที่ระลึก ดวงตราไปรษณียากรและเหรียญกษาปณ์
อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์</p> <p>๔. อนุกรรมการฝ่ายวิชาการ
รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์</p> <p>๕. อนุกรรมการฝ่ายการเงินและจัดหาทุน
นางสาววารี หะวานนท์</p> <p>๖. อนุกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์
นายมานิจ สุขสมจิตร</p> <p>๗. อนุกรรมการฝ่ายศิลปวัฒนธรรม
นายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์</p>	ประธานอนุกรรมการ ประธานอนุกรรมการ ประธานอนุกรรมการ ประธานอนุกรรมการ ประธานอนุกรรมการ ประธานอนุกรรมการ ประธานอนุกรรมการ ประธานอนุกรรมการ

๘. อนุกรรมการฝ่ายนิเทศการ
นายชาณวิทย์ เกษตรศิริ ประธานอนุกรรมการ
๙. อนุกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึก
นายสัมพันธ์ พึ่งประดิษฐ์ ประธานอนุกรรมการ
๑๐. อนุกรรมการฝ่ายจัดทำสื่อเผยแพร่เกียรติคุณรัฐบุรุษอาวุโส ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์
สำหรับเด็กและเยาวชน
ผู้แทนมูลนิธิเด็ก ประธานอนุกรรมการ
๑๑. ประธานอนุกรรมการฝ่ายพิธีกรรมทางศาสนา
นายสันติสุข โสภณสิริ ประธานอนุกรรมการ
๑๒. ประธานอนุกรรมการฝ่ายจัดการประกวดภาพยนตร์รางวัลพระเจ้าช้างเผือก
นายโดม สุขวงศ์ ประธานอนุกรรมการ
๑๓. ประธานอนุกรรมการฝ่ายรางวัลปรีดี พนมยงค์ สำหรับบุคคลผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านประชาธิปไตย
และสันติภาพ
นายเสมอ พริ้งพวงแก้ว ประธานอนุกรรมการ
๑๔. อนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการอนุสรณสถาน ๑๐๐ ปี
รัฐบุรุษอาวุโส ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์
นายพิภพ ธงไชย ประธานอนุกรรมการ
๑๕. อนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการอนุสรณสถาน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
นายสุภัทร ลูคนธวัต ประธานอนุกรรมการ
๑๖. อนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการสำนักวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง
นายกิตติศักดิ์ ปรีกิติ ประธานอนุกรรมการ
๑๗. อนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการความร่วมมือในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์
นายสุริชัย หวันแก้ว ประธานอนุกรรมการ
๑๘. อนุกรรมการฝ่ายประสานงาน
นายพนม เขียมประยูร ประธานอนุกรรมการ

ให้คณะกรรมการที่ตั้งขึ้นนี้ มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินงานฉลอง ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ให้เป็นไปโดยเรียบร้อย และในการนี้ให้มีอำนาจแต่งตั้งคณะอนุกรรมการเพิ่มเติมเพื่อดำเนินการใดๆได้ตามที่เห็นสมควร

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๖ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๔๐

(พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ)
นายกรัฐมนตรี

คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี

ที่ ๑๔๕/๒๕๔๐

เรื่อง แต่งตั้งกรรมการเพิ่มเติมในคณะกรรมการจัดงานฉลอง ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส
นายปรีดี พนมยงค์ และคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ

ตามที่ในวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๔๓ จะเป็นวาระครบรอบ ๑๐๐ ปี ชาตกาลของรัฐบุรุษอาวุโส
นายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งเป็นผู้ที่มีคุณูปการอย่างใหญ่หลวงแก่ประเทศชาติและราษฎรไทย และได้มี
คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ ๓๖๑/๒๕๔๐ ลงวันที่ ๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๐ แต่งตั้งคณะกรรมการจัดงาน
ฉลอง ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ไปแล้วนั้น

เพื่อให้การจัดงานฉลองในวาระดังกล่าว ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย บรรลู่วัตถุประสงค์
ที่ตั้งไว้ นายกรัฐมนตรีจึงมีคำสั่ง ดังต่อไปนี้

๑. ให้ปรับปรุงชื่อคณะกรรมการฯ เป็นคณะกรรมการจัดงานฉลอง ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส
นายปรีดี พนมยงค์

๒. ให้แต่งตั้งกรรมการเพิ่มเติมในคณะกรรมการจัดงานฉลอง ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส
นายปรีดี พนมยงค์ และคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ดังนี้

คณะกรรมการที่ปรึกษา

.....

นายอดุล วิเชียรเจริญ

คณะกรรมการอำนวยการ

.....

นายณรนิติ เศรษฐบุตร

รองประธานกรรมการอำนวยการ

คณะกรรมการดำเนินงาน

.....

๑. นายณรนิติ เศรษฐบุตร

รองประธานกรรมการดำเนินงานภาครัฐ

กรรมการ

๒. นางจรรยา ไว้นันท์

๗. นายครุฑิต ตัมพานุวัตร

๓. นายจริย์วัฒน์ สันตะบุตร

๘. นายภูวดล ทรงประเสริฐ

๔. นายโชคชัย สุทธาเวศ

๙. นางสาวธาสินี วัชรบูรณ์

๕. นายสมเกียรติ อภิญาชน

๑๐. นายอนันต์ วิริยะพินิจ

๖. นายบัณฑิต ลำคำ

• • • • •

๑. คณะอนุกรรมการฝ่ายศึกษา วิจัยและประมวลผลงานของนายปรีดี พนมยงค์

๑. ผู้อำนวยการสถาบันปรีดี พนมยงค์

อนุกรรมการ

๒. นายนิคม จันทรวีฑูร	๑๐. นายเสวฮาด พิมพสวัสดิ์
๓. นายกนต์ธีร์ ศุภมงคล	๑๑. นายระวี ฤกษ์จำนง
๔. นายปรีดี เกษมทรัพย์	๑๒. นายสงัด ศรีวงิก
๕. นายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์	๑๓. นายศุขปริดา พนมยงค์
๖. นายวิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์	๑๔. นายฉัตรทิพย์ นาถสุภา
๗. นายประทุม โฉมฉาย	๑๕. นายชาญวิทย์ เกษตรศิริ
๘. นายสมจิตต์ อินสิงห์	๑๖. นายชัยวัฒน์ สดากานันท์
๙. นายสัมพันธ์ พึ่งประดิษฐ์	

๑๗. นางสาวปราณี กุรุพินทารักษ์ อนุกรรมการและเลขานุการ

๒. คณะอนุกรรมการฝ่ายดำเนินการเสนอชื่อ นายปรีดี พนมยงค์ ต่อองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ

๑. นายวิเชียร วัฒนคุณ ประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๒. ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ	๗. ผู้อำนวยการกองการสังคม
๓. รองปลัดกระทรวงศึกษาธิการ	กรมองค์การระหว่างประเทศ
๔. อธิบดีกรมองค์การระหว่างประเทศ	กระทรวงการต่างประเทศ
กระทรวงการต่างประเทศ	๘. ประธานชมรม ต.ม.ช.ก. สัมพันธ์
๕. รองอธิการบดีฝ่ายวิทยาศาสตร์	๙. ผู้แทนสมาคมธรรมชาติ
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	ในพระบรมราชูปถัมภ์
๖. ผู้อำนวยการกองสัมพันธ์ต่างประเทศ	๑๐. นายพนม เขี่ยมประยูร
สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ	

๑๑. นายประณิต ภุมิถาวร

๑๒. นางสาวสุทธิลักษณ์ จงอุดมสุข

๓. คณะอนุกรรมการฝ่ายจัดทำของที่ระลึก ดวงตราไปรษณียากรและเหรียญกษาปณ์

๑. อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๒. นางยุพิน โกศดุติยกุล

๔. นายหริรักษ์ สุตะบุตร

๓. นายภัทรพงศ์ ศรีเชียรอินทร์

๕. นายอัคนี อรัญยานนท์

๖. นายคณิต พิษวนิชย์

อนุกรรมการและเลขานุการ

๗. นางสมศรี กันตพงศ์

อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๔. คณะอนุกรรมการฝ่ายวิชาการ

๑. รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๒. นายจรูญ โฆษนันท์

๖. นายพนม เอี่ยมประยูร

๓. นายชัยวัฒน์ บุญนาค

๗. นางวาณี สายประดิษฐ์

๔. นายนครินทร์ เมฆไตรรัตน์

๘. นายสมคิด เลิศไพฑูรย์

๕. นางสาวนวลฉวี สุธรรมวงศ์

๙. นายสันติสุข โสภณสิริ

๑๐. นางสุภาพ ดวงไสว

อนุกรรมการและเลขานุการ

๑๑. นางชนันดา ธัญบุษย์

อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๕. คณะอนุกรรมการฝ่ายการเงินและจัดหาทุน

อนุกรรมการที่ปรึกษา

๑. นายกสมาคมธรรมศาสตร์

๔. นายพนัส ลิ้มเสถียร

๒. นายดำรงศักดิ์ กฤษณมระ

๕. นายสุธี สิงห์เสนห์

๓. นายประมวล สภาวสุ

๖. คุณวารี ทะวานนท์

ประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๗. นางจารุพร ไวยนันท์

๑๔. นายสงคราม ชัยประวัติดำรงค์

๘. นายชัชวาลย์ ศรศรี

๑๕. นายสม จาตุศรีพิทักษ์

๙. นายทองมา หงส์ลาดารมภ์

๑๖. นายสมชาย สกุลสุวรรณ์

๑๐. นายนริศ ชัยสูตร

๑๗. นายสุขสันต์ จิรจริยาเวช

๑๑. นางสาวประนอม ไชวินิพัฒน์

๑๘. นายอุทัย อัครพัฒน์กุล

๑๒. นายวิเชียร กลินสุคนธ์

๑๙. ผู้อำนวยการกองคลัง

๑๓. นายวีระ มานะคงศรีชีพ

๒๐. หัวหน้างานการเงิน

๒๑. นางสาววรรณิ์ สำราญเวทย์

อนุกรรมการและเลขานุการ

๖. คณะอนุกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์

๑. นายมานิจ สุขสมจิตร

ประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๒. นายกมล ฉายาวัฒนะ
๓. นายบำรุง สุขพรรณ
๔. นางสาววิภา สุขกิจ
๕. นายสมหมาย ปาจิณดัตต์
๖. นายกำแหง ภริตานนท์
๗. นายวรวิทย์ ศรีอนันต์รักษ์
๘. นางผาณิต พูนศิริวงศ์
๙. นายวิทยา ดันตสุทธิ
๑๐. นายสุวัฒน์ ทองธนากุล
๑๑. นายตุลย์ ศิริกุลพิพัฒน์
๑๒. นายสมชาย กรสวนสมบัติ
๑๓. นายคำฤทธิ์ วิริยะกุล
๑๔. นายชวรงค์ ลิ้มปัทมปาณี
๒๔. นางนุตราชาชาติ โกศลศักดิ์

๑๕. นางวัชรินทร์ วาณิชชา
๑๖. นายสมเจตน์ ชวนชาติ
๑๗. นายคณิต พีชวณิชย์
๑๘. นายบุญญ พุดทอง
๑๙. นายคณิต พันธรักษ์ราชเดช
๒๐. นายปราโมช สัมชูก
๒๑. นายสมภพ ศรีสมวงศ์
๒๒. นางกรรณิการ์ วิริยะกุล
๒๓. นายทวีสิน สถิตยรัตนชีวิน
๒๔. นายสมณา นทีไวยยะ
๒๕. นายธวัชชัย ไพรินทรภา
๒๖. นางอุบล เปียะยมล่อง
๒๗. นางสาวสุภาณี แก้วณิ

อนุกรรมการและเลขานุการ

๗. คณะอนุกรรมการฝ่ายศิลปวัฒนธรรม

๑. นายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์

ประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๒. นายชูชาติ หมั่นอินกุล
๓. นายทวีศักดิ์ ไยเมือง
๔. นายนิวัติ กองเพียร
๕. นายสินธุ์สวัสดิ์ ยอดบางเตย

๕. นายสุพจน์ แจ่มเร็ว
๖. นางคุญฎิ บุญทัศน์กุล
๗. นายอำนาจ เย็นสบาย

อนุกรรมการและเลขานุการ

๘. คณะอนุกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึก

๑. นายสัมพันธ์ พึ่งประดิษฐ์

ประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๒. นายระวี ฤกษ์จำนง
๓. นายกมล กมลตระกูล
๔. นายคณิต พีชวณิชย์
๕. นายพิรุณ ฉัตรวณิชกุล
๙. นายสุภรณ์ พรหมพันธุ์
๑๐. นายสมชาย หอมละออ

๖. นายวันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์
๗. นายสมจิตต์ อินสิทธิ์
๘. นายสันติสุข โสภณสิริ

อนุกรรมการและเลขานุการ

อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๙. คณะอนุกรรมการฝ่ายจัดทำสื่อเผยแพร่เกียรติคุณ นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส สำหรับ
เด็กและเยาวชน

๑. นายพิภพ ธงไชย

ประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๒. นายกมล กมลตระกูล

๗. นายธีรพัฒน์ อัครสังสิทธิ

๓. นางกาญจนา กาญจนสุด

๘. นางปริญญา ศรีธัญรัตน์

๔. นายจรัส ดิษฐาอภิชัย

๙. นายพิรุณ ฉัตรวานิชกุล

๕. นายชาณุวิทย์ เกษตรศิริ

๑๐. นายรังสรรค์ ธนะพรพันธุ์

๖. นางดุขฎิ บุญทัศน์กุล

๑๑. นายสมบัติ บุญงามอนงค์

อนุกรรมการและเลขานุการ

๑๐. คณะอนุกรรมการฝ่ายพิธีกรรมทางศาสนา

๑. พระไพศาล วิสาโล

อนุกรรมการที่ปรึกษา

๒. นายสันติสุข โสภณสิริ

ประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๓. นางสาวฐิติมา คุณศิริวนนท์

๗. นายนิพนธ์ แจ่มดวง

๔. นายธำรง ปัทมมาส

๘. นายวรพงศ์ เวชชาลินนท์

๕. นางสาวนงลักษณ์ ตรงศิลป์

๙. นายสมเกียรติ มีธรรม

๖. นางสาวนารี แซ่ตั้ง

๑๐. นางสาวสิริวรรณ นิจเจริญ

๑๑. นายสุรสม กฤษณะจุฑา

อนุกรรมการและเลขานุการ

๑๑. คณะอนุกรรมการฝ่ายจัดการประกวดภาพยนตร์รางวัลพระเจ้าช้างเผือก

๑. นายโตม สุวงศ์

ประธานอนุกรรมการ

๒. นายอดิศักดิ์ เข็กรัตน์

รองประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๓. นางนิชชา จรรย์เศรษฐการ

๕. นายสินธุ์สวัสดิ์ ยอดบางเตย

๔. นายภาณุ อารี

๖. นางสาวชลิดา เอื้อบำรุงจิต

อนุกรรมการและเลขานุการ

๗. นางสาววิมลรัตน์ อรุณโรจน์สุริยะ

อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๑๒. คณะอนุกรรมการฝ่ายรางวัลปรีดี พนมยงค์ สำหรับบุคคลผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านประชาธิปไตย
และสันติภาพ

๑. นายเสม พริ้งพวงแก้ว

ประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๒. นายโคทม อารียา

๕. นายมาร์ค ตามไท

๓. นายเดช พุ่มคชา

๖. นายวิชณุ วรรณุญ

๔. นางธีรนาถ กาญจนอักษร

๗. นายพิภพ ธงไชย

อนุกรรมการและเลขานุการ

๑๓. คณะอนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการอนุสรณ์สถาน ๑๐๐ ปี นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส

๑. นายพิภพ ธงไชย

ประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๒. นางดุขฎิ บุญทัศนกุล

๔. นายประเดิมชัย บุญช่วยเหลือ

๓. นายสมศักดิ์ สืบตระกูล

๕. นายชาญวิทย์ อร่ามฤทธิ์

๖. นายอนันต์ วิริยะพินิจ

อนุกรรมการและเลขานุการ

๗. นายก่อพงษ์ ตอนสกุล

อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๑๔. คณะอนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการอนุสรณ์สถาน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

อนุกรรมการที่ปรึกษา

๑. นายวิเชียร กลิ่นสุคนธ์

๓. นายพระนาย สุวรรณรัฐ

๒. นายทิวา เงินยาว

๔. นายเฉลียว จรัสศรี

๕. นายสุภัทร สุนทรวิทย์

ประธานอนุกรรมการ

๖. นายปัญญา น้ำเพชร

รองประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๗. นายกฤษดา ณ บิ่อมเพชร

๑๒. นายจรัส ดิษฐาภิรักษ์

๘. พันเอก (พ) ชัยนัต์ อัมพนันท์

๑๓. นางสาวนัยนา สุภาพัง

๙. นาย योगยศ เล็กกลาง

๑๔. นายสันติ จิยะพันธ์

๑๐. นายนิเวศ พันธุ์เจริญวรกุล

๑๕. นางสาวดวงใจ สุภาพัง

๑๑. นายสมยศ พฤกษาเกษมสุข

๑๖. นางสาวชลลดา บุญเกษม

อนุกรรมการและเลขานุการ

๑๕. คณะอนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการสำนักวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

๑. นายกิตติศักดิ์ ปรกิติ ประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๒. นายอภิชัย พันธเสน

๖. นายธีรยุทธ บุญมี

๓. นายเกษียร เตชะพีระ

๗. นายพนม เอี่ยมประยูร

๔. นายชัยวัฒน์ สถาอานันท์

๘. นายวรพจน์ วิศรุตพิชญ์

๕. นายชาญวิทย์ เกษตรศิริ

๙. นายประชา หุตานุวัตร

๑๐. ผู้อำนวยการสำนักหอสมุดปรีดี พนมยงค์

อนุกรรมการและเลขานุการ

๑๖. คณะอนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการความร่วมมือในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์

๑. นายสุริชัย หวันแก้ว ประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๒. นายไชยนต์ รัชชกุล

๕. นางสาวพรเพ็ญ ชันตระกูล

๓. นายเดช ทุมคชา

๖. นายวิทยา สุจริตชนารักษ์

๔. นายบัณฑิต อ่อนคำ

๗. นางวิระดา สมสวัสดิ์

อนุกรรมการและเลขานุการ

๑๗. คณะอนุกรรมการฝ่ายประสานงาน

๑. นายพนม เอี่ยมประยูร ประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๒. ประธานชมรม ต.ม.ธ.ก. สัมพันธ์

๔. นายสมเกียรติ วรปัญญาอนันท์

๓. นายพิภพ ธงไชย

๕. นายสินธุ์สวัสดิ์ ยอดบางเตย

๖. นางสาววรรณิ์ สำราญเวทย์

อนุกรรมการและเลขานุการ

๗. นางวิภา เกตสระ

อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๘. นางสาววรรณวิภา แสงสารพันธ์

อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ให้คณะกรรมการฝ่ายต่างๆ มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการจัดงานฉลอง ๑๐๐ ปี ชาตกาล
รัฐบุรุษอาวุโส นายปรีดี พนมยงค์ ในส่วนที่เกี่ยวข้องให้เป็นไปโดยเรียบร้อย ทั้งนี้ให้แต่ละฝ่าย

๑. จัดทำแผนงานและรายละเอียดของงานที่จะจัดทำ โดยจะต้องอยู่ในขอบเขตของ
รายละเอียดของงานตามที่เสนอไว้ในโครงการ โดยเน้นว่าต้องเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับ
ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์
๒. ระบุว่าเป็นแผนงานของฝ่ายใดและจัดลำดับความสำคัญก่อนหลังของแผนงานแต่ละเรื่อง
๓. จัดทำงบประมาณทั้งด้านรายรับและรายจ่าย รวมทั้งระบุแหล่งเงินทุนที่จะนำมาใช้จ่ายใน
การดำเนินการตามแผนงาน
๔. จัดทำตารางเวลาในการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน
๕. เสนอแผนงานที่ได้จัดทำขึ้น ต่อคณะกรรมการดำเนินงานเพื่อพิจารณานำเสนอให้คณะ
กรรมการอำนวยการอนุมัติและให้ความสนับสนุน และ
๖. ดำเนินการตามแผนงานที่ได้รับอนุมัติให้เสร็จเรียบร้อยตามเวลาที่กำหนดไว้

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๐

(นายชวน หลีกภัย)

นายกรัฐมนตรี

คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี

ที่ ๔๗/๒๕๔๒

เรื่อง แต่งตั้งกรรมการเพิ่มเติมในคณะกรรมการจัดงานฉลอง ๑๐๐ ปี

รัฐบุรุษอาวุโส นายปรีดี พนมยงค์

ตามทีในวันที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๔๓ จะเป็นวันครบรอบ ๑๐๐ ปี ชาตกาลของศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ซึ่งเป็นผู้มีคุณูปการอย่างใหญ่หลวงแก่ประเทศชาติและราษฎรไทย และได้มีคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๓๖๑/๒๕๔๐ ลงวันที่ ๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๐ แต่งตั้งคณะกรรมการจัดงานฉลอง ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส นายปรีดี พนมยงค์ และคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๑๔๕/๒๕๔๐ ลงวันที่ ๔ สิงหาคม ๒๕๔๐ แต่งตั้งกรรมการเพิ่มเติมในคณะกรรมการจัดงานฉลอง ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส นายปรีดี พนมยงค์ และคณะอนุกรรมการฝ่ายต่างๆ ไปแล้วนั้น

เพื่อให้การจัดงานฉลองในวาระดังกล่าว ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยและบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ นายกรัฐมนตรีจึงแต่งตั้งบุคคลดังมีรายนามต่อไปนี้ เป็นกรรมการเพิ่มเติมในคณะกรรมการจัดงานฉลอง ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส นายปรีดี พนมยงค์ ดังต่อไปนี้

คณะกรรมการดำเนินงาน

รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร ทำพระจันทร์

กรรมการ

คณะอนุกรรมการ

๑. คณะอนุกรรมการฝ่ายนิทรรศการ

๑. นายชาณุวิทย์ เกษตรศิริ

ประธานอนุกรรมการ

๒. นายสมชัย ศรีสุทธิยากร

รองประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๓. นางสาวนวลฉวี สุธรรมวงศ์

๕. นางสาวสุวดี เมฆา

๔. นายนครินทร์ เมฆไตรรัตน์

๖. ประธานชมรมนักศึกษาเรียนดีจากชนบท

๗. นางวนิดา จันทนทัศน์

อนุกรรมการและเลขานุการ

๘. นางสาวดาวเรือง แนวทอง

อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๒. คณะอนุกรรมการฝ่ายศิลปวัฒนธรรม

อนุกรรมการ

๑. นายสมชาย วัชรสมบัติ

๒. นายสาโรช เพ็ญสำลี

๓. คณะอนุกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึก

นางสาวสุรัสวดี หุ่นยนต์

อนุกรรมการ

๔. คณะอนุกรรมการฝ่ายพิธีกรรมทางศาสนา

อนุกรรมการ

๑. นายศิริลักษณ์ บันบำรุงกิจ

๓. นายจเร พันธุ์เปรื่อง

๒. นายคัมภีร์ ดิษฐกรรณ์

๔. นายศุภพงศ์ ขจรทิพย์

๕. คณะอนุกรรมการฝ่ายดำเนินการโครงการอนุสรณ์สถานจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑. นายสมคิด สิบตระกูล

ที่ปรึกษา

๒. นายนิเวศ พันธุ์เจริญวรกุล

รองประธานอนุกรรมการ

๓. นายอนุกุล ทานาค

อนุกรรมการ

๖. คณะอนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการสำนักวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

นายจรัส ดิษฐาอภิชัย

อนุกรรมการ

๗. คณะอนุกรรมการฝ่ายประสานงาน

นายโชคชัย สุทธาเวศ

อนุกรรมการ

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๒

(นายชวน หลีกภัย)

นายกรัฐมนตรี

ประกาศ อำนัณหิตล

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอำนัณหิตล มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้
ประกาศว่า

โดยที่ทรงพระราชดำริเห็นว่า นายปรีดี พนมยงค์ ได้เคยรับหน้าที่บริหาร
ราชการแผ่นดินในตำแหน่งสำคัญๆ มาแล้วหลายตำแหน่ง จนในที่สุดได้รับความ
เห็นชอบจากสภาผู้แทนราษฎรให้ดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์
และปรากฏว่า ตลอดเวลาที่นายปรีดี พนมยงค์ ดำรงตำแหน่งเหล่านี้ ได้ปฏิบัติ
หน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และด้วยความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระ
มหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญ ทั้งได้แสดงให้เห็นเป็นที่ประจักษ์ในความปรีชา
สามารถบำเพ็ญคุณประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติเป็นอันมากประการ

จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ยกย่องนายปรีดี พนมยงค์ ไว้ในฐานะ
รัฐบุรุษอาวุโส และให้มีหน้าที่ปรึกษากิจราชการแผ่นดิน เพื่อความวัฒนาถาวร
ของชาติสืบไป

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ ๘ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๘๘

เป็นปีที่ ๑๒ ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช

นายกรัฐมนตรี

(ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๖๒ ตอน ๗๐ วันที่ ๑๑ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๘๘)

ที่ กต 0804/3367

กระทรวงการต่างประเทศ
ถนนศรีอยุธยา กทม. 10400

23 พฤศจิกายน 2542

เรื่อง องค์การยูเนสโกประกาศให้สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี และ ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ เป็นบุคคลสำคัญของโลก
เรียน ประธานคณะกรรมการฝ่ายดำเนินการเสนอชื่อศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ต่อองค์การยูเนสโก (ดร.วิเชียร วัฒนคุณ)
อ้างถึง หนังสือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ ทม 0701/4392 ลงวันที่ 24 กันยายน 2542

ตามหนังสือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่อ้างถึงแจ้งมติของคณะกรรมการฝ่ายดำเนินการเสนอชื่อศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ต่อองค์การยูเนสโก มอบหมายให้ ดร. วิเชียร วัฒนคุณ ประธานอนุกรรมการฯ และ ดร.ประณีต ภูมิถาวร อนุกรรมการและเลขานุการ เดินทางไปร่วมสังเกตการณ์และติดตามการประชุมคณะกรรมการบริหาร ครั้งที่ 157 ขององค์การยูเนสโก ระหว่างวันที่ 5 - 22 ตุลาคม 2542 ความแจ้งอยู่แล้วนั้น

กระทรวงการต่างประเทศได้รับรายงานจากสถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงปารีสว่า เมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 2542 ที่ประชุมคณะกรรมการมาธิการ (Commission) 1 ของการประชุมสมัยสามัญ (General Conference) ขององค์การยูเนสโก ได้พิจารณารับรองการเสนอให้สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี และศาสตราจารย์ ดร. ปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส เป็นบุคคลสำคัญของโลก ตามการเสนอของคณะกรรมการบริหาร (Executive Board) และ เมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน 2542 ในที่ประชุมสมัยสามัญ (General Conference) ครั้งที่ 30 ขององค์การยูเนสโก ได้มีมติประกาศให้สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีและศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส เป็นบุคคลสำคัญของโลกอย่างเป็นทางการแล้ว และจะมีการจัดพิมพ์การเฉลิมฉลองบุคคลและเหตุการณ์สำคัญเป็นรูปเล่มเพื่อแจกจ่ายประเทศสมาชิกขององค์การยูเนสโกต่อไปโดยองค์การยูเนสโกจะเข้าร่วมเฉลิมฉลองด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ

ขอแสดงความนับถือ

(นายชูชัย เกษมศานติ)

รองปลัดกระทรวงฯ ปฏิบัติราชการแทน
ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ

กรมองค์การระหว่างประเทศ
กองการสังคม
โทร. 643-5065, 643-5066
โทรสาร 643-5064

สรรพนิพนธ์ทางวิชาการ
เนื่องในวาระหนึ่งศตวรรษ ปรีดี พนมยงค์

without this plant being used as a preservative, some people have learned
to believe we produce much better quality products than anyone else.
And it's true. We're proud to say that our products are made from
natural ingredients and contain no artificial flavors or colors.

© 2008 : ออริส โยชกานันท์

บรรณาธิการ : จรัญ โฆษณานันท์

ปฏิทินการเฉลิมฉลองบุคคลสำคัญของโลก (ค.ศ. ๒๐๐๐ - ๒๐๐๑)

9 789747 834147

ราคา ๑๑๐ บาท